

Évkönyvünk a 2019. és a 2020. év összevont számaként jelenik meg? Ebből a két évből a 2019-et tekintjük teljes évnek, míg a 2020-at egyesületi életünket szűkebb mozgási lehetőségek közé szorító rendkívüli időszaknak. Okai mindannyiunk számára közismertek. Mégis, ha az évkönyvben közölt tanulmányok számát és tartalmát, a mondott évekre vonatkozó egyesületi eseményeinket, megvalósult programjainkat nézzük, kifejezetten kerek, alapszabályszerű életet éltünk. Szervezeti életünk kötelezően előírt alkalmait (közgyűlés, elnökségi ülések, honismereti nap) megtartottuk, folyamatosságát kiegészítő programok (kirándulás, kulturális rendezvények) beiktatásával gazdagítottuk.

Marjanucz László

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET ÉVKÖNYVE 2019–2020

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET ÉVKÖNYVE 2019 – 2020

Szeged, 2021

**TANULMÁNYOK CSONGRÁD MEGYE
TÖRTÉNETÉBŐL
XLIX.**

Kötetünk kiadását anyagi támogatásban részesítették:

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET TAGJAI
A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLETET
ADÓJUK 1 %-ÁVAL TÁMOGATÓK
A CSONGRÁD-CSANÁD MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT KÖZGYŰLÉSE

**A Csongrád Megyei Honismereti
Egyesület évkönyve
2019–2020**

Szerkesztette:
Gergelyné Bodó Mária

Szeged
2021

SZERKESZTŐ: *Gergelyné Bodó Mária*

A FOTÓKAT KÉSZÍTETTÉK: *dr. Ávéd János, Deli Albin, Firbás Zoltán, Gergelyné Bodó Mária, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet, Lantos Imre, Linczer Jánosné, Lőkös Sádorné*

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: *Bernáth Zoltán*

NYOMÁS, KÖTÉS: Innovariant Nyomdaipari Kft., Algyő

KIADÁS ÉVE: 2021

KIADTA: Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és Magyar Nemzeti Levéltár
Csongrád-Csanád Megyei Levéltára

FELELŐS KIADÓK: *dr. Marjanucz László* elnök és *dr. Biernacki Karol* igazgató

ISSN 2064-3608

ISSN 0133-414X

KEDVES OLVASÓ!

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület régi hagyományát fenntartva – mely szerint az Egyesület évkönyvének ajánlását a Csongrád-Csanád Megyei elnök írja – ajánlom minden hazafi szíves figyelmébe ezt a kivételes kiadványt!

A hagyományt nem ápolni kell, hisz nem beteg. Nem őrizni kell, mert nem rab. Hagyományaink csak akkor maradhatnak meg, ha megéljük Őket! Ezen gondolatokkal szenteljünk nagyobb figyelmet az évezredek során kialakult kultúránk őrzésének, a nemzeti tudatunk erősítésének! Hagyományainkat, népművészetünket, honismeretünket nemcsak azért kell ismerni, mert hozzánk tartozik, hanem mert mindezek észrevétlen átadnak egy olyan értékrendet, megtanítanak egy olyan közösségi magatartásformát, melyek az egész társadalmat gazdagítják.

Szeretném ezzel az ajánlással felhívni a figyelmet a honismeret és a hagyományörzés fontosságára, hiszen a néphagyományok minden korban meghatározó szerepet tölthettek be az emberek életében. Ma sem lehet más a célunk, mikor az örökséget megőrizve továbbadjuk, hogy a múltbeli tudásokat nemcsak mint tananyagot közvetítsük, hanem próbáljuk átadni azt a készséget is, mely kapaszkodót jelent mai életünkben. Elengedhetetlen, hogy a hagyományainkat megismertessük gyermekeikkel is, és ők továbbadják a múltunkat idéző tárgyi és szellemi értékeinket. A tradíciók megőrzésével életben tarthatjuk őseink hagyatékát, a tapasztalataikat és a tudásukat. Összekapcsolódik a múlt a jelennel és a jövővel, ahogyan szüleink tudását elsajátítjuk, majd átadjuk gyermekeinknek. Fontos megismernünk a jeles napok, ünnepi szokások, népszokások, társas munkák, közösségi alkalmak hagyományainak jelentőségét. Nélkülözhetetlen, hogy a felnövekvő nemzedék is megszeresse, magáénak érezze értékeinket, hogy ők is tovább vihessék azokat.

Gondolataimat az elszakíthatatlan származástudatú székely író, Tamási Áron szavaival zárom:

„Aki nem ismeri a múltját, nem értheti a jelent, amely a jövőnek hordozója.”
(Tamási Áron)

A kiadványhoz kellemes időtöltést kívánok!

Szeged, 2021. január 25.

Tisztelettel:
GÉMES LÁSZLÓ
elnök

ELŐSZÓ

Évkönyvünk a 2019. és a 2020. év összevont számaként jelenik. Ebből a két évből a 2019-et tekintjük teljes évnek, míg a 2020-at egyesületi életünket szűkebb mozgási lehetőségek közé szorító rendkívüli időszaknak. Okai mindannyiunk számára közismertek. Mégis, ha az évkönyvben közölt tanulmányok számát és tartalmát, a mondott évekre vonatkozó egyesületi eseményeinket, megvalósult programjainkat nézzük, kifejezetten kerek, alapszabályszerű életet éltünk. Szervezeti életünk kötelezően előírt alkalmait (közgyűlés, elnökségi ülések, honismereti nap) megtartottuk, folyamatosságát kiegészítő programok (kirándulás, kulturális rendezvények) beiktatásával gazdagítottuk.

Évkönyvünkben az elmúlt két év történéseit a műfaji sajátosságoknak megfelelően négy nagyobb egységbe csoportosítottuk. Első részben az elmúlt időszak „terméséből”, tágtársaink alkotó tevékenységének írásaiból válogattunk. „*Tanulmányok*” címet adtuk e fejezetnek, mert kutatói munka alapján elkészült önálló alkotásokról van szó, amelyekben helytörténeti eredményekről, saját magunk sajtótörténeti képéről, és köztörténeti problémák bemutatásáról adnak számot a szerzők. Közöttük sok olyan tagtársunkkal, akik itt közölt írásaik részletes kifejtését, nagyobb lélegzetű kidolgozását könyv formájában is közzé tették. *Mariska Zoltán* kivétel abból a szempontból, hogy nem tagtársunk, s aki Miskolcon élő történész. Ami miatt mégis helyt adtunk tanulmányának, az témája, s alapos földolgozottsága. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Szegedre kerülésének körülményeiről ír, szinte egyetlen tanulmányként emlékezve meg Trianon jogtalan intézkedéseiről. A magyarság e nagy kultúrintézményének elűzetése Szegedre tette városunkat a „magyar Göttingává”.

A II. fejezet a 2019-ben teljesített programjainkat taglalja. Hasznos szokás, és jó módszer, hogy rendezvényeinket, akármilyen volumenű is, és függetlenül attól, hogy befogadó intézményként, vagy más szervezet meghívottjaként veszünk részt benne, dokumentáljuk. Az „Évkönyv” műfajának szerves része ez, az egyesületi élet közösségi aktivitás mellett zajló eseményeiről való híradás. Évről évre visszatérő szakmai látogatásokról, vetélkedőkről, helytörténeti – irodalmi megemlékezésekről, emléktábla-avatásról, könyvbemutatóról stb. van szó, amelyeken azonban csak a rendezvény megtartásának oka, az összejövetel jogcíme azonos, tartalmuk minden évben más és más, tehát évkönyvi összefoglalóba való. A szakszerű és a lényegre koncentráló, tömör írások egyesületi tagságunk sokirányú tájékozódását, szétágazó érdeklődésüknek megfelelő feladatvállalását tükrözik.

Amit külön figyelemre méltónak tartunk az az, hogy a pandémia okozta korlátok ellenére, amikor a járvány szorítása engedte, rögtön „nyugtáztuk”, és a tagság által, a hivatalosan elfogadott kínálatból választott és óhajtott prog-

ramokat megvalósítottuk. Így volt ez a szegedi zsidó temető meglátogatása, a mindszei honismereti nap és a homokháti kirándulás esetében. Ugyanakkor jelentős és nagy volumenű terveinket nem sikerült megtartani, mint pl. a tanári műhelyt, az immár határon túli magyar résztvevőkkel bővült Kárpát-medencei néprajzi vetélkedőt, vagy a hagyományos tavaszi honismereti napot Hódmezővásárhelyen. A körülmények kényszere külső adottság, nem léphetünk át rajta, ám a tagság gyors és pozitív reagálása a helyzet adta könnyítésekre (a programokon való részvételi hajlandóság), illetve az online szervezeti életbe való bekapcsolódása és kezelése, egyéni szétszórtságban is a működőképesség bizonyítéka. Fontos e kitartás jelzése, mert 2021-ben már a személyes részvételű egyesületi élet folytatását tervezzük.

III. fejezetünk „könyves” szerzőinket sorolja föl, a teljesség igénye nélkül. A sok föltáró munkával, elemzéssel és szerkesztéssel járó művek megszületéséhez gratulálunk. Kitűnő alapot nyújtanak könyvbemutatóval összekötött egyesületi rendezvényeknek.

S végül a IV. fejezet tartalmazza azt a névsort, amely kitüntetettjeinket, személyi veszteségeinket illetve „nyereségeinket” sorolja föl. Minden évkönyv számot vet a tagságában adott évben bekövetkezett változásokról. Sajnos 2020-ban négy tagtársunk is elhalálozott. Fölterjesztésünket akceptálva a Szövetség Honismeretei Érdeméremben részesítette *Bari Gyöngyit*.

Abban a reményben bocsátjuk útjára a kötetet, hogy tagságunk kézbe véve látni fogja, az egyesület utóbbi két évi szellemi palettáját, és átfogó ismereteket kap megvalósult közösségi cselekményeinkről. A személyi regiszter pillanatfölvétele pedig képet ad jelenlegi helyzetünkről.

2021. január 22.

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ

TANULMÁNYOK

EGY „HANGYÁS” A PAPRIKABEVÁLTÓ ÉLÉN DANK VIKTOR ÉS A SZEGEDI PAPRIKABEVÁLTÓ

Idősebb Dank Viktor nevével először Ocskó István könyvében találkoztam. Ocskó István a ma is működő Szegedi Paprika Zrt. jogelődjének, az 1936-ban alakult Fűszerpaprika Termelők, Kikészítők, Értékesítők Szegedi Szövetkezetét tartja, első vezetőjének pedig Dank Viktort nevezi meg. Dank Viktorról fennmaradt kevés számú dokumentumból viszont az derül ki, hogy Dank Viktor a Hangya Szövetkezet szegedi kirendeltségének főnöke volt, és később nevezték ki a szegedi paprikabeváltó főnökévé. Fölmerül a kérdés: Hogyan lett a Hangya Szövetkezet alkalmazottja a szegedi paprikabeváltó szövetkezet cégvezetője? Idősebb Dank Viktor 1889. december 1-jén született a ma Szerbiához tartozó Gladnos pusztán, és 1974. június 8-án halt meg Budapesten. Származásáról, ifjúságáról a 92 éves fiának, dr. Dank Viktornak, az állami díjas geológusnak, a jelen tanulmány szerzőjéhez írt visszaemlékezéseiből van tudomásunk, szakmai tevékenységéről viszont már több dokumentumból, például korabeli lapokból is tájékozódhatunk.

Dank Viktor édesapja Dank János délvidéki sváb gazdatiszt volt. A Dungeny-szky szerb nagybirtokos család hatalmas birtokait vezette, amíg a család Párizsban élt. A horvát nemzetiségű Hajdukovics Ágnes vette feleségül, házasságukból hat gyermek született. Viktor fiuk másodiknak látta meg a világot. Dank Viktor Rumán (magyar neve Árpatarló) járt iskolába, majd Újvidékre került internátusba, ahol gazdasági-kereskedelmi főiskolát végzett. 1913-ban, 24 évesen már biztosan Budapesten élt, mert a Hangya Szövetkezet ebben az évben alkalmazta. 1917-ben, 28 évesen házasságot kötött Friesz Máriával Budapesten. Friesz Mária pesti polgárleány volt, apai ágon francia, anyai ágon osztrák felmenőkkel. Dank Viktort, miután ellenőri állást kapott a Hangya Szövetkezetnél, hamarosan Brassóba küldték dolgozni, majd valamikor utána Nagyváradra. Mivel a Hangya Szövetkezet komoly, megbízható szállítója volt a hadseregnek, alkalmazottai közül, akiket megjelöltek, azokat felmentették a katonáskodás alól. Így történhetett, hogy Dank Viktornak a szövetkezet lakást és katonai mentességet biztosított. 1920-ban 20 kg csomaggal a románok „áttelepítették” Magyarországra. A szövetkezet Budapesten segítette, majd elhelyezte Veszprémben. Dank Viktor Veszprémben 1920 és 1928 között volt a Hangya Kirendeltség vezetője. A házaspárnak három gyermeke született itt, de közülük egy a születése után meghalt. A kirendeltség egy raktárakkal, borászattal rendelkező telephely volt, innen látták el áruval a környező települések Hangya üz-

leteit. Az ügynökök folyamatosan látogatták az üzleteket minta kollekciókkal, felvették a rendeléseket és a kollekciók bemutatásával ajánlatokat tettek. Rövid ideig Kaposváron is élt a család, de hogy pontosan mikor, azt nem tudjuk. 1928-ban még Veszprémben éltek, de 1929-ben már Szegeden. A Dank család Szegedre költözésekor a Kálvária utca 6. szám (ma Kálvária sugárút 10. szám) alatt volt a kirendeltség telephelye. A család húsz évig élt ebben az épületben. Ekkor a borászat volt a szövetkezet fő profilja: a homoki borok kezelése, házasítása, szűrése, derítése, pasztórizálása, palackozása, lezárása, címkézése, csomagolása és a rendelőhöz eljuttatása. E tevékenységnek köszönhetően Dank Viktor borszakértőnek számíthatott, mert előfordult, hogy borkiállításra meghívták a borbíró bizottságba.

Dank Viktor munkájában és így életében is nagy változás történt 1936-ban. 1936. augusztus 14-én életbe lépett a fűszerpaprika-értékesítés szabályozásáról szóló rendelet. A rendelet megjelenése után, augusztus 18-án Budapesten megalakult a Hangya Szövetkezet kötelékében a Magyar Fűszerpaprikát Értékesítő Központi Szövetkezet, amely a földművelésügyi minisztériummal kötött megállapodás alapján megkapta a magyar fűszerpaprika átvételére és továbbadására a fölhatalmazást. Ennek lett az egyik telephelye a Fűszerpaprika Termelők, Kikészítők, Értékesítők Szegedi Szövetkezete, amely augusztus 24-én alakult meg a szegedi városháza közgyűlési termében. Mivel a Hangya Szövetkezet megkapta a fűszerpaprika értékesítésének monopóliumát, így érthető, hogy hogyan lehetett Dank Viktor a szegedi fűszerpaprikát értékesítő szövetkezet vezetője: Éppen azért, mert a szegedi Hangya Szövetkezet vezetője volt. Így került egy „hangyás” a szegedi paprikabeváltó élére.

Dank Viktor, miközben a Szegedi Paprika Szövetkezetben tevékenykedett, aközben a Hangya Szövetkezetben is magas tisztséget töltött be: A Szegedi királyi törvényszék 1937-ben Dank Viktort cégjegyzési joggal bíró igazgatósági taggá választotta a Szeged és Vidéke Hangya fogyasztási és értékesítő szövetkezetnél. 1939-ben már paprika-szakértőnek számíthatott, mert a magyar királyi földművelésügyi miniszter a Szeged székhellyel szervezett paprika jellegmegállapító bizottság rendes tagjai közé Dank Viktort is beválasztotta. Ugyanebben az évben Bulgáriát is megjárta: Bálint Sándor (akinek az édesanyja maga is paprikakufa volt) az egyik könyvében név szerint megemlíti Dank Viktort. Itt a bolgár paprikatermesztést Dank Viktorral való beszélgetései alapján mutatja be, és Dank Viktort „régiszakember”-nek nevezi. Dank szerb tudásával tárgyalni tudott a bolgár partnerekkel és fordított magyar társának. A bolgárok a hivatalos programon kívül kulturális és szórakozási programokat is szerveztek. Így jutottak el Várnába a tengerpartra.

1944 nyarán a család a szovjet megszállás elől elmenekült Szegedről. Először Veszprémbé, majd Nagycenkre mentek, ahol a 23 éves lányuk, dr. Dank Mária kémikus, egy lőszergyárban munkát kapott. Szegedet a szövetséges amerikai-angol légiőrök bombázni kezdték. Az augusztusi bombázások a „Hangya” raktárak épületeiben is súlyos károkat okoztak, és a paprikabeváltót is bombatalálat érte. 1945 tavaszán a szegedi Hangya Szövetkezet borpincéje, mélyhűtő üzeme és keltető üzeme

orosz katonai zár alá került, a kirendeltség épületébe pedig orosz katonák költöztek. Ekkor Dank Viktor Érsekújváron teljesített szolgálatot. Érsekújvár az első bécsi döntés értelmében visszakerült Magyarországhoz, az ott termesztett paprikát 1938 és 1944 között a Hangya Szövetkezet vásárolta föl. A család csak 1945 májusában térhetett vissza Szegedre. Szegeden viszont polgármesteri rendelettel már január hónapban megalakult az új beváltó szövetkezet, amely átvette a régi beváltónak Szegeden tartózkodó személyzetét. Minthogy Dank Viktor cégvezetőt visszatérte után az új beváltó szövetkezet nem alkalmazta, és a fővárosban működő Paprika-központ sem tudott neki beosztást adni, végül 1946 januárjától újból a Hangya Szövetkezet szegedi kirendeltségénél alkalmazták. A Dank család a kirendeltség épületét kifizetve ugyan, de visszakapta.

Dank Viktort 1949-ben nyugdíjazták és a szomszéd épületben (akkor Kálvária utca 4., ma Kálvária sugárút 8.) lakó soproni Szent Orsolya-rendhez tartozó apácák adtak a családnak szanalomból egy szobát, ahol spártai körülmények között éltek. Korai nyugdíjazásának, mellőzésének oka valószínűleg az volt, hogy tagja volt a Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Pártnak: a párt szegedi szervezetének titkára volt. 1950-ben, a fővárosban tanuló Viktor fiuk felköltöztette szüleit Budapestre. Holmijaik zöme elveszett, de a csonka család (Dank Mária egy balesetben meghalt) újra együtt volt. Mivel a Hangyát az akkori adminisztráció magán cégnek tekintette, Dank Viktornak nem állami nyugdíjat, hanem kegydíjat folyósítottak, ami jóval kevesebb volt, mint a nyugdíj. Szerencsére feltalálta magát és könyveléseket, könyvelési ellenőrzéseket vállalt, felesége pedig kötéssel bedolgozó volt egy házi ipari szövetkezetnél, ahol törzsgárda tag is lett. Fiuk folyamatosan támogatta őket az édesanyján keresztül, mert az anyagi segítséget Dank Viktor nem fogadta el.

A házaspár szívproblémák miatt halt meg, és a Rákoskeresztúri Új Köztemetőben temették el őket. Néhány éve ifjabb Dank Viktor fölvitte Budapestre nővére hamvait, most mindhárman a Budapesten, a kelenföldi Szt. Gellért altemplom urnatemetőjében nyugszanak. Dank Viktor nem csak a szeged környéki termelőkkel, kikészítőkkel, malmosokkal, kereskedőkkel és a Kisgazdapárt tagjaival volt szoros kapcsolatban, de a város hivatalnokaival, értelmiségével is jó munkatársi, sokszor baráti viszonyt alakított ki. Jól ismerte többek között dr. Pálffy József polgármestert, dr. Szanyi Istvánt, a Szegedi Magyar Királyi Mezőgazdasági Vegykísérleti és Paprikakísérleti Állomás igazgatóját, dr. Gömörly Andor táblabíró, Juhász Gyulát, a költőt. A távolabbi ismerősök közé tartozott Pick Márk szalámigyáros és dr. Szent-Györgyi Albert. Mindezekből azt láthatjuk, hogy Dank Viktor az akkori Szeged közéletének ismert és megbecsült tagja volt. Életútját, munkásságát végigtekintve bepillantást nyerhetünk a 20. század első felének szövetkezeti életébe is.

ERDÉLYI MÓNIKA VILLÓ

A tanulmány a Honismereti Szövetség pályázatán különdíjat nyert.

DIANOVSZKY JÁNOS, KISKUNDOROZSMAI PLÉBÁNOS EMLÉKEZETE

Kiskundorozsma településtörténete eléggé hosszúra nyúlik vissza. Egykor hálszfalu, melyet később a tatárjárás elpusztított, majd újraterlepült. Az újraterlepülés során számtalanszor cserélt gazdát, majd a török pusztította el 1526-ban. A török kiűzése után 1719-ben 23 jáász család telepítette újjá Orczy István vezetésével, és 1725-től ismerjük a település plébánosait is. Köztük az egyik legjelentősebb Dianovszky János volt, aki íróként is jelentős munkákat hagyott hátra, de a dorozsmaiak leginkább a mai is álló templomot köszönhetik neki. Deli Albin helyi kereskedő felvetésének köszönhetően nevét ma közterület őrzi (Dianovszky tér).

ÉLETÚTJA A DOROZSMAI PLÉBÁNOSI SZÉKIG

1740-ben született az egykori Hont vármegyében Szenográdon. Tanulmányait Vácon, Selmecebányán, Budán végezte, majd ismét Vácon tanult teológiát. 1764-ben lett pappá szentelve. Ezután már rögtön megkapta első plébánosi kinevezését. A pappá szentelésének dátumát Szinnyei József 1763-ra teszi, és hozzáteszi, hogy Versegen kezdték először alkalmazni, mint önálló plébános. Erre vonatkozólag érdemes forrást nem találtam, ami ezt megerősítené. 1764-ben nevezték ki Bugyi község plébánosává Plánovszky György helyére, és 1766-ig töltötte be az ottani plébánosi pozíciót. 1766-ban a váci püspök, Gróf Migazzi Kristóf visszaállította az apostagi plébániát, és az anyakönyvezést is. Ennek a plébániának lett az első plébánosa Dianovszky János, aki 1770-ig volt a település katolikus lelkipásztora.

MUNKÁSSÁGA KISKUNDOROZSMÁN

Dorozsma önkormányzata, mint kegyúr 1745. május 6-án prezenta jogot kapott Mária Terézia által kiadott királyi privilégialis levél 8. pontja értelmében. Ezen felül tiszteleti jogok is megillették: elsőbbség a körmeneteknél, előkelő hely a templomban, külön tömjénezés, és a szentelt vízzel való megáldásnál elsőbbség, valamint a kegyúr nevének és címerének használata a templomban. Az egyház védelme a kegyúrnak kötelessége is, valamint az egyház minden szolgáltatását igénybe vehette. A kegyúr feladatai közé tartozott a paplak gondozása, esetlegesen új építése is. A kegyúrnak terheket is kellett viselni, mint a templom és a plébánia fenntartása, valamint a plébános, és a kántor javadalmazása is. Kiskundorozsma községnek, mint kegyúrnak bemutatási joga volt, ami feljogosította arra, hogy bemutassa, kit szeretne plébánosnak. Azonban a helyi tanács sokáig ezzel a joggal nem élt, mert 1770-ig minden plébánost a

váci püspök nevezett ki. Ekkor választották meg Dianovszky Jánost Dorozsma plébánosának, aki 1766. óta Apostagon szolgált. A plébánossága alatt jelentős írói munkát végzett, mindezek mellett neki is köszönhető a ma is álló kiskundorozsmai templom építése is.

Bártfai Szabó László két írásos munkát tulajdonít neki, amikor közzé tette a Széchenyi-könyvtár első katalógusát:

- Prédikáció a dorozsmai templom felszentelésekor (1787)
- *Critica super hungarico sermone Josephi Erdélyi canonice* (1788).

A munkákat egy Eggenberger nevű pesti könyvkereskedő adta át gróf Széchenyi Ferencnek.

Az első munkánál egy érdekesség vehető észre, az, hogy mikor keletkezett a mű, Dorozsmán még nem állt templom (Szinyei több kötetből álló, magyar írókról készült munkájában Kunszentmiklóst írja, hogy az ottani templom avatásán beszélt), a másodiknál a jegyzék készítője sajnálatát fejezte ki, hogy nem a teljes címet közli.

1789-ben jelent meg Vácon, Erdélyi József váci kanonok könyvecskéje, melynek címe *Vindiciae adversus crisim Dianovszki*, melyben a kanonok azt írta a dorozsmai plébánosról, hogy „az Aufklérizmust még a kúnok közé is bé-hozni akarta” – írta Szaicz Leó szerzetes, az *Igaz Magyar* című munkája IV. kötetében.

Az 1790-es évek végén kisegítőt is kapott Takáts Ráfael szerzetes személyében, aki könyvkötéssel, és könyvnyomtatással is foglalkozott. A könyvnyomtatás miatt perbefogott szerzetes 1798. április 2-án hagyta el Dorozsmát, miután a majsai esperes Csiszér Elek, a könyvnyomtatáshoz szükséges asztalt, és betűkészletet talált nála, valamint a korábban megjelent Toldalék című munkájának 60 db példányát is. Ugyanis a könyvnyomtatást a helytartótanács 1793. június 25-ével rendeleti úton hatósági engedélyhez kötötte, és a perbe fogott szerzetesnek nem volt engedélye. A Takátsnál lefoglalt eszközöket Dianovszky plébános úr őrizetére bízták. Takáts később még visszatért Dorozsmára, ahol a betegeskedő Dianovszky plébános helyett egyházi tevékenységet is folytatott, valamint a korábban lefoglalt holmija nagy részét szekérre rakatta, és Szabadkára szállította. Mikor a dorozsmai plébános visszatért a szabadságról, ezt észrevette, és jelentette az ügyet a majsai esperesnek, akinek parancsára újabb házkutatás volt Takátsnál, mely eredménytelenül zárult. A helyére kinevezett Lakatos Istvánt nem kedvelte már annyira Dorozsma lakossága.

A TEMPLOM ÉPÍTÉSÉBEN VÁLLALT SZEREPE

1719-ben 23 család „szállta meg” Dorozsmát, mely lakosság számban 1726-ra elérte a 800 főt. Ez alatt az idő alatt egy kápolnává alakított parasztház funkcionált templomként. A település 1726-ban kapott a bécsi császári kamarától

3066 forintnyi segélyt, és a mai templom helyén egy kis kőtemplomot emeltek, melyet körülárkoltak, és -kerítettek, a domb körüli területet pedig temetőnek használták. Ezt a templomot Nepomuki Szent János tiszteletére szentelték fel. Az épületet folyamatosan bővítették, melynek lapos mennyezetét boltívvé alakították, és tornyot is kapott 1752-ben, ugyanis a lakosság létszáma folyamatosan növekedett. Hamarosan ez az épület is kicsi lett. Az 1778. és az 1784. évi Canonica Visitatio sürgette egy nagyobb templom felépítését. Dianovszky János ekkor már a település plébánosa volt. Rajta kívül az építés mellé állt Komáromy Elek főjegyző, valamint Duds István községi főbíró. Dianovszky plébános úr 1782-ben barokk stílusú színezüst szentségtartót, majd 1790-ben ezüst kelyhet is készíttetett, majd 1792-ben áldoztató kelyhet is.

A most álló templom alapkövét 1793. június 24-én helyezték el Keresztelő Szent János ünnepén. A régi templomban, melyet bontottak el folyamatosan, egészen 1794. április 1-ig tartottak istentiszteletet. 1795-ben már álltak a templom falai, majd még ez évben elkészült a szentély boltívezése, és a templom hajója. 1796. októberére elkészült a tetőzeti munka, és ez év október 20-án a szentély feletti tetőzet homlokzatára felkerült a kettős kereszt, ahogy november 11-re boltívezték, és tetejezték a sekrestyét, melyet a Szentháromság tiszteletére szentelt fel a plébános úr. 1796. november 13-án pedig már keresztelőt is tartott benne, a főjegyző Komáromy Elek unokája volt az első, akit ebben a templomban kereszteltek. Az első rórate misét 1796. november 27-én tartotta a plébános úr az új templomban. 1797. július 19-én a templom főoltár fölötti boltíve leszakadt, és a plébános úr is úgy menekült meg, hogy visszament a sekrestyébe, ahol egy beteg gyermekre adott áldást. A templom jelenlegi terjedelmét 1804-re érte el, de a torony még később készült el. Szintén az ő ideje alatt, 1801-ben készült el a templom klasszicista stílusú szószéke, melyet Christined József tiroli szobrász készített el. A templom 1800-ban elkészült főoltára is Christined József munkája volt, ahogy a Szentségház is. 1801-ben készült el a vörösmárványból faragott, klasszikus stílusú keresztelő kút is. Kezdetben egy csonka torony volt a templom hajójához építve, melynek tetőzete és sisakja sem volt, viszont az előző templom régi tornyánál hat öllel magasabb volt, viszont a hajónál csak két öllel. Ehhez épült meg a jelenlegi torony a sisakkal együtt 1822-re.

1804. június 24-én prédikációt tartott Keresztelő Szent János életéről, melyet „evangélistákból ki-szedett, prédikátzióba foglalt és ...mondott Dianovszky János dorosmai plébános, midőn azon nagy szentnek tiszteletére ugyan Dorosmán ... a fel-épült új templom ... fel-szenteltetett Szent Ivány havának 24-dik napján 1804. esztendőben”

A plébános úr ezután nem sokkal hunyt el, 1805. február 9-én, 35 évnyi plébánosi szolgálat után. Sírja mai napig a templom előtt álló feszület előtt található meg.

ÍRÓI MUNKÁSSÁGA

Azonkívül, hogy tevékeny részt vállalt a dorozsmai templom építésében, emellett írói munkát is végzett, melyről a dorozsmaiak nemigen tudnak.

Pauer János, sok másik felsorolt egyházi személy között, őt is említi „*A vallástudományt következő írók gyarapították munkáik által a 19. században.*” 1847-es munkájában.

1. A plébánia visszaállításának története
2. Prédikáció, „melyet mondott... kisasszony havának 8. napján 1787. Kun-Szent-Miklóson... midőn Nyitra-Zerdahelyi Zerdahelyi Gábor... püspök azon helységben... a kath. templomot felszentelné.” A mű Pozsonyban jelent meg 1787-ben.
3. Vindiciae Josephi Erdélyi adversus crism in suum sermonem inauguralem Nitra-Zerdahelyensem, Vacii 1789 (A röpirat miatt a szentszék elé idézték, de ő tagadta, hogy tőle származik.)
4. 1794-ben Pesten jelent meg A fiak neveléséről című beszéde, melyet Szegeden mondott el 1793-ban. Szerinte a gyerek jó nevelése nemcsak a szülők és a gyermekek érdeke, hanem a társadalomé is. A műben arról is próbálja meggyőzni a szülőket, hogy a gyermekeiket azért küldjék iskolába, hogy erkölcsös emberek, és hasznos polgárok legyenek.
5. 1804-ben jelent meg Keresztelő Szent János élete című munkája Szegeden Grün Orbán betűivel. Reizner János, Szeged történetírója négykötetes munkájában az 1801-1825 között Szegeden megjelent kiadványok között említi meg a plébános úr nevét: „Akik a szegedi sajtót bár kisebb, de önálló kiadványokkal foglalkoztatták, azok névsorát az alábbiakban közöljük. Az illetők túlnyomó részben Szegeden vagy a közel vidéken éltek s működtek; azért a sorozat egyúttal a szegedi írók névsorát is képezi. Ezek közöt a szegedi születésűek neve *gal van megjelölve.” Erről a neves bibliográfus, Szinnyi József ezt jegyezte fel erről munkájáról: „...melyet prédikációba foglalt és élő nyelvvel mondott... midőn azon nagy szentnek tiszteletére Dorozsmán a... felépült új templom, szokott czeremoniákkal felszenteltetett...”
6. Apologia canonico-critica Transylvani vindicias adversus parochos confectus replicans secundum Bernardum et Gregorium accomodata... Ezen munkáját is kifogásolták.

FELHASZNÁLT IRODALOM

APOSTAG KÖZSÉG HONLAPJA:

<https://apostag.hu/egyhazi/katolikus-egyhazi> (letöltés: 2019. november 18)

BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: A Széchenyi-könyvtár első katalógusa

In: Magyar Könyvszemle 1927/3-4

- CHOBOT FERENC: A vácsi egyházmegye történeti névtára 1. kötet, Pest Vidéki Nyomda, Vác, 1917
- CHOBOT FERENC: A vácsi egyházmegye történeti névtára 2. kötet, Pest Vidéki Nyomda, Vác, 1917
- FEHÉR KATALIN: Nevelési tárgyú egyházi beszédek a 18. század végén
In: Magyar Könyvszemle 1993/1. szám
- MARTI TIBOR: A füleki ferences könyvtár régi könyvei/Katalógus 131. p.
In: MONOK ISTVÁN (szerk.): A Kárpát-medence magyar könyvtárainak régi könyvei 7. kötet, Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2012
- PAUER JÁNOS: Az egyházi rend érdeme Magyarország történetében, Székesfehérvár, 1847
- PAVERCSIK ILONA: Szaicz Leó a felvilágosodás irodalmáról
In: Magyar Könyvszemle 1997/2
- REIZNER JÁNOS: Szeged története III. kötet, Szeged szabad királyi város közönsége, Szeged, 1899
- SZERZŐ NÉLKÜL: Takáts Ráfael nyomdászati működéséről
In: Magyar Könyvszemle 1908/3. szám
- SZINNYEI JÓZSEF: Magyar írók élete és munkái 2. kötet, Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése, Budapest, 1980-1981
- SZTRIHA KÁLMÁN: Kiskundorozsma története, Kiskundorozsma község kiadása, Kiskundorozsma, 1937

KOMÁROMI CSABA

Egyesületünk több rendezvényének adott helyet a Dorozsmai Tájház és a Dorozsmai Kulturális Egyesület. Így ismerhettük meg Dianovszky János plébános munkásságát.

KOLOZSVÁRI VÉGJÁTÉK – SZEGEDI KEZDÉS

Kulcsszavak: a Ferenc József TE sorsa az I. világháború után, az egyetem elfoglalása, kiutasítások, a budai időszak és a kolozsvári időszak, a felekezeti egyetem terve, a Tanárképző munkája, professzori lista 1918-ban és 1921-ben.

BEVEZETÉS

A kolozsvári–szegedi Ferenc József Tudományegyetem (FJTE) története megírásra vár.¹ Ezen referátum előkészíteni hivatott két nagyobb szabású, az egyetem történetét részben feldolgozó nagyobb vállalkozást: először is az egyetem történetének trianoni időszaka, másodsor pedig egy lényegesen átfogóbb vállalkozás keretében az egyetem teljes története – elsősorban természetesen az alapítástól a trianoni összeomlásig tartó időszak – kerülne feldolgozásra.

Maga a tervezet egyenként és részleteiben is annyiban tér el a megadott témakörben eddig megjelent hasonló vállalkozásoktól, hogy a megvalósítás jegyében a szerző, jelen sorok írója, következetesen ragaszkodik két alapelv maximális érvényesítéséhez. Bármennyire is nehéz az egyetem levéltári anyagának a felkutatása és összeállítása, immáron teljességgel elfogadhatatlan, hogy levéltári kutatómunkát nélkülöző anyagok jelenhessenek meg az FJTE történetéről.² Az alapelv az idevonatkozó levéltári anyagok feltárása, összeállítása és publikálása, illetve ezzel szoros összhangban a készülő anyagok szilárd dokumentációs bázison állva igazolhatják az egyetem valódi történetét.

Noha az anyag meglehetősen szegényes, hiszen mind az intézmény, mind a felsőbb szerv (Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, VKM) anyagai feltűnően hiányosak, jó részük megsemmisült, szétszóródott, vagy esetleg még lappang valahol. A meglévő anyagok összeállítása azonban nem lehetetlen, tehát elodázhatatlan feladat. S mivel az egyetem meglévő iratanyaga szétszóródott – a leglényegesebb helyszínek: Kolozsvár, Szeged, Marosvásárhely és Budapest –, így a kutatómunka lényegében az anyagok összeállítását jelenti. Összerakni azt, ami egybetartozik, ami egybetartozott.

1 Az egyetem történetével kapcsolatos mai szakirodalom vagy „kolozsvári”, vagy pedig „szegedi” szemléletű. Gaal György: Egyetem a Farkas utcában. Kolozsvár, 2001.; A szegedi tudományegyetem múltja és jelene 1921–1998. Szerk. Rác B., Szeged, 1999.; Szabó T.–Zallár A. A Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem története. Szeged, 1992. A téma kiváló feldolgozását adja Vincze Gábor A száműzött egyetem (Szeged, 2006) c. könyve, ám könyvével nincs kimerítve ez a téma, sőt.

2 Százötven éve nyílt meg a kolozsvári tudományegyetem I–II. Összeállított a Gazda István, Budapest, 1997. Hosszú listát lehetne összeállítani a könyv hibás adataiból. Jellemzésül annyit, hogy a földrajzot például nem a bölcsészkarhoz, hanem a természettudományi karhoz sorolja, s már ez elég feltűnő hiba. II. 418.

A másik alapelv pedig annak az igénynek a kimondása, hogy legalább ebben a témakörben ne születhessenek egyoldalú, azaz vagy Erdély-, Kolozsvár-centrikus, vagy pedig Magyarország, Szeged-centrikus munkák. Előfeltevésünk szerint az FJTE története az Osztrák–Magyar Monarchián belül a Magyar Királyság sikertörténete, s mint ilyen, a maga egészében és részleteiben is a magyar nemzet szellemi-kulturális egységét reprezentálta, s a kolozsvári egyetem 1919-es elvesztése a hajdani egység szétesése és a Trianon-szindróma igazi szimbóluma. A dolgok jelenlegi állásában az egyetem történetéről már az egyetem ősi székhelyén is lehet beszélni, s talán egyszer maga a város is befogadja azon személyek emlékét, akik annak idején voltaképpen megteremtették a kolozsvári egyetemet, hozzájárulván ily módon Kolozsvár mai arculatának megformálásához.

Ezen referátum csupán jelezni tudja az egyetemtörténeti kutatás perspektíváit. Eseménytörténetet ad, közel három év eseményeit vázolja fel. Az átmenet időszakát behatároló két dátum Kolozsvár román megszállása (1918. december 24.) és az egyetem szegedi kezdése (1921 októbere). Az előzmények felvázolásához kiindulópontnak tekinti az 1913/14-es tanévet, hiszen az I. világháború történései nyilvánvalóan gyengítették az egyetem működésének hatékonyságát, illetve a szegedi kezdés körülményeinek bemutatásánál elsősorban a „kolozsvári” professzorok szegedi sorsát követi nyomon. A professzorok, a nyilvános rendes tanárok az egyetem életének főszereplői. A korábban említett vállalkozások természetesen az egyetem valamennyi munkatársára figyelnek majd, de jelen esetben, terjedelmi okokból szűkíteni kell a vizsgálandó körét. E szűkítés révén elsősorban a professzorok szerepvállalásaira figyelünk, az intézmény története és a személyes sorsuk alakulása ugyanis nyilvánvalóan a lehető legszorosabb kapcsolatban áll egymással. S ha már a magyar királyság hajdani egysége is szóba került, ezen egység igazolására álljon itt egy bevezető jellegű statisztikai megközelítés!

Az első időszakban (1872–1919) 151 nyilvános tanári kinevezés történt az egyetemen. (A rendkívüli tanárok előbb-utóbb megkapták rendes tanári kinevezésüket. Az egyetem történetében egyetlen tanár maradt csak meg rendkívüli tanárnak.) A kinevezések nagy száma szignifikáns következtetések levonásának bázisa, azaz a professzorok születési helyének feltérképezése bebizonyítja, hogy Trencséntől Újmoldováig, Körmentől Szentkatolnáig a Nagy-Magyarország teljes vertikuma adott professzort Kolozsvárnak.

STATISZTIKAI ÖSSZESÍTÉSBEN:

A mai Magyarország területéről 72 (ebből 53 vidéki, 19 fővárosi illetőségű). Felvidékről 18, Délvidékről 4. Egyéb más helyről 3. Összesen 97. Erdélyből és Kolozsvárról: 41, illetve 13. Összesen 54 fő. (Mindösszesen tehát 151 fő.)

Még érdekesebb az összkép, ha nem a születési helyet vesszük alapul, hanem arra figyelünk, hány saját nevelésű professzora volt a FJTE-nek. Nyilván az összegző-összehasonlító számadat csalóka képet adna, hiszen nyilvánvalóan az alapító professzorok máshonnan (értsd: nem Kolozsvárról) érkezhettek az egyetemre, ám az mégis mutat valamit, hogy például a bölcsészkar mindössze két saját nevelésű professzort tudhat saját történetében (Schilling Lajos – ókortörténet, Bartók György – filozófia). Más oldalról azonban nyilvánvalóan folytatódott volna az a tendencia, mely mondjuk az orvoskar történetében egyértelműen kimutatható a századfordulótól: saját nevelésű kollégákkal betölteni az üressé vált professzori állásokat.

A HÁBORÚS IDŐSZAKRÓL

A világháború nyilvánvalóan kedvezőtlenül hatott az egyetem életére, a teljesség igénye nélkül: csökkenő diáklétszám, csökkenő tanári-oktatói létszám (professzor, magántanár, magántanító), a legnagyobb hiány azonban az oktatást segítő tanszemélyzet (adjunktus, tanársegéd, gyakornok), valamint a kisegítő személyzet (altiszt, szolgál) állományában keletkezett. (Hogy egyéb más háborús hatásról és következményről ne is beszéljünk!) Így az egyetem mutatói az 1913/14-es utolsó béketanév adatai lehetnek, mint ahogyan az 1913-as költségvetési év adatai tekinthetők az állami finanszírozás megbízható adatainak, hiszen a bevezetett háborús költségvetés az egyetem finanszírozási lehetőségeinek a szűkítése is egyúttal.

1913-ban a FJTE személyi kiadásokra 1 171 509; dologi kiadásokra 503 260 koronát, a vele szorosan együtt működő, de önálló állami költségvetéssel dolgozó Országos Karolina-kórház személyi kiadásokra 233 885; dologi kiadásokra 1 193 000 koronát fordíthatott. A nagy egyetemi építkezések ekkorra már rég befejeződtek, bár az egyetemfejlesztés végtelenített folyamat, azaz jócskán akadtak még konkrét és távoli fejlesztési feladatok, tervek egyaránt. Az FJTE elérte azt az infrastrukturális fejlettségi szintet, ami már nem nagyon változott a további időszakban, a trianoni összeomlásig legalábbis. A konkrét fejlesztési-beruházási tervek között a legnagyobb tételek: új épület az általános kórtan, gyógyszeratan, a Pasteur-intézet számára, új botanikus kert kialakítása, és új épület vásárlása a fogászati klinika részére. Távlati tervek közül kiemelkedik a fül-orr-gégészeti klinika, valamint a gyermekgyógyászat új épületének vásárlása, a klinikák modernebb felszerelése. Két megjegyzés: Még mindig az orvoskari fejlesztések domináltak, bár az új központi épület infrastrukturális előnyeit a másik három kar, főleg a jogászok és bölcsészek tudták igazán kihasználni; valamint ezekből a távlatos elképzelésekből sajnos, nem sok valósult meg, 1919-ben például csak alá kellett volna írni az új gyermekgyógyászati klinika épületének adás-vételi szerződését.

Mint ahogyan csak 1940-ben sikerült megvalósítani az egyetem régi nagy álmát, a gazdaságtudományi kar felállítását. A pesti önálló közgazdászképzés mintájára az egyetem már az 1880-as évektől kezdve napirenden tartotta az új kar szervezésének tervét.

A jogi, illetve a bölcsészkarokon megszervezték a szemináriumi rendszereket. A szeminárium voltaképpen az intézet előzménye, hiszen a tanszék ekkor nem szervezet volt, hanem egy adott tan „széke”, melyet a KT ülésen az ide kinevezett professzor elfoglalt. A szemináriumnak azonban vezető-professzora és diákfelügyelője van, s Szegeden pedig minden karon intézetet szerveznek majd (adjunktusi, tanársegédi és gyakornoki státuszokkal, megbízási szerződésekkel ellátva). Alapjában véve azonban a jogi kar tisztán tanszéki, az orvoskar tisztán intézményi (intézetekkel és klinikákkal kiegészítve) alapon szerveződött, míg a bölcsészkar tanszéki szervezését kiegészített e két intézet (régészet, földrajz). A negyedik kar (természettudományi) viszont szinte egy az egyben intézetekkel kiegészített tanszékekből állt, csak a matematikai tanszéknek lógtak ki a sorból – a szemináriumi rendszer vezetéséig legalábbis. Ekkor ugyanis ők is kaptak valamilyen szerveződési lehetőséget.

A bölcsészkar – jó szokása szerint – nem elégedett meg az új szemináriumi szisztémával, tanszékszervezési elképzeléseit továbbra is fenntartotta, bár a háborús körülmények szinte elképzelhetetlennek láttatják legalább öt új bölcsész tanszék szervezését az egyetemen. A kar évek-évtizedek óta hiába kérte esztétikai és angol filológiai tanszék szervezését, legalábbis ennek a két szervezésnek jóval nagyobb az esélye, mint a többi tervezett tanszéknek.

Az orvoskari igények – a fejlesztésekkel párhuzamosan – szintén tanszékszervezésre irányultak, hiszen a működő gyermekgyógyászat, ortopéd sebészet, fogászat és fül-orr-gégészet joggal igényli, hogy a klinikák vezető tanszéket is kapjanak az egyetemen. (Genersich Gusztáv és Hevesi Imre így lett a gyermekgyógyászat, illetve az ortopéd sebészet professzora, s nagy valószínűséggel állítható, hogy előbb-utóbb a másik két igazgató, Höncz Kálmán és Gyergyay Árpád (a fogászat, illetve a fül-orr-gégészet címz. rendkívüli tanárai) is megkapták volna saját tanszéküket.

A természettudományi kar igazi fejlesztése már lezárult, két Európa-hírű intézete (Állattan, Apáthy István igazgatásával, Vegytan, Fabinyi Rudolf igazgatásával) már évek óta működött. Riesz Frigyes és Haar Alfréd megújították a matematika oktatását, a többi intézet zavartalanul végezte munkáját, még a botanika viharai is lecsendesedtek. Új tanszéket, illetve intézetet hoztak létre (Gyakorlati fizika) Pfeiffer Péter vezetésével.

A témaválasztással kapcsolatosan érdekes lehet a professzori kar személyi állományának alakulása, illetve az az összetétel, mely voltaképpen

előáll 1918 végére, hiszen ezek a professzorok közvetlen szereplői, főszereplői az egyetem kolozsvári végjátékának, s közülük kerülnek ki a „kolozsváriak”, azaz a szegedi tanári kar Kolozsvárról érkező tagjai. A jogi kar 16 tanszéki státussal rendelkezett. Ebből két üres státusú tanszék leválasztható, hiszen nem is akarták akkortájt betölteni. Még 1913-ban a VKM akaratából és a pesti mintát követve büntető perjogi tanszéket szerveztek, s ide Finkey Ferenc kapott kinevezést. A kari autonómia megsértésével hozott állami rendelkezés feszültséget okozott, de Finkey 1914-ben az új pozsonyi egyetemre ment, így a probléma megszűnt, a tanszéki státus viszont megmaradt. Megjegyzendő, hogy 1921-ben Finkey visszatért az egyetemre, a Büntető Perjogi Intézet vezetője lett. A másik üres státusz akkor keletkezett, amikor Farkas Lajos (római jog 1915-ben nyugdíjba ment, s a helyére Kiss Mór (pandekta jog) került. Az üressé vált státust használták fel Szegeden akkor, amikor Moór Gyula számára új jogfilozófiai tanszéket szerveztek, hiszen Szegeden Moór saját korábbi tanszékét (nemzetközi jog) megbízással töltött e be Buza László érkezéséig. A többi változás könnyebben érthető, hiszen nyugdíjazással (Óvári – jogtörténet, Balogh A. – politika) és pesti kinevezésekkel (Kenéz B. – statisztika, Somló B. – nemzetközi jog) és belső áthelyezéssel (Réz M. – politika) függnek össze. Balogh A. utóda Réz M, az ő utóda Szandtner P. (magyar közjog), Kenéz utóda Kovács G., Óvári utóda Bochkor M., Somló utóda Moór Gy. – valamennyi saját nevelésű szakember. Így a régiekkel kiegészítve összeáll a csapat, azaz összességében a jogi kar 12 fős, hiszen (az újak: Réz M., Bochkor, Szandtner, Moór mellett ott vannak a régiek: Kolosváry B., Boér E., Kosutány I., Lukács A., Menyhárt G., Tóth K., Kiss M. – de a lista még nem teljes. Minden más információ ellenére Helle Károlyt kinevezték a kereskedelmi és váltójogra¹, ám ebben az időszakban ő is Pestre ment, s a helyére kerülő Kuncz Ö. szintén tagja az 1918-as tanári karnak. Ez így 12 fő és 12 tanszék. Egy tanszék üres, Navratil Á. 1918-ban Pestre került, s nem volt idő betölteni a helyét. Szintén üresnek tekinthető a statisztika is, hiszen Kovács G. kolozsvári kinevezése után szinte azonnal Pestre került, s Somlóval együtt ő is belekeveredett a pesti jogi kar nagy 1919-es botrányába. A 12 fős jogi tanári testületből hatan (Kolosváry, Lukács, Menyhárt, Kosutány, Tóth, Moór, Szandtner) kerülnek Szegedre, a többiek ilyen vagy olyan okok miatt kiváltak az egyetem kötelékéből. Az orvoskar 18 tanszékkal rendelkezett, 1913/14-ben minden tanszék foglalt volt, nyilvános rendes vagy rendki-

1 I. m, II. 409. Helle Károly a kereskedelmi és váltójog kinevezett professzora volt, nem pedig magántanár. (Lásd Hivatalos Közlöny, 1912. 10. szám, 205.; a kinevezés dátuma: 1912. április 1.)

vüli tanárral. Három tanszék sorsa azonban magyarázatra vár. A szövet-tant Apáthy tanította, állandó helyettesként a másik karról. Szegeden azonban a kar visszavette a szövettan oktatását. Ebben időszakban szervezték az új Gyógyszerismeret Tanszéket. Ide a saját nevelésű Jakabházy Zsigmond került, a Gyógyszertanon nem ő, hanem Lőte József – állandó helyettesként – dolgozott (A VKM államtitkára, Tóth Lajos helyett, aki egyetlen percet sem töltött kinevezett professzori minőségében Kolozsváron). Lőte amúgy az Általános Kórtanra lett kinevezve.¹ Végül pedig az élettanos Veress Elemér Pestre került, és a tanácskormány idején ő is zavaros ügybe keveredett, tehát 1921-ben az egyetem tulajdonképpen visszafogadta őt.

A háborús évek alatt talán az orvoskar változott leginkább. 1918-ra öt tanszék várt betöltésre. Meghalt Marschalkó T. (bőr-bujakórtan), Makara L. (sebészet), Szabó D. (szülészeti), Pestre ment Kenyeres B. (törvényszéki orvostan), illetve Veress E. pesti kitérőjével összefüggésben az élettan is üresnek számított akkor. 1917-ben temették el Büchler Ignác c. ny. rk-t is, aki már 1872-ben is tanársegéd volt az egyetemen. Meghalt a nyugdíjas Purjesz Zs. (belgyógyászat). Elég gyakran kellett akkortájt orvostanárt temetni Kolozsváron. Más oldalról épp az orvoskar tudta a legtöbb saját nevelésű új szakembert a megürült helyekre kineveztetni. Marschalkó helyére Veress Ferenc, Kenyeres helyére Demeter György kerültek, illetve rendkívüli tanárokból rendes tanárok lettek: Reinbold B. (orvosi vegytan), Genersich G. (gyermekgyógyászat), Veszprémi D. (kórbonctan), Hevesi I. (ortopéd sebészet). Két tanszék sorsa maradt függőben Kolozsváron. A szülészetre a pesti Kubinyi F. kapott kinevezést, de ő nem vállalt állást Kolozsváron, csak Szegeden. A sebészetre Vidakovits K. (c. ny. rk) került, aki elsőszámú sebésze volt ugyan a klinikának, de már a pesti átmeneti időszakban kapott professzori kinevezést. Így a régiek: Davida L. (tájanatómia), Lechner K. (elmekórtan), Imre J. (szemészet), Jancsó M. (belgyógyászat), Lőte J. (általános kórtan), Rigler G. (közegészségtan) és az újak: Jakabházy Zs., Demeter Gy., Veress F., Genersich G., Hevesi I., Veszprémi D., Reinbold B. – összesen 13 fő adja az 1918-as tanár kart, azaz három tanszék üres, egy tanszék a társ-karról, egy állandó kari helyettessel volt betöltve – így megvan a 18-as szám. A 13 főből kilencen vállaltak állást Szegeden (Davida, Lechner, Imre J., Jancsó, Lőte, Rigler, Demeter, Veszprémi és Reinbold), valamint Kubinyi és Vidakovits. A többiek ilyen vagy olyan okok miatt kiválnak az egyetem kötelékéből.

A bölcsészkaron 1913-ban 16 tanszék létezett, s ahogyan erről már volt szó, új tanszéket nem sikerült szervezni. A háborús évek alatt egyedül a bölcséleti tanszéken történt személyi változás, Pauler Á. Pestre ment, s hosz-

¹ I. m, II. 412. Még egyszer: Jakabházy nem a gyógyszerertan, hanem a gyógyszerismeret professzora lett, s erről a tanszékről a könyv nem tud.

szű előkészítés után 1917-ben Bartók György kapott ide professzori kinevezést; illetve 1918-ban egyedül a magyar nyelvészet lett üres tanszék, közben ugyanis Zolnai Gy. Pozsonyba ment. A többiek: Csengeri J. (klasszika-filológia), Hornyánszky Gy. (klasszika-filológia), Márki S. (egyetemes történelem), Szádeczky L. (magyar történelem), Schneller I. (pedagógia), Dézsi L. (magyar irodalomtörténet), Erdélyi L. (magyar művelődéstörténet), Schilling L. (ókor-történet), Pósta B. (régészet), Moldován G. (román filológia), Gombocz Z. (altajisztika), Schmidt H. (német filológia), Karl L. (francia filológia) és Cholnoky J. (földrajz) – Bartókkal együtt 15 név. Így nézett ki a tanári kar 1918-ban. Innen 9 tanár tudott Szegeden állást vállalni (Csengeri, Hornyánszky, Márki, Szádeczky, Schneller, Schmidt, Dézsi, Erdélyi, Bartók), a többiek ilyen vagy olyan okok miatt kiváltak az egyetem kötelékéből.

A természettudományi karon elég nehéz meghatározni a tanszéki státusok számát. Az biztos, hogy legalább egy „lebegő” státusz létezett, hiszen a Borbás-féle növényrendszertant Kolozsváron nem is akarták betölteni, kérdéses viszont, hogy mi lett a tervezett harmadik matematikai tanszék státusának a sorsa, rendelkezett-e vele az egyetem vagy sem? A két matematikai tanszékre utoljára Riesz F. és Haar A. kapott kinevezést – és egy új tanszékre, a harmadik matematikára Fejér Lipót került volna. Néhány hét múlva (!) azonban Fejér Pestre került, ettől függetlenül a tanszéki státus elvben megmaradhatott. Szegeden a növénytan mellé növényrendszertant, az állattan mellé állatrendszertant is szerveztek, s elképzelhető, hogy nem új státusokról, hanem a meglevők felhasználásáról volt csupán szó. A karon 1918-ban 10 ténylegesen működő tanszék létezett, új, frissen létesített tanszék a már említett gyakorlati fizika (elektrotechnika, professzora a saját nevelésű Pfeiffer P.), illetve nem töltött ék be a nyugdíjba vonult Klug L. (ábrázoló geometria) helyét. Nem is akarták, legalábbis Riesz és Haar nagyon nem akarta, hogy ide új kolléga kerüljön. A tanári kar 1918-ban tízfős volt. Tehát Pfeiffer, Riesz (felsőbb mennyiségtan) és Haar A. (elemi mennyiségtan) mellett ide tartozott Apáthy I. (állattan), Fabinyi R. (kémia), Ruzitska B. (szerves kémia, kémiai technológia), Szádeczky Gy. (ásványtan), Győrffy I. (növénytan), valamint két újonnan kinevezett fizikus: Tangl K. 1917-ben Pestre ment, utóda Pogány B. (kísérleti fizika), Farkas Gy. pedig 1915-ben nyugdíjas lett, utóda Ortway R. (mennyiség-tani fizika). Velük együtt összesen tízen – ez lett az 1918-as tanári kar. (Pogány, Ortway és Ruzitska épp az átmenet időszakában kapták rendes tanári kinevezésüket, korábban ugyanis rendkívüli tanárok voltak). Innen hatan vállaltak állást Szegeden (Riesz, Haar, Pfeiffer, Győrffy, Pogány és Ortway), a többiek különböző okok miatt kiváltak az egyetem kötelékéből.

A KETTÉVÁGOTT TANÉV(1918/19)

1918 őszén a keleti front összeomlott, az összeomlás nyomán a K und K hadsereg visszavonult Erdélyből, Pesten létrejött a Károlyi-féle köztársaság, megszületett a gyulafehérvári határozat, illetve megkezdődtek az aradi tárgyalások – hogy az Erdély sorsát meghatározó őszi eseménysorozat idézését Kolozsvár román megszállásával (1918. december 24.) le lehessen zárni. Az egyetem kevés érintettséget mutatott ebben az eseménysorozatban, az őszi félév zavartalanul telt el, már amennyiben háborús körülmények között zavartalan lehet az oktatás. A professzorok nagyjából a helyükön voltak, katonai szolgálatot legfeljebb a városban vállaltak (Kuncz Ödön kivételével, aki harctéri sebesülése után tért vissza az egyetemre, Moórt pedig katonai szolgálata után nevezték ki). Ugyanakkor feltűnően kevés volt a diák (Márki naplójában írta, hogy három hallgatónak tart előadást), az oktatói és a kisegítő személyzet létszámában komoly hiányok mutatkoztak, a frontszolgálat elvitette az embereket az egyetemről is. Elsősorban a sebesültek ellátásában az orvosprofesszorokra volt nagy szükség a városban, akik a háborús évek alatt is nagy intenzitással végezték gyógyító munkájukat. Az egyetemnek bölcsész rektora (Schneller I.) és orvos prorektora (Rigler G.) volt. A kialakult vezetői gyakorlat szerint a következő tanévben a természettudományi kar delegált volna rektort, a prorektor személye adott (az előző év rektora, azaz itt Schneller).¹Röviden: bár a háborús körülmények és az aggasztó hírek befolyásolták az egyetem munkáját, de az egyetem saját autonómiája jegyében és az erdélyi magyar szupremáció eszméje jegyében végezte tulajdonképpen munkáját, habár kevés kapacitással és maximális segítségnyújtással. Egyetlen figyelemreméltó mozzanat Boér Elek jogi dékán távozása volt 1918 késő őszén (részletei a Számadásban). Az új dékán Kolosváry Bálint lett, aki ezzel megkezdte tartós szolgálatát, innentől kezdve 1921 őszéig az egyetem vezetője (dékán, majd két tanéven át rektor) volt.

A tavaszi félév figyelmeztető előjátéka Apáthy István letartóztatása (1919. január 15.) volt. Apáthyt nem mint az egyetem állattan professzorát vagy rektorát tartóztatták le, hanem mint Kelet-Magyarország frissen (1918. december 8.) kinevezett kormánybiztosát. Apáthy volt az egyetlen olyan professzora az egyetemnek, aki aktív politizálással nagypolitikai tényezővé vált. A századfordulótól kezdve a kolozsvári politikai közéletet a Munkapárt és a Károlyi-párt állandó küzdelme határozta meg. A professzorok nagy része saját pártszimpátiája jegyében a városi törvényhatóság munkájá-

1 Az Erdély története III. (szerk. Szász Z., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987) arról ír, hogy az 1918. október 30–31-i kolozsvári diáktüntetést a rektor, Apáthy tilalma ellenére tartották meg (1703.). Schneller rektor semmilyen városi tüntetést nem tiltott -tilthatott meg, a mindenkor rektor legfeljebb az egyetem területén tilthatta a politikai tevékenységet. Apáthy pedig az 1903/04-es tanévben töltötte be a rektori tisztséget.

ban vett részt, zömében a Munkapárt oldalán. Főleg a jogászok: Menyhárt G., Lukács A., Kiss M. – a példa kedvéért. Apáthy a háborús időszakban egyértelműen Károlyi első embere volt Erdélyben, erre utal kormánybiztosi kinevezése is, mellette állt Pósta B., és pesti kinevezéséig Kenéz B.

Apáthy politikai tevékenységét, megnyilatkozásait nemcsak az erdélyi románság képviselői, hanem pártpolitikai ellenfelei, sőt professzortársai is idegenkedve, gyanakodva fogadták, az erdélyi román nacionalizmus pedig ellenfelet látott benne. A Trianon-legendárium egyik mozzanata pedig az, hogy valójában Apáthy Erdély igazi árulója. Legyen szabad itt professzortársa, Cholnoky Jenő megnyilatkozásaira utalni. Apáthy legnagyobb bűne, hogy állítólag visszautasított a Kolozsváron átvonuló Mackensen által felajánlott katonai segítséget, de természetesen az Apáthy-per másról szólt, bár itt is vannak jelentős félreértések, csúsztatások a történetírók részéről. Egyszerűen tévedés, hogy a románok Apáthyt először halálra ítélték, majd a nemzetközi közvélemény nyomására másodfokon felmentették, illetve szabadon engedték. Mivel Apáthyt minden oldalról (a magyar nacionalizmus, a román nacionalizmus, sőt, a marxista történetírás oldaláról is) elutasítóan kezelik, talán nem árt összefoglalóan ismertetni az Apáthy-ügyet.¹

Apáthy kezdettől fogva kettős politikai cél jegyében politizált: az általános választójogot csak a magyarságvédelmi politikával egybekötve tartott a bevezethetőnek. Pesti származású volt ugyan, de 1890 óta Erdélyben élt és dolgozott, lélekben erdélyivé vált. Az általános választójog a legdemokratikusabb jogintézmények egyike, bevezetéséért harcolni tisztességes politikai magatartás – Apáthy nemcsak beszélt róla, komolyan is gondolta. Ám azt is tudta, hogy Erdélyben a magyarság kisebbségben van. S ez a tény azonnal kiderül, mihelyt bevezetik az általános választójogot. Ergo: Erdélyben szükség van magyarságvédő belpolitikai intézkedésekre, növelni kell az erdélyi magyarság létszámát, javítani kell az etnikai arányszámok rossz mutatóin. Továbbá központi irányításra, a tényleges belpolitikai folyamatok ellenőrzésére van szükség. (Apáthy az 1908-as Károlyi-párt előtt a Bánffy Dezső-féle politikai irányvonalat támogatta.) Abban nincs semmi meglepő, hogy a román nacionalizmus ellenfelet látott benne, számtalan erdélyi szervezet tagja, vezetőségi tagja, illetve elnöke volt, s az így előálló egyedi ügyek halmaza a mindenkori támadások hivatkozási alapjának bizonyult, ám professzortársai is idegenkedve fogadták harcos megnyilatkozásait. Valójában nem vált szét a politikai-közéleti magatartása és a professzori tevékenysége. Apáthy tudta, hogy egyike lesz az első letartóztá-

1 Részletesebben lásd Mariska Zoltán: In memoriam Apáthy István. Mikes International Hága, 2006. VI. évf. 1. sz. 52–65; Apáthy István politikai szereplése és pere. Korunk, Kolozsvár, 2006. 3. sz., 77–89.

tottaknak, de nem fogadta el a Károlyi-nyújtott a mentőövet, 1918 karácsonya táján ugyanis Károlyi Pestre hívta miniszternek, ő mégis Kolozsváron maradt.

Ami a legendáriumokat illeti: visszaemlékezései szerint Mackensen küldöttje semmilyen katonai segítséget nem ajánlott neki, egyszerűen vagonokat kért tőle a visszavonuláshoz. Háromezres katonasággal amúgy is képtelenség lett volna a Maros-vonalat tartani. Belegondolván: Milyen indíttatásból küldte volna Mackensen csatába fáradt katonáit saját politikai és katonai vezetőinek nyilvánvaló akarata ellenére? Apáthy amúgy nem katonai, hanem polgári vezető volt, egy ilyen ajánlatot mindenképp elvitt volna a katonai vezetőkhoz, hiszen ilyen döntésre semmilyen kompetenciával nem rendelkezett.

S ha már itt tartunk, 1918 őszén Apáthy igencsak eltávolodott Károlyitól is, egyszerűen nem értett-e őt. Vagy nem értett vele egyet. Elvileg elfogadta a köztársaság államformáját, de annak kikiáltási módját elutasított a, tehát lelke mélyén a Károlyi-köztársaságot illegitimnek tudta. Szerinte a parlamentnek nem volt joga önmagát feloszlatni, hiányzik a jogszerű átmenet, s ezért ő mindvégig a királyságban látta a magyarság összetartó erejének érvényesülését. A marxista történetírás szerint az aradi tárgyalások idején szereplése anakronisztikus, hiszen ő királyságban gondolkodott, ám számára akkor még de jure a királyság államformája létezett, s a Károlyi-köztársaságról a történelem amúgy is gyorsan meghozta a maga ítéletét. Károlyi legnagyobb hibájának azonban a hadsereg feloszlatását tartotta. Szerinte – nem K und K alapon, hanem az önálló magyar királyság alapján – nemzeti hadsereg szervezésére lett volna szükség. Apáthy pontosan látta annak veszélyét, hogy számottevő magyar katonaság nincs Erdélyben, ebből az aspektusból elképzelhetetlen, hogy bárminemű felajánlott katonai segítséget kapásból elutasítson. Felesleges igazságtalanság ezért őt bűnbaknak kikiáltani.

Amúgy a civil Apáthy felett öttagú román katonai bíróság ítélkezett, de ez a bíróság nem ítélte őt halálra. A felhozott öt vádpontból háromban találták bűnösnek (ebből egy 3:2, egy 4:1 arányban mondta ki a verdiktet, a harmadik vádpont összegzés, nem különálló tézis volt), tehát kettő alól fel is mentették, végül öt év kényszermunkára ítélték. Másodfokon pedig felmentették.

A gyulafehérvári határozat másnapján felállt a nagyszebeni kormányzótanács (Consiliul Dirigent). Utasításait közvetlenül vagy Kolozsvár román prefektusa útján juttatta el az egyetemhez, amely beindította a tavaszi félévet, s noha a városban napirenden voltak a kisebb-nagyobb atrocitások, mégis valahogy működött az egyetem. A románok még nem érezték magukat erősnek, s noha küldtek egy hűségeskü letételére vonatkozó felszólítást, ezt még ők sem gondolták komolyan. Nehezen érthető, miért épp 1919 májusában érezték fontosnak az egyetem elfoglalását. Döntésükben valószínűleg belejátszhattak a magyar tanácskormányról érkező hírek is.

Az egyetem gyakorlatában a májusi kari tanácsüléseken választották meg az új tanév dékánjait, adott esetben prodeánokat, illetve a rektorválasztó elektorokat. Most a kari tanácsokon egyúttal testületi döntést is megfogalmaztak az újabb, immáron komoly, május elején érkezett ultimátumszerű román hatósági esküfelszólításra. A rektor válaszlevele finoman célzott a kolozsvári egyetemi autonómiára, s noha őt szólították fel arra, hogy az egyetem nevében nyilatkozzon, az egyetemi döntésmechanizmusnak megfelelően ő legfeljebb közvetíteni tudja a karok egyenkénti szuverén döntését, konkrétan mind a négy kar egyöntetű, egyhangú elutasító választát. Az Egyetemi Tanács viszont fennállása óta először változtatott rektorválasztó gyakorlatán, hiszen a bölcsészkar rektor után a természettudományi kar delegáltja következett volna rektori székben, nagy valószínűséggel Győrffy I. Most azonban a jogászok kezdeményezésére eltértek ettől a gyakorlattól, a másik három karon egy-egy professzor javaslatára elfogadták, hogy a rendkívüli helyzetre való tekintettel eljogász rektor legyen az 1919/20-as tanévben. Így Kolosváry Bálint személyében választották meg az új rektort, akinek megbízatása folytatódott az 1920/21-es tanévben is. Szegeden visszaállt a régi rend, de érdekes módon először nem Győrffyt, hanem Pfeiffert és négy év múlva Rieszt választották rektornak a természettudományi karról.

Most azonban ezeken a májusi üléseken fontos döntések születtek: felállt az új egyetemi vezetés, és a teljes professzori kar egyhangúan elutasított a azt a lehetőséget, hogy hivatali eskü letétele után román állami szolgálatba álljon, s így esetleg megmaradhasson professzornak. A román hatóságok borítékolhatták a döntést, mert a válasz kézhezvétele után rögtön – 1919. május 12-én, fél 11-kor – egy szakasz román katona szállta meg az egyetem központi épületét, s vezetőjük jelképes erőszakkal átvette az egyetemet Schneller István rektortól. Megszületett az első jegyzőkönyv, innentől az egyes szervezeti egységek vezetői az átadásról-átvételről szóló jegyzőkönyvekben rendre rögzítették, hogy erőszaknak engedelmességgel adják át saját intézményüket. Egyedül a vizsgáztatást engedélyezték. 1919 nyara az egyes intézetek, benne az EME-gyűjtemények átvételével telt. 1919 nyarán vált egyértelművé a román szándék: sunyi határozottsággal a magyarok kiszorítására törekedtek. Minél több magyar hagyja el Erdélyt, annál jobb, Kolozsváron pedig elő kell készíteni a terepet az új román egyetem számára. Jó félév múlva el is kezdte a munkát az I. Ferdinánd TE.

A magyar hatóságok voltaképpen ugyanazt akarták, mint a románok: Erősödő elvárásuk volt, hogy az erdélyi magyarság köztisztviselői fogadják el a kialakult helyzetet, minél többen lépják át az új ideiglenes határt, közszolgálatra Pesten vagy más nagyvárosban jelentkezzenek. A magyar tanácskormány semmit sem érzékelt a kolozsvári egyetemi eseményekből. A

katonai helyzetre figyelt elsősorban, s Erdély bármennyire is fontos, de nem az egyetlen gond volt, s az igazi bajt ekkor a katonai ellenállás összeomlása okozta. Érdemben a tanácskormány bukása után sem változott sokat a kolozsváriak helyzete. Az új politikai vezetés szintén a határon innen szeretne volna látni az egyetemi tanárokat, akik ekkor már nem az egyetemet, hanem az erdélyi magyar felsőoktatást képviselték, s akikre nagyon is figyelt az erdélyi magyarság, magatartásuk nyilvánvalóan példaértékű volt. A professzorok a kettős szorításban várakozó álláspontra helyezkedtek, hiszen akkor még egy igazságos békeszerződésben is lehetett reménykedni. De amíg nem született törvényi döntés a sorsukról, joggal maradtak Kolozsváron. Az állami eskü kötelezettsége és az erdélyi magyarság sorsa iránti aggodás egyaránt meghatározó élmény volt számukra, s egyértelműen a kivárási taktikát választották. 1919 nyarán két professzor hagyta el végleg Kolozsvárt: Kosutány I., Jakabházy Zs. (Lásd a Számadásban.)

A FELEMÁS MEGOLDÁSOK TANÉVE (1919/20)

1919 nyarára már kialakultak a következő időszak lényeges tendenciái. A román hatóságok Erdély egészében számukra kedvező helyzet kialakítására törekedtek. A történelem makroszintjén az aradi tárgyalások és a gyulafehérvári határozat, mikroszinten egyebek között az egyetem elfoglalása egyértelművé tette, hogy ők bizony semmilyen békekötésre nem várnak, Erdély annektálását egy békekötés legfeljebb csak szentesítheti. Ugyanakkor messze nem volt még saját közigazgatási rendszerük, a katonai helyzet sem volt még egyértelmű, még a békeszerződés is meglehetősen távolinak látszott a diplomácia szövevényes világában; s egyáltalán akkor még létezett az erdélyi magyarság megoldásra váró problémája, azaz a felsőoktatás terén, ha nem a székhelyén, akkor másutt, de elvileg működhetett -felállhatott volna egy új erdélyi magyar egyetem. Ezt néhány józanabb hangon megnyilatkozó román vezető is vallotta, ám a magyargyűlölet erősebbnek bizonyult, s ennek jegyében a professzorok zömét kiutasították a városból az egyetem számos más vezetőjével és munkatársával együtt, a tudományos és a kisegítő személyzetet pedig meg-megújított határidőkkel a hűségeskü letételére akarták kötelezni. Erdélyben és Romániában lázasan keresték a megfelelő személyeket a román tanszékekre, de a kisegítő személyzetre nagy szükségük volt, hiszen nélkülük nem működött volna az egyetem.

Ebben a helyzetben indította be munkáját az új Egyetemi Tanács 1919 szeptemberében – más megoldás nem lévén, a rektor lakásán üléseztek. Az új ET nagyon fontos határozatot hozott, amikor az egyetemi alkalmazottak lelkiismeretére bízta a döntést, azaz minden egyes alkalmazott maga dönthetett arról, hogy leteszi-e az esküt, avagy nem. Meg kell jegyezni, hogy a magyar ál-

lam valamennyi hozzá hűséges egyetemi alkalmazottnak fenntartott a állását, ám súlyos egzisztenciális döntéseket kellett hoznia mindenkinek, akár „kijött Erdélyből”, akár maradt. Az őszi félév természetesen tanítás nélkül telt el Kolozsváron, az ET igyekezett kapcsolatot tartani a pesti hatóságokkal és Kolozsvárról eltávozott kollégáikkal. Voltaképpen két kérdésre kellett figyelniük: Ki és mikor hagyta el Kolozsvárt? (1919 ősze a nagy kirúgatások időszaka.) Illetve: hogyan áll az egyetemi alkalmazottak helyzete? Már ami a hűségesküt illeti.

A professzorok közül azok nem kaptak kiutasító határozatot, akik 1914 előtt is erdélyiek voltak (Erdélyben születettek), a többieknek menniük kellett – nagyjából így lehetne a szebeni kormányzótanács idevonatkozó rendeletét értelmezni. A Kolozsvárról Pestre távozó tanárok állásra jelentkeztek a minisztériumnál (VKM), s ők lettek az ideiglenes budai oktatás szervezői. A tavaszi félévben már szemesztert hirdettek a félbevágott egyetemmel. Továbbá szinte azonnal felvetődött a székhelyéről száműzött FJTE tartós elhelyezésének problémája.

Az egyetem elhelyezésének alternatívái (budai, debreceni és szegedi) között kezdettől a szegedi megoldás bírt nagyobb eséllyel, már csak azért is, mert a VKM elképzelésében is ez szerepelt, s az egyetem végső elhelyezéséről kormány szinten döntöttek. A VKM azonban nem tudott és nem is akart az egyetemi autonómia megsértésével dönteni, így a döntés előkészítése értelemszerűen a professzorokra hárult. A budai változat viszonylag kevés támogatót kapott (utólag is feleslegesnek látszik még egy tudományegyetem a fővárosban). Az egyetem vidéki elhelyezésével eleve többpólusúvá akarták tenni az új magyar felsőoktatási rendszert.

Ahogy a pesti egyetem a Felvidékre figyelt, úgy a pécsi (elődje a pozsonyi) a Délvidék magyarságára, a szegedi vagy debreceni pedig Erdélyre volt hivatott figyelni. A „Szeged vagy Debrecen” kérdés azonban nagyon nehezen dőlt el, a fővárosban tartózkodó professzorok meglepően nagy számban a debreceni változat mellett álltak ki. S mivel Debrecenben 1914 óta működött a Tisza István TE, így minisztériális szinten az igazi kérdés így hangzott: elbír-e az ország költségvetése abban a helyzetben két új egyetemet (Pécs, Szeged), avagy anyagi szempontok diktátumaként a FJTE-t inkább Debrecenben kellene elhelyezni. Szeged nagyvonalú ajánlata, Somogyi Szilveszter polgármester lelkes lobbizása az anyagi kérdést látszólag eldöntötte. A debreceniek elég későn tették meg a maguk tényleges ajánlatát, ám egyetemtörténeti szempontból perdöntőek azok az érvek és ellenérvek, melyeket a professzorok hoztak fel vitáikban az elhelyezés ügyének tárgyalásai során. Továbbá a VKM nem hozhatott volna a professzorok állásfoglalásával ellentétes döntést, a minisztériumnak nagyon is kellett az egységes és egyértelmű közös állásfoglalás a professzorok részéről – természetesen Szeged mellett.

A szegedi egyetem sikertörténete a Horthy-korszak kultúrpolitikájának köszönhető. Legyen szabad röpké utalást tenni Klebelsberg Kunó tevékenységére, s arra a tényre, hogy az egyetem intézményhálózatát a húszas évek második felétől építették ki. Megjegyzendő, hogy a kezdés éveiben a szegedi egyetem nagyon komoly anyagi nehézségekkel küzdött, a gazdasági-pénzügyi nehézségek kapcsán felvetődött az egyetem megszüntetésének bizarr gondolata is, ráadásul kormánykörökben. A debreceni elhelyezés mellett szóló legfontosabb érv az azonnali folytatás lehetősége volt, egy működő egyetem fejlesztése-átalakítása egyszerűbb feladat egy új intézményi hálózat kialakításánál. Szegeden viszont a FJTE megőrizhette önállóságát, nem fenyegette a beolvadás, az önállóság elvesztésének veszélye. Szegeden az egyetem megmaradhatott saját jellegében, s nem adta fel reményét, hogy egyszer visszatérhet ősi székhelyére, Kolozsvárra. 1940-ben vissza is tért.

Az előkészítés jegyében kormánybiztost neveztek ki Szandtner P. (m. közjog) személyében, bizottságokat állítottak fel, melyek feladata volt a szegedi, illetve a debreceni tényleges helyzet felmérése, ám míg a szegedi bizottság kormánybiztosi támogatással végezte a munkáját, addig a debreceniek csak engedélyt kaptak arra, hogy tapasztalataikról felterjesztést készíthessenek. Az előkészítő munkák elhúzódtak, a vita a következő tanévben kulminálódott.

A románok viszont mindenkit összeszedtek, akikről feltételezhető volt, hogy alkalmasak az egyetemi munkára, s 1920 februárjában megnyílt az I. Ferdinánd kolozsvári (pardon, immáron „cluj-i”) román egyetem, ahogy már korábban elhangzott : abban az intézményhálózatban, infrastruktúrában, amit a magyar állam alakított ki, s jó fél évvel az első világháborút lezáró békekötés előtt , mely jól vagy rosszul (Trianont ismerve elképesztően rosszul), de valahol rendezni volt hivatott ebben az esetben a két érintett állam, a magyar és a román viszonyát is. A magyar oldal elkeseredettségét eddig a magárahagyatottság, a tehetetlenség és a kiszolgáltatottság élményei motiválták, s az elkeseredettség újabb motivációja lehetett a nemzetközi közvélemény reagálása az erdélyi román egyetem megnyitására. Európa azon országainak egyetemei, melyek részesülni akartak a győzelem örömeiben (spanyol, francia, olasz egyetemek), feltűnő ovációval, nagy lelkesedéssel köszöntötték „Dacia új-első egyetemét”. Ki tudná eldönteni: valóban tájékozatlanok voltak, avagy tudatosan, politikai motiváltság alapján hallgatták el a kolozsvári egyetem félévszázados múltját?

A kolozsváriak a napi gondok, kisebb-nagyobb atrocitások és az állandósult exodus közegében megpróbálták az újramegújítást, az erdélyi magyar felsőoktatás újraszervezését. Mára már világos, hogy mindkét kísérletük reménytelen vállalkozásnak bizonyult, mégis adódik a kérdés: miért is maradt pusztán a felekezeti egyetem felállítása, s miért is volt kudarcra ítélve a Református

Teológia tanárképzése, azaz egy tanév után hogyan és miért zárult le az erdélyi magyar intézményi felsőoktatás ügye évtizedekre?

A felekezeti egyetem felállításának tervét Erdély három nagy történelmi egyházának vezetői (római katolikus: Majláth Gusztáv; református: Szász Károly; unitárius: Ferenc József püspökök) vállalták fel, a terv támogatóihoz az erdélyi izraeliták vezetője is csatlakozott. Az 1920 tavaszán megfogalmazódó terv kezdeményezője a katolikus egyház volt. Egyetemi szempontból a katolikus professzorok szorgalmazták, elsősorban Bochkor Mihály, aki egyúttal a Státus szervezőtitkáraként is tevékenykedett. Felállt az ún. Felekezeti Tanács, kidolgozták a majdani egyetem leendő struktúráját, programját. Felvették a magyar hatóságokkal a kapcsolatot, illetve egyetemalapítási szándékukat egyszerűen bejelentették a román hatóságoknak. S talán itt kezdődtek a bajok, hiszen a terv önmagában is túlságosan grandiózus volt, mely tény azonnal kiderült volna, ha a román hatóságok effektíve engedélyezték volna magát az egyetemet. Egyszerűen agyonhallgatták.

Míg 1872-ben az egyetem akkori vezetői a beindulás pusztja tényének tudtak csak örülni, az egyetemfejlesztés az 1880-as években kezdődött, addig 1920-ban minden nyilvánvaló nehézség ellenére – létszámihiány a tanárok, a tudományos és a kisegítő személyzet vonatkozásában, bizonytalan anyagi fedezet, az elhelyezésről pedig egy szó sem esett – a terv a régi oktatási munka azonnali folytatását, sőt, a régóta húzódozó elképzelések megvalósítását is ígerte. A terv szerint az eddigi négy kar újabb tanszékekkel bővülne, társulna hozzájuk két teológiai kar (a katolikus és a protestáns) és az új szervezésű közgazdaság-tudományi kar.¹

A katolikus egyház által nagyvonalúan felajánlott pénzalap önmagában kevés volt, állami támogatás nélkül lehetetlenség volt megvalósítani a tervet, s az is kérdés természetesen, melyik államtól lett volna várható a segítség. Elvileg a magyar állam anyagi támogatására joggal lehetett számítani, de milyen módon, csatornákon jutott volna el hozzájuk egyáltalán a remélt pénzösszeg. A magyar kormánytényezők és a pesti kollégák üdvözölték a kolozsvári elképzeléseket, de csak annyit tehettek, hogy ga-

1 Részleteiben a tervezet tanszékekre vonatkozó része: Jogi kar: 16 létező, 22 tervezett. Ebből 10 rendes, a többi átmenetileg összevonásokkal. Orvosi: 17 létező, 22 tervezett. Ebből 10 rendes, 8 rendkívüli, 4 előadói. Bölcsész: 16 létező, 29 tervezett. Ebből 7 rendes, 3 rendkívüli, 19 előadói. TTK: 12 létező, 11 tervezett. Ebből 4 rendes, 5 rendkívüli, 2 előadói. (A növényrendszertan maradt volna ki az új kari struktúrából.) Közgazdász: új kar, 22 tervezett. Ebből 7 rendes, 3 rendkívüli, 11 előadói. Római katolikus teológiai (Gyulafehérváron): 18 tervezett. Ebből 6 rendes, a többi rendkívüli vagy előadói. Protestáns teológiai: 11 tervezett. Ebből 6 rendes, 2 rendkívüli, 3 előadói tanszék.

rantálták a kolozsvári tanulmányok (vizsgák, diplomák) hazai elfogadását. Mivel a felekezeti egyetem pusztán maradt, ebből a szempontból csak a később szervezett teológiai tanárképzés jöhetett szóba, ám a garancia igazi jelentősége a két világháború közötti időszakban mutatkozott meg, amikor is tényleg nagy szükség volt a Magyarországra érkező diákok vizsgaeredményeinek elfogadására, adott esetben a megszerzett diplomák befogadására. Már csak azért is, mert így lehetett kölcsönösséget elvárni a román államtól – az erdélyi magyar értelmiség magyar nyelvű képzése másképp nem volt megoldható. Óriási jelentőséggel bírt, hogy a nálunk megszerzett diplomák Erdélyben elvileg érvényesek legyenek.

A felekezeti egyetem terve kudarcra volt ítélve. Utólag nem tűnik szerencsés megoldásnak, hogy a magyar egyházvezetők először egyszerűen bejelentették a román hatóságoknak alapítási szándékukat, de a sikertelenség igazi okát másutt kell keresni. 1920 nyarán a románok a trianoni győzelmük mámorában éltek, innentől megengedhették maguknak, hogy semmilyen magyar igényt ne vegyenek komolyan. A felekezeti egyetem terve végül is nem bejelentés, hanem kérés formájában érkezett a románokhoz, egy jóindulatú román hatósági ember tanácsára változtattak a beadvány műfaján, de a dolgok alakulásán semmi sem tudott változtatni. Ha voltak is magyar remények egy relatíve igazságos békeszerződésre, ezek 1920 nyarára szertefoszlottak. Trianon brutalitása egyértelmű helyzetet teremtett Erdélyben. A kolozsváriak immáron a magyar államtól a sorsukat meghatározó törvényi rendelkezést várták, a Teológia keretében szervezendő tanárképzést csak annyiban gondolták átmenetinek, hogy adott esetben személyes döntést kell majd hozniuk a menni vagy maradni súlyos kérdésében.

AZ ÁTMENET TANÉVE (1920/21)

1920 őszén tovább folytatódott az egyetem elhelyezésének vitája. Az elhelyezés ügye megosztotta a tanári kart. A pesti ET tagjai – ismervén a minisztériális elképzeléseket – zömmel a szegedi alternatíva mellett érveltek, ám a Pesten tartózkodó huszonhét professzorból tizenhatan Debrecen mellett tettek le a garast. Hasonló megosztottságot mutatott a Kolozsváron tartózkodó professzorok állásfoglalásainak összegzése is. A debreceniek végre megtették a maguk ajánlatát, az előkészítés folyamatát le kellett végre zárni. Ebben a vitában azonban a debreceni tábor számszerű többsége csak látszólagos volt, s lehetőség nyílik ezen a ponton bepillantani az egyetem belső életébe. 1920. december 28-i memorandumukat aláírók között (felterjesztés az egyetem debreceni elhelyezése érdekében) először is ott voltak a távozók (Gombocz Z. és Kuncz Ö. a pesti egyetemre került, ügyük folyamatban volt). Aláírta Réz

M. és Boér E. is, mindketten külügyi szolgálatban álltak; Davida L. nyugdíjazására készült; Tóth K. és Dézsi L. debreceni kötődésűek (évekig ebben a városban éltek és dolgoztak), Moór Gy., Ortway R. és Pogány B. juniorprofesszorok voltak ekkortájt, a debreceni változat tulajdonképpeni hívei valójában a pesti elkötelezettségű professzorok voltak: Hornyánszky Gy., Riesz F., Haar A. és Rigler G. Innen csak Schmidt H. és Lukács A. személyes motivációja hiányzik. Kicsit előretekintve időben: Moór, Ortway, Pogány, Hornyánszky és Rigler az első adandó alkalommal Pestre ment, Riesz és Haart az egyetem felszólította, hogy költözzenek Szegedre, ne legyenek utazó professzorok, hozzájuk hasonlóan Tóth, Dézsi, Lukács és Schmidt is Szegeden fejezték be pályafutásukat.

A tavasszal beindított budai oktatást kezdettől átmenetinek gondolták még akkor is, ha az egyetem végül is Budán maradt volna. Budán kizárólag oktatott az egyetem, az intézetek igazgatói közül néhányan viszont előreküldték saját megbízható beosztottaikat az egyre valószínűbb helyszínre, Szegedre, hogy a leendő intézet számára előkészítsék a terepet. Így járt el a botanikus Györffy és az állattanos Apáthy is – mindketten a szegedi változat harcos hívei. (Továbbá Szandtner, Schneller, Menyhárt, Csengeri, Szádeczky L., Imre J.) Cholnoky távozásban volt az egyetemről, Karl ügye teljesen más (lásd a Számadásban). Fabinyi pedig meghalt. A tanári kar értelemszerűen hiányos volt Budán és Kolozsváron egyaránt, hiszen az előbbi helyszínen a Kolozsvárról kiutasított, illetve repatriált tanárok oktatnak, az utóbbi helyszínen a maradék oktatnak (volna). A budai oktatás az együttműködés jegyében folyt, hiszen akkortájt a pozsonyi egyetem száműzött tanárai szintén a fővárosba távoztak, s itt jelentkeztek állami szolgálatra. Az átmeneti időszakban a kolozsvári és a pozsonyi tanárok között sajátos kooperáció jött létre, közös tanácsüléseket tartottak az oktatás jegyében, illetve a szegedi kezdés idején a jogi kar megürült, üressé nyilvánított tanszékeire a pozsonyi jogász professzorok egy része került. (A pozsonyi bölcsészek Pécsre, az orvosok Debrecenbe mentek.)

A másik konfliktus még az előző tanév őszi félévében keletkezett a pestiek és a kolozsváriak között, de szerencsére sikerült gyorsan tisztázni a félreértéseket, s a tisztázás eredményei erre az időszakra mutatkoztak meg. Kezdetben a kolozsváriak értetlenkedve fogadták a budai egyetemről szóló híreket, elutasítóan reagáltak magára a budai egyetemre. Az FJTE legitim vezetői, a rektor és az egyetem jogi dékán kivételével a dékánok Kolozsváron intézték az egyetem ügyeit. Adódik tehát a kérdés: mit is szabad akkor budai egyetemen érteni? A kérdés egyszerre elvi és gyakorlati. Könnyen lehet a budaiak összes intézkedését illegitimnek minősíteni, ha viszont az FJTE a fővárosban van, akkor mi értelme a kolozsvári helytállásnak? Az 1919 késő őszen keletkező konfliktust és annak feloldását jól reprezentálja

a rektor (Kolosváry) és a prorektor (a kiutasított és ezért a fővárosban tartózkodó Schneller) levélváltása, mely azon túl, hogy megmutatja, kezdetben mennyire zokon vették a kolozsváriak a budai egyetemről és oktatásról szóló híreket, reprezentálja azt is, mily nagy szükség volt Schneller diplomáciai érzékenységére, hiszen ő volt a kapcsolattartó a magyar kormánytényezők és a kolozsváriak között.

Schnellerék elérték, hogy mindaddig, míg nem rendeződik az egyetem elhelyezése, a magyar állam nyugdíjban lévőknek tekinti a kolozsváriakat – az összes szerzett jog megtartásával –, illetve biztosította Kolosváryékat, hogy helytállásuk a magyar állami vezetés szempontjából is fontos, az erdélyi magyar felsőoktatás érdekében maximálisan ki kell használni az összes adódó lehetőséget. Tartsatok ki! – üzenté Schneller Kolozsvárra, mi itt mélyeséges tisztelettel figyeljük kitarátásokat, őszinte szeretettel gondolunk rátok. Biztosította továbbá Kolosváryt, hogy eszük ágában sincs egy paralel ET-t létrehozni (amúgy ez igaz is volt, elég csak elolvasni a pesti tanácsülési jegyzőkönyveket). Nem szerveződött semmilyen másik egyetem. Rokonszenv kísérté a kolozsváriak kitarátását, és az egyetem teljes körére nézve munkajogi védettséget kaptak egészen a megfelelő törvény megjelenéséig.

Mivel 1920 őszére még mindig nem dőlt el az egyetem elhelyezésének ügye, a kolozsváriak kivárási taktikája indokolt; a magyar állam még mindig nem kényszerítetté őket a menni vagy maradni kérdés eldöntésére. A szegedi kezdést az utolsó pillanatban egy évvel elhalasztották, nem sikerült ugyanis a kezdés feltételeinek megteremtése. Elfogadni-befogadni egy ilyen programot sokkal egyszerűbb, mint az adódó, innen keletkező konkrét problémák sokaságát megoldani. Néhány működő intézmény kiürítése, épületátadás – legalább akkora feladat, mint a kezdés-fejlesztés pénzügyi fedezetének biztosítása, s akkor még ott van a lakáshelyzet is, hiszen akkortájt Magyarországra (Szegedre és más vidéki városba) tömegesen érkeztek menekültek a határon túlról, s a rendkívül nehéz lakáshelyzetben kellett megoldani az egyetem munkatársainak lakhatását is. Somogyi Szilveszternek (Szeged polgármestere) és Szandtner Pálnak (kinevezett kormánybiztos) volt elég gondja. S amíg Kolozsváron az ottani magyarság ellen sajtókampány (valójában durva hecckampány) folyt, addig Szegeden is múlóban volt a kezdeti lelkesedés. A városi közvélemény – látva az előkészítés érdekében hozott áldozatokat, már nem volt oly lelkes, azt az aláírás-gyűjtéses akciót, melyben több ezer szegedi és környéki ember kérte annak idején a VKM-től az egyetemet, ekkor már nem lehetett volna megismételni, hiszen a városnak épületekről, intézményekről, bérlakásokról kellett lemondani a leendő egyetem kedvéért.

Az egyetlen kolozsvári tanév csendes munkával telt egészen addig, míg a román sajtó, tehát a városi közvélemény fel nem fedezte a Teológiai Tanár-

képzőt. A magyarok „aljas tervet” eszeltek ki – zengett a román sajtó, pedig a magyarok egyszerűen tanítani akarták saját fiaikat. Az erdélyi református egyház élni kívánt saját ősi jogával, saját szervezeti keretei között a teológusképzés mellett tanárképzés szervezésére is vállalkozott, nagyjából olyan kondíciókkal, melyekkel a felekezetenfeletti egyetem is működött volna. A városban tartózkodó minden „hadra fogható” tanár érintett lett a tanárképző munkájában (a professzorok és magántanárok mellett gimnáziumi tanárok 210 is). A Református Teológiai Tanárképző igazgatójává a katolikus Márki Sándort, titkárává a református Bartók Györgyöt választották.¹

Sokáig valóban nem maradhatott titokban a magyarok „ármánykodása”, ám ebből aránytalanul nagy botrány kerekedett, a román lapok csalásról, hitszegésről és hazudozásról cikkeztek, az erdélyi magyarság ízelítőt kapott abból, mi vár rájuk a további években-évtizedekben. A tanév elteltével a román hatóságok be is záratták a tanárképzőt, az erdélyi magyar egyházi vezetők pedig védték azt, amit védeni lehetett: a közoktatási intézményeket. Figyelmük teljes joggal az elemi és a középiskolákra irányult, az erdélyi magyar felsőoktatás ügye viszont csendben elsorvadt.

1921 nyarára végre megszületett a szegedi elhelyezésről szóló törvény, azaz eljött a számadás ideje, a kolozsváriak jogi helyzete ezzel megváltozott. A magyar államnak tett köztisztviselői-professzori eskü a város elhagyására kötelezte őket; amennyiben maradnak, kikerülnek a magyar állam fennhatósága alól. Az akkori törvényi rendelkezések szerint az állami szolgálatba lépést hivatali eskühöz kötötték, azaz valamennyi egyetemi alkalmazott esküt tett a szolgálatkezdése idején, de az erdélyi magyarság nagyon is figyelt az egyetemi tanárok magatartására és a döntéseikre. Már csak azért sem lehetett egyszerű a döntés, mert a magyar állam iránti hűség egyúttal az erdélyi magyarság cserbenhagyása is, a maradók mindig is megértették és elfogadták a távozókat döntését, de 1921 nyarán a „kimenni Erdélyből” sajátos és ki nem mondott jelentéstartalommal bírt.

1 A Tanárképzőn tanító tanárok és témakörök felsorolása (a dőlt betűs nevek professzorok nevei, a többiek magántanárok, illetve a város különböző oktatási intézményeinek munkatársai): – Filozófia és pedagógia (Bartók 4 tantárgy; Varga Béla 3 tárgy) – Klasszika-filológia (Marót Károly, Csűry Bálint, Borbély István, Perényi József, Bitay Árpád, Kecskeméthy István, Vincze Frigyes) – Történelem, földrajz (Márki, Buday Árpád, Roska Márton, Kovács István, Kerekes Zoltán, Bíró Vencel, Kelemen Lajos) – Természettudományok (Ruzitska, Szádeczky Gy. Pfeiffer, Páter Béla, Széki Tibor, Széll Kálmán, Gelei József, Boga Lajos) – Matematika (Szőkefalvy-Nagy Gyula, Wildt József) – Társadalomtudományok (Kolosváry, Bochkor, Nemes Ferenc) Valamint magántanítók: Csifó Salamon, Biela Márta, Hirschler József. Az 1920/21-es tanév diákadataiból: I. félévben 198 (rendes 164, rendkívüli 34); a II. félévben pedig 190 (rendes 164, rendkívüli 16) beiratkozott hallgató.

A SZÁMADÁS

A szegedi elhelyezésről szóló XXV. tc. megjelenési dátuma – 1921. június 27. – elvi jelentőségű. A korábban távozókat vagy kiutasították, vagy pedig saját elhatározásból távoztak, azaz repatriáltak a városból. (A listákon: Önként távoztak, formai ok nélkül, zaklatásra). Ők mind szolgálatra jelentkeztek Pesten, de nem feltétlenül Szegedre kerültek. A kolozsvári rektor összegezte azt a listát, melyen a maradók döntései összegződtek, mindazok döntései, akik a törvény megjelenése után kénytelenek voltak dönteni a menni vagy maradni kérdésében. A lista az egyetem valamennyi ott tartózkodó és állományban levő munkatársának nevét tartalmazza, a professzorok nevei vagy a Kiutaznak és állást foglalnak Szegeden vagy a Maguk döntenek, nem nyilatkoztak rovatban szerepelnek.

A lista öt szempontot érvényesített, s az említett kettő mellett az egyetemi személyzet későbbi sorsára nézve tanulságos megkülönböztetések vannak.

Úgymint: Egyelőre maradnak, missziót teljesítenek: ide elsősorban a Régészeti Intézet és az Egyetemi Könyvtár maradó munkatársai kerültek.

Végleg maradnak: ide elsősorban a nyugdíjba vonuló tanárok és az oktatási segédszemélyzet bizonyos munkatársai kerültek, bár mindkét listán vannak olyan nevek, akik később Szegeden állást vállaltak. (Az elsőből Buday Á. és Roska M., a másodikból Szőkefalvy-Nagy Gy. nevét emeljük ki.)

S voltak, Akiket nem óhajtottak megkérdezni, azaz személyüket nem tartotta kívánatosnak az egyetem számára az akkori kolozsvári egyetemi vezetés – ide elsősorban a kisegítő személyzet bizonyos munkatársai kerültek.

PROFESSZORI LISTA

1. Az egyetem román megszállása előtt távozott

Kovács Gábor j (statisztika): Voltaképpen csak az 1918/19-es őszi félévében volt az egyetem professzora. Belekeveredett a pesti jogi kar botrányába, ugyanis egyike volt a Kunfi Zsigmond által kinevezetteknek, akiket a kari-egyetemi autonómia durva megsértésével a kormány nevezett ki a pesti jogi karra. Bár a pesti jogi kar őt és társait elutasította és a tanácskormány bukása után fegyelmivel eltávolította, ezt a botrányt az amúgy legitim módon kinevezett Somló is magára vette, öngyilkosságának egyik motívuma itt keresendő. Kovács Miskolcon született. Szegeden a helyére Laky Dezső, pozsonyi magántanár került.

Tóth Károly j (magyar polgári peres és peren kívüli eljárásjog): Tartós szabadságot kapott, kimaradt a kolozsvári eseményekből. Budán csatlakozott társaihoz, részt vett a budai oktatásban, Szegeden állást vállalt. 1928-ben vilamosbalesetben meghalt. Kiskunhalason született.

Boér Elek j (magyar közigazgatási, magyar pénzügyi jog): Választott dékán az 1918/19-es tanévben. Pestre távozott 1918 késő őszén, a külügy kikérte őt.

Dékáni tisztségéről lemondott, állását megtartotta, de nem tért vissza Kolozsvárra. Részt vett a budai oktatásban, de a szegedi egyetem állományába csak formálisan tartozott az 1921/22-es tanév első felében, a kar nem számolt vele a szegedi kezdés során. 1922. augusztus 15-i dátummal nyugdíjazták. A húszas években külügyi szolgálatban állt, az USA-ban a magyar ügyek képviselője lett. Erdélyi, Maroscsapón született. Helyére Ereky I. (Pozsonyi TE) került.

Vidakovits Kamilló o, címzetes ny. rk. tanár, a Sebészeti Intézet megbízott igazgatója. Szerepeltetése feltételezésen alapul, hiszen nem ismerjük távozásának konkrét dátumát, de neve felbukkan a budai időszak dokumentációjában. Voltaképpen magántanárként szabadon mozoghatott. Professzori kinevezését Szegedre kapta, a szegedi sebészet vezető alakja lett. 1940-ben állásban volt, Szegeden maradt. Újmoldovai születésű (Krassó-Szörény).

Ortvy Rudolf ttk (elméleti fizika, intézetigazgató) Szabadságon volt, a kolozsvári eseményekből kimaradt. Miskolci születésű, valószínűleg kiutasították volna. Szegeden állást vállalt, 1928-ban a pesti egyetemre került.

Apáthy István ttk (állattan, intézetigazgató) Politikai vezetői szerepvállalásának betudhatóan 1919. aug. 15-én letartóztatták. Pertárgyalására Nagyszébenben került sor. Első fok: 1919. jún.15–21. másodfok: nov. 11. Szabaddalra dec. 22-én helyezték, Erdélyt 1920. aug. 7-én hagyta el. Pestre ment, a szegedi elhelyezés elszánt híve lett. Szegeden állást vállalt, de egy év múlva, 1922 szeptemberében meghalt. Gelei József, egykori munkatársa (akkortájt szolgálatra beosztott középiskolai tanár) lett szegedi utódja, aki 1940-ben pedig visszatért Kolozsvárra.

2. Az egyetem román megszállása után távozott

Kosutány Ignác j (egyházjog, hűbérjog): Közvetlenül az egyetem megszállása után, 1919 nyarán Nagybányára távozott. 1921 októberében szolgálatra jelentkezett Szegeden, nyugdíjáig (1927) állásban volt. Távozása után az egyházi tanszéket sohasem töltötték be. Mátészalkai születésű.

Jakabházy Zsigmond o (gyógyszerismeret, intézetigazgató) 1919 nyarán birtokának védelme érdekében hazautazott. Őt választották az 1919/20-as tanévre dékánnak, így amikor nyilvánvalóvá vált, hogy nem tér vissza Kolozsvárra, Lőte József személyében új dékánt választottak a városban tartózkodó orvosprofesszorok. Jakabházy erdélyi születésű (Kiskede, Udvarhely m.). Nem ment Szegedre, a pesti orvoskarra kapott meghívásos kinevezést. Szegeden Issekutz Béla lett az utóda, aki Kolozsváron a Gyógyszertani Intézet tanársegédje volt.

3. A kiutasított professzorok listája

(*: Részt vett a budai oktatásban, s professzori állást vállalt Szegeden)

*Menyhárt Gáspár j (osztrák magánjog) Kiutasítás dátuma: 1919. okt. 28. A szegedi elhelyezés híve volt, s ő lett az első szegedi rektor. Nyugdíjáig Szegeden dolgozott. Ekelen (Csallóköz) született, ám gyerekkorától Erdélyben (Piski, Gyulafehérvár, Kolozsvár) élt.

*Szandtner Pál j (magyar közjog): 1919. okt. 3. A szegedi elhelyezés előkészítője lett kormánybiztosi megbízásban. Szegedről 1928-ban Pestre ment. Duna-földvári születésű.

*Lechner Károly o (elmekórtan, klinikai igazgató): 1919. nov. 5. A szegedi elhelyezés híve volt, s állást is vállalt Szegeden. Szegedre idős (72 éves), testben-lélekben megtört emberként érkezett, s néhány hónappal a kezdés után (1922. jan. 19-én) meghalt. Pesti születésű. Helyére tanítványa és munkatársa, Szabó József került.

*Davida Leó o (tájanatómia, intézetigazgató): 1919. nov. 5. Nyugdíjaztatása folyamatban volt, s az első szegedi tanév végén nyugdíjba is vonult. Egy galíciai bányatelepülésen született (Srogow-Dolny). A szegedi anatómia szervezése unokaöccsére, Davida Jenőre hárult, aki nagybátyja munkatársa – adjunktusa – volt Kolozsváron.

*Rigler Gusztáv o (közegészségtan, intézetigazgató): 1919. nov. 6. Szegedről 1927-ben Pestre ment. Csallóközi, Dunamocson született

*Hornyánszky Gyula b (klasszika-filológia) 1919. szept. 26. A debreceni elhelyezés híveinek hangadója volt. Szegeden tanszéket váltott, átment az ókortörténetre. 1927-ben Pestre (szülővárosába) távozott.

Cholnoky Jenő b (földrajz, intézetigazgató) 1919. okt. 28. Részt vett a budai oktatásban, de nem ment Szegedre, a pesti bölcsészkarra került. Veszprémi születésű. Tanszékét Kogutowitz Károly foglalta el Szegeden.

Gombocz Zoltán b (altajisztika) 1919. okt. 13. Részt vett a budai oktatásban, de nem ment Szegedre. Soproni születésű. A tanszékére Szegeden Mészöly Geleon került.

*Schmidt Henrik b (német filológia) 1919. nov. 5. Nyugdíjaztatásáig az egyetem professzora volt. Délvidéki, Újverbászon született.

*Csengeri János b (klasszika-filológia) 1919. nov. 17. Nyugdíjaztatásáig Szegeden dolgozott. Szatmárnémetiben született, gyermekkorát Debrecenben töltötte.

Szádeczky-Kardoss Lajos b (magyar történelem) 1919. nov. 17. Pesten politikai szerepet vállalt, az Ideiglenes Nemzetgyűlésben parlamenti képviselő lett. Státusát Szegeden megőrizték számára, mandátumának lejártával nyugdíjaztatásáig Szegeden dolgozott.

*Schneller István (pedagógia): 1919. nov. 19. Az 1918/19-es tanév rektora, az 1919/20-as tanév prorektora volt. Rá hárult az egyetem átadásának kényszere, valamint a budai oktatás szervezése és a szegedi elhelyezés előkészítése. Nyugdíjaztatásáig Szegeden dolgozott.

*Dézsi Lajos b (magyar irodalomtörténet) 1920. jan. 10. Nyugdíjaztatásáig Szegeden dolgozott. Debreceni születésű.

Pogány Béla ttk (kísérleti fizika, intézetigazgató) 1919. szept. 26. Még ny. rk volt a kiutasítása idején. Az átmeneti időszakban Debrecenben dolgozott.

Szegeden állást vállalt, de már 1923-ban a pesti műegyetemre került. Pesti születésű.

*Haar Alfréd ttk (elemi mennyiségtan): 1919. okt. 3. Haláláig az egyetem professzoraként dolgozott. Pesti születésű.

*Riesz Frigyes ttk (felsőbb mennyiségtan): 1919. okt. 8. Nyugdíjaztatásáig az egyetem professzoraként dolgozott. 1940-ben még állásban volt, nem ment vissza Kolozsvárra. Győri születésű.

*Győrffy István ttk (növénytan, intézetigazgató): 1919. nov. 5. Hidasnémetin született. 1940-ben még állásban volt, s visszament Kolozsvárra.

Fabinyi Rudolf ttk (vegytan, intézetigazgató): 1919. nov. 6. Meghalt Budapesten, 1920. márc. 7-én. Felvidéki (Jolsva, Gömör m.) születésű. Szegedi utóda Széki Tibor lett, aki Kolozsváron munkatársa, adjunktusa volt.

4. A repatriált professzorok listája

*Lukács Adolf j (büntetőjog): 1919. dec. 17. Az 1919/20-as tanév dékánja volt. Felsoolsván (Felvidék, Zemplén m.) született, 1924-ben halt meg 76 éves korában.

Réz Mihály j (politika): 1920. szept. 25. Pesten külügyi szolgálatba állt, s ennek jegyében Genfben teljesített diplomáciai szolgálatot a Vöröskereszt munkatársaként. Váratlan halála 1921. máj. 24-én következett be. Maroscsapón született. Szegeden a helyére Szandtner került, aki a magyar közjogot Polner Ödön érkezéséig – két tanéven át – megbízottként oktatta.

Kuncz Ödön j (kereskedelmi és váltójog): 1919. dec. 21. Részt vett a budai oktatásban, de nem ment Szegedre. Meghívásával a pesti jogi karra került. Aradi születésű. A tanszéket megbízottként Menyhárt töltötte be Túry Sándor Kornél érkezéséig (1926).

*Moór Gyula j (nemzetközi jog): 1920. dec. 27. Többéves frontszolgálat után 1918 őszén nevezték ki Somló helyére. Közvetítő szerepet vállalt a pestiek és a kolozsváriak között. Szegeden egy újonnan szervezett tanszékre került (jogfilozófia) – az üres pandekta jog státuszát használták fel a szervezés során. 1928-ban Pestre ment. Brassói születésű. Szegeden egyúttal megbízottként a nemzetközi jogot is oktatta Buza László érkezéséig (1923).

*Imre József o (szemészet, klinikai igazgató): 1920. szept. 19. A szegedi elhelyezés híve volt. Hódmezővásárhelyi, de nem kapott kiutasító határozatot. Szegeden 1924-ben nyugdíjazták.

*Lőte József o (általános kór- és gyógytan, intézetigazgató): Távozásának pontos dátuma nem ismert, neve sokáig szerepelt a kolozsvári listákon (utolsó dátummal 1920. okt. 8.), de az 1921 nyarán készült összesítő listán neve mellett annyi szerepel, hogy „repatriált”. Erdélyi, Maroscsúcson született. Távozását valószínűleg nem jelentette be. Szegeden 1927-ben nyugdíjazták.

Karl K. Lajos b (francia filológia): 1920. febr. 3. Budán jelentkezett ugyan, de a szegedi kezdésre egyértelműen kiderült, hogy az egyetem nem fogadja

be a tanári testületbe. Kérte ugyanis a hűségeskü letételének lehetőségét (esküt nem tett), s az igazoló bizottság megállapítása szerint kémgyanus ügybe is keveredett. A kar elhatárolódott tőle. Kényszernyugdíjba küldték. Helyére Zolnai Béla került.

5. Halálozások (Réz M. és Fabinyi R: lásd fentebb!)

Bochkor Mihály j (m. alkotmány és jogtörténet): Erdélyi születésű lévén (Szászrégen) nem utasították ki. Az Erdélyi Római Katolikus Státus titkára is volt, s nagy szerepet vállalt a felekezeti egyetem tervének kidolgozásában. Tüdőgyulladásban halt meg Kolozsváron 1920. nov. 3-án. Szegeden a helyére Ereky István (Pozsonyi TE) került.

Hevesi Imre o (ortopéd sebész): Kolozsvár, 1921. márc. 16. Öngyilkos lett. Tihanyi születésű, de nem kapott kiutasító határozatot. Szegeden nincs utóda, ortopéd sebészetre nem szerveztek tanszéket. Megjegyzendő, hogy az 1. jegyzetben szereplő Gaál-könyv szerint (165.) ő izraelita származású lenne. Németes nevét valóban megváltoztatta (eredeti neve Heizer), de a névváltoztatással nem kellett vallást változtatnia. Ő ugyanis római katolikusnak született. Veszprém Megyei Levéltár, Tihany, Római katolikus születési anyakönyv, 11/1867. bejegyzés szerint. Névváltoztatását egyébként 1892. szept. 14-i határozattal engedélyezték.

Farkas Lajos j (a római jog nyugdíjas professzora) Kolozsvár, 1921. jún. 29. Genersich Gusztáv (gyermekgyógyászat, klinikai igazgató): Kolozsvár, 1921. júl. 5. Lőcsei születésű, de nem kapott kiutasító határozatot, minden bizonnyal ő is a törvényre várt, ment volna Szegedre. Ott Hainiss Elemér pesti magántanár lett az utódja.

Pósta Béla b (régészet, intézetigazgató) Kolozsvár, 1919. ápr. 16. Kecskeméti születésű, 1919 őszén minden bizonnyal őt is kiutasították volna. A kormányzat nem siette el a régészeti tanszék betöltésének ügyét.

Buday Árpád b A kolozsvári régészeti intézet munkatársa csak 1924-ben kapott kinevezést volt főnöke, Pósta helyére.

Schilling Lajos b (ókortörténet): Kolozsvár, 1921. aug. 29. Egész életét Kolozsváron élte le, pályafutásának egésze az egyetemhez kötődik. Nem akart „kiutazni Erdélyből”, kérte nyugdíjaztatását. Temetésénél a professzortársai nem tudták megadni a végtisztességet, hiszen akkor már jószerivel senki sem tartózkodott közülük a városban. Szegeden Márki megbízott tanár volt a tanszékén, majd Hornyánszky vette át kinevezett tanárként a tanszéket.

6. A XXV. tc. megjelenése után hagyták el Kolozsvárt, Szegeden állást vállaltak

Kolozsváry Bálint j (magyar, magánjog): Az egyetem rektora az 1919/20-as, 1920/21-es tanévekben, s mint ilyen, a kolozsvári helytállás kulcsfigurája. Bochkor halála után az egyetlen jogászprofesszora maradt Kolozsvárnak. Ahogy illik,

utolsónak távozott Kolozsvárról 1921 októberében. Szegedről 1928-ban Pestre ment. Kolozsvári születésű.

Jancsó Miklós o (belgyógyászat, klinikai igazgató): 1921. aug. 18. Kolozsvári születésű. 1930-ban Szegeden nyugdíjazták.

Veszprémi Dezső o (kórbonctan, intézetigazgató): 1921. aug. 18. Sajószentandráson (Szolnok-Doboka m.) született. A szegedi egyetem hivatalban levő rektoraként halt meg 1924-ben.

Demeter György o (törvényszéki orvostan, intézetigazgató): 1921. aug. 18. Bikafalván (Udvarhely m.) született, 1925-ben bekövetkezett haláláig a szegedi egyetem professzora volt.

Reinbold Béla o (élet- és kórvegytan, intézetigazgató): Társaihoz hasonlóan ő is bejelentette távozási szándékát, szervezési okok miatt azonban csak valamikor 1921. nov. 9. és 21. között érkezett meg Szegedre. Kolozsváron született. 1927-ben bekövetkezett haláláig a szegedi egyetem professzora volt.

Márki Sándor b (egyetemes történelem): 1921. júl. 2. Kétegyházán (Békés m) született. Valószínűleg azért nem kapott kiutasító határozatot, mert akkoriban a románok a Tisza vonalánál vélték meghúzhatónak Románia „természetes” (?) határát. Márki maximálisan kihasználta a kapott lehetőséget. A bölcsészkar dékánja volt. Szerepet vállalt a felekezeti egyetem tervezetének kidolgozásában, illetve őt választották meg a Tanárképző igazgatójának. Szegeden dolgozott 1925-ben bekövetkezett haláláig.

Erdélyi László b (magyar művelődéstörténet): 1921. júl. 2. Csallóközi (Zsigárd) születésű, bencés szerzetes lévén a kolozsvári rendházban lakott, nem kaphatott kiutasítási határozatot. Szegeden állást vállalt, nyugdíjaztatásáig az egyetemen dolgozott.

Bartók György b (filozófia): 1921. aug. 17. Nagyenyeden született. Kolozsváron a Tanárképző titkárává választották. Szegeden állást vállalt, 1940-ben az FJTE választott rektoraként visszaért Kolozsvárra.

Pfeiffer Péter ttk (gyakorlati fizika, intézetigazgató): 1921. aug. 17. Erdélyi születésű (Füle, Udvarhely m.). Szegeden ment nyugdíjba 1932-ben.

7. Egyedi esetek

Veress Elemér o (élettan): Udránszky László távozása után 1910-től az Élettani Intézet helyettes igazgatója volt (adjunktus és magántanár). 1918-ban a pesti orvoskarra került. A tanácskormány idején zavaros ügybe keveredett, egzisztenciális gondjai voltak, ám sikerült önmagát tisztázni. Meghurcoltatása akkor ért véget, amikor az egyetem befogadta-visszafogadta őt. Kolozsvári születésű. Szakmai pályafutása Szegedhez kötötte.

Veress Ferenc o (bőr- és bujakór): Marschalkó Tamás halála után leginkább Géber János (helyett es intézetigazgató, adjunktus és magántanár) remélhette a professzori kinevezést erre a tanszékre. A háborús időszakban

Veress F. klinikai alorvosként sikeresen pályázott Pozsonyba, de két vasat tartott a tűzben, azaz közben mindent megtett a kolozsvári tanszék elnyeréséért is. Terve sikerült, a vizsgált időszakban mint az FJTE kinevezett professzora tartózkodott Kolozsváron. Bukaresti születésű, nem utasíthatták ki őt sem, így ő is az utolsók között hagyta el Kolozsvárt. Igazából azonban Szegeden sem vállalt állást. Megjelent ugyan a városban, ám néhány hét után visszatért Kolozsvárra, s állásáról írásban lemondott. Erdélyben magánpraxist folytatott. Szegeden klinikai munkatársa, Heiner Lajos lett az utódja.

8. Akik Kolozsváron maradtak

Kiss Mór j (római jog): Sokáig nem tudott dönteni, de végül is Kolozsváron maradt. Nem vett részt a kolozsvári egyetemszervezési munkálatokban. 1921-ben 64 éves volt. Állását fenntartották Szegeden, de mivel többször is hiába próbálták nyilatkozatra bírni, a szegedi jogi kar kénytelen volt üresnek nyilvánítani a tanszékét. Kolozsvári születésű. Helyére Kiss Albert (Pozsonyi TE) került.

Moldován Gergely b (román filológia): Schillinghez hasonlóan ő sem akarta elhagyni Kolozsvárt és ő is, idős ember lévén, nyugdíjaztatását kérte. Őt még a magyar állam nyugdíjaztatta.

Szádeczky-Kardoss Gyula ttk (ásványtan, földtan, intézetigazgató). Dékánná választották az 1919/20-as tanévre. Saját elhatározásából Bukarestben letette a hivatali esküt, így királyi főgeológus lehetett az új román államban. A dékánsgot Pfeiffer P. örökölte tőle. Volt kollégái elhatárolódtak tőle. A Szádeczky-testvérek Pusztafalun születtek. Szegedi utódlása először Gaál István helyettes intézetigazgató, majd Szentpéteri Zsigmond feladata lett.

Ruzitska Béla ttk (szerves kémia). Tudomása volt arról, hogy nyilvános rendes tanári kinevezést kapott Szegedre, ám végül is Kolozsváron maradt. Nem állt állami szolgálatba, visszatért élelmiszer-ipari érdekeltségeihez. 1940-ben ő is fogadta a visszatérőket, s haláláig (1942) tanított a FJTE második kolozsvári időszakában. Kolozsvári születésű. Szegeden Bodnár János, majd Széki Tibor megbízott, Kiss Árpád kinevezett igazgató (1924) lett az utóda. Mindhárman a kolozsvári vegytani intézet munkatársai voltak.

MARISKA ZOLTÁN

A tanulmány a kolozsvári egyetem Szegedre kerülésének évfordulója kapcsán készült.

EGY ÉLETÚT A TANÍTÓKÉPZÉS SZOLGÁLATÁBAN – DR. KATONA MIKLÓS EMLÉKÉRE

Dolgozatomban dr. Katona Miklós, a Szegedi Királyi Katolikus Tanítóképző igazgatójának életútját mutatom be úgy, hogy a kor oktatási igényeire és oktatási intézeteinek formáira is rávilágítok. Az írás egy szegedi pedagógus emléke előtt tiszteleg, akinek alább ismertetett munkássága alapot adhat egy emléktábla-elhelyezési kezdeményezésnek.

Az elemi és polgári iskolai oktatásról: A reformkorban megnőtt az igény az írni-olvasni tudásra, ezért 1842-ben öt vidéki tanítóképző létesítését rendelte el az uralkodó, ezek egyike a szegedi, amelyik 1844-ben nyitott meg kétév-folyamosként, s látta el tanítókkal a környék elemi iskoláit. Az 1868-as népiskolai törvény kötelezővé teszi az elemi iskolák elvégzését, s ezekben még több tanítóra lesz szükség.^{1, 2} A hatosztályos polgári iskoláról először az 1868. évi XXXVIII. tc., az ún. népoktatási törvény rendelkezett, hogy a városi kispolgárság igényeit kielégítse.

Dr. Katona Miklós 1898. szeptember 28-án született Szegeden, egy szabó mester hetedik gyermekeként. Elemi és polgári iskolai (ma az általános iskolák alsó és felső tagozatának nevezhetnénk) tanulmányait Szegeden végezte. Tanulni vágyásának és érdeklődési körének megfelelően, az akkori felvételi eljárások szerint a Szegedi Tanítóképző Intézetbe³ iratkozott be, amelyet 1917-ben végzett el, és elemi iskolai tanító lett. Nem helyezkedett el, hanem tanulmányait folytatta Budapesten, a Budai Paedagógiumban mennyiség-természettudomány szakon, ahol 1920-ban Polgári Iskolai Tanári oklevelet kapott. Ennek megszerzése után a hajdúszoboszlói állami polgári iskolához nevezték ki, ahol egy évig tanított. Szegedre szeretett volna visszakerülni, így 1921-ben a Szegedi Tanítóképzőhöz helyezték tanárnak. Akkoriban az elemi iskolai tanítók képzését végző tanítóképzőkben oktatók számára nem volt egységes végzettség előírva, de legtöbbször polgári iskolai tanárok voltak. Így került ehhez az iskolához az iskola volt növendéke, Katona Miklós, tanárnak. A Szegedi Királyi Katolikus Tanítóképző Intézet értesítője szerint először ideiglenes, majd a tanév folyamán rendes (mai értelemben kinevezett) tanárrá nevezték ki. Első tanévében heti 8 órája volt. Tanította a testtant, nevelést, gyakorlati tanítást, szépírást, és fennmaradó heti óraszámában ő volt az internátus (mai értelemben a tanítóképző kollégiumának) tanulmányi felügyelője (tanára), változó óraszámmal 1924-ig.⁴ (A gyakorlati tanítás a fiú tanítóképzőkben a barkácsolást jelentette, amely tudást majd a tanítók továbbadnak diákjaiknak.) Bár a tanítóképző fenntartója a katolikus egyház, igazgatója dr. Becker Vendel katolikus pap volt, nem csak katolikus tanulók jár-

hattak ide. 1923-tól új épületében Újszegeden, a Temesvári körúton folyhatott a tanítóképzés, és az internátus (kollégium) is ide került.

1921. októberben megnyílt Szegeden a Kolozsvárról átkerült Ferenc József Tudományegyetem. Katona Miklós tudásvágya és szorgalma eredményeként 1929-ben államtudományi (jogi) doktori oklevelet szerzett. Úgy, hogy 1924-től heti 18 órában tanított a katolikus tanítóképzőben kémiát, testtant, nevelést, tanítási gyakorlatot, és 1924-től a 42 fős első évfolyam osztályfőnöke volt, és cserkészparancsnok lett, amely júniusban alakult, és a Magyar Cserkészszövetség Csajághy Sándor 555-ös csapat nevet vette fel. Dr. Katona Miklós 1929-ben búcsúztatta V. évfolyamos osztályát, végzett tanítókat.

1928-ban a polgári iskolai tanárok képzése Szegedre került, és az országban egyedül itt volt ilyen képzés. 1928-ig a polgári iskolai állami tanítóképző intézet Budán a Pedagógium, a tanítónőképző Pesten az Erzsébet Nőiskolában volt. Ezen kívül 4 katolikus fenntartású polgári iskolai tanítónőképző intézet működött (Budapest, Kalocsán, Kőszegen, Sopronban). Az 1920-as évek elején egyre többször merült fel, hogy a polgári iskolai tanároknak, akik a 10-14 éves diákokat tanították, a tantárgyi ismereteket az egyetemeken kellene elsajátítaniuk, tehát egyetemi óráknak is lenni kellene. De mennyi? Klebelsberg Kunó az 1927. évi XII. tc. alapján 1928-tól hajtotta végre az átszervezést. A Pedagógiumot és az Erzsébet Nőiskolát, a két állami fenntartású polgári iskolai tanárokat képző iskolát egyesítette és Szegedre helyezte, neve Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola lett. A tanulmányi időt 4 évre emelte, és az egyik szaktárgyból meghatározott óraszám-ban egyetemi tanulmányokat kellett folytatni.

Egyidejűleg Szegedre helyezte a tanító- és tanítónőképző intézetekben képzők képzését, az Apponyi Kollégiumot, mert a két világháború között felmerült az a kérdés, hogy a tanítóképzőkben tanító tanárok képzettségét egységesíteni kell. Klebelsberg rendelete így hangzik: „A tanítóképző-intézeti tanárképzés eddigi kereteit megtartva a tanárképzést az 1929-30-ik tanévtől kezdődően a szegedi Ferenc József Tudományegyetemmel és a Szegedi Római Katolikus Tanítóképzővel és az ugyanottani Római Katolikus Tanítónőképzővel, utóbbiakkal, mint a tanárképzés gyakorlóiskoláival kapcsolatban, 1 évfolyamos intézmény formájában a 4 évfolyamos polgári iskolai tanárképzés fölé szervezem és a szegedi polgári iskolai tanárképző főiskola igazgató-tanács elnökének, mint a tanárképző intézeti tanárjelöltek egyesített férfi és női Apponyi-kollégiuma miniszteri biztosa felügyelete alá, s a polgári iskolai tanárképző főiskola igazgatójának, mint az Apponyi Kollégium igazgatójának vezetése alá helyezem.” Ez akkor lép életbe, amikor az első 4 évfolyamos polgári iskolai tanárképzős évfolyam befejezi tanulmányait. Szegeden 1929-ben indult az első évfolyam. 1938-ban az addig ötéves tanítóképzést négyéves tanítóképző líceumra épülő kétéves tanítóképző akadémiává szervezte át, de ezek beindulását a háború megakadályozta.⁵

Az Apponyi Kollégiumról: Tanítóképző-intézeti tanárokat képzett, felvételi követelmény a polgári iskolai végzettség volt. Az 1927. évi XII. törvény szerint az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola és a vele kapcsolatos Tanítóképző-intézeti Tanárjelöltek Apponyi Kollégiuma Szegeden folytatja működését. Klebelsberg ezzel is megerősíteni akarta a Szegedre került egyetemet. 1929 őszén indult az első évfolyam. A férfi tanárok gyakorlati képzése a Szegedi Királyi Katolikus Tanítóképző Intézet Temesvári körúton lévő intézetében történt, a nő tanárok képzése a Miasszonyunkról elnevezett Szegedi Római Katolikus tanítónőképző Szentháromság utcai épületében. A gyakorlati oktatás szabályozását a tanítóképző intézet saját hatáskörében szabályozta. A gyakorlati tanítás részei a tanítási órák látogatása, vezető tanárral folytatott megbeszélések, tanítás, az iskola adminisztrációjában való részvétel. A II. világháború során a visszacsatolt területeken tanárhiány jelentkezett, ezért a tanítóképző-intézeti tanárok számát is növelni kellett.⁶

1945-ben a 6650. számú rendelet bevezette a nyolcosztályos általános iskolai oktatást, ezzel megszűntek a polgári iskolák. Így 1947-től Pedagógiai Főiskola névvel az egyetemtől független, három éves képzési idejű, általános iskolai tanárokat képző intézmény jött létre. Ezzel 1947-ben megszűnt az ország egyetlen polgári iskolai tanárokat képző főiskolája. És 1947-ben megszűnt ezzel együtt a tanítóképző intézeti tanárok képzését az egyetemmel közösen végző Apponyi Kollégium. 1963-ban a tanítóképzés is megszűnt Szegeden.⁷

Tehát Szegedre került az állami fenntartású, polgári iskolai tanárokat képző iskola. És Szegedre került az Apponyi Kollégium, amely tanítóképzőkben tanító tanárokat képzett, (felvétel feltétele a polgári iskolai tanár oklevél), és gyakorló iskolája az eddig is Szegeden működő Katolikus Tanítóképző lett.

Dr. Katona Miklós 1931-ben a szegedi egyetemmel kapcsolatos Apponyi Kollégiumban Tanítóképző-intézeti Tanári oklevelet szerzett pedagógia-filozófiából. Az 1930-31-es tanévben két Apponyi kollégista vezető tanára, 1932-33-ban is kettő, és minden évben vezető tanár. Az 1942-43-as tanévben már 11 fő vezető tanára.

Dr. Katona Miklóst 1945. május 29-én Havas Endre csanádi püspök megbízta a Szegedi Királyi Katolikus Tanítóintézet megbízott igazgatói feladataival dr. Becker Vendel nyugdíjazása után. 1945-1952 között igazgató, majd 1956. decembertől 1957-ig. Az intézet pontos neve 1945-47 között Magyar Katolikus Tanulmányi Alap Szegedi Líceuma és Tanítóképző Intézete. 1948-1950 között: Állami Líceum és Tanítóképző Intézet Szeged. 1950-1953 között: Állami 1. számú Pedagógiai Gimnázium Szeged. 1953-57: Szegedi Állami Tanítóképző. A tanítóképző is 1948-tól került állami fenntartás alá.

Az 1952-53-as tanévtől tanárként dolgozott a szegedi tanítónőképzőben, 1958-ig. (Kivéve 1956-57-ben, amikor újra igazgatóként a tanítóképzőben.)

1958-1959 között a szegedi Radnóti Miklós Gimnáziumban tanított, s innen ment nyugdíjba. Nyugdíjazása után 1 évig teljes óraszámában dolgozott a textiltechnikumban, majd a faipari, ruházati és cipőipari technikumban még tíz évig.

Dr. Katona Miklós akkor volt tanítóképzőben tanító jelöltek vezető tanára, amikor az országban csak Szegeden folyt ez a képzés, s a gyakorló tanárjelöltek csak a szegedi katolikus tanítóképzőben végezheték tanítási gyakorlatukat. Módszereit tehát az 1928-tól 1947-ig végzett tanítóképző intézeti tanárok továbbvitték az egész országba. Méltán érdemelne emléktáblát munkásságáért.

A megemlékezést az egyetem Szegedre kerülése, s az ezzel együtt járó hallgatói hospitálások centenáriuma alkalmából közöljük.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

- 1.: Gergely András: Az oktatás fellendülése in.: Szeged története 2. 695-699. pp. Szeged, 1985.
- 2.: Szabó Tibor: A nép- és középfokú oktatás és intézményei in.: Szeged története 3. 938-971. pp. Szeged, 1991.
- 3.: Szegeden a Tanítóképző 1844-ben alakult, 1965-ben szűnt meg.
- 4.: A Szegedi Királyi Katolikus Tanítóképző Intézet értesítői, szerk.: Becker Vendel, Katona Miklós. 1919-20., 1920-21., 1921-22. tanév. 1923-1943. tanév. 1946-47.tanév. 1948-49. tanév.
- 5.: Vajda Tamás: Polgári iskolai tanárképzés a '30-as és '40-es években in.: Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története 1928-1947 89-116.o. (2010)
- 6.: Kiss Róbert Károly: Az Apponyi Kollégium szegedi története: a tanítóképző intézeti tanárképzés rövid története In: Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928-1947). pp. 143-156. (2010)
- 7.: Csákány Béla: Tanárképző Főiskola in.: Szeged története 5. 373-376. o.
Dr. Katona Miklós önéletrajza
Fenákel Judit: Szellemidéző: Egy prepa emlékei in.: Köznevelés, 1974. április 26.
Horváth Dezső: Volt egyszer egy Tanítóképző in.: Délmagyarország, 1986. november 07.
Horváth Dezső: Az abszolút igazgató in.: Délmagyarország, 1987. március 05.
A Szegedi Királyi Katolikus Tanítóképző Intézet Emlékkönyve 1844-1994. Szerk.: Csillik László és Gácsér József, Szeged, 1994.

A SZEGEDI ÉS CSONGRÁD MEGYEI VASÚTHÁLÓZAT KIALAKULÁSA

Magyarországon 1846. július 16-án indult meg az első gőzüzemű közforgalmú vasúti közlekedés Pest és Vác között, a mindössze 33 km-es vonalon.

Hazánkban a vasútvonalak - és a hozzátartozó üzemi épületek, műtárnyak, berendezések - építése az 1850-es évektől vett nagyobb lendületet.

A századforduló előtt adták át a forgalomnak - többek között - a Pest-Szeged-Temesvár-Báziás, a Szajol-Lökösháza, a Budapest-Kelebia vasútvonalakat. Ezzel Dél-Magyarország bekapcsolódott a vasút országos- és nemzetközi hálózatába, ami kedvező hatással volt a gyorsabb ütemű gazdasági fejlődésre.

A Szegedi MÁV Igazgatóság területén az írásos emlékek szerint az első, állami közlekedéspolitikai fejlesztés és rendelkezés folytán épült közforgalmú tervezett úthálózat a római birodalom hadiút hálózata volt, melyet a lakosság és kereskedelem szükség szerint használhatott.

A 1825/1827. évi országgyűlésen sikerült József nádort, a közlekedési deputáció elnökét is megnyerni az olcsó lebegővasút gondolatának. Ezen pozsonyi országgyűlés résztvevői előtt megjelent Schlegel Henrik bécsi nagykereskedő, aki Bodmer Jánosnak, a bádani sóbányák igazgatójának a megbízásából javasolta a Palmer Henrik - Bodmer János-féle lebegővasút magyarországi létesítését. Az országgyűlés léghőre és tárgya éppen kedvezett a javaslatnak. A nádor 1828. szeptember 3-án személyes feliratot írt a császárnak, aki államfői minőségében 1827. április 3-án a vasútépítési engedélyt megadta. Ez az okmány az első állami magyar vasúti engedélyokirat.

Az első magyar vasút Pest-Kőbánya között működött 1827. augusztus 20-tól 1828. március 20-ig, amikor fenntartási és gazdasági kudarcok miatt megszűnt.

Az országgyűlés 1832/1836. évi javaslatait figyelembe véve József nádor 1841. december 26-án feliratot intéz a királyhoz, hogy az államvasúti rendszer megvalósítását Magyarországra is terjessze ki. A király ezt elutasította.

Az államvasúti rendszer következő lépéseinek Kossuth és Széchenyi vasútpolitikai elgondolásai tekinthetők. Állásfoglalásaikban mindketten hangsúlyozták, hogy Magyarországon is az államvasúti rendszert kell felépíteni, a vasúti fővonalakat az államnak kell megépíteni és üzemeltetni, a vasúti díj-szabásoknál, gazdaságpolitikai elgondolásoknál érvényesíteni kell az államhatalom befolyását.

Kossuth elgondolása szerint „az államvasutak hálózatának a kiépítését kizárólag a magyar gazdasági érdekek szerint kell megtervezni, és egy Ausztriától teljesen független magyar külkereskedelmet, Ausztriától független

magyar vasúti szállítási lehetőségeket kell létrehozni. Az osztrák közvetítő kereskedelmet a magyar áruk útjából ki kell kapcsolni, és a magyar árukat, magyar szállítóeszközökkel közvetlenül a világpiacra kell juttatni.”

Széchenyi szerint olyan egységes közlekedési hálózatra van az országnak szüksége, amely az ország gazdasági berendezkedéseinek megfelelően, alapvetően a mezőgazdasági termelés érdekeit szolgálja.

Az 1848. évi országgyűlés a XXX. tc.-ben Széchenyi elgondolásait törvényerőre emelte, és végrehajtásának a költségeit is megszavazta. Széchenyi közlekedéspolitikája végrehajtásában kifejlődve egy hatalmas és gazdaságosan üzemelő vasúthálózatot létesített hazánkban.

1848-ig egyedül az 1844. július 26-án megalakult „Magyar Középponti Vasúttársaság” épített Magyarországon három vasútvonal szakaszt 153 km hosszban. Pest - Vác, Pest - Szolnok, Sopron – Katzelsdorf.

A Délkeleti Államvasutak folytatták a Magyar Középponti Vasúttársaság vasútépítési terveit és 1850-1854 évek között négy új vasútvonal megépítésével a hálózatot 479 km-re növelték.

Az 1830-as években a postakocsik rendszeresen jártak Szeged-Pest között, de a vasparipák hírei ide is eljutottak, és az 1846-os Pest-Vác vasútvonal megnyitása bizonyosságot adott a jövőt illetően. A Szegedi vasútvonal megnyitására 1854. március 4-én került sor. Alsóváros szélén új épület magasodott, az indóház, a Császári és Királyi Osztrák Délkeleti Államvasút vasútállomása. Az üzem felvételekor 8 db gőzmozdony, 51 db személykocsi, 5 db kalauzkocsi, 160 db fedett és 40 db nyitott teherkocsi állt rendelkezésre.

A teljes vasútvonal - 1857-ben Temesvár, majd 1869-ben Szeged Rókus-Zombor vonalrészek átadásával később Nagyváradtól Fiume-ig húzódott. Az új indóház a mai személypályaudvar helyén állt, de még nem a jelenlegi formájában - 1859. augusztus 18-án fogadta az első utasokat. A Rókusi pályaudvaron főműhelyt és fűtőházat is épített az Alföld-Fiumei Vasúttársaság. Szeged Rendező területén akkor már szintén fűtőház állt gépcarnokkal és 14 m átmérőjű fordítókoronggal, melyet 1884-ben adtak át a széntér mellett.

1883-ban megnyílt az Arad-Csanádi Vasúttársaság Szeged-Szőreg-Makó-Mezőhegyes-Arad irányú vonala, kialakult a Szeged Tiszai és Rendezői teherpályaudvar.

Szeged Személypályaudvar bővítése után 1902. októberében Szeged-Rendező pályaudvaron önálló fűtőházi főnökség létrehozását rendelték el.

1900-1914-ig a magyar vasutak hálózata fénykorát élte, és kiváló teljesítményeivel, korabeli kitűnő felszereltségével, igen jó gazdasági eredményeivel Európa első vasútjai közé tartozott.

Legnagyobb kiterjedését a XX. század elején érte el hazánkban. 1918-ban Magyarország vasútvonal hálózata 22 869 km volt. Ebből 21 858 km normál

nyomtávú, 1611 km keskeny nyomtávú. A normál nyomtávból 1446 km kettős vágányú pálya volt.

Visszatérve Szegedre. Százhatvanöt évvel ezelőtt, 1854. március 4-én adták át a Cegléd-Szeged-Temesvár vasútvonal Cegléd és Szeged közötti szakaszát. Ezzel egy új fejezet kezdődött a szegedi közlekedés életében.

A Cegléd-Szeged-Temesvár vasútvonal tervei már 1847-ben elkészültek. A vasút első, Cegléd-Kiskunfélegyháza közötti szakasza 1853. szeptember 3-ra elkészült, a Szegedig tartó szakaszt pedig 1854. március 4-én adták át. A vasutat az Osztrák Délkeleti Államvasút Társaság építtette. Egy 1854-es menetrend szerint a vonatok tíz óra alatt tették meg a Szeged-Pest viszonylatot.

A MÁV Szegedi Vasútigazgatóság elődje, a Szegedi Üzletvezetőség 131 évvel ezelőtt, 1888-ban alakult meg, amikor az Üzletvezetőséget áttelepítették Szabadkáról Szegedre. Épülete a vasúti leszámoló hivatal palotája, ma a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara. Vonalainak egy része 1853-1888 között épült, és szervezetenként a Szabadkai Üzletvezetőséghez tartozott.

A vonalhálózat hossza és kiterjedése idők folyamán sokszor változott, és fejlődött a hálózat felépítménye is.

A MÁV Szegedi Igazgatóság területén megnyílt vasútvonalak:

- 1869. IX. 11-én a Szeged - Szeged-Rókus - Rösze - Szabadka - Zombor,
- 1870. VI. 16-án a Csaba - Hódmezővásárhely
- 1870. XI. 16-án a Hódmezővásárhely - Szeged-Rókus,
- 1884. VI. 15-én a Kiskundorozsma Szállásvágányok,
- 1885. I. 8-án a Szabadka - Csikéria - Baja,
- 1882. XI. 5-én Szőreg - Kiszombor,
- 1883. I. 5-én Kiszombor - Makó,
- 1883. V. 20-án Makó - Mezőhegyes - Kétegyháza, Szabadka - Baja (58 km)
- 1887. IX. 24-én a Kunszentmárton - Szentes,
- 1888. IX. 16-án a Félegyháza – Csongrád,
- 1893. X. 22-én a Szentes – Hódmezővásárhely,
- 1897. IX. 29-én a Szőreg - Vedresháza - Temesvár,
- 1903. XII. 21-én a Makó - Ujváros - Magyarcsanak,
- 1906. I. 4-én a Szentes – Orosháza.

A szegedi vasúti Tisza-híd 1858. december 2-án nyílt meg. Az átkelő gazdaságilag, kereskedelmileg és iparilag fejlődést jelentett a város számára. 1883. júliusától a Párizsból Várnáig közlekedő Orient expressz Szegednél kelt át a Tiszán.

Az 1920-as trianoni békediktátummal Szeged az ország periferiájára szorult, és így az átkelő jelentősége lecsökkent: csak mellékvonali személyforgalom haladt át rajta Makó felé. A második világháború során azonban ismét

stratégiai fontosságúvá lépett elő a híd, mivel a romániai olajmezőkről érkező szállítmányok ezt az átkelőt vették igénybe. Ebből kifolyólag 1944-ben több légitámadás is érte a hidat, amely augusztus végén a vízbe dőlt.

A II. világháború forгатagában a vasúti létesítmények súlyos károkat szenvedtek, de 1949-ben már 57 db gőzmozdony és 3 db motorkocsi alkotta a járműparkot.

Az ötvenes évek új vontatási nem, a dízelesítés jegyében hoztak változást. Megjelentek az Abb motorkocsik, az M31 sorozatú dízelmozdonyok, majd 1966-ban a Bb motorkocsik, M44 sorozatú dízelmozdonyok, M40-es sorozatú dízelmozdonyok a híres „púposok”.

1971-ben megérkezett az első nagyteljesítményű dízelmozdony, az M62-es, melynek járműállaga fénykorában elérte a 30 db-ot.

A szegedi fűtőház trakciói a budapesti, békéscsabai és kiskunhalasi vonalak mellett Pécsig, Dombóvárig, Dunaújvárosig sőt Szobig és Záhonyig is elértek.

A régi fűtőházi csarnokok ekkora feladat ellátására már nem voltak alkalmasak, de a teljes felújítás 1980-ban csak 7 álláshelyes közepső rész átépítésével valósult meg. A gépészeti berendezések nagy fejlődésen mentek keresztül, új körpályás daru, süllyesztőberendezés és csoportemelő lett kialakítva.

A Nagyállomás története:

Annak ellenére, hogy Szegedet már 1854-ben elérte a vasút, az első állandó állomásépületet csak négy évvel később, 1858-ban építették, 1902-ben a megnövekedett utasforgalom miatt a MÁV úgy döntött, hogy átépítteti a már meglévő szegedi állomásépületet, a munkára a korszak egyik legnevesebb építészt, Pfaff Ferencet kérték fel, aki historizáló stílusjegyekkel díszítve megalkotta a szegedi Nagyállomást.

A Nagyállomás amellet, hogy városunk egyik legfontosabb közlekedési csomópontjának számít, Csongrád megye legforgalmasabb vasútállomása is egyben. Ide futnak be a Budapestről és Békéscsabáról érkező vonatok. Igaz, a tram-train építési munkálatai miatt a békéscsabai vonalon a vasútforгалom átmenetileg szünetel.

Meg kell említenünk régiónk keskeny nyomközű vasútvonalait is.

A Szegedi Kisvasút (1949 előtt Szegedi Gazdasági Vasút) egy 760 milliméteres nyomtávú kisvasúti hálózat volt Szeged környékén, amely a várost kötötte össze a környező tanyavilággal. 1926-27-ben épült. Két vonala volt Szeged-Pusztamérges és Szeged-Ásotthalom-Halastelki iskola között. A vasútvonalak többségével ellentétben nem teher-, hanem személyszállításra hozták létre, melynek révén települések jöttek létre a Szeged környéki tanyavilágban, melyek később elszakadtak a várostól. Itt működött közforгалomban az ország legelső dízel-elektromos mozdonya, itt működött az ország második (a kisvasutakon az első) fényorompója, és születésétől a megszüntetéséig végig

a legmodernebb műszaki megoldásokat használta. Megszüntetését az 1968-as közlekedéspolitikai koncepció mondta ki. 1975. augusztus 31-én szűnt meg. 1950. V. 14-én Szeged Rudolf tér - Szeged átrakó között a forgalom közútra terelődött.

Szeged területe a múlt század elején még a többszöröse volt a mainak. Északi irányban egészen Kistelekig, nyugati irányban pedig (amerre a kisvasút haladt) gyakorlatilag a mai megyehatárig terjedt a város határa. Akkoriban még nem voltak itt települések, csak elszórt tanyák, és egy közigazgatási központ Szeged-Alsóközpont néven a mai Mórahalom területén. Az itt lakó emberek tömegközlekedését viszont meg kellett oldani valahogy. A vonal kezdőpontja a Belvárosi híd lábánál, a mai Roosevelttéren volt, ahol akkoriban a napi élelmiszerpiac (akkori nevén Makai-piacz) működött. A kisvasút innen kikanyarodott a Tisza-partra, végighaladt a Klinikák előtt, majd a mai Árvízi emlékmű magasságában áthaladt az akkori vasúti híd egyik pillérje alatt, és a Tisza-pályaudvar melletti Közraktárak mellett (amelyekhez természetesen iparvágányok is vezettek) érte el az Átrakó-pályaudvart, ahol fűtőház, igazgatósági épület, javítóműhely stb. is volt. Innen a Boszorkány-sziget, majd Szentmihálytelek érintésével jutott Kunhalomra, ahol a vonal kettéágazott.

Az Északi-vonal Domaszék (akkoriban Sárkányhőgy), Zákányszék (akkoriban Lengyelkáporna), Ruzsa (akkoriban Pálffy-tanya, majd Csorva) érintésével Pusztamérgesig haladt. Pusztamérgest az eredeti tervek szerint nem érintette volna a vasút, mivel nem volt Szeged része, de a környék lakói adományt gyűjtöttek, és tulajdonképpen kifizették a vasútvonal 5 km-es meghosszabbítását a településig.

A Déli-vonal Feketeszél, Széksós, Mórahalom (akkoriban Alsóközpont), Kissoron át Ásotthalomig (akkoriban Várostanya) ért. 1947-ben bővítették ki a déli vonalat a Halastelki Iskoláig. A vonal hosszúsága 78 kilométer volt.

A vonal rendkívüli jelentőségű volt a szegedi és Csongrád megyei helytörténetben. A szórványtanyákból a kisvasút állomásai mellett alakultak ki azok a települések (Domaszék, Mórahalom, Ásotthalom, Ruzsa, Kissor), amelyek 1950-től kezdve folyamatosan önállósodtak és elszakadtak Szegedtől. Ezeket a településeket a kisvasút hozta létre. Először az iskola települt az állomás mellé, majd a tejátvevő, a gabonaraktár, majd a malom, az orvosi rendelő, a piac és így tovább.

Két jeles dátum Szeged vasúti történetéből:

1982. május 15. mérőföldkő a szegedi vasúti közlekedés életében. Ünnepelesen átadták a villamos vontatást a Kiskunfélegyháza-Szeged vonalon. Történelmi időszak ettől az időponttól 1984. március 28-ig, az utolsó gőzmoz-

dony a 424-334 pályaszámú „bivaly” búcsúmenetéig. A három vontatási nem egyszerre volt jelen.

A Cegléd-Szeged vasútvonal a MÁV 140-es számú 25 kV 50 Hz -cel villamosított vasúti fővonala. Jelentős belföldi forgalmat bonyolít le.

A vonalon 2006 óta ütemes menetrend van érvényben, óránként közlekednek Budapest-Szeged viszonylatban egyesített InterCity+gyorsvonatok. (Az országban először egyedülálló módon intercity kocsik mellé - helyjegy nélkül igénybe vehető - gyorsvonati kocsikat sorolnak egy szerelvénybe. Ezt az összeállítást a köznyelv tréfásan „öszvérnek”, „vegyesvonatnak”, hibrid-IC-nek illetve „hibridvonatnak” nevezi.

Néhány szó a jövővel kapcsolatban:

A Szeged-Hódmezővásárhely tram-train közlekedés bevezetése. A vonalon hibrid dízel-villamos üzemű tram-train járművek fognak közlekedni. Előzetesen tervezett üzemideje 4:30 – 23:30 óra között. Az engedélyezett sebessége városi villamos üzemben 50 km/h, nagyvasúti dízel üzemben 100 km/h. Az ülőhelyek száma 92 db. Az oldalankénti feljáró ajtók a városi peronokhoz illeszkednek. A jármű teljes hossza 38 m.

A projekt várható megvalósulási ideje 2021. év vége.

Szeged, 2019. március 22.

NÉMETH GYÖRGY

Az előadás elhangzott Szegeden 2019-ben a honismeret napja alkalmából.

A KÉKFOLYÓSÓK SZEREPE SZENTES VÁROS ÉLETÉBEN

BEVEZETŐ

Tanulmányomban egy dél-magyarországi középváros, Szentes vízrajzát és egyedi természeti adottságát, a mirhó árokrendszert, annak történetét és hasznosítását mutatom be. A készítés során a témához kapcsolódó szakirodalom áttanulmányozásán kívül igyekeztem a minél frissebb adatokhoz hozzájutni, és a terepbejárás során szerzett saját tapasztalataimat is felhasználni. Nagyon sok szakmai segítséget kaptam Szentes város Önkormányzatától is, amiért ezúton is szeretnék köszönetet mondani.

SZENTES ELHELYEZKEDÉSE, KÖZLEKEDÉSE ÉS FÖLDRAJZI ADOTTSÁGAI

„Szentes, a keleti hosszúság 37 fok 50 perc, 38 fok 14 perc, az északi szélesség 46 fok 34 perc, 46 fok 48 között, a Körösből kiágazó Kurca keleti partján fekszik.”¹

Szentes város Magyarország dél-alföldi régiójában, azon belül Csongrád megyében, a Tisza és a Hármas-Körös által közrefogva helyezkedik el a Kurca-folyó két oldalán, mely hosszában szeli át a települést. Csongrád megye harmadik legnépesebb városa.²

Lakossága a legutóbbi becslések szerint 27 468 fő (2019. évben)³

1992-ben nyitották meg a kisebb személyszállító repülőgépek fogadására alkalmas repülőtérrel, amelyhez helikopter leszálló is tartozik. 2009. január 5-én itt adták át a légimentő-bázist, amely az ország legkorszerűbb ilyen létesítménye. A légi mentés ezután Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyékben, valamint Jász-Nagykun-Szolnok megye déli részén is lehetségessé válik.⁴

TELEPÜLÉSTÖRTÉNET

A város környékének kedvező természeti adottságai már az ősidőben letelepedésre csábította az embert. Az újkőkortól kezdve (i.e. 5000-3000) folyamatosan lakott hely volt. A népvándorlás évszázadaiban (I-VI. század) különböző népcsoportok váltották egymást, ezt a vidéken talált jazig, szarmata, gepida, hun és avar sírok szászai tanúsítják.⁵

A települést átszelő Kurca folyó neve I. Géza 1075-ben kelt oklevelében fordul elő először (Curicea). A település első okleveles említésére 1332-ben került sor Scenthus (Szentüs) alakban. Nevét feltehetően a Sente-Mágoacs családról kapta. Folyamatos gyarapodására utal, hogy míg egy 1423-ból származó oklevél templomos falunak, I. Ferdinánd 1564-ben kelt adománylevele már oppidumnak (mezővárosnak) mondja a települést.

Az 1716-1718 között folyó délvidéki török hadjárat idején báró Harruckern János György élelmezési fő-hadbiztos Szentest tette a császári hadak élelmezésének központjává. A lakosság anyagilag gyorsan gyarapodott. 1720-ban a város Harruckern tulajdonába került. Az új földesúr legfőbb törekvése a vidék benépesítésére irányult. A fejlődésnek további távlatokat nyitott, hogy 1730-ban három országos vásár tartására szóló privilégiumot kapott III. Károly ki-

1 Zalotay Elemér József DR1934, 48.

2 <http://www.szentes.hu>

3 <http://www.nepesseg.com/csongrad/szentes>

4 <http://www.index.hu/politika/belfold/bazis>

5 <http://www.szentes.hu>

rálytól. 1775-ben a város házasságkötés révén a gróf Károlyi nemzetség birtokába ment át. A város címerének legkorábbi ábrázolása egy 1730-ban vésetett pecsétnyomón maradt fenn. A kortársak az örökzöld pálmával a szentesi nép szívós élni akarását, a megpróbáltatásokkal szembeni dacos kiállását és örökös megújulását kívánták kifejezni („Teher alatt nő a pálma”). Jelentős változást hozott az 1836-os esztendő. A város örökváltsági szerződést kötött a Károlyi grófokkal, lerázva ezzel a feudális kötelekeket, biztosítva a dinamikusabb polgári fejlődést. 1848-ban Szentes elnyerte a rendezett tanácsú város jogállását, valamint az önálló országgyűlési képviselő választásának jogát.¹

Az 1867. évi kiegyezéssel Szentes visszanyerte a városi jogállást. Rendezett tanácsú hatóságát a községek rendezéséről szóló 1871: XVIII. tc-nek megfelelően alakította ki, ez 1929-ig változatlan maradt.²

A város utcái szilárd burkolatot kaptak, 1887-ben megindult a vasúti közlekedés, bevezették a villanyvilágítást, kiépült a telefonhálózat, s elkészültek a belváros díszes középületei. A fejlődést a világháborúk megakasztották.

1929-ben „megyei város” elnevezést kapott, melynek 1950-ig volt a birtokosa. A szovjet csapatok 1944. október 8-án érték el Szenteset. Súlyos harcokat vívtak a Szentes-Csongrád közötti tiszai átkelőnél. 1948-ban az újonnan szervezett Központi járás székhelyévé jelölték ki. A tanácsrendszer bevezetésével egy időben (1950) a város elveszítette megválasztott státnépszékhely státusát, amelyet 1883 óta viselt. A továbbiakban (1983-ig) járási központként funkcionált. 1985-től 1990-ig városkörnyéki székhely.

Az 1960-as évek ipartelepítési politikája kedvezően hatott. Számos nagyüzem létesült, amelynek következtében megnőtt a település vonzereje, lakosságmegtartó képessége. Az ipari létesítmények szaporodása ellenére Szentes továbbra is megmaradt mezőgazdasági jellegű településnek. Természeti adottságait kiaknázva hírnevet szerzett, termékeivel máig is az ország egyik jelentős élelmezője. Az 1990. évi összeírásakor a lakások száma Szentesen 12.136, ebből 68% családi ház, 14% társasház, 18% állami és szövetkezeti lakás.

Az ősi település emlékét már csak a városmag őrzi, melyhez szervesen kapcsolódik a Kurcán túli, vadregényes Széchenyi-liget. A közpark nevét 1860-ban, Széchenyi halála alkalmából kapta. A liget egy része botanikus kert, 1953 óta védett terület.³

1 http://www.delmagyar.hu/telepulesek/szentes_tortenete

2 <http://www.szentes.hu>

3 http://www.delmagyar.hu/telepulesek/szentes_tortenete

SZENTES ÉS TÉRSÉGÉNEK TERMÉSZETI ADOTTSÁGAI

A térség geomorfológiai szempontból síkvidék, a Tisza és Körös találkozásától DK-re fekszik. Karakterét jellegzetes középtáj határozza meg: Az alsó – Tiszavidék – Dél – Tiszavölgyi része a Körös – Maros – köze középtáj.¹

ÉGHAJLAT

Szentes térségében a kontinentális éghajlati jellegzetességek az uralkodóak. Ezen kívül gyakran érvényesülnek óceáni hatások. Ennél ritkábban mediterrán, esetenként pedig szélsőséges kontinentális hatások is előfordulhatnak.²

DOMBORZAT ÉS VÍZRAJZ

Domborzati szempontból igen különleges helyet foglal el ez a terület. Itt húzódnak az ország legmélyebben fekvő részei. A terep három oldalról, a szomszédos megyék felől a Tisza völgye felé lejt. A legmagasabb térszintek a keleti határon, 95 m-en helyezkednek el.

A város életében a legrégebbi időtől kezdve igen jelentős szerepet játszottak a vizek. A vizek döntötték el a települések kialakulásának helyét. A vízrajzi rendszerek legfontosabb folyóvize a Tisza. Mind a Tiszának, mind a mellékfolyóinak igen szélsőséges a vízjárása. Az egykor létező érhálózatot, völgyeket és terepmélyedéseket a folyószabályozást követő vízrendezés során belvízelvezető csatornahálózatként hasznosították. A legjelentősebb völgyek és erek alkotják azóta is a vízelvezető rendszer vázát. A valamikori érhálózatot alkotó felszíni vizek a következők: Mágocs-ér, mely Békés megyéből lép be a térségbe Árpádhalom, Nagymágocs, Derekegyház és Szegvár helységeket érintve éri el a befogadót.³ Legjelentősebb a Kurca főcsatorna, amely valamikor a térség természetes vízfolyása volt.

A KURCA

Nagyon fontos szerepet tölt be a város életében, egyben meghatározó képi eleme is, mely hozzátartozik a szentesi emberek mindennapjaihoz, s az ide látogató, messziről jött ember is szívesen áll meg a partján, s gyönyörködik a város szépségében.

„Ahogy a Körösből alig egy dárdavetésnyire a Tisza-torkolat előtt kilép, úgy kis távolsággal ugyanazon folyó mellett folyik, és mivel később visszatér ugyanoda, ez az egész Kurca által közbezárt terület úgy néz ki, mintha egy,

1 <http://www.szentes.hu>

2 <http://www.szentes.hu>

3 <http://www.szentes.hu>

csakis a Tisza által szabadon hagyott sziget lenne.” /Bél Mátyásnak, a legelső geográfus leírónak megfigyelése.¹

A Kurcáról az első oklevél 1075-ből származik, vagyis I. Géza királyunk uralkodásának második esztendejében keletkezett. Ebben I. Géza a Curicea vámját, a garamszentbenedeki apátságnak adományozta. Nevének eredete bizonytalan. A fent említett oklevélben szereplő „Curicea” elnevezés szláv eredetűre vezethető vissza. Igen hasonlatos a „kurica” szóhoz, amely ebben a nyelvcsaládban jércét, tyúkot jelent. (A keleti szlávok által lakott területen hat folyót hívtak Kuricának.) Más elképzelések szerint (pl.: Petrák krónika) a Kurca régebben az Amád nevet viselte. A „Kurca” nevet a török időkben kapta.²

A Kurca a Körös-torok alatt ered a Hármas-Körösből és mintegy 40 km hosszban kanyarog Szentes, Szegvár és Mindszent területén, tiszai torkolattal. Élővízként a terület legfontosabb halászó- és vízi helye volt a XIX. században. Élővíz jellege, az árvízszabályozási munkákat követően megszűnt, és mint főcsatorna hat, egymástól műtárggyal elválasztott önálló víztérből áll. 15 km hosszúságban kanyarog a szentesi határban. Fő gyűjtőcsatornája a város területének nagy részén összegyűlő belvizeknek. A Kurca összegyűlemlített vizét a szentesi és mindszei zsilip gravitációs úton engedi le oda. A Kurca mentén jelentékeny, öntözéssel művelt terület van, amely a zöldségtermesztés szempontjából különös jelentőséggel bír. Rendeltetése és funkciója szerint kettős működésű – belvízelvezető és öntöző – főcsatorna. Teljes vízgyűjtő területe 1 135,2 km², ebből 853,4 km² mélyártéri rész, 281,5 km² pedig fennsíki rész. A főcsatorna pontos hossza 39,359km.

A Kurca medre az elmúlt évszázadban, de különösen az elmúlt 40 évben jelentősen feliszapolódott. Ez egyrészt korlátozza a belvízelvezető és az öntözővíz szállító képességét, másrészt a rendszeresen előforduló vízminőségi problémák halpusztulást, környezeti problémákat okozhatnak. A Kurca vízminőségét alapvetően 3 tényező határozza meg: 1. a Hármas-Körös folyóból érkező víz 2. a vízgyűjtő területeken összegyűlt víz 3. a terület településeiről származó, használt víz.

„A Kurca, mint belterületet érintő víz rendezésének égető problémája” már 1945-ben is napirenden volt.³ Lehetséges megoldásként merült fel, hogy a Kurca városon átvonuló, mintegy 3 km hosszú szakasza, mélyítéssel, nagyobb víztömeggel ellátva, megszüntetné a nádast és pocsolya-képződést. A labilis vízminőségi állapot esetenként gátja lehet a főcsatornából rendszeresen és jelentős mennyiségben vizet felhasználó öntözéses gazdálkodás eredményességének is.

1 Rózsa Gábor 1991, 68.

2 <http://www.szentes.hu/szentes/aktualis/kurca>

3 Antal Endre 1945, 93.

A kialakult állapot javítása érdekében 1977. és 2000. között Szentes Város Önkormányzata kezdeményezésére, az Alsó-Tisza Vidéki Vízügyi Igazgatósággal közös teherviseléssel elkészült a Kurca városi szakaszának rehabilitációja. A munkálatok eredményeként rendezett vízfelület és rendezett partok alakultak ki ezen a 11,46 km-es városi szakaszon. A város lakosságát erőteljesen irritáló, a már említett közegészségügyi problémákkal is terhelt csatornából szép, városképi jelentőségű vízfelület és vízpart lett a Kurca, illetve a parti terület.

Szentes Város Önkormányzata 2001. április 3-i hatállyal megállapodást kötött a Vízügyi igazgatósággal a Kurca főcsatorna további rehabilitációs és karbantartási feladataira. A rendszeres karbantartás, illetve a rendezett vízfelületek növelése azóta is zajlik.

1995 és 2000 között szakmai vizsgálatok zajlottak arra vonatkozóan, hogy a Bökényi, valamint a Békésszentandrás duzzasztók használatával, azok felújításával, átépítésével, a duzzasztási szintek emelésével megoldható lenne-e, hogy a Kurca ismét élővíz, illetve élővíz jellegű legyen. A friss víz pótlásának megoldására maradt a szivattyús vízbeemelés.

Szentes Város Önkormányzatának tevékenysége, a Kurca rendezését illetően, két törekvésben összpontosult:

1. Megvalósuljon a Kurca teljes vízgyűjtő területének átfogó rehabilitációja. Ennek első, kulcsfontosságú állomása a Kurca főcsatorna teljes rehabilitációja volt 1997 szeptembere és 1999 novembere között.
2. A Kurca-rendszer vízbeemelő és vízkiemelő szivattyú-telepei olyan természetes energiaforrásból kapjanak energiaellátást (pl. szélkerekes, illetve szél-erőműves megoldás), amely nagyságrendekkel csökkentené azok üzemeltetési költségeit. Ilyen erőforrásból kerüljön üzemeltetésre egy, a Hármas-Körösből a Kurcába folyamatosan friss vizet beemelő szivattyú, legalább 0,5 m³/sec. teljesítménnyel. Ez a vízmennyiség elegendő volna ahhoz, hogy a már kotort csatorna szakaszok visszaiszaposodását megelőzze.

A már rendbetett Kurca szakaszokon a karbantartás megfelelő és rendszeres.¹

2010. és 2013. között valósult meg „A Kurca rehabilitáció 2. ütem” nevű program. A rekonstrukció elsődleges célja a főcsatorna eredeti vízszállító képességének helyreállítása, a keletkező vizek folyamatos levezetésének biztosítása, ezáltal a belvizek levonulási idejének és a belvízi kockázatok csökkentése, valamint a hasznosításra vonatkozó igények összehangolása és a jó természeti állapothoz történő igazítása volt.²

1 Beszámoló a Kurca helyzetéről. Szentes Város Önkormányzatának Képviselő-testülete. Ikt.sz. 02-4288-3/2006. Témafelelős: Korom Pál.

2 <http://www.ativizig.hu/projektek/daop/KurcaRehab>

A SZENTESI FÖLDÁROK ÉS MIRHÓ-RENDSZER JELLEMZŐI

Szentes város a Tiszával párhuzamosan, attól 3–5 kilométerre futó – régebben folyóvízű – Kurca keleti oldalán jött létre. A magasparttal párhuzamosan, hozzávetőlegesen észak-déli irányban kialakult magas vonulatokon épültek fel az első lakóházsorok illetve utcák, amelyek között vízállásos területek, illetve erek húzódtak. A házsorok és az utcák közötti, vízzel borított területeket az itt élő lakosok folyamatosan töltögették, növelve ezzel kertjeik területét. A telekhátsók feltöltésével, valamint az erek rendezésével és a mocsaras sávok lecsapolásával 3-6 méter széles vízszikkasztó, tároló és elvezető közterületek alakultak ki: a mirhók. A legkorábbi mirhók közé tartozik a Kiséri, a Somogyi és a Balogh János utcai.

Szentesen ma már nagyon kevesen tudják, hogy a Mirhó eredetileg földrajzi név is volt, és bár kis betűvel írva is lapos, vizenyős helyet jelöl, nincs kizárva, hogy Szentesen az Abád-Szalók és (Tisza-) Bura közötti Mirhó-fok elzárására 1754-ben megépített Mirhó-gát, és annak későbbi átvágásai tették oly ismertté ezt a földrajzi nevet.

„Az 1770. évi gátszakadás a Berettyón keresztül vezette a Körösökbe a Tisza vízének jelentős részét, így Szentesre majdnem egyszerre „kétágon” szakadt a víz: a Körösön és a Tiszán is.”¹

A két világháború közötti városépítési és közterület-fejlesztési munkák eredményeként alakult ki Szentes város mai szerkezete és arculata. Addigra már számos utca telkeinek telekhátsója között kialakultak a mirhók. Ezeken a helyeken az utak feküdtek magasabban, a járdák viszont valamivel alacsonyabban helyezkedtek el. Nagyjából eddig a szintig töltötték fel a házak területét is. A kertész enyhén lejt a mirhó felé, melynek medrét árokszerűen szabályozták ugyan, de inkább tároló és szikkasztó funkciója volt. Csak a végeiket kötötték az 1930-as évekre kialakított csapadékvíz-elvezető rendszerre.

A mirhó fenékvonala általában tehát mélyebb volt, mint azok az árkok, amelyekre – túlfolyókkal – csatlakozott. Így a víz nem tudott teljes mértékben lefolyni, nagyobb része elszikkadt. A csapadék árokrendszer – értelemszerűen – később alakult ki. Kezdetben csak az egyes épületek előtt kiásott szikkasztóárkok léteztek. Ezeket egységesebb elvezető rendszerre a városközpont nagyobb épületeinek közelében, az utak és járdák burkolása során kezdték kialakítani. A csapadékárok-hálózat kiépítése egyértelműen lakossági igényből született, de a lakosoknak még hosszú ideig - több okból is – érdeke fűződött a mirhók fenn- és rendben tartásához is: pl.: a telkük kert részére hulló csapadékvíz elvezetése és tárolása miatt. Lakossági érdek volt még az is – bár ez mindig tilos volt –, hogy a telekhátsókon épülő ólak

1 Bellon Tibor 1987, 113.

és istállók trágyaléje, valamint a kommunális szikkasztók túlfolyó vizének egy része is a mirhókba kerülhessen.

A mirhók jogi értelemben közföldnek számítottak és számítanak ma is. Karbantartásuk és a fent említett tevékenységek szabályozása meglehetősen hatékony volt. Ezzel is magyarázható, hogy a mirhó rendszer – egészen a rendszerváltásig – viszonylag stabilan működött és betöltötte funkcióját. A mintegy 180 kilométernyi földárok, és a 8 kilométernyi mirhó rendszer gondozott, füves terület volt, (mindkét szélén fasorokkal) mely betárolta és elsikkasztotta a csapadékvizeket. Vízvezető funkciója csak a város kisebb részén érvényesült, ott is elsősorban a belvizes időszakokban. A rendszer az 1930-as évektől kezdve, időszakos kék illetve zöldfolyósó rendszert alkotott.¹

A városmag erőteljes fejlesztése, a lakótelepek kialakítása és építése, erőteljes közművesítést hozott magával. A közterületi burkolatok aránya gyors ütemben növekedett. Megkezdődött a csapadékvíz zárttá építése, illetve zárt burkolattal való ellátása.

Szentes belterületén 1980-ban 177,4 km hosszúságú csapadékvíz-elvezető rendszer volt, amiből 28,5 km a már zárt csatorna; 11,6 km a zárt burkolattal ellátott árok; és 7,8 km a mirhók hossza. Ekkor már csak 129,5 km volt a földmedrű, lényegében füves árok.

Az elmúlt 20 - 25 évben a következő komoly változások következtek be:

A rendszerváltás előtti hatalmi szigor, valamint a rendelkezésre álló állami források lehetővé tették az árkok és a mirhóknak a rendben tartását, illetve a használati szabályok betartatását.

A rendszerváltást követően – elsősorban a szükséges források hiánya miatt – megszűnt a folyamatos városi ellenőrzés és karbantartás.

A lakosság jelentős része – annak ellenére, hogy kötelessége lenne – nem tartja karban az ingatlana előtti árokszakszakokat. Ez súlyos következményekkel járhat, hiszen így az árokhálózat egésze – mivel egységes rendszert alkot – rossz állapotba kerülhet.

A mirhókkal még rosszabb a helyzet, mivel azok továbbra is közterületnek számítanak, így karbantartása nem lakossági feladat. Rendben tartásuk – ugyancsak a szükséges források hiánya miatt – gyakorlatilag megoldatlan: feltöltődtek, gazosak.

Időjárásunk megváltozott, szélsőségesé vált. Az 1990-es éveket megelőzően általában csendes esők voltak jellemzőek, főleg a tavaszi időszakban, amikor is a csapadék és a hóolvadásból származó vizek összeadódtak. Ennek következtében belvizek keletkeztek. A szikkasztó jellegű árkok és mirhók ilyenkor kiöntöttek. A lakosok így érdekeltek voltak ezek karbantartásában illetve fejlesztésében. Az

1 Korom Annamária – Korom Pál 2008

árokhalózat elevezető hálózattá való fejlesztése következtében ez a helyzet megszűnt. A mirhók elsősorban a nyári, a vegetációs időszakban lehulló, rendkívüli mennyiségű csapadék esetén töltenek be fontos szerepet. Ez a víztöbblet azonban általában a túlfolyókon át távozik, és csak ritkán csap ki a hátsó kertrészekbe. Az állatállomány jelentős mértékben csökkent, rövidesen 100%-ban kiépül a szennyvízcsatorna-hálózat, így az a „szabálytalan” lakossági érdek sem fűződik már a mirhókhoz, hogy a szennyvíz egy részét ide vezessék el.

Erőteljes igényként jelentkezik a lakosság körében, hogy a csapadékköveket zárttá építsék át. Ennek alapvetően két oka van: 1. A többszörösére nőtt gépkocsállomány miatt ingatlanjaik előtt megálló, illetve parkolóhelyeket szeretnének kialakítani. 2. „Nincs idejük és energiájuk” az árkok karbantartására, ezért betoncső csatornára kívánják átépíteni azt.

Megváltozott és szélsőségesebb lett az időjárás. Az 1990-es éveket megelőzően csendes esők fordultak elő. Főleg a tavaszi időszakokban, amikor a talajba beszivárgó csapadék összeadódott a hóolvadásból származó vizekkel, akkor keletkeztek – 7-10 évente – belvizek. A belterületen ilyenkor a szikkasztó jellegű árkok és mirhók megteltek, néha kisebb mértékben kiöntöttek. A '90-es évek végétől egyértelművé vált a klíma megváltozása, bár ezt ekkor még a meteorológusok többsége sem ismerte el.

Főként a gondolkodásmódban, a hozzáállásban bekövetkező változások eredményeit jól mutatják az alábbi táblázatban szereplő adatok.

	1980	2006	2018
Zárt csatorna	28,5	38,3	40,22
Burkolattal ellátott árkok	11,6	19,4	31,94
Mirhó	14,3	14,3	14,3
Földmedrű árkok	129,5	118,4	111,44
Összesen	183,9	190,4	197,9

Szentes város belterületi bel- és csapadékvíz elvezető rendszer változása (km), 2018
(Forrás: Szentes Városi Polgármesteri Hivatal, Műszaki Osztály statisztikája)

Kiemelném, hogy a mirhók hossza maradt 14,3 km. Ezeket a munkálatokat alapvetően a város végeztette el, és ezek összefüggésben voltak azzal, hogy a város útjai 100%-ban burkolatot kaptak és kiépültek a közműrendszerek. Ebben a folyamatban az is bekövetkezett, hogy a földmértű árkok és a mirhók egyre elhanyagoltabbak lettek – különösen a mirhók – és ezzel együtt a közterületi faállomány és általában a zöld felületek nagysága is jelentősen csökkent, illetve más funkciót tölt be: pl. gyeppel helyett virágágyás, parkoló, burkolt terület stb.

A mirhó-rendszer egyre inkább teherterheléssé vált mind a lakosság, mind a város számára, így határozott törekvés mutatkozott annak megszüntetésére. Ennek eredményeként mintegy 600 – 800 m hosszán feltöltötték azt. Az 1980-as évek óta mintegy 500 m-t zárttá építettek át. Ezáltal a zárt burkolatú mirhók hossza meghaladta az 1000 m-t. A kék és zöld folyosó szerepe az 1990-es évek végére csökkent. További változásokat hozott, hogy a földárkok ingatlan előtti szakaszait a lakosság egy része zárttá építi át. 2002-ig évente közel 3–400 m földárkok kerültek így módon – kis szakaszokban - átépítésre. Később megszigorították az erre vonatkozó engedélyek kiadását. Ennek eredményeként 150 m alá csökkent az évente zárttá átépített árkok hossza. Összességében tehát 2006-ig mintegy 3,5 km hosszúságú földárkot építettek át szakaszosan zártszelvényűvé.

A zöldfolyosó szempontjából figyelmet érdemel az a negatív irányú folyamat, melyet a gépkocsiszám és a forgalom gyorsütemű növekedése idézett elő. Nemcsak az utak szélessége nőtt meg, hanem a kapubejárók is, három méterről négyre. Az útburkolathoz való csatlakozás csatlakozóívvel történik. Mindennek és a közművesítéseknek együttes eredménye az lett, hogy az 1980-ig meglévő, mintegy 46 – 48 ezer közterületi faállomány kb. 30 ezerre, az utcai zöldterületek nagysága pedig – a legóvatosabb becslések szerint is – mintegy 10%-kal csökkent, csökkentve ezáltal a párologtató, oxigéntermelő és CO₂ felvevő zöldtömeget is.¹

Az árkoknak párologtató és beszivárogtató képességük miatt fontos szerepük lehet a klímaváltozás elleni védekezésben. Az árokban összegyűlt víz párolgásához (evaporációjához) szükséges, hogy az árok nyílt legyen és az árokban tározott víz a szabad levegővel érintkezzen. Az árokrendszer elsősorban a nyári időszakban hirtelen lehulló csapadékok tározásával és párologtatásával járul hozzá az urbanizált területek klímájának mérsékléséhez. A levegő páratartalmának növekedése ugyanakkor növelheti a hőérzetet. Az árkok által párologtatott víz másik hatása a növényzet sorvadásának megelőzése, ezáltal a városi felületek árnyékolt mivoltának biztosítása. A levegőbe kerülő vízpára növeli a levegő telítettségét, így lassítja a nyári időszakban jelentkező légköri aszály kialakulását, amikor a növényzet a levegő alacsony páratartalma miatt válik képtelenné a víz felvételére. Az árkok vizének talaj irányába történő elszivárgása (szikkadása) csökkenti annak az esélyét, hogy a talaj nedvességtartalma a növények számára kritikus szintre csökkenjen, ezáltal pedig a növényzet képtelenné váljon a talaj még meglévő víztartalmának felvételére (talajaszály). Az árkok környékén megmaradó növényzet maga is párologtatással csökkenti a levegő hőmérsékletét. Az elszivárgás feltétele, hogy az árok ne legyen vízzáró anyaggal (pl. beton) bélelt, medrében legalább szivárgók legyenek, illetve hogy

1 Korom Annamária – Korom Pál 2008, 2018

az árok kialakítása a víz helyben tartására irányuljon, ne pedig a csapadékvíz azonnali elvezetésére. Az árkok jelentősen hozzájárulnak annak a zöldterületnek a környezetbarát használatához, amelyen vannak. Öntözik, illetve leveztetik a vizet arról, valamint gátolják a burkolatépítéseket közterületeken.¹

ÖSSZEFOGLALÁS

Tanulmányomban igyekeztem rávilágítani arra, hogy a Föld egészségét veszélyeztető, ún. globális problémák mennyire érintik Szentes térségét, illetve magát a várost. Szentes folyók mentén helyezkedik el, melyek jelentős hatással vannak annak életére, meghatározzák az ott élők mindennapjait. Mindez plusz terhet ró a város vezetésére, hiszen a folyók, csatornák karbantartása fontos feladat. Gondolok itt a Kurca medrének kotrására és környékének rendbetételére, amit az Önkormányzat szakemberei kiválóan oldottak meg, kialakítva egy csodálatos, hangulatos városképet, amiről magam is többször meggyőződhettem. A mirhó és földárok rendszer rehabilitációjával sikerült megoldani a csapadékvíz szikkasztását, illetve talajba jutását. A város vezetése mindent megtett ennek érdekében: igyekeztek meggyőzni a lakosságot a munkálatok fontosságáról. A fejlesztési terv megvalósult, és valóban egy még rendezettebb, még szebb településsel lett gazdagabb az ország.

Külön is szeretnék köszönetet mondani Korom Pál vízmérnök úrnak és dr. Korom Annamária tanárnőnek a tanulmányom elkészítéséhez nyújtott szakmai segítségért.

1 Korom Annamária – Hornyák Sándor – Korom Pál 2018

Szentes belső területe 1752-ből (Másolat Nagy I.: Szentes, 129. o.)

*Térképvázlat: Szentes város mirhó- és földárkok rendszere.
A piros szín a mirhókat, a kék szín a földárkokat jelöli. 1:10 000
(Forrás: Szentes város önkormányzata, 2008)*

*Teljesen tönkrement ún. mirhó a Mátéffy utcában – annak mindkét oldalán,
Szentes, 2008. Kocsis Tamás felvétele*

*Tönkrement mirhó**Kapubejárós átereszes*

KOCSIS TAMÁS

A tanulmány a Szentesen tartott közgyűlésünk alkalmából készült.

A GYÁLAI RÉTTŐL A GYÁLAI VÁROSRÉSzig

A mai ünnepség Gyálarét születéséhez kapcsolódik, ami viszont az I. világháborút lezáró békediktátumból következett. Így együtt emlékezhetünk Trianon 100. évfordulójára és lakóhelyünk születésnapjára.

Magyarország vesztesként került ki a világháborúból, amit a győzők arra használtak föl, hogy a maguk biztonságát bebetonozzák, többek között szövetségeseik területi igényének kielégítésével. Jogonalap gyanánt kinyilvánították, hogy a háborúért kizárólag a Központi Hatalmak, így Magyarország a felelős, amit egyoldalú diktátummal szankcionálnak. De miért bennünket büntettek legsúlyosabban a felelősök közül? Legfontosabb oka, hogy országunkat sok nemzetiség lakta, amelyek az ország lakosságának 46%-át tették ki 1910-ben. Ezen nemzetiségek kibocsájtó országai (Románia, Szerbia) idővel független államokká lettek és politikájuk tengelyébe a Magyarországon élő fejtestvéreikkel való egyesülés gondolatát állították. Megvalósítása azonban föltételezte Magyarország területi integritása fölszámolását. E cé-

lok az első világháborúig román és szerb vágyálmok maradtak, semmilyen erő, képesség és tudás nem támasztotta alá a szomszédok effajta aspirációit. Fordulatot a háború hozta, amelynek kitörését a szerbek, mint egy falat kenyeret, úgy várták, azt gondolván, a nagyok közt keletkezett háború kikaparja az ő gesztenyéjüket is. Diplomáciai iratok bizonyítják, hogy a szerb diplomácia szinte behajszolta Oroszországot és Franciaországot a Németországgal és a Monarchiával való konfliktus kiélezésébe, ami elhozhatja nekik Nagy-Szerbiát. Románia a Monarchia szövetségesként 1916-ig tesztelte a szemben álló feleket, amikor úgy látta, hogy az ő eredeti szövetségi köre fog veszíteni. Ekkor az antant erőteljes fölszólításának is engedve, átállt a másik oldalra. Olyan megállapodást kötött velük, amelyek már tartalmazták a ma is hozzájuk tartozó magyar területek átadását. Az antantnak ekkor csak egy volt fontos: a győzelem érdekét népeknek a háborúban való részvételén keresztül biztosítani, s ennek révén azt minél kisebb véráldozattal megúszni. Románia ennek tett eleget, mikor hátba támadta Erdélyt, és Szerbia ezt szolgálta meg a balkáni hadműveletekben. 1918. november 13-án Magyarország fegyverszünetet kötött Belgrádban az antanttal. Ám a belgrádi katonai konvencióban megállapított demarkációs vonalat, amely még messze nem a mai határvonallal esett egybe, a románok és szerbek az antant parancsnokágának fedezete alatt egyre gyakrabban átlépték. Ennek során fokozatosan megszállták azokat magyar területeket, amelyekre igényt tartottak (Erdély, Partium, Tiszántúl, Bácska, Marosszög). Igyekeztek még a békeszerződés előtt befejezett tényeket teremteni a párizsi konferencia számára. A megszállást hadászati okból megengedte ugyan a belgrádi fegyverszünet, de csak a magyar közigazgatás érintetlenül hagyása mellett, megjegyezve, hogy a békekonferencia döntéséig Magyarország ura civil belviszonyainak. Ez volt a papír – s a valóság az, amit Erdély, a Bánság, Debrecen, Makó s Torontál népe átélt 1918-1921 között. Mind a szerbek, mind a románok bizonyossá tették, hogy megszállásuk nemcsak harcászati, de hódító-bekebelező is. Magatartásukat nem a fegyverszüneti föltételekhez, hanem saját országuk politikai utasításaihoz, illetve saját katonai parancsnokaik elvárásaihoz igazították. Hogy ez ellentétes a főnnálló fegyverszüneti pontokkal, s adott esetben még az antant területi parancsnokágának döntésével is, nem érdekelte őket. Nekik most kellett megcsinálni azt, amire már régóta készültek, mert az álmhoz most reális külső erőt társíthattak. S ez az erő elfogadó volt irányukban, hisz harcostársak voltak. A románok és szerbek a trianoni diktátum meghozataláig végig házon belül voltak. Nem számított 1000 évi államiság, nem számított, hogy több száz éven keresztül testünkkel fedeztük a nyugatot, s nem számított a civilizációs teljesítmény sem. A magyarság kultúrája összehasonlíthatatlanul szilár-

dabb alapon nyugodott azokénál, akik úgyszólván a 13. századból jutottak a 19. –be. Nem számított a népek önrendelkezési joga, hisz a trianoni határ nem etnikai határ. 98%-os magyar többségű testrészeket amputáltak le a tömbmagyarságból, mint a partiumi szegélyt, Csallóközt, Észak-Bácskát. Mindannyian (cseh, román, szerb) stratégiai okokra (Orosz- és a Németország elleni erő szavatolása), és élelemellátási-életképességi föltételekre hivatkoztak. Hogy ilyen gondjaink nekünk is voltak, a győzteseket hidegen hagyta. A megszállók igyekeztek minden népszavazási kísérletet ellehetetleníteni. Helyette pl. román fegyverek alatt tartott román népgyűlést tartottak Gyulafehérvárott, illetve szerbet Újvidéken. Ezek az emberek, akik ott hátat fordítottak hazájuknak, elfelejtették, hogy őseik a török elől, meg a fanarióta népnyúzástól rettegvé menekültek Magyarországra. Itt otthonra, békére, nyugalomra letek, dolgoztak, gyarapodtak új hazájuk keretében. Részesültek a polgári fejlődés anyagi és szellemi áldásaiban, amit egy válságos pillanatban elfeledtek, és elfogadták a Magyarországgal való szakítást. Bele kellett nyugodnunk, hogy 1918. november 13-a után Magyarország 3 hét alatt elveszítette területének felét. A magyaroknak nem adták meg azt a jogot, hogy akarataikat nyilvánítsák, hanem új államoknak ítélték oda. A győztesek nem tárgyalni, csak diktálni akartak. Nyilatkozhattunk a békeföltételekről, de azokat a győztesek nem voltak kötelesek figyelembe venni. A Nyugat, Franciaország német főbiájától vezetve, tudatlanságból is fakadóan, és példátlan lelkiismeretlenséggel azoknak engedték át a kérdés megoldását, akik a magyarság tönkretételében voltak érdekeltek. Apponyi ezt így érzékeltette: Ha Magyarországot abba a helyzetbe állítanák, hogy választania kellene ennek a békének az elfogadása vagy aláírásnak visszautasítása között, azt a kérdést kellene föltennie magának: Legyen-e öngyilkos Magyarország, hogy ne haljon meg? Kivégző jellegű volt a diktátum, de a golyók hál' Istennek nem találtak. Az égbekiáltó igazságtalanságot a magyar társadalom mind a mai napig nem tudja megemészteni, s valószínű, ez így is fog maradni. Az élet azonban folyt tovább, ahogy ezt Gyálarét története példázza.

Gyálarét területének hosszú történelmében a régmúlt legismertebb hirdetője a Lúdvári Vénusz néven ismert régészeti nőalak. 1965-ben került elő Trogmayer Ottó ásatásán. Az égetett agyagszobrocska kb. 7500 éves lehet, s az akkori, Délalföldön letelepült, földművelést és állattenyésztést folytató népcsoport kultikus rendeltetésű alkotása. Kőkori termékenység-istennő, amely a Magna Matert jelképezte.

E terület történelme megfogható a középkorra nézve is, nagyobb számú források azonban a török utáni időszak rekonstruálását teszik pontosabbá. A mai Gyálarétnek a szomszédos Gyála történeti múltjához – mondhatni-

családi örökösödési joga van. Hisz az terület, amelyen most állunk, Gyála község határa volt az első világháborúig. A török után a falu szerb többségűvé vált és telkes gazdatársadalomba szerveződött. Fejlődésére rányomta bélyegét a fölötté uralkodó hatalom gyakori változása. 1718-tól 1848-ig az állam volt a földesura, ami lényegében a Magyar Királyi Kamara földesúri joggyakorlatában testesült meg. E hatalomgyakorlásnak egyébként Szeged városa is ügyfele volt a Szőregi Kincstári Uradalom bérlőjeként. 25 éven át (1783-1808) képviselte Gyála fölött a Kamara pénzügyi érdekeit. Utána többnyire ugyancsak szegedi polgárbérlők uradalmi gazdálkodása következett. A bérleti időszaknak mindazonáltal megvolt az a társadalmi hozadéka, hogy a gyálai szerbség többsége mellé kiépült a falu magyarsága is, részben béresként, felesként, illetve kertészként épülve be a községi testbe. Utóbbiaknak köszönhető, hogy meghonosították az akkor nagyon jövedelmező dohánykertészetet.

1848 után megszűnt a Szőregi Kamarai Uradalom, így Gyála is megszűnt állami birtok lenni. A gazdálkodás nagybirtok-szervezetben folytatódik, s ezt a Szapáry-család, illetve Lichtenegger Gyula működése határozta meg alapvetően. A rét 1882-ben gróf Szapáry Géza tulajdonába került, aki 1888-ban kastélyt építtetett a helységben. Sajnos ma már nem látható, legföljebb a helyét tudjuk beazonosítani. Fia, Szapáry László gróf érdeme, hogy fölfedezte Lichtenegger Gyulát, a tehetséges földmérőt, és uradalmi mérnökévé tette meg. Ez azért bizonyult szerencsésnek, mert a kiváló földszakértő a gyálai Szapáry – uradalomhoz tartozó több ezer holdas nagyrét termelékenységét tovább fokozta, nem is gondolván arra, hogy a később ott otthont találó emberek számára készíti elő életfeltételeiket. Virágzó gazdálkodásuk és szaporodó vagyonuk mellett tört ki az első világháború.

Elérkeztünk mai lakóhelyünk születési körülményeihez. Kiindulópontja a Marosszög szerb megszállása 1918 végén. Ennek során szerb uralom alá került kilenc marosszögi község: Kiszombor, Ferencszállás, Klárafalva, Deszk, Szőreg, Kübekháza, Tiszasziget, Újszentiván és Gyálanagyrét. Miután a Trianoni szerződésben rögzített határok nem voltak jogerőre emelkedett végleges határok, s egyik pontja lehetővé tette a helyszíni bejárás-kor tapasztalt ésszerűtlen határvonal korrigálását, reménykedhettek az itt lakók is, hogy nem szakítják ki őket évezredes környezetükből. S valóban így történt: Torontál 9 faluja megmenekült a végleges idegen uralom alá jutástól, mert a párizsi Nagytanács jóváhagyta az erre vonatkozó magyar kérelmet.

Gyálarét tehát itt maradt, s területén 1921. október 1-én Martini Károly községi hatóságot hozott létre jegyzői működésének megkezdésével. Akiknek a hatósági ügyek intézésére szükségük volt, azok az itt maradt 3

major, 21 tanya 153 fős zsellérséggel. Ők alkották a későbbi község bázisát. Kászonyi Richárd főszolgabíró 1924-ben ezt úgy fogalmazta meg, hogy ez a terület 1921-ben nem rendelkezett községi belsőséggel, a járás többi falujától a Tisza választotta el, ami miatt adminisztratívum a járásnak egyetlen másik községéhez sem lehetett csatolni, ezért „Gyála-Nagyvér” név alatt külön községként kezelték.

A falu tényleges megalapítása azonban 1923-ban történt. A Nagyatádi-földreform helyi végrehajtásaként megvalósult az állam által az egykori Szapáry - Lichtenegger birtokból megváltott 600 holdas tábla a fölparcellázása. 213 házhelyet jelölt ki az Országos Földbirtokrendező Bíróság, indoklása szerint ezért, hogy itt, „a szó népies értelmében falu fejlődjön ki.” Értsd: saját magát eltartó gazdálkodói egység. A földigénylők főként szegedi és környékbéli szegény-paraszrok, munkások, tisztviselők voltak, ők jöttek ide, s alapítottak új falut. Alapvetően tehát nem birtokos és nem mezőgazdasági foklalkozásúak jutottak házhelyhez. Azért, mert az állam célja elsődlegesen nem a birtokszerzés szabályozása volt, hanem földbirtokmegosztással embereket letelepíteni. Vagyis elsősorban szociális célokat követett: nem kellett figyelembe venni az igénylők birtokigényét, tőkeerejét, gazdasági eszközökkel való ellátottságát, hanem éppen fordítva: kevésbé tőkeerős egyéneknek, földműveseknek, munkásoknak, hivatalnokoknak tette lehetővé állami és társadalmi segítséggel a házhelyhez jutást. Erre föl jelentette ki Kászonyi főszolgabíró 1925-ben, hogy *„Az átkos trianoni béke folytán Gyála községből visszamaradt 4800 holdon ténylegesen község alakult 1923-ban.”* 1925-ben Csanád vármegye Alispáni Hivatala tárgyalta „Gyála – Nagyvér község újjászervezését”, s foganatosította a 213 házhelynek, mint belteleknek a létesítését, hogy itt falu épüljön. Magának a községnek is juttatott a falualapításhoz szükséges területet: községház-telket, iskolateltet, játszótér, temetőnek, dögternek, faiskolának, gazdasági iskolakertnek földet.

A kiosztott házhelyeken az építkezés 1931-ben indult meg, amikor a község a belterületen községházát és jegyzői lakot épített. A korábbi jegyzői hivatal a beltelektől 5 km távolságra levő helyről ide költözött. Házsorok emelkedtek. Az emberek ebből látták, hogy a parcellák helyén falu épül.

A község 1935-ben fúratott kutat a paprikatermeléshez és a kikészítéshez szükséges falépitményekkel. A falu létalapja a paprika lett. A paprikatermelési engedélyeket 1934-ben a Szegedi és Szegedvidéki Füszerpaprikatermelők Szövetsége vizsgálta fölül és terjesztette föl jóváhagyásra a földművelési miniszternek. A jóváhagyott gyálaréti engedélyeket az év április 30-án a szegedi Gazdasági Egyletben osztották ki.

A társadalmi növekedés ütemét szemlélteti egy nem általános, és nem hétköznapi esemény. Történt, hogy hetedhét országra szóló lakodalom kezdődött 1935. január 14-én Gyálaréten, és az onnan másfél kilométerre eső

Röszkén. A gyáli bíró Kocsis-Savanya Antal lányát, Iluskát vette el a daliás röszkei legény, Czinkus Ferenc. Az akkori világban szinte meseszerű és káprázatos volt az a bőkezűség, ahogy a szülők a lakodalmat rendezték. Két helyen folyt a multság: Gyálán a lányos, és Röszkén a legényháznál, összesen 450 személy, több mint 200 ház volt hivatalos a multságára.

Az emberek anyagi helyzetét általánosabban a birtokviszonyok tükrözték. Ebből a szempontból az a különleges, hogy Gyála határában nemcsak gyálaiak bírtak ingatlant, de Röszke, Szentmihálytelek és Szeged polgárai is. A helyiek 1-2 holdas parcelláin intenzív művelés folyt, amelynek jövedelmezősége biztos megélhetést adott.

Történelmének további alakulásában három tényező játszott fontos szerepet: az 1945-i földreform, a szocialista községesítés valamint az '50-es évek határközeli helyzete.

A második földreform során 410 személy részesült földjuttatásban, ezzel tovább nőtt az egyéni gazdálkodók száma, ami tovább növelte a falu önerejét.

Nemsokára azonban döntő átalakulások kezdődtek. A változások szelét jelezte a szegedi uzsorabíróság külön tanácsának közleménye 1949-ből Szécsi Ilona gyáli lakosról. Személyét úgy azonosította, hogy kulák, mert 15 hold tulajdonosa, illetve 45 hold haszonbérője. Azzal vádolták, hogy veszélyeztette a közellátás érdekeit, mert 125 mázsa zsizsikes búzát szolgáltatott be a gyálai Földműves Szövetkezet raktárába, ahol megfertőzött további 180 mázsa, már beszolgáltatott búzát. Ezért 3 és fél év börtönre, 5000 Ft (sic!) pénzbüntetésre, s a tulajdonát képező 15 hold területi ingatlan és 1 traktor vagyoni elégtételként való elkobzására ítélte. Gyakorlatilag a „törvényes” kifosztás és anyagi ellehetetlenítés tipikus esetével állunk szemben.

Gyálarét 1950-ig önálló község volt. Ez a státusa formailag utána sem változott meg, csak a név összetett szóvá bővült: tanácsközség. Azaz az eddigi önkormányzat (előjáróság és képviselőtestület) helyébe a tanács lépett, nem szenátus, hanem szovjet értelmében: azaz megszűnt az önálló, saját érdekalapú döntés lehetősége. A tanácsok ugyan helyben döntöttek, de központi előírás alapján, vagyis nem önkormányzati szellemben. Ekkor váltak a Szeged környéki tanyaközpontok, kapitányságok önálló falvakká, rendjük alapjává téve egyben a tanácsrendszert.

Az új tanács- és termelőszövetkezeti rendszerre való áttérés gyálai fogadtatását a Délmagyarország 1950. szeptember 5-i száma így láttatja.

„Határtalanul vidám zakatolás közepette vannak az úttörők, DISz-tagok. A régi és új termelőcsoporttagok együtt dalolják az „Egy a jelszónk, tartós béke” c. dalt a községháza előtt. Este a falu vacsoráján pohárköszöntők hangzanak arról, hogy Gyálaréten szebb és jobb élet kezdődik, s erre

isszák az áldomást. Alig kelnek fel az asztaltól, máris megkezdődik a „*Vidám vásár*” című szovjet film vetítése. Amikor az utolsó kép is lepergett, a Rendőrszenekar friss csárdást kezd játszani, öregek és fiatalok együtt vidágnak éjfélig. Ezt a vidám vásárnapot éppolyan vidám hétköznapok követik majd, miközben majd szedik a gyapotot, verik ki a napraforgómagot, vagy hajtják a szelelőgépet. Gyálarét szocialista község dolgozó parasztsága az első közösen rendezett ünnep után még jobb munkával hálálja meg a Pártnak, hogy megteremtette a nagyüzemi gazdálkodás feltételeit. Gyálarét szocialista falu lakosai termelőségvetkezeti gazdálkodással vehetik ki részüket az ötéves terv megvalósításából, a béke védelméből.”

Paprikáról nem volt szó benne.

Gyálarét kommunizmus alatti életét külön nehezítette, hogy a jugoszláv határ közvetlen közelsége miatt határsávban elhelyezkedő falunak nyilvánították. Ez rengeteg hátránnyal járt az itt élők számára, mert külön kódex vonatkozott rájuk a mit lehet tenni, és mit nem, szempontjából. Olyan napi alaptevékenységet befolyásolt ez a helyzet, mint a munkába járás Szegedre, a határbeli munkavégzés, vendégfogadás, kereskedelem stb. A határsáv 1954-ig állt fenn, de 1956-57-ben a Jugoszlávia felé irányuló erős politikai emigráció miatt ideiglenesen visszaállították.

A '60-as években az ország vezetőinek politikai meggyőződésévé vált, hogy Magyarországon sok a tanács, s hatékonytalan ennyi egységnyi adminisztrációt fenntartani. Ennek jegyében közigazgatási egyszerűsítésbe fogtak, amelynek az volt a lényege, hogy a nagyobb városokhoz közel eső településeken megszüntetik a tanácsokat, s az anélkül maradt falvak irányítását a város tanácsi igazgatásához kapcsolják. Így szűnt meg az önállóságot kifejező községtanács Gyálaréten 1973-ban, s került a falu Szeged adminisztratív kötelékébe.

Az egykori gyálai rétből kinőtt Gyálarét függetlensége szűnt meg 52 év után.

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ

Előadás Trianon 100 éves évfordulója kapcsán.

HONISMERETI ÖSSZEKÖTŐ SZÁLAK

A Makói Honismereti Kör, a makói JAG Helytörténeti Köre
és a CSMHE együttműködése
(2002–2020)

A honismereti munka fontos része a közösségi kulturális, helytörténeti és hagyományőrző tevékenység. Érdeemes ennek módszertanáról is elgondolkodni. A közösségek belülről, önmagukban is képesek megújulni, fejlődni, belépő új tagjaik révén új elemek színezhetik együttlétüket, gazdagíthatják programjaikat. Sokat nyerhetnek azonban a más civil szervezetekkel való együttműködés tapasztalataiból. A kapcsolatépítés érdekes vonulata alakulhat ki, ha különböző szinteken működő – iskolai, városi, megyei - közösségek kerülnek közel egymáshoz a hasonló tartalmú tevékenység, illetve érdeklődés kapcsán. A motiváció alapeleme a jobb, szélesebb körű, tartalmasabb, élményeket adó együttes cselekvés, amelynek során a felek úgy járulnak hozzá az együttműködés sikeréhez, hogy azt adják más közösségeknek, ami a saját értékük, amivel ők tudják segíteni, emelni mások közösségi élményeit, eredményeit. Fontos, hogy ne csak formális, hanem lényegi tartalommal megtöltött, ha nem is sűrű, de rendszeres együttműködés alakuljon ki, amelynek eseményeit örömmel várják a résztvevők, készülnek rá, lélekben és munkájukkal is. A különböző szinteken működő honismereti közösségek akkor tudnak gyümölcsöző kapcsolatokat ápolni, ha kölcsönösen megismerik, elismerik és tisztelik egymás értékeit és munkáját. Ahhoz, hogy ilyen háromszintű kapcsolat és együttműködés létrejöjjön, nem elég a közös érdeklődés, személyes összekötő kapocs is szükséges. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, a Makói Honismereti Kör és a makói József Attila Gimnázium Helytörténeti Köre esetében főként – természetesen nem kizárólag - *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* személye töltötte be ezt a szerepet, aki a megyei egyesület tagja és titkára, illetve a városi kör tagja, valamint a gimnáziumi Helytörténeti Kör tanár-vezetője volt egyszerre, egy személyben. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek 2000 óta tagja, 2007 óta küldötte a Honismereti Szövetség Küldöttközgyűlésébe, majd 2010 óta az országos elnökségének és 2014 óta a Pedagógiai Munkabizottságának is tagja. 2002 szeptemberétől működtette az iskola Helytörténeti Körét, és ugyanettől az időszaktól került kapcsolatba a Makói Honismereti Körrel, amelynek 2010-től fő szervezője, 2014-től elnöke.

HOGYAN KERÜLT SOR A HÁROM SZERVEZET TAGJAINAK ELSŐ TALÁLKOZÁSÁRA?

2002. november 29-én, a makói József Attila Gimnázium rendezvénytermében került sor *Gilicze János és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna Város a Maros mentén* c. helytörténeti olvasókönyvének bemutatójára, amely a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a makói Szirbik Miklós Társaság közös rendezvénye volt. Részt vett a Makói Honismereti Kör néhány tagja, *dr. Forgó István* elnök vezetésével, a másfél hónappal korábban megalakult Helytörténeti Kör diákjai pedig a rendezésben segítettek, fogadták a vendégeket és szívesen hallgatták a könyvbemutatót, hiszen az évnyitón minden kilencedikes tanuló – a városi önkormányzat ajándékaaként – kézhez kapta a kötetet, és a körben már megkezdték az olvasókönyv anyagának feldolgozását.

2003. október 14-én a Csongrád Megyei levéltári Napok makói rendezvényén részt vettek a Makói Honismereti Kör tagjai, a József Attila Gimnázium diákjai és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület több tagja is, az előadók: a CSMHE elnöke, *prof. dr. Blazovich László*, alelnöke, *dr. Marjanucz László*, tagja, *dr. Berta Tibor* és *dr. Tóth Ferenc*, a makói helytörténetírás doyenje voltak.

2004. március 22-től április 20-ig „*Régi idők – régi tárgyak*” címmel helytörténeti-néprajzi kiállítás szerveződött a József Attila Gimnázium aulájában a Helytörténeti Kör diákjainak gyűjtőmunkája eredményeként. A gyűjtéshez nemcsak a diákok családtagjai és ismerőseik, hanem a Makói Honismereti Kör tagjai is segítséget nyújtottak, a CSMHE néhány tagja is megjelent a megnyitón, illetve megtekintette a kiállítást, amelyről a látogatók elismeréssel nyilatkoztak.

2004. október 14-én a három szervezet tagjai ismét találkoztak a makói Városháza dísztermében a megyei levéltár által szervezett Levéltári Nap előadásain.

2004. november 20-án a makói gimnazisták Szegeden vettek részt a „Hős Rákóczi népe” történelmi-művelődéstörténeti vetélkedő megyei fordulóján, amelynek megszervezését, levezetését, zsűrizését a CSMHE tagjai végezték, a diákok jutalmul helytörténeti, néprajzi kiadványokat kaptak. A makói diákok három csapata továbbjutott a területi fordulóba. A megyei honismerőkkel való megismerkedés nagy előnye lett, hogy a diákok meghívásokat kaptak, hogy látogassanak el a Makó környéki kisebb településekre, hogy megismerjék azok értékeit, nevezetességeit, amihez a tagok szakmai vezetést nyújtottak. A kapcsolat így egyes személyek által is tovább bővült és erősödött.

A HONISMERETI ÖSSZEKÖTŐ SZÁLAK SZERTEÁGAZÁSA ÉS ERŐSÖDÉSE

2004. december 10-én, az apátfalvi Szigetházban *Vargáné Nagyfalusi Ilona* tanítónő, néprajzkutató, a CSMHE tagja mutatta meg a makói gimnazistáknak a szépen kialakított közösségi házat, az apátfalvi fehér hímzés és népi kézművesség remekeiből készített kiállítást, a régi népi berendezések és eszközök használatát, megismerhették a kézi szövés és fonás rejtelmeit, megtanulták a karácsonyi szalmacsillagok és díszek készítését is.

2005. január 7-én a CSMHE programjához csatlakozhattak a JAG Helytörténeti Körének tagjai és a szegedi Móra Ferenc Múzeumban együtt nézték meg a Bálint Sándor hagyatékából összeállított emlékkiállítást. A felnőtt honismerők dicsérték a diákok élénk érdeklődését, a tanulók pedig örömmel fogadták a felnőttek szakszerű és érdekes magyarázatait feltett kérdéseikre. Élményeikről beszámoltak a JAG - Világ című iskolaújságban is.

2005. október 17-én már kicsit ismerősként tekintettek egymásra az újabb makói levéltári napon, több kiváló előadóra a diákok azért is kíváncsiak voltak, mert a szegedi múzeumban találkoztak már velük.

2006. március 31-én Kiszomboron adódott újabb lehetőség arra, hogy a megyei szervezet helybeli tagjai segítsék a makói fiatalokat. A Helytörténeti Kör tagjai *Endrész Erzsébet* tanárnő vezetésével megtekintették a középkori Rotundát, a helytörténeti gyűjteményt, a Rónayak tornyos kastélyát és a kúriát, sőt meghívást kaptak a község színtársulatának Kakukk Marci című előadására. Az előadást követő kedves vendégfogadás megkoronázta a nap élményeit, feledhetetlen élményként maradt meg a diákok emlékezetében. Talán ekkor érezték meg először igazán, mennyi jót hozhatnak a honismereti közösségi kapcsolatok.

2006. szeptember 26-án, a minden évben megrendezett Csongrád Megyei Levéltári Napon ismét mindhárom szervezet tagjai örömmel szereztek ismereteket a helytörténeti kutatások és a honismereti gyűjtőmunka újabb eredményeiről. A felnőttek közül többen részt vettek az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület által kezdeményezett igási emlékoszlop avatásán.

A **2007. április 20-i** kiránduláson a diákkör tagjai ismét Kiszomborra látogattak, ahol a katolikus templom belsejének, a téren álló Nepomuki Szent János szobornak és a hatalmas malom raktárnak a bemutatását *Badicsné Szikszai Zsuzsanna* néprajzkutató, a CSMHE tagja vállalta, majd a művelődési házban megtekintették a helyi Esőnap Álomszínház színtársulatának *Ludas Matyi* című előadását, amely rendkívül szórakoztató, vidám befejezése volt ennek a napnak. Utána a Kis Mária Hortenzia Honismereti Egyesület vendégül látta a nézőket, köztük a makói diákokat is. Nagyon jó volt látni, milyen erős baráti

szálak kötik össze a kiszombori embereket, milyen szíves szeretettel fogadják a vendégeiket.

2007. október 10-én, a makói levéltári napon iskola- és oktatástörténeti előadások hangzottak el a Városháza dísztermében telt ház előtt. A sok-sok diákon kívül, akik különösen tanárnőjük, a Helytörténeti Kör vezetőjének előadására voltak kíváncsiak, a Makói Honismereti Kör tagjai is többen megjelentek. *Dr. Buzás Péter* makói polgármester ezen a rendezvényen kapta meg a Honismereti Szövetség Emléklapját a tudományos előadói konferenciák és a helytörténeti publikációk rendszeres támogatásáért.

2007. december 7-én a gimnazisták ismét Szegedre utaztak, hogy a CSM-HE által szervezett programon részt vegyenek. A megyei honismerőkkel együtt tekintették meg a csodálatos szecessziós Reök-palotát, és Fischer Ernőnek, Aba-Novák Vilmos tanítványának, a magyar lírai absztrakt festészet egyik legkiválóbb hazai képviselőjének emlékkiállítását. A magyar művelődéstörténet és képzőművészet terén új ismeretekkel és élményekkel gyarapodtak, ami nagy művészeti-esztétikai élményt jelentett számukra. A felnőtt honismerőket már szinte jó ismerősökként köszöntötték.

2007. december 13-ára *dr. Forgó István*, a Makói Honismereti Kör elnöke meghívta a Helytörténeti Kör diákjait hagyományos záró összejövetelükre, a Hagymaház kistermébe. A JAG Helytörténeti Körének vezetője bemutatta a diákokat és a kör tevékenységét, a diákoknak pedig a felnőtteket, akiket a makói történelmi múlt iránti közös érdeklődés tart össze, többen a helytörténet és a népelet kiemelkedő kutatói. Munkájukkal már évtizedek óta hozzájárulnak Makó történetének jobb megismeréséhez. Az est nyitásaként *dr. Forgó István* elnök ez alkalommal adta át a tagoknak a Honismereti Híradó 2007/2. számát. Ebben a számban, amelyből a diákok is kaptak, igen érdekes írások olvashatók a tagok kutatómunkáiról. A vendéglátók történeteket meséltek életükről - a tagok születésnapja alkalmából köszöntötték a városi honismereti munka egyik szorgos személyiségét -, munkásságukról, az ismerkedés megalapozta a két szervezet együttműködését. Finom sütemények és üdítőitalok fogyasztásával kialakult a karácsonyi hangulat is. Búcsúzáskor meghívást kaptak a diákkör tagjai Óföldrőkre a helyi Honismereti Baráti Társaság elnökétől, *Vass Józseftől*, aki megígérte, hogy tavasszal megmutatja településének történeti, néprajzi nevezetességeit. Innen indult a Makói Honismereti Kör és a gimnazisták Helytörténeti Körének intenzívebb együttműködése.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS KITELJESEDÉSE ÉS KÖLCSÖNÖSSÉGE

2008. március 28-án a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a Honismeret megyei napját a makói gimnáziumban rendezte meg. Ezen a napon a honis-

mereti mozgalom magyarországi megalapozójára, Bél Mátyásra, a kiemelkedő tudósra emlékeztek a megyei mozgalom résztvevői. Születésnapja - március 24. – a Honismereti Szövetség javaslatára a Honismeret Országos Napja lett. Itt Makón a helytörténeti kutatások legismertebb és legeredményesebb, egyben legszerényebb művelőjét, *dr. Tóth Ferencet* is köszöntötték 80. életévének betöltése alkalmából. A három szervezet együttműködésének nagyszerű példája lett ez a rendezvény.

A vendégek a gimnázium Helytörténeti Körének zenés-irodalmi műsorát hallgatták meg, amelyet haza- és magyarság-versekből állított össze *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna*, a Kör vezetője, az ünnepi program szervezője.

Műsor:

Bartók Béla: Este a székelyeknél (klarinet). Majd hazaszeretetet tükröző versek szólaltak meg a diákok előadásában: Juhász Gyula: Magyar táj, magyar ecsettel, Radnóti Miklós: Nem tudhatom..., Szabó Lőrinc: Hazám, Rónay György: Tavasz elé, Madách Imre: Nem féltelek hazám!, Sajó Sándor: Magyaroknak lenni, Kosztolányi Dezső: Hazafiság. A zenei blokkban - Hajdú Mihály: Magyar pásztordalok című művének II. tétele fuvolán, Magyarország az én hazám...kezdetű gyimesi népdal, végül a Korondi táncokból hangzottak el részletek klarineten.

A színvonalas, lélekiemelő gondolatokkal teli műsor után a honismeret és helytörténet iránt érdeklődők megtekintették az aulában a Helytörténeti Kör tanulói által gyűjtött régi tárgyakból és dokumentumokból erre az alkalomra összeállított kiállítást és a különböző tantárgyakból az iskolai alkotópályázatra készült munkákat.

(Fotók: *Lőkös Sándorné*)

A Helytörténeti Kör így tudta viszonzni a megyei és makói honismerők korábbi értékes programjain való részvételi lehetőségeket.

Az iskola bejárása után a Rendezvényteremben szíves vendéglátással egybefűzött kellemes beszélgetéssel zárult ez a szép nap, ami a három szervezet együttműködését tovább erősítette.

2008. június 6-án ismét a makói József Gimnázium aulájában találkozhattak megyei, városi és gimnáziumi honismerők *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* A Reneszánsz Kör 18 éve című helytörténeti könyvének bemutatóján, amelyhez az iskola diákjainak reneszánsz témájú előadásait és tánc csoportjának reneszánsz táncbemutatóját tartalmazó Reneszánsz Est adott szép keretet.

*Gyertyás-kendős reneszánsz tánc a József Attila Gimnázium aulájában
(Fotó: Kocsiné Marácz Margit)*

2008. október 6-án a megyei levéltár makói napján a CSMHE levéltáros tagjainak előadásait hallgatták meg a makói felnőtt helytörténészek és diák honismerők, és a városháza timpanonja alatt a gimnazisták reneszánsz táncaikkal szereztek szép perceket a konferencia résztvevőinek.

2009. március 20-án a CSMHE honismeret napi rendezvényére - amelynek ünnepi műsorát a Szeged-Mórávárosi Szakközépiskola honismereti szakköre adta elő - a makói diákok Helytörténeti Körének néhány tagja is ellátogatott, tapasztalatcsere céljából. A március 15-e tiszteletére *Gergelyné Bodó Mária* tanárnő által összeállított műsorból sokat tanulhattak.

2009. szeptember 25-én *Ormos Zsuzsanna* vásárhelyi művész-tanár „Alakváltozások” című grafikai kiállításán újabb alkalom nyílt a CSMHE és a makói Helytörténeti Kör tagjainak közös programjára. A városi könyvtárban nemcsak a kiállítást tekintették meg, hanem Németh László szobáját és két vásárhelyi témájú kisfilmet is. Sétálhattak a vásárhelyi kőfalán, majd az Alföld Galériában

híres vásárhelyi festők képeit tanulmányozták szakértő magyarázatok kíséretében. (Fotó: *Lőkös Sándorné*)

Minden résztvevő számára nagy élményt jelentett az ismerkedés a vásárhelyi képzőművészet kincseivel. Az élményekben gazdag délután kiváló példát nyújtott arra, hogy a különböző nemzedékek nagyon hasznosan tudják együtt eltölteni szabadidejüket a vizuális kultúra kincsei között.

2009. szeptember 26-án a helytörténeti körösök Óföldaék történelmi és kulturális emlékhelyeit tekintették meg *Vass József*nek, a CSMHE tagjának a meghívására, örömmel nézegették a Hagyományok házának néprajzi - helytörténeti gyűjteményét, majd bejárták a középkori alapokon nyugvó erődtemplom környékét, meghallgatták a templom történetét. Bár a kis falu nagyon közel van Makóhoz, egyik diák sem járt még ott soha, így a felfedezés erejével hatottak rájuk a látottak.

2009. október 12-én ismét Makón találkoztak a három szervezet tagjai, együtt hallgatták meg a levéltári nap legújabb kutatásokon alapuló előadásait, köztük Debreczeni Bárány Ágoston délvidéki történetíró életútjával, és Torontál vármegye 18-19. századi történetével megismertető helytörténeti-tudományos összefoglalókat. Az évente megrendezett előadássorozaton a középiskolás diákok mindig megtöltötték a városháza dísztermét, történelemtanáraik biztatására jegyzeteltek is az előadásokat, ami segítette felkészülésüket a felsőoktatásban való helytállásra.

2009. október 28-án, Makón a Szikszai-Szirbik emlékházat nézték meg a reformáció napjához kapcsolódva. A látogatás a Makói Honismereti Kör tagjaival közös programként valósult meg. A református emlékház létrehozásáról, gyűjteményének kialakulásáról *dr. Tóth Ferenc* helytörténész szakavatott katalógusával tájékozódhattak. Az Emlékházból a makói Sportmúzeumba is együtt látogatott a csoport, ahol a múzeum létrehozását kezdeményező vezető mutatott érdekes tárgyakat, fotókat. (Fotó: *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna*)

(A fotókat Lőkös Sándorné készítette.)

2010. március 26-án a CSMHE létrejöttének 20. évfordulója alkalmából az egyesület tagjai gazdag egyesülettörténeti kiállítást és a megyei honismereti élet régi jeles nagyjait és közösségeit bemutató felolvasó konferenciát szerveztek a hódmezővásárhelyi levéltárban. A makói diákok Helytörténeti Köre tíz fővel képviseltette magát a rendezvényen. Tapasztalatokat szereztek az előadások és kiállítás rendezés módszertanáról, szempontjairól.

2010. április 9-én az együttműködés újabb formája valósult meg a CSMHE és a Helytörténeti Kör között. *Veszélinov Dánielné*, a CSMHE újszentiváni tagja, jeles honismerő alkotásaiból a makói József Attila Gimnáziumban a diákkör tagjai gyönyörű babakiállítást rendeztek vezető tanárnőjük irányításával, ami nagy tetszést aratott az iskola diákjai körében is, szavazással választották ki a 3 legszebbnek tartott babát. (Fotók: *Lőkös Sándorné és Pál László György*)

2010 áprilisában a Maros-hidak történetének és a vasútépítés városfejlesztő hatásának témakörében tartották foglalkozásaikat, majd **májusban** ellátogattak a Makói Honismereti Kör foglalkozására, ahol meghallgatták az 1970-es

marosi árvíz elleni védekezésről az idősebb honismerők élményeit, és a korábbi években kialakított együttműködés hagyományát megerősítették. Az ott készült fotó – Csoportkép a Hagymaházban. Fotó: *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna*) – a megyei honismereti tevékenységet bemutató kőszegi kiállításon is szerepelt, mint a több generációs honismereti együttműködés egyik példája.

2010. szeptember 30-án, a Széchenyi-év alkalmából a Makói Honismereti Kör összejövételén *Ambrus Emese* gimnazista, a JAG Helytörténeti Körének tagja felolvasta gróf Széchenyi István halálának 150. évfordulója alkalmából készített méltatását. Ez a pályamunka a Széchenyi-év tiszteletére meghirdetett megyei középiskolai pályázaton II. díjat kapott. Az előadást a kör hangszeres tagjaiból álló fuvola kvartett kis koncertje vezette be. A diákok így segítettek a felnőtteknek méltó módon emlékezni a „legnagyobb magyarra.”

2010. október 19-én újra a megyei levéltári nap makói konferenciája adott lehetőséget a három szervezet találkozájára. A makóiak által jól ismert helytörténet-szélelvtáros, *Gilicze János* nagy tapsok mellett ekkor vette át több évtizedes kiemelkedő munkájáért a levéltárosok Oltvai-díját. A diákok számára ekkor vált ismertté, hogy *Oltvai Ferenc* a makói gimnáziumban érettségizett.

2011. május 6-án a szegedi Somogyi-könyvtárban a CSMHE létrejöttének 20. évfordulója alkalmából megszervezett egyesületi ünnepségen bemutatták a Honismeret Csongrád megyében (1969-2011) című kötetet, ezen a rendezvényen is megjelent a JAG Helytörténeti Körének néhány diákja, sőt a műsorban a kör egy régebbi tagja verset is mondott.

2011 nyarán 9 évi lelkes, tartalmas, sok élményt és lokális ismeretet eredményező munka után – vezető tanárnőjének nyugállományba vonulása miatt – megszűnt a JAG Helytörténeti Köre. A JAG fiatal történelem és magyar szakos tanárai később segítettek, hogy a honismereti munka iránt érdeklődők számára továbbra is adtak legyenek a kapcsolódás lehetőségei. Ettől az évtől megszakadt ugyan a diákok szervezett, rendszeres együttműködése a Makói Honismereti Körrel, több közös programot, múzeumlátogatást, megemlékezést, karácsonyi hangulatú műsort azonban szép emlékként azóta is emlegetnek. A leglelkesebb diákok továbbra is el-eljártak helytörténeti-honismereti rendezvényekre, lehetett rájuk számítani a szervezőmunkákban is.

2011. október 4-én a makói levéltári napon az oktatás három iskolai szintjéről hangzottak el előadások. A makói felnőtt honismerőknek és a diákoknak egyaránt igen érdekesnek tűnt *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* előadása, amely

a makói gimnáziumból a szegedi egyetemre került kiváló tudósok pályafutását mutatta be, köztük a szegedi történész, *dr. Marjanucz László*ét, aki ugyanazon a napon a szegedi egyetem 90 éves történetéről tartott előadást ezen a konferencián. Ezek a témák is hozzájárultak a kapcsolatok és az identitástudat erősítéséhez.

2012 februárjában nyílt újabb lehetőség a Makói Honismereti Kör és a JAG diákjainak közös ismeretbővítésére, a makói József Attila Múzeumban együtt hallgattak meg egy előadást Galamb József amerikai éveiről és a Ford T-modellről. A témához kapcsolódó kiállításhoz fűződő érdekes magyarázatokat a Honismereti Kör történész-muzeológus tagjától, *Forgó Gézá*tól hallhatták.

2012. május 19-én a CSMHE által Arad-hegyaljára szervezett egynapos tanulmányút csoportjába is jelentkeztek gimnazisták, és részt vett néhány tag a Makói Honismereti Körből is.

*Balra Zala György aradi Szabadság-szobra előtt mindhárom szervezet képviselői, jobbra a ménesi borgazdaság udvarán hangulatos ebédnél együtt.
(A fotókat Lengyel István készítette.)*

NINCS AKADÁLY AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS FOLYTATÓDÁSÁBAN

2012. október 27. és 30. között Szegeden folyt le a CSMHE által szervezett XVII. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia, ahol „Életutak, példamutató egyéni sorsok környezetemben” témakörben hangzottak el középiskolai tanu-

lók színvonalas előadásai. A JAG egykori Helytörténeti Körének egyik leglelkesebb diákja, *Zeitler Ádám* is tartott itt előadást Návay Lajos közéleti-politikai szerepéről. A fiatal diák 16 éves korától tagja lett a megyei egyesületnek is. Az IHA programjának részét képezte egy autóbuzsos kirándulás Makó nevezetességeinek megtekintésére. A makói helyszíneken a fogadásban, kalauzolásban és vendéglátás során együtt vállaltak fontos szerepet a Makói Honismereti Kör felnőtt tagjai és a volt gimnáziumi kör három diákja.

· *A képen a fő szervezők: Bartha Éva országos titkár, Pál Lászlóné megyei titkár, Zeitler Ádám és Rákóczi Bernadett makói gimnazisták. (A fotót Debreczeni-Droppán Béla országos elnök készítette.)*

Csoportkép a temesvári zsinagógában.

Fiatalokkal együtt a temesvári Bartók Béla Líceumban

(Fotók: *Lengyel István*)

2013. szeptember 28-án a CSMHE Temesvárra szervezett egynapos autóbuzsos kirándulást a civil kapcsolatok felvétele céljából. Erre a tanulmányi kirándulásra eljött néhány fiatal diák is, és lehetőség nyílt arra, hogy a Makói Honismereti Körből is részt vegyenek néhányan a programon. A közös élmények tovább ösztönözték az együttműködést.

2013. október 7-én a makói levéltári napon a Makói Honismereti Kör több nyugdíjas tagja nagy érdeklődéssel hallgatta a megyei és helyi előadókat.

2013. október 26. és 29. között az esztergomi Ifjúsági Honismereti Akadémián igen érdekes témájú előadással szerepelt a volt Helytörténeti Kör diákja, *Czagány Blanka*, aki szintén belépett tagként a megyei honismereti egyesületbe. A magyar olimpiai válogatott csapatok viseleteit mutatta be. Előadását a Honismeret folyóirat is közzétette.

2014. március 29-én a Honismeret Napjának megyei megünneplésére Makón került sor. A civil szervezetek CSMHE által rendezett konferenciáján, a makói József Attila Múzeumban 17 meghívott civil honismereti közösség mutatta be létrejöttét, munkáját, programjait, eredményeit, módszereit, tagságát. Csongrád megye nagy részére kiterjedő képet lehetett kapni a felszólalásokból. A Makói Honismereti Kör is bemutatkozott, tagjai jelentős számban érdeklődtek a rendezvény iránt, és segítették a helyszínen a szervezést. (Fotó: *Forgó Géza*)

2014. szeptember 17-én a CSMHE egy napra szervezett tanulmányutat Nagyszalontára és Nagyváradra. Kapcsolatfelvétel valósult meg az Ady Endre Líceummal, valamint a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társasággal. A csoportban a megyei honismerők mellett a Makói Honismereti Kör néhány tagja is gyönyörködhetett a két város építészeti, kulturális és történelmi emlékhelyeinek szépségében.

*A bal oldali kép a Püspökkertben, a jobb oldali a nagyváradai vár udvarán készült.
(A fotók készítője: Lőkös Sándorné)*

2015. június 20-án *Szikszai Zsuzsanna* igazgatónő, CSMHE és a Makói Honismereti Kör tagja „*Felnevelő tájunk, honismereti mozgalom*” címmel kiállítást szervezett a makói József Attila Múzeumban, amelyet a CSMHE elnöke, *prof. dr. Blazovich László* nyitott meg. A CSMHE nagy vándorkiállítási anyaga két nagy tárló új tárgyi anyaggal kiegészítve és a Makói Honismereti Kör két tárlót kitevő anyaga egymás mellett szerepelt a nagy kiállítási térben.

A múzeumi kiállítás tablói és tárlói. (Fotó: Pál László György)

Mindkét anyagot *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* rendezte. A Makói Honismereti Kör minden tagja megtekintette ezt a kiállítást.

2015. november 7-én *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* „Jeles gimnáziumi tanárok Makón (1955-1995) c. könyvének bemutatóján” többen megjelentek a CSMHE részéről és szinte mindenki a Makói Honismereti Körből.

EGYMÁS SEGÍTÉSE MAGAS SZINTEN

2016. május 18-án a XLIV. Országos Honismereti Akadémiát szervező országos, megyei és makói tagokból álló csoport megbeszélést tartott Makón. A fő témák: az akadémia előkészítésének helyzete, a tennivalók elosztása, szponzorok szerzése, programok szervezése, meghívó megszerkesztése, postázása. Világossá vált, hogy a feladatok jelentős részét a makói honismerőknek kell vállalniuk és elvégezniük. Nemcsak a CSMHE makói tagjaira, hanem a Makói Honismereti Kör tagjaira is sok kisebb-nagyobb feladat hárult.

2016. június 22-30. Az OHA közvetlen előkészítésének hetében szükséges rengeteg „aprómunka” (kiállítás felállítása, fogadóajándékok, akadémiai ajándékküldvények szállítása és csomagolása, bál, tombola, jegyek és belépők, regisztráció megszervezése, büfé működtetésének biztosítása, sajtótájékoztató, reklám, a honismeret fája, az akadémia vándor kopjafájának szállítása, a konferenciaterem berendezése, az előadók ajándékainak előkészítése, napilap megrendelése stb.) elvégzésében igazi alkotó-szervező együttműködés alakult ki a megyei és helyi honismerők között. A makói gimnazisták is sokat segítettek a szállításban.

2016. július 3-tól 8-ig folytatódott az együttműködés az akadémia sikeres megrendezéséért a város különböző helyszínein: a Korona Szálló rendezvényközpontban (konferencia, kiállítás, városi fogadóvacsora, néptáncest), a Városi Középiskolai Kollégiumban (szállás, étkezés, jótékonysági bál), a József

Attila Múzeumban (faültetés, kiállítások, városnéző séták), a József Attila Gimnáziumban (szekcióülések), a Hagymaházban (szabadtéri koncert), a Hagymatikumban (fürdőzés). Helytálltak a városnéző sétákon, a három tanulmányi kirándulás útvonalain, az esti kulturális programok segítésekor, biztosították a szállításokat, az ügyeletet, a tájékoztatást.

Makói és kiszombori szervezők az OHA regisztrációs asztalánál. (A fotót Urbancsok Zsolt készítette.)

2016. szeptember 3-án a Honismereti Szövetség elnöke, alelnöke és titkára köszönete kifejezéséül grillsütéses kerti partin látta vendégül a makói honismereti akadémia szervezésében legtöbbet dolgozó honismerőket, a CSMHE és a Makói Honismereti Kör tagjait. Így nemcsak a munkában, hanem az elismerésben is együtt részesültek.

2017. január 28-án a CSMHE évi záró közgyűlését Makón, a Hagymaházban rendezte. A Magyar kultúra napja tiszteletére a Zene és irodalom című kulturális műsorral kedveskedtek a makói szervezők a résztvevőknek. Mivel a Makói Honismereti Kör több tagja is énekelt a makói dr. Mihálka György Városi Kórusban, és már az akadémia nyitónapján is nagy sikerrel léptek fel, a kórus felajánlotta, hogy néhány szép kórusmű előadásával emeli a rendezvény hangulatát. A Bartók Béla Zeneiskola tanárai és diákjai szólóhangszeres darabokkal, egy szegedi diák prózával szerepelt a szép műsorban. A vendégfogadásnál is a Kör tagjai nyújtottak segítséget.

A kórus előtt Pál Lászlóné áll, az elnökségi asztalnál dr. Marjanucz László ül. Fotó: Lőkös Sándorné

2017. október 14-én a Szirbik Miklós Egyesület szervezte meg a Civilek a Maros mentén elnevezésű konferenciát. Ezen a módszertani konzultáción megosztották tapasztalataikat a jelenlévőkkel a CSMHE és a Makói Honismereti Kör elnökei is. A hallgatóság soraiban a Kör tagjai is jelen voltak.

2018. szeptember 14-én a két honismereti civil szervezet együttműködésének újabb szép eseményére került sor a makói Espersit-ház Galériájában. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Alkotó honismerők kiállításának megnyitó ünnepségére gyűltek össze a honismerők.

A kiállítók a Körből: *Nagy Gábor* és *Pál László György*, a szervezők a megyei egyesület részéről *Gergelyné Bodó Mária* és *Ormos Zsuzsanna*, valamint a makói kör tagjai: *Sziksza Zsuzsanna* és *Forgó Géza*. A szép kulturális esemény ismét összekötő kapocs volt a két szervezet között a makói József Attila Múzeum közreműködésével.

Együtt az Espersit-ház udvarán.

Fotó: Lantos Imre

2018. szeptember 29-én a Makói Honismereti Kör tagjai Mindszentre és Hódmezővásárhelyre látogattak. Mindszenten *Kovács Lajos István* vezetésével a Helytörténeti Gyűjteményt és *dr. Ávéd János* szíves vendégszeretetétől kísérve az orvostörténeti magángyűjteményt tekintették meg. Mindketten a CSMHE tagjai, örömmel mutatták meg a makóiaknak városuk helytörténeti emlékhelyeit.

2019. május 16-án a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és társszervezeteinek életéről szerkesztett kiállítás nyílt a makói Levéltári Galériában. Köszöntőt mondott *Urbancsok Zsolt*, a makói levéltár vezetője, a CSMHE tagja. A megnyitót *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* tartotta, aki a CSMHE tagja és a Makói Honismereti Kör elnöke. A Makói Honismereti Kör tagjai csaknem teljes létszámban megtekintették a kiállítást. Fotó: *Pál László György*

A Makói Honismereti Kör tagjai csaknem teljes létszámban megtekintették a kiállítást. Fotó: *Pál László György*

2019. október 25-én a megyei egyesület honismereti programot szervezett Makón. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület programjához kapcsolódva *Urbancsok Zsolt* városnézésre vezette a megyéből érkezett honismerőket. Az új könyvtár, a Hagymaház, a Hagymatikum és a városközpont megtekintése után a Petőfi park melletti levéltárban zenés műsor köszöntötte a résztvevőket: J. F. Mazas: Két románcát adta elő hegedűn *Setényiné Rácz Gabriella* makói művésztanár és tanítványa, *Mezei József*. A két zenés darab között Vörösmarty Mihály: Honszeretet c. verse hangzott el *Madari Cintia* gimnazista tanuló előadásában. A szervező Pál Lászlóné ajándékok átadásával köszönte meg szívességüket. A műsor után a CSMHE új, 2018-as évkönyvét mutatta be

dr. Marjanucz László egyesületi elnök. A hallgatóság soraiban a Makói Honismereti Kör tagjai is érdeklődtek a műsor és az évkönyv iránt.

2020. augusztus 27-én a Makói Honismereti Kör a makói József Attila Múzeumban tartotta a magyar széppróza napjának rendezvényét. *Ortutay Andrásné* tanárnő előadása emlékeztetett Jókai Mór életének kiemelkedő fordulópontjaira és munkásságára az író születésének 195. évfordulóján. Az előadást irodalmi élmények cseréje követte. A jelenlévők olvasási élményeik megosztásával régebbi és új magyar irodalmi alkotásokat ajánlottak egymásnak. Megtiszteltetés volt, hogy *Gergelyné Bodó Mária*, a CSMHE titkára és *Baranyi Katalin* CSMHE-tag Szegedről eljöttek erre a makói programra, és elismerésüket fejezték ki a Kör gazdag tematikájú, színvonalas működésével kapcsolatban.

Az együttműködés régi-új formája a kölcsönös információ a civil szervezetek programjairól. Ennek jegyében a CSMHE régi honlapján külön címszó alatt szerepeltek a JAG Helytörténeti Köre tevékenységének hírei, a CSMHE új honlapján megjelennek a Makói Honismereti Kör programjainak meghívói. A megyei egyesület kulturális programjairól és tanulmányútjairól pedig a makói szervezetek rendszeresen kaptak szóbeli tájékoztatásokat.

Az együttműködés konkrét tényei az összekötő szálak sokféleségét bizonyítják. Évente 2-5 olyan rendezvényen találkoztak a három civil közösség tagjai, amelyeket egyik vagy másik fél szervezett, de voltak közös szervezésű programjaik is. Hagyományos, rendszeres alkalmat kínáltak a hármas találkozásra az évente szerveződött megyei levéltári napok, a tanulmányi kirándulások, a kiállítások, az emléktábla és emlékoszlop avatások, a könyvbemutatók. Az egymásnak nyújtott segítségek, a közös tagok és az együtt megélt, generációkat összefogó kulturális élmények mindegyiküket megerősítették a hagyományok, a helytörténet, a honismeret, a magyar kultúra szeretetében, egymás értékeinek tiszteletében.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

FORRÁSOK:

Honismeret Csongrád megyében (1969-2011.) Tanulmányok Csongrád megye történetéből XXXIX. k. Szerk.: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna – Gergelyné Bodó Mária. Szeged, 2011. PLSZZS: Csongrád megye honismereti életének történeti kronológiája III. rész: 89-115.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évkönyve 2011-2012. Tanulmányok Csongrád megye történetéből XLI. k. Szerk.: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Szeged, 2013. PLSZZS: Egyesületünk tevékenységének képes kronológiája, 164-170.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évkönyve 2013-2015. Tanulmányok Csongrád megye történetéből XLII. k. Szerk.: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Szeged, 2015. PLSZZS: Tevékenységünk képes kronológiája. 416-439.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évkönyve 2016-2017. Tanulmányok Csongrád megye történetéből XLVI. k. Szerk.: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Szeged, 2018. PLSZZS: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2016. és 2017. évi programjainak kronológiája, 285-301.

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna: A makói József Attila Gimnázium Helytörténeti Köre. In: Honismeret Csongrád megyében (1969-2011.) Tanulmányok Csongrád megye történetéből XXXIX. k. Szerk.: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna – Gergelyné Bodó Mária. Szeged, 2011. 129-134.

Siket István László: A Makói Honismereti Kör. In: Honismeret Csongrád megyében (1969-2011.) Tanulmányok Csongrád megye történetéből XXXIX. k. Szerk.: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna – Gergelyné Bodó Mária. Szeged, 2011. 135-138.

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna: 30 éves a Makói Honismereti Kör. In: Makói Honismereti Híradó 2018/1-2. Szerk.: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Makó, 2018. 91-93.

**ISTVÁN VEZÉRLŐ FEJEDELEM,
MAJD I. ISTVÁN KIRÁLY ÉS HITVESE,
KIRÁLYNÉINK KIRÁLYNÉJA:
BAJORORSZÁGI
(MAGYAR VAGY MAGYARORSZÁGI) GIZELLA
(996 – 1038 – 1060)**

Amikor Árpád-kori magyar, de talán nem magyar uralkodókról és hitveseiről gondolkodunk, az alábbiak juthatnak eszünkbe: Jelentősebb uralkodó? Ez mitől függ? Mennyi ideig volt királynénk? Társuralkodó volt-e? Milyen pozitív vagy negatív személyiségjegyei voltak a kortársak szerint? Ezek hatása történelmünkre?

Úgy vélem, mint minden személyiség esetében: a királyné történelmünkre gyakorolt pozitív vagy negatív személyiségjegyeinek pozitív vagy negatív társadalmi hatása a mérvadó. Eszerint akár egy rangsor is felállítható. Bár, elismerem, egy ilyen rangsor meglehetősen szubjektív. Ki mit tekint pozitív vagy negatív személyiségjegynek, ki mit tekint pozitív vagy negatív társadalmi hatásnak. Nem lehet mai fejjel, mai identitástudattal értékelni a néhány ezer, né-

hány száz évvel korábban történeteket! Történelmi ismereteik alapján próbálják beleélni magukat az adott kor társadalmába, bevett és elfogadott szokásaiba, mindennapjaiba! Elfogadhatatlan, vérengző gyilkosnak kikiáltani egy adott kor uralkodóját, hitvesét, a korjellemzők ismerete nélkül! Melyik uralkodó vérengző gyilkos? Aki megvakíttatta ellenfele legyőzött seregének maradék mintegy 15 ezer katonáját, és úgy indította őket vissza uralkodójukhoz? Vagy – aki kénye-kedve szerint emelte méltóságra, avagy tette le méltóságról alattvalóit, válogatott módszerű kínzásnak kitéve őket? Vagy: a fitestvérek egymást ölték, vagy atyjuk ölette le őket, a kiszemeltnek szánt hatalomátadás zökkenőmentessége érdekében? Vagy: megölette gyermeke nem kívánt kérőjét? Vagy: megöletett mindenkit, ki útjában áll gyermeke trónra kerülésének? Ilyen gondolatok után, a korral foglalkozó legújabb kutatási eredmények alapján írtam Gizella királynénkról.

Liudolf Gizella, bajor Gizella (Bad Abbach, 984 körül - Passau, 1060. május 7.) bajor hercegnő, II. Henrik bajor herceg és Burgundi Gizella (Izabella) hercegné lánya. III. Henrik bajor herceg, majd II. Henrik néven német-római császár húga, aki a magyarországi melléknevet Passauban, a Niedernburg-apácakolostorban kapta. István vezérlő fejedelem, majd I. István magyar király felesége, ezáltal az utolsó fejedelemszöny és az első keresztény, magyar királyné. Férje mellett a katolikus egyház támogatója, templomok, várak építtetője.

995-ben kérte meg a kezét Géza magyar fejedelem fia, István számára. 996-ban ment István herceg fényes kísérettel, karaványi jegyajándékkal a hercegisasszonyt megkérni. A 14 éves fiú és a 11 éves lányka egymásba szeretett Adalbert püspök és szerzetes kísérője, Bonifác elbeszélései, Bonifác portrérajzai nyomán. Szerelmi házasság volt az övék! Találkozásuk is mesébe illő! A házasság gondolatát plántáló püspök kitartó közvetítése, a mindent elsimító hercegné és fiai, Henrik és Bruno, a nász tervét a jövő békéjének garanciájaként fogadó magyar fejedelem, és a nászt egyengető, egyébiránt rettenetes perszóna hírében álló fejedelemszöny megtörték a magyarokat (és az egész világot) gyűlölő II. Henrik tiltakozását. Leánya, az apácaéletre készülő bajor hercegisasszony és a fejedelmi cím örökösének számító magyar hercegfői házasságot köthetett. Bizonyosan nem csak az Istvánnal szinte egyidős III. Ottó császár (*980. július – †1002. január 23.) jelenléte, de a mélyen hívó, művelt magyar herceg gondosan megtervezett regensburgi lánykérője is meglágyíthatta a mindig haragos öreg herceg szívét, aki végül fenntartások nélkül adta leánya kezét Istvánnak. Bár nem kizárt, hogy a magyar vezérlő fejedelem, Géza király (e titulussal illették a külhoni uralkodók, és ekként szerepel több korabeli feljegyzésben) mérhetetlen gazdagságáról árulkodó töméntelen ajándék is közrejátszott az eladósodott herceg döntésében.

A két gyermek fényes kézfogóját a scheyerni kápolnában tartották, 995-ben. Ottó császár nyújtotta oda a magyar hercegnek unokahúga kezét, és maga Adalbert püspök celebrálta jegyfogadalmukat.

Gizella számára némi megnyugvást jelentett kisszámú, de bölcsen összeállított kísérete, valamint István herceg rendíthetetlen nyugalma, törődése, kedvessége. 300 nehézpáncélos – Vecellin vezénylete alatt – a kelengyéhez tartozott. Gizella szorongása oldódott, amikor a magyarok földjére érkeztek, és a rettegett Sarolt a világ legszeretőbb anyjaként ölelte magához, a betegsége ellenére is délceg öreg Géza király pedig úgy fogta két kezébe kis kezét, mintha melengetné. Sarolt úgy vigyázott Gizellára, mint édesgyermekére. A veszprémi várban lévő palotáját nyomban átadta menyének, s magyar kíséretét közösen válogatták össze.

Géza vezérlő fejedelem halála megtörte belé mindvégig szerelmes hitvesét, Saroltot, de ő – eredményeik hív őrzőjeként – nem adta búnak fejét. Védenie, óvnia kellett a vezérlő fejedelmi státuszt! Az atya örökébe lépő egy szem fiukat segítenie kellett a vezérlő fejedelmi uralom gyengülését feltételező, nyomban támadó törzsfővel és támogatóival szemben. Eredményesen!

István, már a törzsfők többsége által pajzsra emelt vezérlő fejedelemként – két szent zászló alatt, amelyre Szent György és Szent Márton képét Gizella hímezte – legyőzte Koppányt.

Néhány békés év következett. Gizella anyósa, Sarolt pártfogása és férje, István féltő-óvó rajongása mellett vált érett hölgygé, a vezérlő fejedelem okos, mi több, bölcs uralkodótársává.

S jöttek a gyerekek. Elsőként fiú! Az Ottó nevet kapta, a császári unokatestvér iránti tisztelet jeléül. S még nem ért vissza a pápai zsinatról Asztrik püspök, amikor 1001. május elején megszületett Bernát herceg. A gyermekágyat ki sem fekvő ifjú fejedelemasszony már talpon volt: az érkező Asztrikot karján újszülött Bernát fiacskájával és a már tipegő Ottó herceg kezét fogó férjével illett fogadni.

Nemes egyszerűséggel: a 14 éves István és a 11 éves Gizella Adalbert püspök közvetítette házassága révén született meg országunk. Szent István és hitvese, Gizella a Kárpátok ölelésében, a családon alapuló törzsi rendben területet foglaló, különböző nemzetiségű, a megyer/magyar törzs elsőbbségét elismerő nagycsaládok vérszövetségét Európa egyik legnagyobb államává tették. Államalapító nagy királyunknak és hozzá méltó hitvesének édesapja, édesanyja, testvérei voltak, miközben ők maguk is édesapa és édesanya lettek. Ugyanolyan hétköznapi rajongással szerették gyermekeiket, mint bármely igaz ember a földön, s emellett, nem is akárhogyan, megfeleltek uralkodói feladataiknak! „Kiscsaládjuk” odaadó gondozása mellett megfeleltek az országos feladatoknak.

Ezek: a mintegy 20 éven át tartó szinte folytonos hadakozás a törzsfőkkel, köztük a király anyjának testvérével, Gyulával; az egyre nagyobb és nagyobb kizárólagos királyi fennhatóság alá kerülő ország irányításának megszervezése; a római katolikus hit terjesztése, katedrálisok, templomok építtetése, az egyház intézményesítése; gyermekeik születése, a több kisdedük elvesztése miatti anyai és apai szívszakadás közepette mindvégig egymást segítve, támogatva élték mindennapjaikat.

És aztán megint belharc, megint gyermekszületés, gyermekeik gondozása, neveltetése, birtokügyek vitele, országrészt sújtó járvány megállítása, az aszály, szél és víz pusztította országrészek élelmezése, édesanyjuk és édesapjuk halála, külső támadások elhárítása, a trón örököséként nevelt kamasz fiuk halála, törvénykezés, hittérítés, át- meg átvirrasztott éjszakák, töprengéssel teli napok, lelki sérülések, harcok, utazások, tárgyalások, a lelkiismeret parancsai, megfelelés a nép elvárásainak, az imádott hitvessel való oly ritka találkozások, a megnyugvás egymás látásától, közelségétől. István és Gizella is elfáradt, hangulatuk hullámzott, mégis új és új cél vezérelte őket. Többször bejárták országukat, leveleket írtak külhoni rokonaiknak, barátaiknak. István új gazdasági és harci eszközöket készíttetett, rendbe hozatta az avultakat. Gizella hímzőműhelyeket nyitott, varrta és varratta ruháikat, váraik és a templomok kelmekellékeit. Fogadták a külhoni követeket, vendégeket. István hadba vonult, Gizella kísérte, vagy felügyelt a király nélkül maradt országra. Istvánt gondok emésztették, mire Gizella jó hírrel szolgált és fordítva. Napokat lovagoltak, kocsiztak egyik helyről a másikra, mégis mindig mindenüvé időben odaértek.

A legnagyobb valószínűséggel 1001. augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján megtartott koronázást Európa-szerte kitüntetett figyelemmel kísérték. István koronázásával a keresztény világ egyik legnagyobb egységes nemzete lettünk, egyetlen koronás uralkodó fősége alatt!

István és hitvese, Gizella, egyértelműen társuralkodóként, a vezérlő fejedelmi család támogatásával, gazdasági fölényüknek köszönhetően négy év alatt megerősítették uralmukat. Nemcsak a nagycsalád vagyona gyarapodott, de a főségük alatt élők életkörülményei is. S ez mind egy haladó gondolkodású, intelligens házaspár műve. Külországokból és a magyar törzsek által benépesített föld fejedelmeinek birtokairól családostul özönlöttek az emberek István és Gizella uralma alá.

István kitűnő érzékkel alakította ki a vármegyarendszert. Ez a centralizált „államszervezet” a kor leghaladóbb, legkorszerűbb rendszere volt.

Ami pedig a római katolikus hit terjesztését illeti, az a legcsekélyebb mértékben sem mondható erőszakosnak. Nem öltek meg senkit csak azért, mert nem tért át a római katolikus hitre! Édesanyja lett volna az első, akit ki kellett volna végeztetnie, hiszen Sarolt bizánci rítus szerint volt megkeresztelve! E sze-

rint éltek a Veszprém-völgyi apácák is, akiket Sarolt telepített fejedelemasszonyi birtokára. Mihály nagybátyja és annak egyik fia, László is csak tessék-lássék feleltek meg a római katolikus hit elvárásainak. Tonuzobát, atyja tanácsadóját, a maga muszlim hitével egyetemben haláláig tiszteletben tartotta, családjá a mai napig fennmaradt. A zsidó hitű Sámuel herceg István király legfiatalabb húgát, Sarolt hercegnőt vette nőül, sőt az István halála utáni trónviszályok közepette királlyá is választották.

Kivégeztette viszont mindazok többségét – de nem mindenkit! –, akik papokat és keresztény hitre térteket gyilkoltak meg a fősége alá tartozó területeken.

István koronázásával Gizella is királyné lett, azonban őt az újabb belharcok miatt csak később, feltehetően 1004-ben koronázták meg. Tudjuk, koronáját magyar aranyművesek készítették.

István és Gizella is több nyelven beszéltek, írtak, s a kor tudományaiból is ízelítőt kaptak. István kiváló bajvívó volt, emellett gondolkodó, töprengő uralkodó. Szerető apaként gondja volt személyes tapasztalatát átadni, írásba foglaltatni – eredetileg Ottó – fiának. Felsorolta a követendő eszményeket, példákat, a jó uralkodó erényeit, hogy fia tőle kapja az első útmutatást, miközben bevonja országos ügyeibe, királyi teendőibe. A gondoskodó, adakozó Gizella az ismert világ legnagyobb uralkodófelesége volt – és legügyesebb hímzője, aki szerte az országban számos műhelyt létesített. Ő hagyta nekünk örökül az ún. „királynéöltés”-t: az őt követő magyar királynőknek, királynéknak néhány varró-hímző öltést kellett a koronázópaláston tenniük. Összegezve: Gizella fontos szerepet vállalt a kereszténység terjesztésében, adományokat juttatott el templomoknak, támogatta az egyházat. Az a miseruha, amely az ő vezetésével készült, és amelyben benne van saját keze munkája is, és amit a székesfehérvári Nagyboldogasszony-bazilikának ajándékozott, később a koronázótemplom má váló bazilikában a magyar királyok koronázási palástjává lett. Ezen található István király, Imre herceg és a királyné egyetlen hiteles portréja, akiknek ez az egyetlen – hímzés formájában – fennmaradt korabeli ábrázolása. Készített oltárterítőket és templomi szertartási tárgyakat is. Férjével együtt alapították az óbudai Szent Péter és Szent Pál-templomot.

Ki magasra jut, nemcsak gondjai, de ellenségei is sokasodnak. Ezzel István és Gizella is tisztában volt. Ennek ellenére (vagy épp ezért) meggyőződéssel hitték: a cél, amelyet maguk elé tűztek, s az út, amelyet e cél érdekében megtettek, szent és magasztos!

István törvényei és betartatásuk megtették hatásukat. Mindennemű – hadi, földművelő, kézműves vagy személy körüli – szolgálatért tisztos megélhetést biztosító fizetség járt. A királyi birtokokon várak, paloták, udvarházak, katedrálisok emelkedtek. A népet templomépítésre kötelezték. A misekönyveket és az iratokat az egyház biztosította, minden mást az uralkodópár.

A Kijevi Rusztól a britek földjéig mindenki értesült róla: az Úr 1031. esztendejében István és Gizella társuralkodóvá kívánják koronáztatni Imre fiukat. Ám ezzel Imre órái megszámláltattak, vallják, akik kizártnak tartják, hogy Imre herceg véletlen vadászbaleset áldozata lett. István ellen is több merényletet követtek el, melyet tetézett Imre tragikus halála, majd a potenciális trónörökös, Vászoly megsemmisítése, hamis váddal. A királyi párnak több gyermeke született. Néhány csecsemőkorban meghalt. Ottó fiuk 14 éves korában, Imre herceg 24 évesen, társuralkodóvá koronázása előtt két héttel ún. vadkanvadászat során öklelte fel a vadkan.

István halála után, Orseolo Péter, majd Aba Sámuel uralkodása alatt méltatlanul bántak Gizellával. 1045-ben, IV. vagy Fekete Henrik császár kíséretében visszatért Bajorországba, ahol a passauai Niedernburg-apácakolostorba lépett be, melynek később főnökasszonya lett. A királynét a kolostorban temették el. Sírja később népszerű zarándokhellyé vált, imádságai során használt keresztjét és csontját később Münchenben ereklyeként őrizték. Sírja ma is búcsújáró hely. A Veszprémi Főegyházmegye Szent Mihály dómja és az aradi Szent Gizella templom bír ereklyéjével.

1975-ben saját könyörgést engedélyeztek nevére. Ez az a pápai engedély, mely szentként említi Gizellát.

A magyarrá lett Gizella férje támasza, a magyarság gyámola, gyermekeik gondos édesanyja, a római katolikus egyház támogatójaként élt-halt. Még életében kialakult és tovább élt a hagyomány, miszerint Szent István királyunk hitvese, első királynénk, Gizella szent, holott Gizella királynénkat nem avatták sem boldoggá, sem szentté. Szentté avatása nem a Római Katolikus Egyház belügye, hanem államé! Ehhez egyetlen aktus hiányzik: az oltárra emelés.

KOVÁCSNÉ DR. FALTIN ERZSÉBET

FORRÁSOK:

Bak János: Királynék bűnbak szerepben a középkori Magyarországon;

Bánhegyi Joób szerzetes Pannonhalma – kutatási eredményei

Bolla Ilona és Rottler Ferenc szerkesztette:

Szemelvények az 1526 előtti magyar történelem forrásaiból;

Brigitte Hamann: Erzsébet királyné

Estók János: Királynék könyve

Glatz Ferenc (összeállította, szerkesztette, az összefoglaló tanulmányokat írta):

A magyarok krónikája;

Haas Laura: Gizella;

Harmat Árpád Péter: Skócia történelme

István király oklevelei, törvényei

Kristó Gyula és Makk Ferenc: Gizella és Péter király;

Kristó Gyula és Makk Ferenc szerkesztette:

 Európa és Magyarország Szent István korában 12. kötet;

Kristó Gyula: Imre herceg (és király) nevérol;

Gizella és a magyar állam kialakulása;

Gizella királyné az Árpád-kori történetírásban;

Gizella királyné magyarországi kísérete;

Krisztin E. White: Szentek kislexikona;

Makk Ferenc: Szent István és utódai;

Simon Keynes nyilatkozata III. Malcolmról és Margit királynéről

Soltész István: Árpád-házi királynék – Szentek és szeretők

Szabó Attila: Művészettörténet vázlatokban;

Szabó Ferenc: Boldog Gizella - A magyarok első koronás uralkodónője;

Terplán Zoltán: Ki vakítottatta meg Vazult? ;

Tóth Endre: A koronázási jogar és palást;

Trogmayer Ottó - Visy Lilla: A Gizella-kereszt;

Uzsoki András: Az első magyar királyné, Gizella sírja;

Végh Gábor: Magyarország királyai és királynői;

Veszprémy László: Német királylányból magyar szent;

Wertner Mór: Az Árpádok családtörténete

Boldog Gizella királyné

ISMERT-KEVÉSBÉ ISMERT – SOSEM HALLOTT, SZERETETT-NEM SZERETETT KIRÁLYNŐINK ÉS KIRÁLYNÉINK

II. Andrást és feleségeit: Meráni Gertrúdot, Courtenay (kurtöne) Jolánt és Estei Beatrixot a kutatások jelennapi eredményei alapján ismerhetjük meg.

Igyekezzünk az adott kor társadalmába, bevett, elfogadott szokásaiba, mindennapjaiba beleélni magunkat. Enélkül elképzelhetetlen a maga valóságában értékelni a vizsgált személyt, tulajdonságait, cselekedeteit, hiteles következtetést levonni, ítélni a néhány ezer, néhány száz évvel korábbi tettekről, eseményekről! Elfogadhatatlan vérengző gyilkosnak kikiáltani egy adott kor uralkodóját, hitvesét, bárkit, a korjellemzők ismerete nélkül! A kor általánosan elfogadott igazságszolgáltatási elve a tálió-elv, a szemet szemért, fogat fogért elv volt. Ami pedig az öröklési jogot illeti, a társadalmi stabilitás megkívánta a testvérrivalizáció nélküli uralkodást. Tehát korunk a XII. század vége – XIII. század közepe: 1196 – 1245. Mitől függ egy államot irányító személy, vagy a mellette élő hitves jelentősége? Mint minden személyiség esetében: a királynők és királynék történelmünkre gyakorolt tényleges pozitív vagy negatív személyiségjegyeinek tényleges pozitív vagy negatív társadalmi hatása a mérvadó. A tényleges nem feltétlen jelent igazat. Pl. Gertrúd királynénk esetében.

II. András vagy Endre, kit emlékeztünk II. (Jeruzsálemi vagy Lovag) Andrásként vagy II. Endreként tart számon: *1176 körül–†1235. 09. 21., III. Béla és Châtillon Anna másodszülött fiú gyermeke. Atyja 1188-ban Halics trónjára segítette, 1190-ben elűzték, majd újra a magyar udvarban élt. Apja halála után (1196. 04. 23.) bátyja, Imre (*1174 - †1204. 11. 30.) a király 1196-tól 1204-ig, haláláig. Andrásra várakat, birtokokat, sok pénzt hagyott, hogy be nem váltott fogadalmát, a szentföldi hadjáratot véghezvigye. András több esetben támadt bátyja ellen, váltakozó sikerrel. Közben megnősült. 1199-ben András vesztett az Imre elleni csatában, ezért VI. Lipót osztrák és stájer herceghez menekült a felesége révén német kísérelővel.

AZ ELSŐ FELESÉGE: MERÁNIAI GERTRUDIS

1185. 09. 24. Bajorország, Andechs (e: andes) - †1213. Magyarország, Pilis. – IV. Bertold meráni herceg és Rochlitz Ágnes szász hercegnő 6. gyermeke. A kor egyik legbefolyásosabb bajor nemesi családja az Andechs-ház. Testvérei: I. Ottó (1170 körül-1234) herceg, Henrik (1172 körül-1228) krajnai és isztriai örgróf, Ágnes (1172 körül-1201) francia királyné, Ekbert (1173 körül-1237) 1203-tól bambergi püspök, Hedvig (1174 körül-1243), Bertold (1180 körül-1251).

Elképzeltető, hogy András és Gertrúd VI. Lipót osztrák és stájer herceg (VI. Lipót anyja, Ilona, III. Béla királyunk testvére volt!) bécsi udvarában találkozhatott. Herceggként 1199-1200. körül vette feleségül a kb. 15 éves Meráni Gertrúdot. Több jel is azt mutatja, szerelmi házasság volt az övék. Gertrúd korának nemcsak híres szépsége, de okossága, műveltsége miatt is versenyeztek kezéért, mégis egy olyan herceg felesége lett, akinek kilátása sem volt a magyar királyi trónra. Házasságuk első éveiben még különélésre is kényszerültek, de ő visszajött, amint lehetett; kitartott férje mellett mind a trónért folytatott harcai során, mind királynéként; sorra születtek gyermekeik, akiket nagyon szeretett, jó anyaként gondoskodott neveletésükről. András társuralkodóként fogadta Gertrúdot, minden jelentősebb ügyet megtanácskoztak; távollétében Gertrúdot bízta meg az országvezetéssel; a királyné udvara okmánykiadási joggal bírt és hiteleshelyként működött. András az új vadászterületét úgy választotta ki, hogy félúton legyen a királyi udvar és a királynéi udvar között.

András 1203-ban ismét felkelést szított a már beteg Imre király ellen. Varasd közelében gyülekeztek seregeik októberben. Spalatói Tamás krónikája szerint Imre királyi fenségében, egy szál pálcával ment át András táborába. Öccsét kicibálta sátrából, foglyul ejtette, Keve várába zárta, öccse feleségét, Gertrúdot hazaküldte. András 1204-ben hívei segítségével kiszabadult.

Nagy úr a vérségi kötelék! A halálát érző Imre király 1204-ben öccsét tette meg fia gyámjává, egyben az ország kormányzójává, és az év novemberében meghalt. András kormányzói jogkörét felhasználva megszerezte Konstancia (Imre felesége) özvegy királyné javait.

Konstancia fiával, III. László gyermek királlyal, a koronával, a kincstár egy részével VI. Lipót osztrák herceghez menekült. És mily meglepő: az alig 6 éves III. László királyunk 1205. márciusban hirtelen elhunyt. (Holtteste a koronával és az egyéb kincsekkel együtt Magyarországra került, a királynét pedig az osztrák herceg illő kísérettel visszaküldte szülőföldjére.)

András 9 év küzdelem után törvényes utódként foglalhatta el a Magyar Királyság trónját. Koronázása: 1205. 05. 29. Haláláig, 1235-ig uralkodott.

Gertrúd kitűnő műveltségével 15 évesen tisztában volt mind a nemzetközi, mind a magyar politikai viszonyokkal, járatos a nagyúri, királyi udvartartás vezetésében. Gyakorlatias teremtésként házasságkötésüket (1199-1200) követően, azonnal kézbe fogta a gyeplőt. Már 1203-ban megszületett első gyermekük, majd 1-1,5 éves időközönként még négy. Uralkodónői rezidenciát alakított ki hercegnéi-királynéi udvarában. Államfői közreműködése, a királyi és királynéi udvartartás vezetése mellett mindvégig szerető feleség és gyermekeik gondos anyja volt. Gyermekeik: Mária, Béla, Erzsébet, Kálmán, András nem nélkülöztek anyjuk személyes jelenlétét! Fia, IV. Béla királyunk szeretetteljes tisztelettel emlékezett édesanyjára!

Férje a magyar és a halicsi trónért való hadakozása miatt, vm. hálája kifejezésül hatalmas birtokadományokat, nem egyszer egész vármegyéket, azok jövedelmeivel együtt, örökölhető birtokként testált át híveire, mely a főurak hatalmi túltengéséhez vezetett. Felemésződött a tetemes atyai örökség is.

András felesége rokonságát és a kíséretében érkezett német urakat részesítette előnyben a magyar főurakkal szemben. A hangsúly: „a magyar főurakkal szemben”-en van!

A megüresedő, vagy új vezető tisztségeket jórészt szintén Gertrúd rokonai kapták. Pl.: Gertrúd kevéssé képzett, mulatós Bertold öccse András királyunk, királynénk készítésére és kedvére, 26 évesen kalocsai érsek lett. 1209-12. között szlavóniai bán; 1209-ben megkapta Pozsega várát. Azzal a feltétellel, hogy a Szlavóniában terjedő bogumil eretnekséget irtsa ki; 1212-13: erdélyi vajda; 1212-19: bácsi és bodrogi ispán. Latinul sem tudott, magyarul sem tanult meg. 1213-ban a király távollétében Gertrúddal az ország kormányzója.

A királyi birtokok adományozásából kimaradt vagy azt keveslő előkelőink már 1210-ben kapcsolatot kerestek III. Béla öccse, Géza Bizáncban élő fiaival, felajánlva a magyar trónt. Andrásnak sikerült megakadályozni az urak merkedésének eredményességét. Sőt, 8 éves elsőszülött fia, a későbbi IV. Béla 1214-ben történő megkoronázásával végképp elejét vette a magyar főurak királykereső elképzeléseinek.

Gertrúd fékezte is, meg nem is férje gátlástalan költekezését. Udvertartásuk során szigorú megszorítások, rendszeres számadások mellett produkálta a kor elvárásának megfelelő pompát; ráhatására András a kieső jövedelem pótlására kivetett vámok és illetékek beszedését pénzben rendelte el, zsidóknak és muszlimoknak bérbeadva a beszedést. Tény: az üres kincstár, a gyorsan csökkenő várbirtokok kikezdték a királyi hatalom gazdasági alapjait. Az elégedetlenséget tovább növelte: András 1213-ban a Halicsba vezetett hadjárata idejére feleségét bízta meg az országvezetéssel, holott e célra a nádor szolgált!

Talán nem túlzás: szerelmük jelentette Gertrúd királyné vesztét.

A merániak további gazdagodását megakadályozandó, főnemeseink egy csoportja – Péter ispán, Kacsics nembeli Simon és Bánk veje, Simon – összeesküvést szőtt a királyné ellen, János esztergomi érsek közismert „támogatását” bírva. („A királynét megölni nem kell félnetek helyes ha mindenki beleegyezne én nem ellenzem.”)

A merényletet a főurak II. András halicsi hadjárata idejére időzítették. A királyné, rangos vendégei (Lipót osztrák herceg, Egbert bambergi püspök, Bertold kalocsai érsek és más előkelők) szórakoztatására a Pilisben rendezett vadászatot. Péter bánék a sátrában támadtak a visszavonult, lefekvéshez készülődő királynéra, két fiára és személyes szolgálóikra. Gyermekai szeme láttára ölték meg a királynét. Péter bán kardjával levágta a királyné imára összetett, könyör-

gőre előrenyújtott két karját, majd leszúrta. Miután megölte, a két Simonnal darabokra szaggatták. Az összeesküvők orv támadásának több német is áldozatul esett, de a külhoni hercegeknek és Bertoldnak, talán idejében megneszelve a rájuk leselkedő veszélyt, sikerült megmenekülnie. Az országból is. Bertold nem felejtette magával vinni a királyi kincstár nagy részét.

Andrást a tetthelytől kb. 350 km-re, a Latorca völgyében, Leleszen érte utol imádott felesége halálhíre. A királyné valamely testrészét tették a király elé! Nyomban visszafordult.

(A megtorlás, enyhén szólva felemás! Pétert karóba húzatta, a többiek csak tisztség- és birtokvesztéssel lakoltak. Sőt, Bánk néhány év múlva visszakapta báni méltóságát. Az enyhe büntetés oka? II. András nem volt elég határozott, szigorú? A magyar társadalomban erős volt a rendi szerveződés, a főurak érdekképviselője?)

Gertrúd királyné tetemének András király után küldött darabja, melyet a zempléni Leleszen „kapott meg”, a Szent Kereszt premontrei monostorban került.

(Állítják: a szíve. Meglátásom szerint olyan testrésze, melynek látására a király számára egyértelmű volt: feleségéé. Pl.: a feje, vagy – sokkal inkább – lehetett lemetszett alkarja, ujjain gyűrűivel, karján karkötőkkel, ruhamaradványokkal.) András a merénylet helyszíne közelében, a pilisi cisztercita kolostorban temettette el hitvese földi maradványait, majd 1222 körül díszes gótikus szarkofággal borítottatta.

(A sírt a mai Pilisszentkereszt területén 1981-ben ásatásokat vezető Gerevich László régészprofesszor, akadémikus lelte fel. Szerinte a síremléket a kor híres francia építésze készítette.)

Amiért Gertrúd királynénkat a nem szeretem királynék sorában találjuk: Katona József saját korának tükröt állítva, nem elégedett meg a politikai történettel. Bánk bánja, ebből eredően az Erkelopera kerítő szerepet tulajdonított Gertrúd királynénak, megvádolva azzal, hogy Bánk bán feleségét, Melindát kiszolgáltatta Ottó öccse élvhajzásának. Ez minden alapot nélkülöz. Semmiféle királynéi infámiával nem vádolható a királyné. Konstancia (Imre király felesége) királyné udvarhölgyeként érkezett az igen tetszetős Tota úrhölgy, akit Benedek (Bánk) herceg, Konrád fia vett feleségül. ...” A történet idején a 30-as éveiben járó Tota tekinthető a Katona drámájában szereplő Melinda történeti előképének. (Akár azonos Tota férje Bánk bánnal, akár nem!) A XIII. század embere 30 éves korára megette már kenyere javát! A tüzes spanyol hölgy pedig két végén égette a gyertyát! 1213-ban unokáik is voltak! Ami Tiborc panaszát illeti: a merániak nem zsarnokoskodtak, a parasztság nem szenvedett olyan kizsákmányolást és nélkülözést, mint például a 16. vagy 19. század során. Ez közismert volt a XIX. században is!

II. ANDRÁS 2. FELESÉGE, COURTENAY (e: kurtöne) JOLÁNTA

A megözvegyült András 1215-ben vagy 1216-ban újra megnősült. Második felesége a 17-18 éves Jolánta, 18 évig volt András felesége.

Jolánta * kb. 1197 – † 1233., szülei Courtenay (e: kurtöne) Péter auxerreai (e: ozeri) és namuri gróf, utóbb (1216-18) latin császár, II. Fülöp Ágost francia király rokona és Jolánta, flandriai grófnő leánya. Jolántát, két leánytestvérével együtt, 1213-1214 táján anyai nagybátyjuk, Henrik császár (1206-1216-ig uralkodott) kérésére a konstantinápolyi udvarba küldték szüleik. A gyermektelen császár fontos szerepet szánt a hölgyeknek. András húga, Margit özvegy bizánci császárné, thesszalonikéi királyné kezdeményezője és feltétlen segítője volt a frigy létrejöttének.

Jolántát Péter győri püspök a Balkánon keresztül kísérte országunkba, a nem épp veszélytelen szárazföldi útvonalon. Nem kizárt, már 1214 végén, a korszokás elvárásának megfelelően, jelentős francia és konstantinápolyi kísérettel – udvarhölgyekkel, papokkal és lovagokkal – Magyarországra érkezett. Kísérete elsősorban a királyné személye körüli tisztségeket látott el.

(Nemcsak a középkor szokásjoga és nemcsak a fejedelmi udvaroké: a közös és a férj vagy feleség előző házasságából származó gyermekeinek felügyelete és nevelése, leányok esetében férjhez menetelükig, fiúk esetében pedig jellemzően 7 éves korukig az uralkodó hitvesének. Tehát az 1215 utáni évek magyar királyi udvarában, Jolánta királyné feladatkörébe tartozott. A két idősebb fiú közül az elsőszülött, Béla ekkor már a nagykorúság határán járt, feltehetően saját udvartartással rendelkezett. Kálmán nős volt, és Halics koronázott királyként ott is éltek. Erzsébet királyi hercegnő még édesanyja, Gertrúd életében, 4 évesen Tübingiába, jövendőbelije szülőföldjére került.)

Jolántának már csak az 5 éves forma Andrásról és a 12 esztendő Máriáról kellett gondoskodnia királynésága kezdetén. Máriáról 1218-ig, férjhezmeneteléig. Jolánta kedvességével, közvetlenségével, finom tapintatával, az előbbjáró tapasztalatával jó nővéként, tanácsaival bocsáthatta a bolgár cárhoz.

A királynéi jogok és hatalom kezdettől fogva teljes körű birtoklása mindazonáltal nem jelentette az országos politikában való bármiféle érdemi szereplést. 1217 derekán, a Szentföldre készülődő király János érseket állította a királyság élére, helyettesül. Mementóul szolgált Gertrúd királyné tragédiája.

András, a kereszt felvételéhez, a sereg és az út finanszírozása végett a veszprémi egyháztól kölcsönkérte és 140 márkáért eladta Gizella királynéknak koronáját! Így indulhatott 1217. augusztus végén, tengeri úton seregével a Közel-Keletre. Távollétében a főúri csoportok ellenségeskedései felkorbácsolódtak. János érseket bebörtönözték, majd száműzték. A királynét, az uralkodó család rábizott tagjai a veszprémi rezidenciájából ki sem mozdulva várták vissza a királyt, aki 1218. év vége tájt, a Szent Sír közelébe se érve, mintegy másfél évi távollét

után szárazföldi úton tért haza, érintve a közbeeső uralkodóházakat. Hazaérve megint csak úrrá lett a válságon.

1219–1220 körül született egyetlen ismert, felnőttkort is megért gyermekük, anyjával hasonló nevű Jolánta.

(András király a már egyéként is tekintélyes királynéi vagyont 1221 táján újabb rendkívül tetemes jövedelemforrásokkal egészítette ki. Jolánta a Szent-
székhez fordult a privilegium megerősítése végett. Ezt Béla Dráván túli tartományok kormányzása indokolta.)

A magyar királynék első, szentéletű királynénktől, Gizellától eredeztethető jogával élve, különös gondot fordított Veszprémre. Ő fejeztette be a 80 év óta épülő aradi templom építését, és 1224. november 18-án már föl is szenteltette. Tudjuk: elnyerte a magyarok szeretetét is, kedveskedve Julisnak (Yoles) nevezték. Maga a királyné is így írta alá az okmányait. Jolánta összeköttetésben állt mind a bizánci udvarban, mind Franciaországban élő rokonaival, saját „hivatala”, kiadmányszerkesztő, író, másoló szervezete által.

Jolántának 1220-tól vélhetően több birtokába tartozó ingatlant is át kellett engednie mostohafia, Béla ifjabb király hitvesének, Laszkarisz Mária nikaiai hercegnőnek, de ez feltehetően nem okozott feszültséget közöttük. Annak nyoma maradt volna.

(Máriát 1220-ban, Béla, ifjabb királlyal történt házasságakor megkoronázták. Az országnak két királynéja is volt.)

Nem ismert, miként élte meg Jolánta férje és az az ifjabb király, Béla közti ellentéteket, vagy a király és az egyház közti feszültséget. 1232. év vége tájt már betegeskedett és 1233-ban, vélhetően még június előtt meghalt. Testét a Csanád megyében fekvő Egresen, az általa is támogatott Szűz Mária ciszterci apátságban helyezték nyugalomra.

(Leánya, akinek házasságáról hosszas előkészítés után, 1233 februárjában megállapodás született, 1235-ben I. Jakab aragóniai és valenciai királyhoz ment nőül. Az aragón, kasztíliai uralkodó ősanja lett. - Spanyolországban, Valencia tartományban, Castellón de la Plana városában minden évben február 23-a és március 2-a között ünneplik a város megalapítását. A kilenc napon át tartó ünnepség a Magdalena. Fénypontja a város alapítóinak, I. Jakab aragóniai király és hitvese Jolánta szobra koszorúzása. Ez utóbbi neve: „Homenatge a Na Violant d’Hongria”, azaz Tiszteletadás Magyar Violantnak.

II. ANDRÁS 3. FELESÉGE, ESTEI BEATRIX

A megözvegyült király második felesége halála után egy évvel, kb. 55 évesen újra házasodott. Harmadik felesége Estei Beatrix lett, aki ekkor 23 éves lehetett.

Megismerkedésükről: II. András királyunk ötvenhét évesen, 1233-ban Rávennába irányuló zarándoklatra szánta el magát. Özvegyiségének ezt a kezdeti

időszakát találta alkalmasnak arra, hogy zarándoklaltal vezekeljen a Szent István által a ravennai egyház számára tett, de a későbbi magyar királyok által nem megújított alapítvány elmaradása miatt. Ravennai zarándoklatáról visszafelé több észak-itáliai várost meglátogatott, így útba ejtette Estét, VII. Azzo örgróf székhelyét is. A házigazda örgrófnak egészen véletlenül volt egy Beatrix nevű, eladósorban lévő, igen szemrevaló unokahúga. Az 1210 körül Ferrarában született hölgy még csecsemőkorában elveszítette édesanyját, ötévesen pedig apját, I. Aldobrandini örgróft (Azzo mostohabátyját) is. Ezután a kislány a nagybátyjához került, s annak udvarában nevelkedett. Beatrixot a kortársak kifejezetten szép és vonzó leányzóként írták le, kék szemei és vállán leomló aranyfürtjei még a lantosokat is megihlették. Huszonhárom évesen még hajadon volt, ami Nyáry Albert szerint összefügghetett azzal, hogy VII. Azzo igyekezett őt az ellenőrzése alatt tartani. Az örgrófnak egy betegeskedő fia, Rinaldo és három lánya volt. Az Este-ház öröklési rendje szerint a fiú elhalálózása esetén Azzo nővére, az ő kiesésével pedig elhunyt bátyja, Aldobrandini árvája, Beatrix következett volna a sorban. Beatrix tehát Azzo lányaival szemben jogelőnnyel rendelkezett. Azzo nővére már nem jöhetett szóba, mert a nagy rábeszélő képességgel rendelkező örgróf meggyőzte, jobb helye lesz egy zárdában, s alighanem hasonló sorsot szánt Beatrixnak is. A lány életét azonban gyökerelesen megváltoztatta a magyar király látogatása. Az örgróf ez idő tájt már özvegy volt, férjezett lányai másutt éltek, így a vár úrnőjének szerepe Beatrixra hárult. Azzo, „királyi vendége iránti tisztelete jeléül, csakugyan díszesen felékesített unokahúgát rendelé Endre király személye mellé a lakománál, a pohárnoki szolgálat teljesítésére. Endre, a serlegezés közben, szerelemre gyulladt a töltögető örgrófkisasszony iránt”.

Beatrix olyan bájosan forgolódott András királyunk körül, hogy benne látta meg az igazit, és megkérte a kezét.

Legidősebb fia, a 27 éves Béla ekkor már jó okkal reménykedhetett közeli trónra lépésében. Mindenre számított, de arra biztos nem, hogy apja, akire a kor felfogása szerint már öregemberként tekintettek, megrázza magát, és harmadszor is asszonyt hoz a házhoz. Márpedig VII. Azzo örgróf udvarában II. András királyunk és a meseszép grófkisasszony meglátták egymást és halálos szerelembe estek.

Azzo örgróf úgy ítélte meg, II. Andrástól Beatrixnak már nem születhet gyereke, ami megnyugtató volt számára. Ám Beatrix birtokaira is fájt a foga, ezért azzal a feltétellel adta családfői áldását a tervezett frigyre, ha Beatrix lemond birtokairól. A szerelmes András királynak annyira kellett a lány, hogy rábeszélte, engedje át javait Azzónak. Beatrix engedett, az örgróf megkapta, amit akart, így elhárult az akadály az eljegyzés megtartása elől, melyre Roland ferrarai püspök közreműködésével került sor.

A magyar uralkodó 1234 tavaszán követeket küldött Ferrarába Beatrixért. A követek fényes ünnepség keretében átnyújtották a menyasszonynak András király jegyajándékát, pár nappal később vele együtt elindultak Magyarországra.

Beatrixot a magyar küldötteken kívül elkísérte „VII. Azzo, 200 ferrarai lovassal; a násznéphez csatlakozának Treviso, Padua és Mantua legelőkelőbb urai, jelesül Guido, az utóbb említett város híres püspöke, a vitéz Berlinghieri Henrik s több más grófok. Beatrix útja diadalmenet volt. Amerre ment, tisztelgő küldöttségek fogadták, s ajándékokkal halmozták el. Így a többek közt a Trevisóban való két napi pihenése alkalmával népünnepélyekkel, eltávozásakor pedig ezüstserleggel tisztelték vala meg.”

Az esküvőre 1234. május 14-én, Székesfehérvárott került sor. A magyar királyi ház tagjain kívül II. (Harcias) Frigyes osztrák és stájer herceg is megjelent. A királyt és menyasszonyát a mantovai püspök adta össze.

András bőkezűsége feltűnést keltett, hiszen a házassági szerződésben megállapított 500 márka (1 márka kb. 23,5 dkg) ezüstön, a magyar királynékat megillető javakon kívül további 1000 márka ezüstöt adományozott Beatrixnak. Összehasonlításképpen: a Szent István által tett ravennai alapítvány értéke 35 márka ezüst volt! A király házasságának gazdasági hatása súlyos fenyegetést jelentettek az országra.

II. András a kései házasságával sokak ellenszenvét kivívta.

Apja politikájával régóta elégedetlen Béla ifjabb király és Kálmán herceg attól tartottak, apjuk házasságából esetleg gyermek születik, s emiatt csökkenhetnek a rájuk eső javak, csorbulhatnak utódaik előjogai.

Beatrix szembekerült a két fiúval, s mindenekelőtt Béla feleségével, I. Theodórosz bizánci császár lányával, Laszkarisz Máriával. Beatrix csak a Bélával szemben álló főemberek támogatásában bízhatott. Hamarosan bizalmába fogadta Apod fia Dénes nádort, akinek népszerűsége ez idő tájt a mélyponthoz közelített. (A rossz nyelvek a királyné és a nádor kapcsolatában a tiltott szerelem jeleit vélték felfedezni.) A király és a királyné fogadta az ázsiai magyarok kutatására induló 4 domonkos szerzetest, de további sorsukról már a Mindenható mellől értesülhettek. Csak Julianus barát éri el Magna Hungariát, s tért vissza a hírrel.

András király 30 évi uralkodás és 16 havi házasság után, 1235. szeptember 21-én váratlanul távozott az élők sorából.

A jelenlegi Temes megyei, korunkban a Csanád megyében fekvő Egresen, Szűz Mária ciszterci apátságban helyezték nyugalomra, második hitvese Jolánta mellé. Ez lehet fia, IV. Béla király „bosszúja” is. Nem engedte egyik királyi temetkezési helyen – Székesfehérvár, Buda, Esztergom – sem és édesanyja, Gertrúd királyné mellé sem temetni. 1235. október 14-én Székesfehérvárott királlyá koronázták Béla „ifjabb királyt”. A szertartást Róbert esztergomi érsek

végezte. IV. Béla első intézkedései között megvakíttatta Apod fia Dénest, akit felelősnek tartott II. András király rossz döntéseiért, s aki András uralkodásának utolsó évében ura ellen fellázadva II. Frigyes osztrák hercegnek felajánlotta a magyar koronát. Azzal is vádolta a volt nádort, hogy házasságtörést követett el Beatrix királynéval. Beatrixszal szemben alkalmazni akarta a gyermektelen özvegy királynéokra vonatkozó gyakorlatot, miszerint férjük halála után azonnal el kell hagyniuk az országot.

Beatrix egyházi és világi főemberek előtt kijelentette, elhunyt férjétől gyermeket vár.

Az özvegy királyné jó okkal tartott IV. Bélától, s nyilván egy pillanatra sem érezte magát biztonságban. Nagy dilemmát jelenthetett számára, hogy távozásával le kellett volna mondania mindenről, amivel férje elhalmozta, s ami jogosan megillette. Ám a sorsáról való döntés már ellenfeleinek kezében volt, Béla háziőrizetben tartotta. Amikor 1236 elején II. Frigyes császár Magyarországon tartózkodó követei hazafelé készülődtek, elküldte hozzájuk elhunyt férjének volt olasz orvosát. Az orvos azt kérte a követektől, titokban látogassák meg Beatrixot, mert fontos közlendője van a császár számára. A találkozón az özvegy sírva könyörgött, mentsék ki szorult helyzetéből. IV. Bélánál tett búcsúlátogatásuk alatt a férfiruhába öltözött Beatrix elvegyült a követek és kísérőik között, majd velük együtt kilovagolt a királyi palotából. II. Frigyes oltalmában, Werdában szülte meg gyermekét, utószülött István herceget 1236-ban, a későbbi III. András magyar király apját. Istvánnak kereszteltette, hangsúlyozva annak Árpád-házi származását. Fél évvel később fiával együtt nagybátyjához, Itáliába utazott. VII. Azzo azonban nem azért forgatta ki mindenéből, hogy most nagylelkűen visszaadjon valamit a javaiból. Beatrix nem is maradt nála. Beatrix 1243-ban fia számára segítséget kért IV. Bélától. A magyar király azonban értésére adta, utószülött Istvánt nem tekinti az Árpád-ház tagjának. Beatrix nyomorúságos helyzetén végül az 1243-ban megválasztott IV. Ince pápa enyhített azzal, hogy húszezer franknyi támogatást, kegydíjat nyújtott neki.

Beatrix azonban nem egykönnyen adta fel a IV. Bélával szembeni játszmát. A Velencei Köztársasághoz fordult, amely a magyarokhoz pártolt Zára ostromára készült. A velenceiek a hadüzenet egyik okaként az utószülött Istvánt ért jogsérelmet is feltüntették. Zárát visszavették, majd a mielőbbi békekötést szorgalmazták, 1244. június végén megkötötték a békét. Béla király lemondott Záráról, de megkapta a zárai vám kétharmadát, Velence megígérte, nem támogatja II. András utószülött fiát, Istvánt. Beatrix ügye ezzel háttérbe szorult.

Velence azonban továbbra is szerepet játszott István herceg életében. Ott nevelkedett, kétszer nősült. Második feleségétől, Morosini Tomasinától kb. 1265-ben született András nevű fia, a későbbi III. András királyunk.

Beatrix visszatért szülővárosába, Ferrarába, megalapította a Szent Antal női bencés kolostort. Szentként tisztelt nagynénje példájára ő maga az Este városához közeli gemolai kolostorba vonult.

A nem éppen jóindulatú krónikás epébe mártott tolla szerint: „mert büszkeségében királynál kisebb méltóságú férjet nem akarván, a minden királyok urával, Krisztussal lépett házasságra, nem sokkal azután, hogy oda visszavonult”.

Beatrix a fia esküvőit sem láthatta, sorsának alakításában sem vehetett részt, 1245-ben meghalt. A kolostorban temették el. A környéken már kezdetől szentként tisztelték, boldogként való kultuszát 1774-ben erősítették meg.

Ígertem, rá kell jöjünk egy örökigazságra: Történelmünk karaktergyilkosságok története!

És végül, miért is kell ismerjünk múltunkat? A múlt eseményeiből és hibáiból tanulni morális kötelességünk.

KOVÁCSNÉ DR. FALTIN ERZSÉBET

Meráni Gertrúd (forrás: Wikipédia)

EGYESÜLETÜNK SOKSZÍNŰ ÉLETE, PROGRAMJAINK 2019-BEN

2019-BEN

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET 2019-BEN MEGVALÓSÍTOTT PROGRAMJAI:

Január 26.: Hozz egy Adyt! Dorozsmai Tájházzal közös rendezvény
(*Szervező: Deli Albin*)

Február 9.: Pitvaros, Közgyűlés
(*Szervezők: Kemény Lajosné, Tószegi Gyula, Rigóné Szabó Erzsébet, Kocsis Pál, Kocsis Pálné*)

Március 8.: Tanári műhely, Szeged
(*Károlyi Attila*)

Március 22.: Honismeret napja, Szegeden. A Zsinagóga és a Szegedi Zsidó Hitközség meglátogatása után a Béke Utcai Általános Iskolában Mészáros Zsolt igazgató úr köszöntése után ipartörténeti előadásokat hallgattunk meg, majd az iskola történetét Linczer Jánosné mutatta be.

(*Ábrahám Vera, Linczer Jánosné, dr. Hegedűsné Gera Éva, Balassa Istvánné, dr. Tóth István, Molnár Anita, Németh György, Felletár Zsolt*)

Március 24.: Honismeret napja Budapesten
(*Gergelyné Bodó Mária, Zeitler Ádám*)

Április 5.: Határokon átnyúló honismereti verseny Csongrádon
(*Rostáné Hajdú Erzsébet*)

Április 26.: Bogdán Lajos emléktáblájának avatása Szegeden
(*Prof. dr. Blazovich László*)

Május 9.: Közösségek hete a Dorozsmai Tájházzal közösen
(*Deli Albin*)

Május 24.: Magyar nyelv hete az Anyanyelvápolók Szövetségéhez csatlakozva
(*Némethné dr. Balázs Katalin*)

Július 8-12.: OHA Nyíregyházán

Július 30-augusztus 4.: IHA Kőszegen

Augusztus 10.: Kecskételepen kiállításmegnyitó a CSMHE részvételével
(*dr. Markos Gyöngyi*)

Szeptember 12.: Katkóné Bagi Éva: Regélő Szeged könyvbemutató
(*Kovácsné dr. Faltin Erzsébet*)

Szeptember 14.: CSMHE kirándulása Nándorfehérvárra
(*Károlyi Attila*)

Szeptember 20.: Kormos Ferenc emlékszobájának avatója Dorozsmán
(*Deli Albin*)

Október 25.: Honismereti nap Makón és évkönyvbemutató
(*Urbancsok Zsolt, Gergelyné Bodó Mária*)

November 8-10.: Hon- és népismeret konferencia Jászberényben

November 12.: Magyar nyelv napja gála az Agórában
(*Némethné dr. Balázs Katalin*)

November 22.: Elisabeth Faltin: A királyné második kiadásának
könyvbemutatója a Bibliotékában Szegeden
(*Kovácsné dr. Faltin Erzsébet*)

November 30.: Civil szervezetek találkozója, Dorozsmán
(*Károlyi Attila*)

Köszönjük a szervezők és segítők munkáját!

EGY PROGRAM – NÉGY SZEMMEL

„Hozz egy Adyt!”

A magyar kultúra napja és Ady halálának 100 éves évfordulója
Szeged-Kiskundorozsmán

A magyar kultúra napja és Ady Endre halálának 100. évfordulója tiszteletére, „Hozz egy Adyt!” címmel versmondó délutánt tartottunk 2019. január 26-án, szombaton 15:00 órai kezdettel a dorozsmai Helytörténeti és Kulturális Szalonban, a Szegedi Alkotók Köre elnöke, Németh János – Janó kezdeményezésére, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, a Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület és a Szegedi Közéleti Kávéház közreműködésével, ajánlásával. A rendezvényt a Szélmalom vendéglő is támogatta.

A Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület elnöke, Deli Albin Alex és felesége, Deli Julianna, úgy is mint a Dorozsmai Tájház és a Helytörténeti és Kulturális Szalon tulajdonosai – házigazdáink – az alkalomhoz illő képkiállítással idézték a magyar kultúrát és Adyt. A szünetben sós süteményt, teát, forralt bort kínáltak segítőkkel.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke, dr. Marjanucz László és titkára, Gergelyné Bodó Mária mellett több tagja is képviselte: dr. Bogoly József Ágoston irodalomtörténész, Deli Albin Alex, dr. Markos Gyöngyi néprajzkutató és Kovácsné dr. Faltin Erzsébet író.

Szép számban jelentek meg az Alkotók Köre, a Közéleti Kávéház és a szegedi Boldogok a Szegények Alapítvány tagjai, a Dorozsmai Kis Cinkék kézműves csoport Dudásné Siklósi Bernadett vezetésével, a Dorozsmai Búzakalász Cite-razenekar, a Jerney János Általános Iskolából Menyhárt Nikoletta tanítónő és az Orczy István Általános Iskolából Kis Györgyi magyartanár és tanítványaik, a Dorozsmai Versmondó Kör tagjai. A szalon három helyisége az érdeklődő vendégekkel együtt zsúfolásig megtelt.

Házigazdánk köszöntését követően dr. Bogoly József Ágoston bevezetőjét hallgattuk meg, majd Németh János műsorvezetése és több Ady-mű elmondása mellett 34 gyermek és felnőtt előadásában több mint 40 vers, próza gyönyörködtetett bennünket. Néhány jól ismert verset a közönség együtt mondott az előadóval.

Mind a művek, mind a versmondók, különösen a gyermekek és a „nagyon-zépkorúak” – a 88 éves Burányi Istvánné, Magda asszony és a 85 éves Nagy Péter – katartikus élményt jelentettek.

KOVÁCSNÉ DR. FALTIN ERZSÉBET

HOZZ EGY ADYT!

Amikor a Dorozsmai Tájházban jártam, felvetődött bennem, itt méltó keretek között lehetne megemlékezni Ady halálának 100. évfordulójáról. Deli Albin azonnal pártfogásába vette az ötletet, s tett lett belőle.

Albinék a Polgári Szalonban Ady-varázslatot hajtottak végre. Fantasztikus Adyt idéző sarkot alakítottak ki a költő fotóiból. Az esemény címe: Hozz egy Adyt! Szeretem, ha nemcsak mi, hanem a közönség is elmondhatja a kedvenc versét. Ezzel sokkal élőbbé, szeretetőbbé lehet tenni a költészetet. Nem az a fontos, ki milyen színvonalon mondja, hanem az, hogy szívből adja elő a saját kedvencét. Petőfi Sándor, József Attila mellett Ady

Endre az a magyar költő, akit legjobban szeretnek. Kevés az a magyar ember, akinek legalább egy Ady-vers nincs a tarsolyában.

Január 26-ára, szombatra tettük a műsort, mert Ady halálának napja 27-ére, vasárnapra esett idén. Húsz-harminc Adyt szeretőre számítottunk. Meglepődtem, még pótszékeket is kellett a szalonba hozni, annyian jöttek. Egy dorozsmai idős asszony elmondta, ilyen még nem volt a településen. Egy másik idős hölgy lázasan, betegen jött el. Azt mondta nekem, nem nagyon jár sehová, de úgy érezte, ide el kell jönnie. Soha nem ment el ennyi ember verses eseményre. Ady ezt a csodát is megteremtette.

Pogácsa és meleg tea mellett ez a nap Adyról szólt. Ady szelleme lengte be a termet. Ady-varázslatot éltünk át. Élt Ady! Bennünk, velünk, a szívünkben.

NÉMETH JÁNOS

TÁJÉKOZTATÓ

A Csongrád megyei Honismereti Egyesület Alapszabálya 9§ (14) bekezdésének c) pontja alapján előírt kötelezettségre tekintettel az Elnökség nevében tájékoztatom az egyesület tagjait a 2019. február 9-én Pitvaroson megtartott közgyűlésünk eseményeiről.

A közgyűlési munka megkezdése előtt *Radó Tibor*, Pitvaros polgármestere köszöntötte a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közgyűlésére megjelent tagokat. Örömet fejezte ki, hogy a megyei szervezet elfogadta a település meghívását és 2010-es év után ismételten Pitvaroson tartja évértékelő közgyűlését. A helyi általános iskola diákjai ünnepi műsorral kedveskedtek, felkészítő tanáruk *Rigóné Szabó Erzsébet* volt. Az ünnepi műsor keretében *Sántáné Kurunczi Mária* egyesületi tag Ady-verset szavalt el. *Tószegi Gyula*, az egyesület pitvarosi tagja bemutatta a település történetét, majd a Szlovák Tájházat és édesanyja, néhai *Tószegi Gyuláné* magán helytörténeti gyűjteményét. *Radó Tibor* polgármester megvendégelte a közgyűlésen résztvevőket, akik nagy tapssal fejezték ki köszönetüket.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Közgyűlése megkezdte munkáját.

Dr. Marjanucz László az egyesület elnöke köszöntötte az igen szép számban megjelent résztvevőket és felkérte *Károlyi Attila* elnökhelyettesét, hogy a levezető elnöki feladatokat lássa el.

Károlyi Attila elnökhelyettes javaslatot tett a közgyűlés napirendjére az alábbiak szerint.

1. Tagfelvétel
Előadó: *dr. Marjanucz László* elnök
2. Alapszabály módosítása
Előadó: *dr. Antal Tamás* jogi tanácsadó
3. Beszámoló a 2018. évi program megvalósításáról
Előadó: *dr. Marjanucz László* elnök
4. Pénzügyi beszámoló a 2018. évi költségvetés végrehajtásáról
Előadó: *Bari Gyöngyi* gazdasági vezető
5. A Felügyelő Bizottság beszámolója a 2018. évi ellenőrzések tapasztalatairól
Előadó: *Gulácsiné Somogyi Ilona*, a bizottság elnöke
6. Az egyesület 2019. évi programterve
Előadó: *dr. Marjanucz László* elnök
7. Az egyesület 2019. évi költségvetése
Előadó: *Bari Gyöngyi* gazdasági vezető
8. Egyéb kérdések
Előadók: az egyesületi tagok

Két rendes tag, *Csurgó Zsuzsanna* makói és *Sántáné Kurunczi Mária* szegedi lakosok, honismeretet kedvelők felvétele történt meg.

Dr. Antal Tamás jogi tanácsadó tájékoztatta a jelenlévőket, hogy milyen indok alapján vált szükségessé az egyesületi alapszabály módosítása. Elmondta, hogy a javasolt változtatások a jogszerű működés miatt szükségesek.

- meghatalmazás képviselőre,
- hosszú bélyegző adattartalmának változása,
- az általános tanácsadó a pénzügyi ellenjegyzést átadja a titkárnak,
- adatvédelmi szabályzatra való hivatkozás beemelése az alapszabályba.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Alapszabálya 2018. április 13-án módosult utoljára. Az előterjesztett módosítás 2019. február 9-től lesz hatályos.

Dr. Marjanucz László elnök elmondta, hogy Győrben az Országos Honismereti Szövetség rendezvényén elismerő címeket kaptak az egyesület tagjai.

1. Honismereti Munkáért Emlékérem elismerést adományozták *Ormos Zsuzsannának*.

2. Honismereti Munkáért Emléklap elismerést adományozták

dr. Antal Tamás, Berencsiné Dudás Katalin, Gulácsiné Somogyi Ilona és *Némethné dr. Balázs Katalin* tagoknak.

Az országos rendezvényen jelen lévő egyesületi tagoknak átadták az elismerést, aki nem volt jelen ott, azon tagok részére a közgyűlésen kerül átadásra az emléklap. *Dr. Marjanucz László* elnök átadta az országos elismerést *dr. Antal Tamásnak* és *Gulácsiné Somogyi Ilonának*.

Dr. Marjanucz László elnök részletesen ismertette a 2018. évben megvalósult programokat, és tájékoztatás adott arról is, hogy a helyi honismereti egyesületek milyen témában tartottak rendezvényt.

Köszönetet mondott azon tagoknak és segítőknek, akik segítették az egyesület működését. *Bari Gyöngyi* gazdasági vezetőnek a pénzügyes tevékenységéért, *Károlyi Attilának* a programszervezésért, *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannának* az évkönyv szerkesztéséért, *Georgiades Ildikónak* és *prof. dr. Blazovits Lászlónak* a tisztújító közgyűlés megszervezéséért, *Ormos Zsuzsannának*, *dr. Markos Gyöngyinek* és *Lőkös Sándornének* a kiállítások szervezéséért. *Dr. Antal Tamásnak* és *dr. Georgiades Lászlónak* az alapszabály módosításainak átvezettetéséért, *Kovácsné dr. Faltin Erzsébetnek* az alapszabály átvilágításáért, *Gulácsiné Somogyi Ilonának* a pontos adminisztrációs munkáért, *dr. Szerdahelyi Péternének* a Somogyi-könyvtár helyiségeinek biztosításáért, *Lőkös Sándornének* és *Ormos Zsuzsannának*, *Bodó Ferencnének* a rendezvényekre készített süteményekért. Megköszönte *Gergelyné Bodó Máriának* a pontos, lelkiismeretes titkári munkáját.

Gulácsiné Somogyi Ilona tájékoztatta a jelenlévőket, hogy a 2019. január 4-i elnökségi ülésen elismerő határozat született, a 2/2019-es, mely az alábbiakról szól: „A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Elnöksége elisme-

rését fejezi a 2018. évben megrendezett „*Alkotó honismerők*” címmel bemutatott kiállítások sikeressége érdekében végzett szervező, rendező és operatív feladatot ellátó munkájukért *Ormos Zsuzsannának, dr. Markos Gyöngyinek, Lőkös Sándornénak.*

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Elnöksége elismerését fejezi ki a „*III. Temesvári Magyar Napok*” 2018. szeptember 29-i programjaira szervezett kirándulást lehetővé tévő lelkiismeretes, pontos szervező munkájáért *Károlyi Attilának.*

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Elnöksége elismerését fejezi ki a „*Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Évkönyve 2016-2017.*” kiadvány összeállításában és szerkesztésében végzett pontos, lelkiismeretes munkájáért *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannának.*

A résztvevők elfogadták az elnök beszámolóját a 2018. év rendezvényeiről. A napirendhez *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet* és *dr. Ósz Károly* szólt hozzá.

Bari Gyöngyi gazdasági vezető ismertette a költségvetés teljesítéséről szóló beszámolót. Nyitó egyenleg: 1 119 066 Ft, 2018. évi bevétel 553 291 Ft, kiadás 845 665 Ft volt. Ismertette a 2019. évi költségvetést is. Nyitó egyenleg: 845 665 Ft, 2019. évi tervezett bevétel 2 159 000 Ft, tervezett kiadás 2 013 000 Ft. A bevételek között pályázati támogatások is szerepelnek, így a tervezett számok akkor valósulnak meg, ha sikeresek lesznek a pályázatok.

Dr. Marjanucz László elnök részletesen ismertette a 2019. évre tervezett programokat, és felkérte a tagokat az aktív munkára.

Gulácsiné Somogyi Ilona Felügyelő bizottsági elnök beszámolójában részletesen ismertette a jogi és pénzügyi ellenőrzések során tapasztaltakat. Hiányosságot nem tárt fel a bizottság.

Dr. Antal Tamás jogi tanácsadó ismertette az egyesület adatvédelmi szabályzatát, és kérte annak elfogadását. A jelenlévők a szabályzatot kiegészítették egy melléklettel, mely az új jelentkezők felvételi kérelme és adatlapja volt.

Bari Gyöngyi gazdasági vezető kérte a tagokat, ha lehetséges, akkor ajánlják fel az egyesület részére adójuk 1%-át, mert nagyon fontos, hogy a programok megvalósításához elég anyagi forrás legyen a 2019. évben is.

A résztvevők valamennyi napirendi pont anyagait egyhangúlag fogadták el.

Dr. Marjanucz László elnök felhívta a figyelmet a tagdíjfizetésre és az aktív honismereti munkára, majd sikeresnek minősítette a közgyűlés munkáját.

2019. február 9.

GULÁCSINÉ SOMOGYI ILONA

VENDÉGEINK KÖSZÖNTÉSE

Csongrád megyei Szövetségünk évről-évre közgyűléseit mindig más városban vagy faluban tartja, ahol a házigazdák rövid kulturális műsorral fogadják a vendégeket. Nagy megtiszteltetés volt számomra, amikor a Honismereti Szövetség Pitvaroson tartott évről-évre közgyűlése alkalmából felkértek, hogy köszöntsem a megjelent tagokat.

A negyedik osztályos gyerekekkel izgatottan készültünk a vendégek fogadására. Szerettük volna megmutatni, hogy miben vagyunk ügyesek. Többen is kiválóan teljesítettek térségi mesemondó, versmondó, furulya és népdaléneklési versenyeken. A műsor első felében ők szerepeltek. Név szerint Borka Zsuzsanna, Török Veronika, Papp Roxána Flóra és Varga Larissza Maja. Utána a gergelyjárást adtuk elő. Épp a tavaszi népszokásokkal foglalkoztunk, ezért gondoltam a gergelyjárásra. Népművelő szakos tanítóként mindig fontosnak tartottam tanítványaimmal megismertetni népi játékainkat és hagyományainkat. Ezt a tanterv is lehetővé tette. Több tantárgy tananyagában is szerepelnek hagyományaink, népszokásaink, pl. magyar nyelv és irodalom, ének-zene, etika hit-és erkölctan és testnevelés. A gyerekek szívesen ismerték meg ezeket a dalokat, mozgásos játékokat és jeleneteket. Tanítványaimmal rendszeresen szerepeltünk helyi kulturális rendezvényeken is: Lucáztunk, Betlehemes jeleneteket adtunk elő, Pünkösödöltünk, de felelevenítettük a gergelyjárást is.

A gergelyjárás eredete a középkorra vezethető vissza, amikor a szegény tanulók az iskolák védőszentjének ünnepén kéregettek, mendikáltak. A diákok életének szükségszerű velejárója volt, hogy kéregetéssel teremtsék meg tanulásuk anyagi alapjait. A XVI. század második felében általános szokássá vált, hogy a tanulók nemcsak maguk, hanem tanítóik számára is gyűjtöttek adományt. A XVII. század közepétől az adománygyűjtés az új tanulók iskolába hívogatásával bővült.

A jelenet szövegét édesanyám elmondása alapján állítottam össze, aki a családon belüli Gútán gyerekként még társaival házról-házra járva gyűjtötte az adományokat. A betanításban segítségemre volt Danyiné Gógh Éva magyar-ének szakos tanárnő, aki éneket tanított osztályomban. Mivel iskolánkban szlovák nyelvet is oktatunk, a műsort egy pitvarosi szlovák népdallal fejeztük be. A hagyományoknak megfelelően a lányok kékfestő szoknyában és fehér blúzban voltak piros pántlikával a hajjukban. A ruhákat Malya Péterné szlovák szakos tanító varrta.

Előadásunk nagyon tetszett a jelen lévő tagoknak. Örülünk, hogy bemutathattuk tudásunkat. Köszönjük a lehetőséget!

RIGÓNÉ SZABÓ ERZSÉBET
tanító

A közgyűlés résztvevői

Rigóné Szabó Erzsébet és tanítványa

Tószegi Gyula előadása Pitvarosról

Pitvarosi tájház

Tószegi Gyuláné magángyűjteményében

Búbos kemence

Tószegi Gyuláné magángyűjteményében

HONISMERETET TANÍTÓ TANÁROK MŰHELYÉNEK PROGRAMJA 2019. MÁRCIUS 8-ÁN MESE, TÖRTÉNET, TÖRTÉNELEM

14.30

Megnyitó Károlyi Attila Dugonics András Piarista Gimnázium
Köszöntő Marjanucz László Csongrád Megyei Honismereti
Egyesület elnöke

I. MŰHELYBESZÉLGETÉS

Bánság-kutatások tanulságai

Marjanucz László Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, SZTE (Szeged)

A múzeum szerepe a helytörténet iránti érdeklődés felkeltésében és helyismereti nevelésben. A csehszlovák-magyar lakosságcsere kapcsán

Tóth István Móra Ferenc Múzeum (Szeged)

HELYTÖRTÉNETI, HONISMERETI FOGLALKOZÁSOK, ISKOLAI GYAKORLATOK

Élet a rendszerváltás előtt – Ifjú kutatók tehetséggondozó programja

Gecse Madaras Júlia Integratio Alapítvány (Temesvár)

Gyökér program

Kocsik Zoltán Gerhardinum Római Katolikus Líceum (Temesvár)

Honismeret a matematikaórán

Krammer Erika SZSZC Móravárosi Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája (Szeged)

16.00

II. MŰHELYBESZÉLGETÉS

Honismereti programok a kollégiumi rendszerben

Dr. Tóthné Facskó Zsuzsanna Szegedi Városi Kollégium Janikovszky Éva

Tagintézménye (Szeged)

Iskola és honismeret

Bajcsiné Forgó Éva Szegedi Dózsa György Általános Iskola (Szeged)

Békéscsaba 300

Ugrai Gábor, Jankay Tibor Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola, Békéscsabai Városvédő és Városszépítő Egyesület (Békéscsaba)

MŰVÉSZETI, ZENÉS-NYELVI FOGLALKOZÁSOK, MEGEMLÉKEZÉSEK

Magyarságismereti játékok az iskolában

Fodor Enikő Bartók Béla Elméleti Líceum (Temesvár)

Szeged irodalmi emlékhelyei

Szabó Mária Karolina Gimnázium, Kollégium és Óvoda (Szeged)

Iskola a megmaradásért - a szamosújvári Kemény Zsigmond Elméleti Líceum születése és első lépései

Juhos Helga Kemény Zsigmond Elméleti Líceum (Szamosújvár)

Kétnyelvű családok gyermekeinek tartott nyelvi foglalkozások

Mecser Szilvia Szórvány Alapítvány, Bartók Béla Líceum (Temesvár)

Nagyszalontai tapasztalatok

Berei Csongor Arany János Elméleti Líceum (Nagyszalonta)

A lengyel-magyar barátság Csongrád megyei emlékei

Mikó Valér Tisza-parti Általános Iskola (Szeged)

17.30

III. MŰHELYBESZÉLGETÉS

ANEKDOTÁK, MESÉK, SZEMÉLYES TÖRTÉNETEK

Szólások és közmondások a mesékben

Némethné Balázs Katalin Anyanyelvápolók Szövetsége szegedi csoportja,
SZSZC Gábor Dénes középiskola (Szeged)

Mese, történet, történelem jelenetekben megelevenedve

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna Honismereti Szövetség Pedagógiai Munkabizottsága és Makói József Attila Gimnázium (Makó)

Dugonics András és „Szegednek népe...”

Károlyi Attila Dugonics András Piarista Gimnázium (Szeged)

Galamb József

Gergelyné Bodó Mária Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és SZSZC
Déri Miksa Szakgimnáziuma (Szeged)

E megvalósult, tartalmas programunk előadásából önálló kötetet jelentetett meg egyesületünk Mese, történet, történelem címmel, szerkesztő:

Károlyi Attila.

LÁTOGATÁS A SZEGEDI ZSIDÓ HITKÖZSÉGBEN

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2019. március 22-én, a honismeret napja alkalmából a Szegedi Zsidó Hitközségben tett látogatást. A látogatás komplex volt, hiszen magában foglalta a hitközségi székházban lévő hitközségi archívum és díszterem, valamint a zsinagóga megtekintését. Sajnos a temető nem kerülhetett sorra.

A szegedi zsidóság emlékeinek különleges helye a számos polgári ház mellett a zsidó temető. Idő hiányában ide nem jutott el a csapat, de az érdeklődőknek javasolnám Szeged zsidó temetői című kötetet.¹

Neves emberek nyugszanak itt, akik Szeged társadalmában, de nemzetközi szinten az élet minden területén jelentőset alkottak. (Gazdaság, kultúra, művészet, építészet, oktatás, jótékonyosság, néhányat kiemelve!) Itt nyugszik a két világhíres rabbi, Löw Lipót és fia Löw Immánuel is. A sírkert köveinek szimbolikája egyedülálló.

A zsidó hitközség archívumát emelem ki elsőként, mint a látogatás első helyszínét. A Szegedi Zsidó Hitközség története 1785-ben kezdődött, bár előtte is éltek zsidók a városban. A kezdetektől számítva a mai napig nagyon sok dokumentum keletkezett, melyek a közösség útját, sorsát végigkísérték. Azonban sajnos több nagyobb trauma érte a közösséggel együtt az iratokat is. Elsőnek az 1848-as szabadságharc utáni megtorlás félelmét említem, amikor számos kompromittáló iratot égettek el.² Hiszen a szabadságharcban zsidó katonák is harcoltak. A következő trauma az I. világháborúban érte a gyűjteményt, majd következett a II. világháború, a deportálás. Ekkor a Löw rabbik felbecsülhetetlen értékű könyvtárának is méltatlan sors jutott, amíg Czibula Antal és Majtényi tiszteletes föl nem karolta az ügyet. Ugyanúgy, vagy súlyosabban sínylették meg az iratok a következő időszakot. Például a Chevra Kadisa irattárát - mely a székház földszintjén volt - elhordták. Nem maradt információ, mikor és hogyan semmisült meg. A hitközség irataiból nagyon sok eltűnt. A hitközség 1785-ben létesült, mint említettem, de a legkorábbról megmaradt egyetlen irat 1823-ból datálódik. Az 1860-as évekből maradt két főrabbisági jegyzőkönyv, több iratot az 1890-es évektől tároljuk. Sajnos erősen megfogyatkozott minden évkör iratmennyisége. Fel nem deríthető módon kerültek ki további dokumentumok, sajnos árverésen és egyéb helyen is felbukkannak.

Két éve fogtunk abba a munkába, mely a dokumentumok megőrzését és kutatásuk széleskörű lehetővé tételét szolgálja. Ez pedig minden irat digitalizá-

1 *Ábrahám Vera: Szeged zsidó temetői. Szeged, 2017.* A kötetben közel 14 ezer névadat szerepel, többnyire sírhelymegjelöléssel.

2 Az akkori elnök Kohen Ábrahám házában, amíg a rabbi Makón tartózkodott.

lása, és kulcsszavazása. Sok ezer szó teszi lehetővé, hogy a világ bármely táján a weboldalunk rovatába beírva, minden megmaradt irat a kutató elé kerülhessen.

Archívum szoba-részlet (2019)

A dokumentumok kb. 20 fm mennyiségben, irattári dobozokban kerültek a polcokra, az Egyesület tagjai belépve az archívum szobájába, elsőnek ezt láthatták. Az iratok 1823-tól kezdődően dokumentálják a hitközség és a Chevra valamint a Szegedi Főrabbi fiókhitközségeinek széleskörű történetét. Egyedi irataik közül sok szolgálhat eddig még föl nem használt forrásként. Számos tanulmány születhet még segítségükkel. Honlapunkon témaajánlatot is olvashat az érdeklődő. <https://szegedjewisharchive.org/>

Az archívum kezelője különlegességeket is bemutatott, ilyen volt pl. a Chevra Kadisa¹ aranykönyve. Sajnos az idők során csak ez az egyetlen kötet maradt

1 Szent Egylet. Halottak körüli teendőkkal, temetkezéssel, temetővel foglalkozó társaság. A hitközség mellett önállóan működött. Legfontosabb céljuk az önzetlen jótékonykodás volt, alapítványokat hoztak létre, kórházat létesítettek., sokoldalúan segítettek. A társaság tagjaként dolgozni nagy megtiszteltetést jelentett, de komoly anyagi ráfordítást is követelt. Ilyen volt a felvételi díj, az éves tagdíj is. A jelölt 3 évnyi próbaidősnek (addig: mlatse) számított, utána vették a tagok közé. Példamutató életet kellett élnie, és amennyiben ezt nem tartotta be, megszüntették a tagságát. Neveiket, apja, fiai nevét, belépési idejét az ún. törzskönyvbe (aranykönyv) héberül jegyezték föl. A Szegedi Chevrának 3 ilyen könyve volt, melyből csupán 1 maradt meg. Néhány éve sikerült restauráltatni és magyarra fordítani, valamint a történetét megírni. A kötet névmutatójával kitűnő forrás a családkutatók számára is. *Ábrahám Vera- Bányai Viktória: A Szegedi Szent Egylet Aranykönyve. A harmadik törzskönyv. Szeged, 2014,*

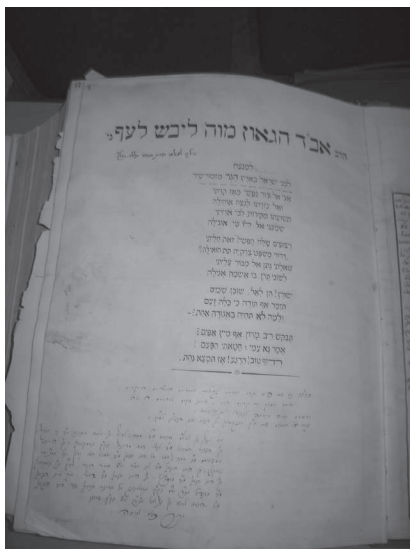
meg, az előző kettő elveszett. Ez az igen fontos dokumentum tartalmazza több adat mellett a chevra tagjainak és fiainak neveit, mikor kerültek az egyesület kötelekébe. Az előző törzskönyvekben az alapszabályzat szerepelt, továbbá a halottak nevei, illetve helyük a temetőben. Mivel a megmaradt ún. Aranykönyvnek több lapja hiányzik, a teljes tartalma nem ismert, viszont az előzőek tartalmáról *Löw-Klein*:¹ A *Szegedi Chevra* c. kötet ad felvilágosítást.

A Szegedi Chevra Aranykönyvének borítója (restaurálás előtt)²

1 *Löw Immánuel-Kulinyi Zsigmond: A Szegedi Chevra 1787–1887. Szeged, 1887. 21-23.*

2 Posner József műintézetében Budapesten készült 1774-ben. A restaurálást 2014-ben Vona Jánosné készítette.

Az Aranykönyv első lapja Löw Lipót főrabbié, ahol a saját költeménye valamint haláláról szóló jegyzőkönyvre utaló sorok olvashatóak

Az archívum egyedi irataival kitűnő forrásul szolgál Szeged zsidóságának történetét kutatók számára, de nélkülözhetetlen a családkutatók számára is.

Könyvtárunk állománya kiegészítő forrásul is szolgálhat a kutatóknak. Hitközségünk tulajdonában van mintegy 100 imakönyv, melyeknek különlegessége a tulajdonbejegyzés, esetleg családi adatok feltüntetése. Némelyikük talán egyetlen megmaradt emlék valaha volt családokról.

Néhány régi imakönyv feldolgozás előtt. Különlegességük a tulajdonbejegyzés

A zsidó hitközségi program befejező állomása a zsinagóga volt. A szegedi zsinagógát a világ 10 legszebb zsinagógái között tartják számon, méltán ejt ámulatba mindenkit.

Bemutatása előtt néhány mondat a szegedi zsidóság történetéről! A szegedi zsidóság írott történetének kezdési időpontja 1785. Korábban is tartózkodhattak átmeneti ideig zsidók a városban, erre azonban csak közvetett bizonyítékok vannak.¹ Letelepedésükre irányuló kérvények 1785. évből maradtak fent, tehát ezért tekinthetjük a kezdetnek. A zsidó hitélet irányítója a rabbi. A szegedi közösség első rabbija 1789-től Jechiel volt. Őt 1790-ben Bak Hirsch követte, aki 53 évig 1843-ig dolgozott és 95 évesen halt meg.² Pillitz Dániel 1843-tól 1846-ig töltötte be posztját. 1850-től Lőw Lipót állt a szegedi zsidók élére 1875-ig látta el feladatát. Őt fia Lőw Immánuel követte. Tragikus halála 1944-ben 90 éves korában, méltatlan körülmények eredményeként következett be, miután a szegedi téglagyárba hurcolták. Innét vagonba került, ahonnét Budapesten ugyan kimenekítették, de ekkor már késő volt a segítség A szegedi zsidóság a 19. században ill. a 20. század elején élte fénykorát. Előtte és utána a közösség az egyenjogúsításért, majd a fennmaradásért és túléléséért küzdött. Végül a Soá következtében a közösség töredék hányada vitte tovább az életet.

A közösség jogos elvárása, hogy imahelye, vagyis zsinagógája legyen, ez az igényük 1789. január 18-án a hatóságokhoz intézett folyamodványban fogalmazódott meg. Mivel elutasították a kérvényt, 1797 októberében erre a célra kinéztek egy épületet, ahol a rabbi lakott. Az építési szándékukról nem mondtak le, és az elutasítás ellen a helytartótanácshoz fordultak. Eredményeképpen ugyan különböző kikötések mellett, de 1803-ban megkezdődött az építkezés.³ Az épület közel négy évtizedig funkcionált. A közösség újabb zsinagógája 1840-re készült el, ún. teremépület volt, melyet 3 évig használtak. 1843-ban szentelték fel a következő zsinagógát,⁴ a teremépületet pedig közösségi célra adták át. A jelenlegi zsinagóga 1903-ban Lőw Immánuel és Baumhorn Lipót tervei alapján 3 év alatt készült el. 1903. május 19-én adták át rendeltetésének, az ország második legnagyobb zsinagógáját.

1 Lőw Immánuel - Kulinyi Zsigmond: *A szegedi zsidók 1785-től 1885-ig*. Szeged, 1885. pp. XVI-XVII. Megjegyzem; a hivatkozott oldalakon említenek a szerzők egy 1723-ból származó jegyzőkönyvet, melyben zsidó eskümintát olvasható. Ez közvetett bizonyítéka annak, hogy huzamosabb ideig (kereskedelmi célból) éltek zsidók a városban.

2 Lőw Immánuel - Kulinyi Zsigmond: *A szegedi zsidók 1785-1885-ig*. Szeged, 1885. pp. 163-168.

3 Lőw Immánuel - Kulinyi Zsigmond: *A szegedi zsidók 1785-1885-ig*. Szeged, 1885. pp. 148-171.

4 A mostani „Régi zsinagóga”

Építészetileg eklektikus stílusú, szecessziós mór-arab mediterrán, barokk, gótikus, román stíluselemekkel. Az épületen alkalmazásra került néhány a kor építészeti újításai közül, így például vasbetont is használtak, a tartószerkezetében is számos mérnöki újítást alkalmaztak. Löw Immánuel munkássága nyomán e zsidó templomban volt először magyar nyelvű felirat a diadalíven: „*Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!*” A zsinagóga legszebb része a kupolabelső, amely a világot szimbolizálja. A kupola 4 csegelyére az erkölcsi létet meghatározó három (de [héberül négy szóval kifejezhető) tényezőt írták fel héberül: a Tóra, a munka és az emberszeretet. A kupola 24 oszlopa a nap huszonnég óráját szimbolizálja, fölöttük kék alapon a csipkebokor virágai a kinyilatkoztatás szimbólumai. Középen a Dávid csillag körül a nap kivilágítható sugarai koronázzák meg az égboltot. A festett kupolaablak és az épület valamennyi színes üvegablaka Róth Manó munkája. A szecessziós földszinti és emeleti ablakokon a zsidó nép vallásának és történelmének fontosabb eseményeit jelenítik meg. A főbejárat felett látható a Régi zsinagóga képe, elébe egy csónak kikötve, emlékeztetve a szegedi nagy árvízre (1879), mellette pedig az Új zsinagóga képe látható.¹

Az épület külső felújítására 2017-ben került sor, a belső építészeti felújítás azonban anyagiak hiányában még várat magára.

Zsinagóga belső²

A ZSIDÓ ÜNNEPEKRŐL

1 [https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%9Aj_zsinag%C3%B3ga_\(Szeged\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%9Aj_zsinag%C3%B3ga_(Szeged)) alapján.

2 <http://szecesszio.szegedvaros.hu/setak-szeged-zsinagoga/>

A zsidóság egyik összetartó ereje a szombat megünneplése. A vallás alapja - mint akár a keresztényé is - a szeretet. Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!

A zsidó év¹ ünnepeihez szigorú rituális előírások kapcsolódnak. A férfiak részéről a meghatározott és időhöz kötődő parancsolatok betartása, a nőkre pedig az előírt néhány időhöz kötött parancsolat mellett a kóser-, és ünnepi háztartás vezetése, az anyaság, és a család.

A szombat, mint az egyiptomi kivonulás ünnepe a szabadság elnyerésére emlékeztet. A szombat „...*hetente ismétlődő isteni tiltakozás a szolgaság és elnyomás ellen a világ teremtése elleni halálos bűn.*”² „*Ha a zsidóság (...) elfelejti a szombatot, szellem szertefoszlik, szétporlad.*”³ Az emberi lélek, értelem és test szabadságát emeli ki, ezért is tiltották minden időben az elnyomók a szombat megtartását. A szombat ünneplésére úgy kell felkészülni, mint amikor jeles vendéget várnak. Az ünnep hivatalosan pénteken a gyertyagyújtással kezdődik, ez a kitüntetett feladat az asszony dolga. A szombati asztal terítéke megszőkott, legfontosabb része két felvágatlan kalács,⁴ kiddyus pohár⁵ és bor.

Az esti Istentisztelet a szombat köszöntésének rítusa.⁶ Az ünnep befejezésének idejét a napnyugta határozza meg, borra, fényre és illatos fűszerre áldásmondással búcsúztatják.⁷

Az ünnepnapok dátumai:

- Ros HáSáná: tisri 1–2.
- Jom Kippur: tisri 10.
- Szukot: tisri 15–21.
- Smini Áceret és Szimchát Tóra tisri: 22–23.
- Peszách niszán: 15–22.
- Sávout: sziván 6–7.

Sorra vége a fő ünnepeknek! A Tóra által előírt ünnepek szent napok: Peszách, Sávout, Smini Áceret és Ros Hasana. Az ünnepek különleges napok, melyek a zsidó életet színesítik, egyben alkalmak a nép győzelmeinek, sikereinek, de gyászának és tragédiájának visszaidézésére is.

Minden ünnepnek megvannak az egyedi vonásai, néhány gondolat következzen róluk!

1 az évek számlálása más rend szerint zajlik, most az 5870. évet éljük.

2 Donin, H.H: Zsidónak lenni. Bp.2003. 70.

3 Donin, H.H: Zsidónak lenni. Bp.2003. 72.

4 Chálá, melyre áldást mond a családfő, majd darabokra törve kiosztja az asztal mellett ülőknek.

5 A családfő áldással, imával köszönti a szombatot és a feleségét, aki a szombati ételt elkészítette.

6 Kábálát sábat.

7 Hávdála

Peszach a zsidó „húsvét,” az Egyiptomból való elszabadulás ünnepe. A Tóra a kovásztalan kenyér ünnepének nevezi, hiszen középpontban a pászka van. Az ünnepre készülődés sokrétű és összetett munka, egységes rítus szerint zajlik minden zsidó otthonban.

A Peszach fontos része a széder, jelentése rend, ez a rituális lakoma neve. A vacsorához az ünnepi vacsorán kívül 10 kellék szükséges, melyek részben az asztalon, részben az ünnepi tálon meghatározott módon helyezkednek el: Mindegyiknek szimbolikus jelentése van és az egyiptomi kivonulásra emlékeztetnek. A szédert a Hággáda szerint vezeti le a családfő a Peszach esti istentiszteletről hazatérve. Öltözéke fehér gyászruha. Az ünnep előtt az elsőszülött fiúk böjtölnek. Fontos előírás a jótékonyág, a rászorulók segítése.

A **Sávout**, vagyis a hetek ünnepe, azt a csodálatos eseményt rögzíti, ami Izrael gyermekeivel történt a kivonulás után. Hét hét elteltével a Teremtő ki nyilatkoztatta akaratát, és a Sinai hegyen átadta a 10 parancsolatot.¹ Ezen az ünnepen tejes ételt szokás fogyasztani.

Ros Hasana a Félelmetes Napok egyike, a szellemi önvizsgálat és bűnbánat időszaka, mely 10 napos. Lezárása a Jom Kippur vagyis az engesztelés napja. A zsidóságnál ez az új év kezdete. Fontos előírás a sófárfűvés, ezt kötelező meghallgatni, hiszen a bűnbánatra emlékeztet. További előírás az egész napos böjt és imádkozás a zsinagógában. Az ünnepi vacsora része a méz, mely édes és jó év kívánságát jelenti.

Szukot² a sátrak ünnepe. A 40 éves sivatagi vándorlásra utal. „...sátrakban adtam lakást Izrael fiainak, amikor kihoztam őket Egyiptomból.”³ Az örömnepnek közé tartozik. Ilyenkor feldíszítik a sátrat, ahol majd az ima és az ünnepi étel elfogyasztása zajlik. Továbbá az előírás szerinti növényekből készített ünnepi csokorral örvendeznek az Örökkévaló előtt az összegyűltek. A négy növény: citrusgyümölcs,⁴ fűzág,⁵ pálmaág,⁶ mirtuszág.⁷ Az ünnepnapokon a sátorban laknak vagy étkeznek, szokás szerint mézes almát, süteményt, bort.

A szukot ünnepének utolsó, 8. napja a Szimchát Tóra, vagyis az ünnep lezárása. Ez az év talán legvidámabb ünnepe, ilyenkor a Tórát hétszer körbeviszik

1 A zsidóságnak a Tóra szerint 613 parancsolatot kell betartania.

2 Sátor

3 (Mózes 23:42)

4 etrog

5 árává

6 luláv

7 hádász

a zsinagógában. A Tóra vivése megtiszteltetést jelent. A gyerekek zászlókat lobogtatva, táncolva járnak körbe, énekelnek, a felnőttek cukorkákat dobálnak.

A posztbiblikus ünnepek: Chánuká, Purim és Tisa BeÁv.

A **Chánuká** 8 napig tart, a Makkabeusok kivívott szabadságharcának és a Jeruzsálemi Templom visszafoglalásának¹ ünnepe. Szertartásosan naponta egy-egy gyertyát gyújtanak és a gyerekek minden nap ajándékot adnak.

Purim egynapos ünnep, egy hónappal Peszach előtt zajlik. Arra emlékeznek, amikor Hámán gonosz tervét a zsidók kiirtására meghiúsították. Eszter könyvében leírt események végighallgatása az asszonyok egyik időhöz kötött parancsolata. Ilyenkor is előírás ajándék adása, és ez az evés, ivás, vigadás napja. A sorsvetés napja egyben, ilyenkor a gyerekek Purimspiel játékot játszanak.²

A tél végén, egy héttel a legnagyobb zsidó örömnepet, a Purimot megelőzően még egy kisebb örömnep, a **Zájin Ádár**, ádár hónap hetediké, Mózes születésének és halálának évfordulója.³ Ezen a napon a hal a szokásos vacsora. Ilyenkor tartják a Chevra Kadisa⁴ éves összejövetelét is.

Tisa BeÁv az év legszomorúbb napja, az első és második Jeruzsálemi Templom lerombolásának évfordulója.⁵ A böjton kívül több előírás betartása kötelező.

Vannak kivételes napok, melyek a zsidóság életének fontos részei, ezek:

Tu Bisvát, a fák ünnepe, amikor 14 féle gyümölcsöt kell fogyasztani.

LágBáOmer, mely a pestisjárványt jelzi, amikor a rabbi Ákiva tanítványait elpusztította. Ez a nap amellet, hogy a „tudósok ünnepe”, megemlékezés a cádikok⁶ halálzási évfordulójáról.

Jom HáÁcmáut, a Függetlenség napja, Izrael állam 1848. évi újjáalapításának ünnepe.

Jom Jerusálajim, Jeruzsálem újraegyesítésének napja.

ÁBRAHÁM VERA

Elhangzott 2019-ben a honismeret napján, Szegeden, a zsinagóga és a zsidó hitközség látogatása alkalmából.

1 I.e 165. év

2 Tenderli.

3 Halálának pontos napját kiszámíthatjuk a Biblia (Mózes IV. és V. könyve) alapján, márpedig ő azt mondja közvetlenül halála előtt: „százhusz éves vagyok ma” — ha ezt szószerint vesszük, úgy kell értenünk, hogy ugyanezen a napon született is.

4 Szent Egylet

5 I.e. 70. és 586

6 Igaz emberek

Ábrahám Vera a zsidó hitközség dísztermében

A szegedi zsinagógában (1)

A szegedi zsinagógában (2)

ISKOLATÖRTÉNETI ÖSSZEFOGLALÓ

GYÖKEREINK

Ki hinné, hogy az idén 50 éves Béke Utcai Általános Iskolának a XIX. századba visszanyúló gyökerei is vannak? A mai Gutenberg, Bolyai valamint Hajnóczy utca által határolt területen álló, 1840-ben épített „teremépület” oktatási célokat szolgált: a Szegedi Izraelita Népiskola működött benne. Először, 1844-ben a fiúiskola kezdte meg működését, majd 1851. május 14-én nyílt meg a leányiskola. A népiskola a zsidótörvények ellenére a második világháború alatt is folytatta munkáját, kb. 120 beírt tanulóval. 1944. március 19-én azonban megkezdődött Magyarország német megszállása, s az iskola nem működhetett tovább. Az 1945-46-os tanévben indult újra az oktatás, azonban ez nem volt hosszú életű. 1948. június 16-án életbe lépett az egyházi iskolák államosításáról szóló törvénycikk, s ez azt jelentette, hogy az 1947-48-as tanév volt az utolsó a XX. századi Szegedi Izraelita Általános Iskola történetében. 1950 szeptemberében új fiúiskola nyitotta meg kapuit ugyanott: a Gutenberg utca 11. szám alatt Juhász Gyula elnevezéssel. Jogelődünket, a Juhász Gyula Általános Iskolát az iskolák államosítása után keltették életre. Az 1950-51-es tanév volt az első, ami-

kor ez az állami iskola tanulókat fogadott. Zoltai Árpád igazgató irányításával 10 tanulócsoporthoz és 16 pedagógus kezdte meg munkáját az ódon falak között. Az 1952-53-as tanévtől Franyó Ferenc lett az igazgató, 1959-től Pásztori Béláné vezetésével működött az iskola.

A KEZDETEK

A Béke Utcai Általános Iskolát 1966-ban adták át a tanulóifjúságnak. Az új iskolát Tarnai László, a Szegedi Tervező Vállalat mérnöke egyedileg tervezte, mivel 16 tantermes iskolára nem volt títusterv. Intézményünk az akkor megszűnő Juhász Gyula Általános Iskola jogutódja.

A diákok és a nevelőtestület Pásztori Béláné igazgató vezetésével az 1965/66-os tanév folyamán - rendhagyó módon tanév közben, 1966 tavaszán - költözött át a Béke és a Jósika utca sarkán elhelyezkedő épületbe. Az épület új bútorokkal várta leendő lakóit. A szertárak anyagát és az egyéb taneszközöket a diákok és a pedagógusok öntevékeny módon négykerekű kézikocsikkal, triciklikkel szállították át az új épületbe. A megüresedett Gutenberg utca 11. szám alá költözött a Közgazdasági Technikum, ami addig a Mérey Utcai Általános Iskolával működött egy fedél alatt. Az önállósult középiskola ma is az épületben található, időközben felvette Vasvári Pál nevét.

Az iskolaalapítás nyertesei kétségtelenül a diákok voltak, hiszen megszűnt a gyűlölt váltótanítás, az olajos padló, a tantermek téli szénigázzsuga, s az Ybl-díjas épület (1968) tágas zsidószobákkal, napfényes osztálytermekkel, előkerttel, valamint a bejáratnál és az udvaron elhelyezett művészeti alkotásokkal várta őket. Jelképünké vált Szathmáry Gyöngyi: „Fiú kutyával” című szobra, mely iskolánk aulájának díszé, illetve logójának is központi motívuma. A bejáratnál látható „*Iskolai tudományok*” című dombormű Horváth Sándor -alkotása.

Az iskola életét átszötte a kisdobos- és úttörőmozgalom. Az évfordulók megünneplése, a sport- és a kulturális rendezvények, a tornabemutatók, a kirándulások szervezése mind a 2133.számú Kossuth Lajos Úttörőcsapat irányításával zajlott. A városi kulturális seregszemléken becsülettel helytálltak a „békeutcas” diákok, a diákolimpiákra rendszeresen továbbjutva – főleg a kosárlabdázás területén – öregbítették az iskola hírnevét.

1975-től 1992-ig dr. Vida Mihályné igazgatónő vezette iskolánkat.

1982-ben indítottuk matematika tagozatunkat, majd 1985-től választhaták tanulóink a német nyelvet második idegennyelvként.

AZ ÖNÁLLÓSODÓ KÖZÖSSÉG KIALAKÍTÁSA

1992 szeptembere óta Mészáros Zsolt az intézmény igazgatója.

1993. óta működik német tagozatunk is. Ez azt jelenti, hogy heti 5 órában tanulhatják tanulóink ezt az idegen nyelvet. Normál óraszámunk 3 óra hetenként.

Eredményeink magukért beszélnek: kiváló beiskolázási mutatóink vannak: várják tanulóinkat Szeged neves gimnáziumaiba.

Iskolánk jelenleg 19 osztályt működtet, szemben a kezdeti 16 osztállyal. Kihasználtságunk 93 %-os.

A 21.SZÁZADI KÖRNYEZET IGÉNYE

A KIOP-2005-1.7.0.f.: „*Energiagazdálkodás környezetbarát fejlesztése*” program keretében 2008 nyarán megvalósult a „főépület” homlokzati rekonstrukciója; a hőszigetelő burkolat, a nyílászárócsere, a tető hőszigetelése, a fűtésszabályozás, továbbá a belső udvar lefedése a majdani fedett átrium kialakítása érdekében. Végleges megoldást a DAOP -2007-4.2.1./2F pályázat: „*Alapfokú nevelési-oktatási intézmények és gimnáziumok infrastruktúrájának fejlesztése*” nyújtott.

A pályázat 2010 nyarán megvalósult céljai: energetikai korszerűsítés, az aula kialakítása érdekében szükségessé váló belső átalakítások (üveges bevilágító falak elbontása, padlóburkolat lerakása, a kupolatér szellőző rendszerének kiépítése), új elektromos hálózat kiépítése, fényforrások felszerelése, földszinti vizesblokkok átalakítása és teljes felújítása, komplex akadálymentesítés: IKT komplex eszközrendszerének fogadására alkalmas intézményi környezet kialakítása, a nevelés-oktatás tartalmi fejlesztéséhez szükséges eszközök beszerzése. Sajnos a csupa ablak, csupa üveg épület árnyékolástechnikájára a tervezők nem gondoltak, ezért a helyzetet Alapítványunk milliós nagyságrendű támogatása oldotta meg. 2014 nyarán Szeged város újította fel sportudvarunk töredezett, botlásveszélyes burkolatát. Előkertünkben kialakítottunk egy fűszerkertet, amelyet a gyerekek gondoznak. A kertben elültetett mandulafa az örökkévalóságot jelképezi Ezt az emlékfát a Holocaustra emlékezve ültettük el. Tankonyhánk főleg karácsony előtt foglalt: mézeskalácsot sütünk játékonysági céllal a gyerekekkel. Aulánk kihasználtsága csúcsra járatott: házi, városi és megyei versenyek színtere lett. Méltó környezetben tudjuk megünnepelni nemzeti ünnepeinket, iskolánk évnyitó, évzáró és ballagási ünnepségét. Kiállításoknak ad otthont. Rendhagyó tanítási óráinknak is megfelelő miliőt biztosít. Akadályversenyeket, asztalitenisz versenyeket tudunk tartani ebben a tágas térben. Családi napot, adventi vásárt, tökfesztivált szervezünk a szülők bevonásával, kellemes hétfégi programként. Ballagási ünnepségünk a tanév utolsó rendezvényeinek egyike. Reméljük, hogy tanulóink sok-sok élménnyel, tudással felvértezve, boldog és boldogságra képes, a közösség boldogulását is igenlő emberekként lépnek ki tőlünk, és évekkel később visszahozzák hozzánk gyermekeiket is.

LINCZER JÁNOSNÉ

Elhangzott 2019-ben a honismeret napján, a helyszínt adó Béke Utcai Általános Iskolában.

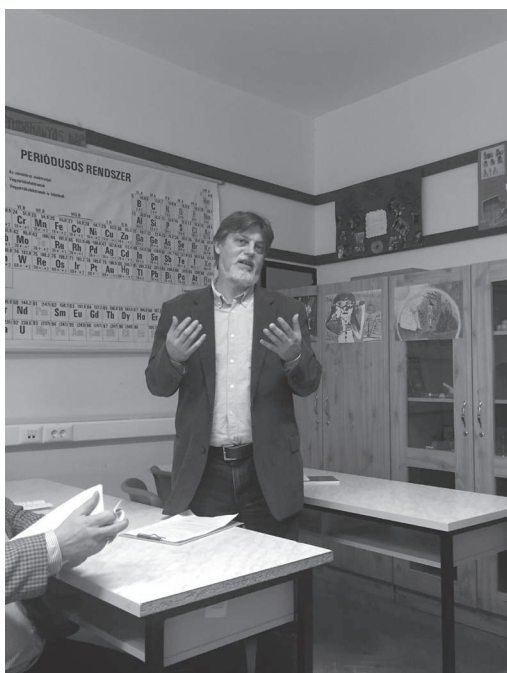
*Mészáros Zsolt igazgató
köszönti a tagokat*

Dr. Tóth István

Molnár Anita

Károlyi Attila

Német György

Linczer Jánosné

A HONISMERÉS ÚJ ESZKÖZEI: DRÓN, BLOG, INSTAGRAM...

Tisztelettel köszöntök mindenkit!

Előadásom elején szeretném megköszönni a Honismereti Szövetségnek és Debreczeni-Droppán Béla elnök úrnak a felkérést a mai rendezvénnyel kapcsolatban. Ahogy a címből is látszik – A honismerés új eszközei: drón, blog, instagram... - a most következő rövid összefoglaló némileg kilóg a mai nap programjából. Ugyan most is az ismeretátadás, a helytörténeti kutatások eredményének megismertetéséről fogok szólni, de ez a tevékenység az általam említett esetekben nem könyv formában történik.

A történet 2015-ben kezdődött. Közel négy évvel ezelőtt alapítottuk meg Makón a Szirbik Miklós Egyesületet. Már ekkor célul tűztük ki, hogy a helytörténeti kutatások elősegítése és koordinálása mellett meg szeretnénk szólítani a fiatal generációkat. Az egyesület elnöksége sokat gondolkozott azokon a módszereken, hogy milyen technikákat alkalmazzunk. Szeretném elmondani röviden, hogy milyen internet világán kívüli eszközökkel dolgozunk. Természetesen a Szirbik Miklós Egyesület is ad ki könyveket, van egy könyvsorozatunk Makói Kincsestár néven. Az eddig megjelent négy kötet az interneten is elérhető. Hirdettünk meg pályázatot makói iskolásoknak, szerveztünk helytörténeti sétákat általános és középiskolás diákoknak. Egy-egy ilyen rendkívüli történelemórán március 15. és október 23. makói vonatkozású eseményeit ismerhették meg a fiatalok. A séták mellett tematikus kerékpártúrákat is szerveztünk, templomokat, temetőket és sírokat látogattunk meg ezek keretében.

Az eddig felsorolt eszközökben nincs sok újdonság, a helyi sajátosságokat kihasználva ezekkel számos civil szervezet élhet az ország bármely településén. Ha áttérünk az internet világába, akkor megemlíthetünk két további platformot, amellyel manapság már szinte minden szervezet rendelkezik. Ez a weboldal és a Facebook oldal. A Szirbik Miklós Egyesület az alakulást követően azonnal létrehozta ezeket a saját részére. A weboldal általános és állandó jellegű információkat tartalmaz. A Facebook oldalunkat azonban igyekszünk a lehető legsűrűbben frissíteni. Itt érhető el a legtöbb felhasználó az online térben. Itt osztjuk meg a képeket, blogbejegyzéseket, vlog adásokat, eseményekről készült beszámolókat, és szinte bármit, ami az egyesület életében történt. Amit fontos kiemelni: egy weboldal létrehozásának van költsége: tárhely, domain név, oldal elkészítése. Ezzel szemben egy facebook oldal létrehozása ingyenes. Ha több embert szeretnénk elérni, akkor természetesen lehet költeni reklámra.

Miért az internet? Mert itt érhető el a legkönnyebben, a legegyszerűbben a legtöbb fiatal. A világhálón számos haszontalan, sőt káros információt találhat bárki. A mi feladatunk az, hogy olyan tartalmat állítsunk elő, amelynek segítségével értéket is közvetítünk a felhasználók felé. A webes eszközök terjedését nem lehet megállítani. De fel lehet őket használni értelmes célokra is, így a helytörténet, honismeret terjesztésére.

TELEFONOS APPLIKÁCIÓ

Sőt, manapság már nem csak számítógép segítségével tudunk bármilyen információra rákeresni az interneten. Elég hozzá egy táblagép, vagy egy okostelefon.

2017 januárjában mutatta be a Szirbik Mikós Egyesület a *MakóAnnoGuide* elnevezésű mobiltelefonos applikációját. Úgy gondoltuk, hogy megpróbálunk egy hasznos alkalmazást alkotni, amely ugyanakkor nem foglal sok helyet az eszközök memóriájából, nem veszi el a helyet a játékoktól, más applikációktól.

A *MakóAnnoGuide* Android rendszerű telefonokra tölthető le ingyenesen a Google Áruházból. Megalkotásával kettős célunk volt: egyrészt megszólítani a makói fiatalokat, akik (más fiatalokhoz hasonlóan) rendszeresen okostelefonjukba vannak feledkezve – hátha néhányan felfedezik ennek segítségével, hogy milyen szép városban élnek. Másrészt hasznos lehet turisták számára is, akik a városba érkezve szeretnének hasznos és érdekes információhoz jutni Makóról.

Az alkalmazás menüje egyszerűen kezelhető. A bemutatkozó szöveg mellett olvasható néhány információ Szirbik Miklósról, valamint a város rövid történetéről. A következő almenüben híres-neves makóiakkal ismerkedhetünk meg, majd városunk fontosabb épületeiről kaphatunk érdekes információkat. Az applikáció előnye, hogy az épületek egy, az alkalmazásba beépített, város térképen is be vannak jelölve, így azonnal fel is lehet keresni azokat.

A *MakóAnnoGuide* informatikai munkáit Pál Richárd végezte. A szövegeket Forgó Géza és Zeitler Ádám készítették dr. Tóth Ferenc segítségével. Az épületekről készült fotókat Halász Tamás gyűjtő biztosította.

BLOG

Néhány hónappal később mutattuk be egyesületünk következő projektjét.

2017 áprilisában indult útjára a *MarosKult* blog. Az oldal szerkesztőbizottsága akkor így fogalmazta meg céljait:

Felületünk egyaránt nyújt lehetőséget tagjaink friss kutatási eredményeinek rövid esszé formájában történő közzétételére, helytörténeti szempontból érdekes tárgyak, a hozzájuk kapcsolódó emlékek bemutatására, vagy az Egyesület által szervezett vagy látogatott programokon tapasztalt élmények megosztására.

HOGYAN MŰKÖDIK A BLOG?

A blogot a Szirbik Miklós Egyesület vezetősége, és az általuk meghatározott szerkesztők irányítják. Különböző rovataink strukturálják a különféle témák

megjelentetését, áttekinthetővé teszik a blog követését. Célunk, hogy élővé tegyük az Egyesület munkáját, saját nézőpontunkat, véleményünket érvényre juttassuk a helytörténeti, kulturális események, történések, jelenségek területén, egyúttal kutatási részeredményeinket, tapasztalásainkat, meglátásainkat közöljük.

MIÉRT ÉRDEMES KÖVETNI A BLOGOT?

Úgy véljük, a blog (web+log) mint online elérhető napló mozgalmasabb, mint információgazdag, ám statikus weblapunk; és komolyabb, strukturáltabb, összeszedettebb, valamint szélesebb közönség számára elérhető, mint a kifejezetten közösségi célokat szolgáló Facebook-oldalunk. Blogunkon szeretnénk azokat az eredményeket, látásmódokat bemutatni, amelyek az időszakosan megrendezett programjaink mellett, vagy a mérföldkő-jelentőségű eseményeink (pl. egy új kötet kiadása) mögött állnak: a munkát, amelyet eddig csak a háttérben tevékenykedők tapasztalhattak, láthattak.

A blogon megjelenő írásokat témák alapján csoportosítják. Ezek a rovatok a következők:

Keresgélő

Otthonunkban, munkahelyünkön, hétköznap és ünnepnapokon is különféle tárgyak vesznek körül bennünket. Ezek jelentése, jelentősége mindannyiunk számára más és más lehet: a tárgyak által, vagy az azokkal közösen megélt emlékek ruházzák fel többletjelentéssel a minket körülvevő materiális világot. Rovatunkban ezeket a viszonyrendszereket mutatjuk be emlékek, érzések, történetek segítségével.

Beszélgető

Számos olyan ember él, vesz körül bennünket városunkban, akik tudásukkal, képességeikkel, tehetségükkel méltán tekinthetők helytörténeti értéknek. Velük készült interjúinkat olvashatják e rovatunkban – okulásra, ösztönzésre, kapcsolódásra, csodálkozásra.

Olvasó

Szépirodalmi szösszenetek Makó történelmi és kortárs alkotásaiból.

Fényképező

A fotó sokszor többet mond a szavaknál. Mi azért megpróbálunk néhány szót is a képek mellé szúrni.

- Ismertető
- Könyvek, tanulmányok, esszék – górcső alá vesszük, ajánljuk, elemezzük.
- Tudósító
- Kulturális események, hírek – ahogyan mi látjuk.

Sajtó

Hogyan mutatta be az egykori népeletet, hogyan és milyen híreket közölt néhány évtizeddel ezelőtt a lokális sajtó? Ezeket mutatjuk be rovatunkban.

Kutatgató

Egyesületünk tagjai közül többen foglalkoznak tudományos kutatómunkával a helytörténethez kapcsolódó tudományterületeken, pl. a történelem- vagy a néprajztudomány területén. Az ő kutatási eredményeiket, egy-egy érdekességet osztunk meg ebben a rovatban.

Tallózó

Egyesületünk tevékenysége számos intézmény, civil szervezet munkájával kapcsolatban áll. Rovatunkban ezt az összekapcsolódó munkásságot mutatjuk be, kitekintve az Egyesület határain túlra.

Emlékező

Emberek, akik valami maradandót alkottak munkásságukkal, személyiségükkel – és sajnos már nem lehetnek közöttünk.

A blog indulása óta számtalan írás jelent meg, és a több mint 20 ezer látogató azt jelzi, hogy van érdeklődés a helytörténeti témák iránt.

Vlog

Napjainkban egyre többen foglalkoznak vloggerkedéssel, vagyis videók készítésével és megosztásával az interneten. Egy-egy videót több millióan tekintenek meg, egy-egy vlogger csatornáját pedig több százezren követik Magyarországon. A Szirbik Miklós Egyesületnek is van csatornája a legnépszerűbb videó-megosztó portálon, a Youtube-on.

A csatorna a blogunkhoz hasonlóan a *MarosKult* nevet viseli. Az első évadban 10 videót lehet megtekinteni. A videók Makó leghíresebb épületeit mutatják be, nagyságrendileg 1 percben összefoglalva a legfontosabb információkat. Fontos, hogy a felvételek drón segítségével készültek, tehát a levegőből láthatjuk városunk szépségeit.

A kép- és hanganyag vágását Csikota Vivien készítette, a szöveget Máté-Fehér Anna mondta el. A szöveget Zeitler Ádám írta. Az anyagok elkészültében közreműködött Forgó Géza és Halász Tamás.

Az első adás premierje 2018. november 21-én volt az egyesület Facebook oldalán. Ezt követően minden szerdán egy-egy újabb részt lehetett megnézni a Youtube-on és a Facebookon is. A bemutatott építmények a következők: Bérpalota, Korona, József Attila Gimnázium, városháza, Kossuth-szobor, Hagymatikum, pénzügyi palota, Hagymaház, régi rendőrség, református ótemplom, belvárosi római katolikus templom.

A feltöltött anyagokat több mint hétezeren nézték meg eddig a közösségi portálon. A legnépszerűbb videó a pénzügyi palotáról szól, több mint ezren nézték meg. Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy sikeres volt a projekt.

Bízunk benne, hogy a jövőben folytatni tudjuk a sorozatot egy második évaddal, hiszen rengeteg szép épület, különleges hely van Makón, amelyről drón segítségével csodálatos felvételeket lehet készíteni.

INSTAGRAM

2019 februárja óta rendelkezünk Instagram fiókkal, ahol képeket, érdekességeket és legújabb bejegyzéseinket is megosztjuk. Az Instagram egy Facebookhoz hasonló közösségi portál, amely egyre népszerűbb, főleg a 30 év alattiak körében.

Röviden összefoglalva: az interneten is lehet értékeket közvetíteni, és sokkal több ember érhető itt el, mint más platformokon. A Szirbik Miklós Egyesület online portfóliója az alábbi eszközökből áll: weboldal, facebook oldal, telefonos applikáció, blog, vlog, instagram oldal.

Az egyesület a jövőben is folytatni szeretné a fiatalok megszólítását a helytörténet témakörében. Bízunk benne, hogy ötleteinkkel, tevékenységünkkel egyre több makói figyelmét érdemeljük ki.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!
Elhangzott Budapesten, a Vigadóban 2019. március 24-én,
a honismeret napja alkalmából

ZEITLER ÁDÁM

HATÁRON ÁTNYÚLÓ HONISMERETI VERSENY 2019-BEN

Már hagyományosnak mondható, hiszen 11. alkalommal került megrendezésre Csongrádon a Határon túli honismereti vetélkedő 2019. április 05-én.

A verseny forgószínpadszerűen lezajló akadályverseny, melynek célja a hagyományörzés, mottója: „kalákamunkák végzése”. Három témakör köré épült: a fonó, kalákamunkák, családi kapcsolatok. Előzetes feladatként tablót kellett készíteni, csasztuskát írni.

A megmérettetés hat helyszínen játszódott le, amelynek egyikében kenyeret süthettek a gyerekek. A helyszínt a CSTÁI Széchenyi István Általános Iskola biztosította, és nevelőtestülete a lebonyolításban, rendezésben fő szerepet töltött be. Az állomásokon érdekes, tanulságos, de tudást igénylő rejtvényeket, totókat, feladatlapokat kaptak a gyerekek. 24 csapat mérte össze tudását! Több éve, hogy az Oktatási Hivatal is aktív segítője, szervezője rendezvényünknek, ők is képviseltetik magukat mind a megnyitón, mind a versenyen.

A versenyt Bedő Tamás Csongrád város polgármestere nyitotta meg.

Dr. Marjanucz László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke méltatta a részvételt és a honismeret fontosságát.

Gyöngyi Alexandra, mint intézményvezető hangsúlyozta a hagyományok ápolását, melyet átadunk az utókornak.

A megnyitón fellépett a Röpülj páva kör, akik citerával és népi hangszerekkel gazdagították műsorukat.

Rostáné Hajdú Erzsébet, az intézményi Történelem Munkaközösség vezetője ismertette a programot. A versenyzőket az eredményhirdetés után népi étellel vendégeltük meg: babgulyással és buktával.

Gratulálunk a díjazottoknak, bár igazán nem a helyezés, hanem a részvétel a fontos.

Minden csapat értékes könyvcsomagot, Csongrád hagyományait bemutató DVD-t, mézeskalácsot, könyvjelzőket vihetett haza.

A verseny fő támogatói: Csongrád Város Önkormányzata, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, Hódmezővásárhelyi Tankerület, Oktatási Hivatal Szegedi POK, Csemegi Károly Könyvtár, Tari László Múzeum, Városi Galéria, Virág-varázs, és a segítő mesteremberek. Köszönet illeti a szervezőket, a Történelem Munkaközösség tagjait, hiszen nagyszerű napot töltöttünk el együtt.

ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET

„PRO PATRIA ET LIBERTATE”

A Rákóczi Szövetség Pitvarosi Helyi Szervezete 2019-ben második alkalommal szervezte meg történelmi levelező versenyét, amelynek idei témája II. Rákóczi Ferenc fejedelem élete és munkássága volt.

A verseny előtti megnyitó alkalmával helyi művészeti csoportok tagjai adtak elő rövid műsort, illetve a Helyi Szervezet alelnöke, Oláh Kálmán és a polgármester, Radó Tibor úr mondott rövid köszöntő beszédet.

A versenyben 9 csapat versenyzett a három levelező fordulóban, amely mindegyikében egy-egy feladatlapot és egy-egy kreatív feladatot kellett megoldani. A kreatív feladatok között például levelet kellett írni a 17. század stílusában, Rákóczihoz kötődő népi legendákhoz kellett illusztrációkat készíteni, vagy Rákóczi életéhez kötődő városokkal kapcsolatban kellett információkat gyűjteni.

A döntőbe négy csapat került be, ezek közül három pitvarosi és egy tótkomlói volt. A döntőben, - amelyet az Áttelepítettek Emléknepjéhez közeli időpontban, 2019. április 13-án szerveztek meg, - sok színes feladatot kellett megoldania a csapatoknak. Többek között kvíz kérdésekre kellett válaszolni, amelyekben a szerencse is megjelent, hiszen a megszerezhető pontszámot a gyerekek dobókockával gurították ki, bemutathatták azt a várost, vagy történelmi személyt, akit választottak a levelező forduló alatt, activity-t játszottak, a régi magyar szavak közül kellett felismerniük néhányat, és képek alapján kellett személyek életéről beszélniük. A szóbeli forduló megszervezését a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai is támogatták.

A versenyt a helyi Művelődési Ház nagytermében szervezték meg, és számos érdeklődő jelent meg és szurkolt a versenyzőknek. Végül nagyon szoros pontszámállás mellett a tótkomlói csapat nyerte meg a versenyt. A versenyzők értékes díjakkal térhettek haza, a győztes csapat jutalma négynapos felvidéki út volt, amelynek költségeit a helyi szervezet pályázati pénzből fedezte.

DR. KASUBA RÓBERT

BOGDÁN LAJOS EMLÉKTÁBLÁJÁNAK AVATÁSA 2019. ÁPRILIS 26-ÁN

Prof. dr. Blazovich László és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület kezdeményezésére emléktáblát helyeztünk el Bogdán Lajos, az egyesület örökös, tiszteletbeli titkára tiszteletére valamikori otthona, a Szeged, Bartók tér 4. számú ház falára. Az ünnepségre 2019. április 26-án 15 órától került sor. Táblaavató beszédet prof. dr. Blazovich László, Szeged város díszpolgára, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület előző elnöke mondott. Bogdán Lajos munkáját Kiss Ernő, a Csongrád Megyei Népművelők Egyesülete elnöke méltatta: Bogdán Lajos 1963-tól dolgozott az évtizedek alatt többször is nevet változtató Csongrád Megyei Művelődési Központban, amelynek 32 évig volt munkatársa. Alapító tagja volt a Népművelők Egyesületének, a Honismereti Egyesületnek pedig titkári feladatait látta el. 2008-ban megkapta a közművelődési szakma miniszteri elismerését, a Wlassics Gyula-díjat. Az ünnepségen közreműködött Kovács Gyula, a Szegedi Szakképzési Centrum Déri Miksa Szakgimnáziuma tanulója.

Az emléktábla szövege:

E házban élt Bogdán Lajos (1935-2017) a Szegedért fáradozó Wlassics Gyula-díjas népművelő, az egykori Csongrád Megyei Művelődési Központ volt munkatársa, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület örökös titkára

—
CSONGRÁD MEGYEI NÉPMŰVELŐK EGYESÜLETE, CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET, SZEGED MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA 2019

Az emléktábla költségeit fele részben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Csongrád Megyei Népművelők Egyesülete, valamint felerészben az önkormányzat, Kerek Attila ügyszeretete ösztönzésére, vállalták.

Köszönet érte.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

Blazovich László

Kiss Ernő

Bogdán Lajos unokaöccse és felesége

Emléktábla avatása

DOROZSMAI HAGYOMÁNYŐRZŐ ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET ÉS A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET A KÖZÖSSÉGEK HETÉBEN

Szeged – Kiskundorozsma városrészen a Közösségek Hete programot 2019. május 9-én tartották.

2019. május 6-12-ig a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. és az Országos Széchényi Könyvtár konzorciuma által (EFOP-1.3.1-15-2016-00001) országosan harmadik alkalommal hirdette meg a „Közösségek Hete, Cselekvő Közösségek Csongrád Megyében” programot.

A Közösségek Hete programhoz az intézményekben működő vagy hozzájuk köthető baráti, amatőr művészeti, alkotó-, olvasó- és egyéb körök, továbbá hagyományőrző csoportok, egyházi közösségek, jótékonysági szervezetek, sportklubok, egyéb közösségek jelentkezését kérték a szervezők. A rendezvénysorozat a közösségekben rejlő értékekre kívánta felhívni a figyelmet, valamint a közösségi kezdeményezések erejét, a lakosság aktív szerepvállalásának örömét kívánta láthatóvá tenni. A projekt átfogó célja az volt, hogy segítse a települések önkormányzatai, kulturális intézményei és lakosai közötti kapcsolatokat erősítését, amelyek lehetővé teszik, hogy minél több aktív, a helyi társadalmat megmozgató közösség jöjjön létre. E felhívásra a Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület is jelentkezett, regisztrált és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel közösen szervezték a programot. A szervezésbe több intézményt, egyesületet, civil szervezeteket és magánszemélyeket is bevontak. Ennek hatására a szervezők széles köre is jól mutatta, hogy Szegednek e városrészén élők a településüket szeretik, hagyományaikat ápolják, elődeiket tisztelik, és hogy értékeiket bemutassák, mindig készek együttműködni a közösséggel. A programban részt vettek: Kiskundorozsma önkormányzati képviselői, a Dorozsmai Petőfi Sándor Művelődési Ház, a Dorozsmai Tájház, a Dorozsmai Kis Cinkék Kézműves Csoport, a Szegedi Jerney János Általános Iskola, a Szegedi Orczy István Ált. Iskola, a Negyvennyolcas Utcai Óvoda, a Bölcs Utcai Óvoda, a Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar, valamint más civil szervezetek és magánszemélyek.

A Közösségek Hete program három helyszínen zajlott:

1. Helyszín: A Dorozsmai Petőfi Sándor Művelődési Házban, (Szeged-Kiskundorozsma, Negyvennyolcas u.12. sz.)

2. Helyszín: Jerney János szülőháza helyén emelt emléktáblánál, (Szeged-Kiskundorozsma, Negyvennyolcas u.5. sz.)
3. Helyszín: Dorozsmai Tájház. (A nagygazdaházban, Szeged-Kiskundorozsma, Negyvennyolcas u.1. sz.)

Programok a Közösségek Hete keretében:

1. helyszín: Dorozsmai Petőfi Sándor Művelődési Házban Jerney János ősmagyar kutató tudósra emlékeztek születésének évfordulóján. Dorozsmán utcát és iskolát neveztek el róla, Jerney plakett kitüntetését alapítottak és szülőháza helyén emléktáblát emeltek, melynek felavatásában a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai is részt vettek. Emlékét a Szeged-Kiskundorozsma városrész lakói tisztelettel ápolják. Az emlékezést Lázár Zoltán, a Szegedi Jerney János. Ált. Isk. igazgatója, Jerney János rövid élettörténetének ismeretetésével kezdte.

Lauer István, Önkormányzati Képviselő, Péter László szerzőtől -Jerney János kutatásaiból részletet olvasott fel.

A Szegedi Jerney János. Ált. Iskola 4/a. osztály tanulói, *Aranyosi Ervin: Boldognak kell lenni* c. verset szavalták el. A tanulókat Rúzsza Anna pedagógus készítette fel.

A Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar Jerney János élettörténetéről szóló dalt adta elő. Előadta: Deli Julianna, Kovács Vivien Ramóna, Vass Ádám, Deli Alex és Deli Alen. A műsorvezető, a Dorozsmai Hagyományörző és Kulturális Egyesület elnöke, Deli Albin volt.

2. helyszín: Jerney János szülőháza helyén, a tudós emlékére állított emléktábla előtt, Lauer István önkormányzati képviselő, Hajdú Géza, a Dorozsmai Petőfi Sándor Művelődési Ház igazgatója és Lázár Zoltán, a Jerney János Általános Iskola Igazgatója koszorút helyezett el.

3. helyszín: Dorozsmai Tájház (nagygazdaház) Szeged - Kiskundorozsmán „*A kedvenc magyar népmesém*” c. rajzpályázatot hirdetett az általános iskolák alsó tagozatos tanulói és az óvodások számára. A „*Közösségek Hete*” program keretében a nagygazdaházban lévő „*Helytörténeti és Kulturális Szalonban*” történt a zsűri által kiválasztott rajzpályázat győzteseinek járó díjak kiosztása. Zsűritagok voltak: Gergelyné Bodó Mária, Akadémiai díjas tanár, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkára, dr. Markos Gyöngyi, néprajzkutató, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnökségi tagja, Ormos Zsuzsanna Pro Urbe díjas képzőművész, pedagógus, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja.

A díjakat három kategóriában osztották ki: Óvodások, Ált. Isk. I. és a II. osztály, Ált. Isk. III. és a IV. oszt. tanulók csoportja.

A GYERMEKEK MŰSORA

A helyi iskolások a „*Helytörténeti és Kulturális Szalonban*” nemcsak a képzőművészeti tudásukat mutatták meg, hanem kis műsorral is készültek. Versekkel, tánccal, énekkel és mesével színesítették a „*Közösségek Hete*” programot.

ÉNEK - A Szegedi Jerney János Általános Iskola alsó tagozatos tanulói, „*Miből van a pántlikád?*” kezdetű megzenésített verset énekelték el. Felkészítő tanár: Bakai Edit tanítónő volt.

NÉPMESE - Barna Biborka, a Szegedi Jerney János Általános Iskola 4/a. osztály tanulója, Benedek Elek gyűjtése nyomán a „*Három kívánság*” c. népmesét mondta el. Felkészítő tanár: Ruzsa Anna volt.

NÉPDAL ÉS TÁNC - A Szegedi Orczy István Ált. Isk. tanulói gyermekdalokat énekeltek és táncoltak: „*Szervusz kedves barátom*”, „*Három lábú görbe szék*”, „*A pozsonyi sétatéren megy a villamos*” Felkészítő tanár: Farkas Enikő volt.

BOLDOG GIZELLA - Kovácsné dr. Faltin Erzsébet, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja, író, a Dorozsmai Tájház védőszentjének, Boldog Gizellának élettörténetét ismertette a tanulókkal. A „*Közösségek Hete*” programot a Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar népdalcsoporttal zárta.

2019-ben, Szeged - Kiskundorozsmán a *Közösségek Hete* programban minden közreműködő egy-egy értéket tett hozzá a műsorhoz, és ezzel gazdagította a programot.

DELI ALBIN

Munkában a zsűri

Ormos Zsuzsanna értékkel

Dr. Markos Gyöngyi

A résztvevő gyerekek

Deli Albin az eredményhirdetésen

A citerazenekar segítségével táncra perdültek a gyerekek

IRODALMI – ANYANYELVI SÉTA 2019

„Möglépett, mint Dugonics”- ezt az ismert szegedi mondást kellett kitalálni a 2019 májusában szervezett irodalmi-nyelvi séta első feladványában. A magyar nyelv hete alkalmából került sor erre a rendezvényre az Anyanyelvápolók Szövetsége szegedi csoportjának és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek közös szervezésében. Eredetileg úgy gondoltuk, hogy diákok vesznek részt a sétán, a feladványok is így készültek, de mint kiderült, a megjelent felnőttek is szívesen fogadták a játékot, élvezték a fejtörést, sőt egészen hangulatos interaktív programban volt részünk ezen a napon. Mindenki hozzátette a saját tudását, érdekes információkkal gazdagította az irodalmi sétát, ráadásul egyik-másik feladat megoldása izgalmas fejtöréssel járt.

Amint a fenti idézet is mutatja, a Dugonics téren talákoztunk az első magyar regény, az *Etelka* írójának szobránál. Aki esetleg korábban nem tudta, meglepődött, amikor elhangzott, hogy Dugonics András matematikus volt, tanár, és egy sor matematikai szakkifejezés megalkotása az ő nevéhez fűződik. Érdekes anekdotákat meséltek róla a szegediek. A szobrát az egyetem elől a tér közepére helyezték át, innen ered az idézett hasonlat.

A tér épületeihez számos irodalmi emlék fűződik, emlegettük többek között Mórát, Tömörkényt, Radnótit, Juhász Gyulát és természetesen József Attilát is. Márton Richárd, a Gábor Dénes Szakgimnázium Kazinczy-érmes diákja történeteket, visszaemlékezéseket, verseket olvasott fel. Megidéztük Horger Antal alakját, és azonosítottuk az egyetem épületén a nyelvész tanár egykori irodájának ablakait a Somogyi utcai oldalon.

Sétánk következő állomása az Akadémia szegedi székháza volt, ahol a feladvány megfejtéseként regénycímeket, írók nevét kellett kitalálni. Itt szóba került a *Szegedi Napló* és újságírói, Tömörkény és Mikszáth, a szegedi árvíz, a nyomda, ahol József Attila első kötete, a *Szépség koldusa* elkészült.

És ha már a vizet emlegettük, most is kaptunk belőle, de szerencsére csak kiadós eső formájában. Ennek nem fogadalom lett a következménye, hanem egy múzeumlátogatás a Fekete Házban. Annak ellenére, hogy mást terveztünk, egyáltalán nem bosszankodtunk, mert lehetőségünk nyílt megtekinteni a Szeged 300 éves történetét bemutató kiállítást Fári Irénke vezetésével. Igen sok érdekességet hallottunk, és megcsodáltuk tagtársunk alapos helytörténeti tudását.

A tervezett programnál többet és kevesebbet is megvalósítottunk ezen a délutánon. Ami az eső miatt elmaradt, megvár bennünket. Ha elkészül a Móra Múzeum körüli park, a belvárosnak azt a részét is érdemes lesz bejárni, mert gazdag irodalmi emlékekben. Péter László könyvét bármikor leemelhetjük a polcra, és a játékos kedvünk is töretlen. Az eredeti elképzelés is megvalósult, hiszen később diákokkal is bejártuk a belváros irodalmi emlékhelyeit, és 2020 tavaszán minden bizonnyal folytatjuk a felfedezést, mert így a gyerekek jobban el tudják képzelni azt a világot, amelyben a XIX. és XX. századi íróink, költőink éltek és alkottak.

Ezen a májusi délutánon azt láttuk, hogy az irodalom, az anyanyelv és a helytörténet mennyire összefügg, tulajdonképpen a honismeret része, ezért is jó ezeket egységben szemlélni, az értékeinkre vigyázni és továbbadni a következő nemzedéknek, hogy a fiatalok is tudják, hogy ki volt Dugonics András, és miért mondják a szegediek, hogy „*Möglépett, mint Dugonics*”.

NÉMETHNÉ DR. BALÁZS KATALIN

Dugonics András szobránál

Juhász Gyula szobránál

Márton Richárd egy rövid szemelvényt olvas nekünk

MTA szegedi székházában

Dr. Fári Irén mesél a múzeumban nekünk

A NYÍREGYHÁZAI AKADÉMIÁN JÁRTUNK

A XLVII. Országos Honismereti Akadémiát 2019. július 8-12-ig rendezte meg a Honismereti Szövetség és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Honismereti Egyesület Nyíregyházán.

Ahogy egy évtizede megszoktuk, vasárnap este a gyülekező résztvevők közös vacsorán-jótekonysági bálon vehettek részt. Néptáncos és cigányzenés köszöntő után finom pörkölt és piskótatekercs várta a résztvevőket. Vacsora után tombola következett. A befolyt pénzzel a Honismeret folyóirat megjelenését támogatták a résztvevők.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületet Bodó Ferenc, Bodó Ferencné, Csurgó Zsuzsanna, Dobayné Deák Éva, dr. Ósz Károly, Gergelyné Bodó Mária, Gulácsiné Somogyi Ilona, Gulácsi Ferenc, Kiss Árpádné, Matuszka Istvánné, Pintér István, Pintér Istvánné, ifj. Pintér István, Virág Etelka képviselte.

A július 8-án, hétfőn kezdődő akadémia fővédnökei Nagykárolyi gróf Károlyi László és dr. Kásler Miklós, az Emberi Erőforrások Minisztériumának minisztere volt, védnökei a megyei közgyűlés elnöke és Nyíregyháza polgármestere. Az impozáns megyeháza dísztermében a felsőoktatásért felelős helyettes államtitkár, a megyei közgyűlés elnöke, Nyíregyháza országgyűlési képviselője, Nyíregyháza polgármestere és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Honismereti Egyesület elnöke köszöntötte a résztvevőket. Az akadémiát Debreczeni-Dropán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke nyitotta meg. Az OHA-vándorbotra új szalag került, majd átadták a Bél Mátyás Emlékérmeket, Honismereti Munkáért Emlékérmeket, és Honismereti emléklapokat. Megyénkből emléklapot kapott Deli Albin, Dobayné Deák Éva, id. Pintér István. A nyitó előadást dr. Csorba László tartotta a nemesség magyar történelemben betöltött szerepéről. Az arisztokrata szó eredetétől az európai arisztokrácia kialakulásán keresztül jutottunk el a magyar nemesség kialakulásához, majd rétegződéséhez.

Ebéd után az akadémia résztvevői fát ültettek Nyíregyházán, majd több csoportban nézhették meg a város nevezetességeit, jellemző épületeit. A város szerkezete a történelem során alakult ki a vallási felekezeteknek megfelelően. A Rákóczi-szabadságharc után növekedett jelentős mértékben a lakosság száma. Az Evangélikus és Református templom köré e vallások hívei települtek. Az Evangélikus templom Magyarország egyik legnagyobbik evangélikus temploma, II. József idején épült. 1885 és 86 között eklektikus stílusúvá tették a homlokzatokat. 1936-ban készült el mostani formájában. A bejárat feletti felirat: „Erős vár az Úristen”. Belseje 2000 ülőhelyes, háromhajós tér. A Református templomot 1883-ban szentelték fel. Nyíregyháza a magyar görögkatolikus egyház fontos központja. A Szent Miklós Görögkatolikus Székesegyház 1897-ben épült, mellette található a Görögkatolikus Egyházművészeti Gyűjtemény. A Ma-

gyarok Nagyasszonya-társszékesegyház 1904-ben épült kéttornyú, román stílusú, katolikus templom. A városból a zsidóságot a második világháború idején deportálták. Zsinagógájuk elhagyatott, felújításra szorul. Aki akart közülünk, és elég szemfüles volt, öt vallás istentiszteletén is részt vehetett a héten.

Este a Városházát tekinthettük meg, ott volt a fogadás. Nagyon finom töltött káposztát és marhapörköltet kaptunk, pezsgővel köszöntöttük az akadémiát.

Kedden Weisz Boglárka a középkori nemesség hivatali életét mutatta be. Novák Ádám az arisztokrácia pecséthasználatáról szólt. Varga Szabolcs a bűnbaknak és árulónak mondott nemesség kapcsán arról szólt, hogyan változik egy-egy nemes megítélése a történelemben. Pl. Török Bálint, Zrínyi Miklós szerepét mutatta be. A Széchenyi család tagjai szinte mindig alapítókként szerepelnek. A várháborúk korában az idegen várvédők feladták a várat. Szirmay Gábor a saját családjáról beszélt. A családi ülést mindig a legidősebb fiú hívta össze. Kökényesi Zsolt a magyar főnemesség és a Habsburg uralkodók kapcsolatáról beszélt. A Rákóczi-szabadságharc után valamelyest javult a helyzet közöttük. A főúri integráció legkézenfekvőbb színhelye a Habsburg-udvartartásban való szolgálatteljesítés volt. Batthyány Károly Mária Terézia uralkodása alatt a magyar főnemeseik közül egyedüliként hercegi rangemelésben is részesült. A bécsi Magyar Testőrségbe kerülés a fiatal magyar nemesek számára kiváló művelődési lehetőséget biztosított, gondoljunk pl. a testőrírókra. A Bécsben élő főnemeseik számára megoldásra váró probléma volt a lakhatás. A XVIII. században négy magyar főnemesei család rendelkezett belvárosi palotával: Batthyány, Erdődy, Esterházy, Pálffy. Esterházy kancellár érdemei közé tartozik, hogy Mária Terézia megalapította a Szent István Rendet 1764-ben. A Habsburg-magyar kapcsolatok fejlesztéséhez mindkét félre szükség volt. Mindemelllett a főnemesség csak időszakosan, karrierjének bizonyos szakaszában tartózkodott Bécsben, egyébként pedig birtokain vagy Pozsonyban, majd Budán lakott.

Ebédre káposztás bablevest, töltött rántott húst és káposztasalátát kaptunk.

Lukács László előadásában arról beszélt, hogy a XVIII. század a nemesi udvarházak építésének ideje. Ma már új tulajdonosoké a Káli-medence árkádos házai, s ők hozzájárultak a népi építészet helyreállításához, értékörzéshez. Fónagy Zoltán szólt a XIX. századi magyar nemesség rétegzettségéről, arról, hogy legtöbbjük a XIX. század első felében jutott kastélyhoz, nem ismerték a magyar nyelvet, mert az nem előkelő. Szólt a kisnemeseikről, akik szinte jobbágyként éltek, a falusi nemesség kúriákban. A nemzeti viselet az 1830-as évektől jelent meg. Elkezd meghonosodni a nyaralás. Joó András a két világháború közötti diplomáciatörténetet kutatja. Három polgári arisztokrata család sarját mutatta be. Kánya Kálmán, Kállay Miklós és Bánfi szerepét. Alapvetően azt is meg kellett állapítania az előadónak, hogy Magyarország áldozata a geográfiai

helyzetének. Csajányi Melinda szintén nemesi családjáról szólt, illetve arról, hogy a két világháború között hogyan élt a nemesség, valamint arról, hogyan boldogultak a családtagok 1945 után, illetve 1947-től, amikortól a főnemesi rang is megszűnt. Az előadó a Békéscsabai Bartók Béla Szakgimnázium és alapfokú Művészeti Iskola igazgatója. Ispán Ágota interjúkat készített azokkal a nemesekkel, akiket 1951. májusban kitelepítettek. A nemesi leszármazottak akkoriban nem nyerhettek felvételt egyetemekre. Majd bölcsészkarra nem mehettek, műszaki pályára igen. Éltrevalóságra volt szükség a tovább éléshez. Régi nemesi családok bálákat nem tarthattak, a szegénység hozta össze a társaságot. Új környezetükben nem szóltak a származási családjukról, de a rokonság mindvégig fontos maradt.

Vacsora (lecsós hús és maffin) után az akadémia résztvevői a Sóstói Múzeumfaluba látogathattak. Az igazán értékes szakmai vezetés után Magyarország legnagyobb regionális szabadtéri múzeumát tekinthettük meg, amely egy soha nem létezett falut mutat be. Találhattunk régi iskolát, végigsétálhattunk a műhelysoron, mely bemutat többek között egy régi kovácsműhelyt, borbélyüzletet és van ott fakazettás templom is. Mivel karbantartási munkálatokat végeztek akkor, csak kevés épületbe szabadott bemennünk. Rövid néptánc előadás után túrós buktát kaptunk.

Szerda délelőtt Baracsi Endre folytatta az előadások sorát. A megyei értéktárban szinte az összes kastély megtalálható. Szabó Géza az agrárius és merkantilista érdekeltségek kapcsán beszélt a Hangya Szövetkezetről és az OMKÉ-ről (Országos Magyar Kereskedelmi Egyesületről) is. Kujbusné Mecsei Éva a nemességkutatás rejtelseibe avatta be a hallgatóságot. Fontosak a nemesi közgyűlési jegyzőkönyvek, és egy adatot csak akkor fogadjunk el hitelesnek, ha még két másik úton is bizonyítani tudjuk azt. Bene János a katonáskodó nemességről szólt. 1848-ig a nemesség vérével adózott. Gondoljunk a fiatal Mária Terézia idején született mondásra: Életünket és vérünket, de zabort nem adunk! Bodnár Mónika a jól házasodó Serényi család hatalmas családfáját mutatta be, ezen belől a magyar és a morva ágat. Mindegyik ág másként élt. Fontos volt, hogy református vagy katolikus lesz az adott család. Szinte mindegyikük kegyúr is volt. Templomokat, iskolákat építettek, vagy működésüket támogatták. A templomok szentképeit róluk mintázták meg. A Szatmári körúton látható Luby-kastély az egyik leszármazotté volt. Pozsonyi József Eötvös Loránd nemesi családját mutatta be.

Ebédre grízgaluskalevest és káposztás paradicsomot kaptuk.

Délután három szekcióüléssel folyt a munka. Az első szekció résztvevői a mecénás nemességről beszélgettek. A nemesség templomok felépülését segítette, iskolákat alapítottak vagy fenntartásukban vettek részt, művészetpártoló tevékenységük is jelentős volt. A második szekció a nemesség és jobbság

kapcsolatát boncolgatta. A jobbágyot hosszú távú helyhez kötöttsége érdekeltté teszi a háza melletti telke gondozásában. Jobbágyföldjét, de adósságát is örökölheti a jobbágy örököse. Kalákában sokat dolgoztak, érdekük volt a templomuk rendben tartása. A vízszabályozás miatt számos régi mesterség merült feledésbe. A harmadik szekció a nemesség épített örökségéről tanácskozott. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében több kastélyt állítottak helyre az utóbbi időben, amelyekben ma már különböző kulturális és zenei programokat rendeznek. Ebben a megyében jelentős Erdély kisugárzása. Ezt láthatjuk pl. a vajai várkastély esetében, amelynek otthonossága megmaradt, és kiállítási anyaga is látványos. A kastélyhelyreállítást tudományos munka előzi meg, amelyben az épület eredeti állapotát feltárják. Majd fontos a szakmailag hozzáértő helyreállítás. Általában adminisztráció szaporítja a feladatokat.

A vacsora után esti programot a Jósa András Múzeum és a Kállay Gyűjtemény biztosította. A múzeum kertjében először rövid hangversenyt hallgathattunk, majd megtekinthettük a múzeumot. A Jósa András Múzeum névadója széles érdeklődésű orvos volt. A múzeum kiemelkedő értékű gyűjteménye a trezorteremben található. Itt őrzik azokat a numizmatikai aranykincseket, amelyek Újfehértón kerültek elő egy ház kertjének rendezésekor. A zömében 16 – 17. századból származó aranyforintok valószínűleg egy menekülő polgár vagy kereskedő hirtelen elrejtett vagyona lehetett. A Kállay Gyűjtemény 1993-ban nyitotta meg kapuit a város egyik palotájának második emeleti lakásában. A gyűjteményt dr. Kállay Kristóf, dr. Kállay Miklós magyar királyi miniszterelnök elsőszülött fia alapította a római emigrációban létrejött magángyűjteményéből, amelyet 1989-90-ben szülővárosának adományozott. Az adományozók köre folyamatosan bővült, ezért mára a gyűjtemény múzeumi egységgé fejlődött. Kállay Miklósról emlékező tárlaton kívül rendjelgyűjteményt, ötvösrekeket és sok egyéb tárgyat találhattunk ott.

Csütörtökön az akadémia résztvevői három csoportban, három útvonalon fedezhették fel a megyét. A második útvonal a Nyírségi körút nevet kapta. Első állomásunk a baktalórántházai Dégenfeld-kastély, amely a város központjában található, mégis több hektáros természetvédelmi terület övezi. A kastélyban 2015 decemberében egy olyan helytörténeti, néprajzi, természettudományi múzeumot nyitottak meg, melyben az egyedi alkalmazások, szoftverek fejlesztésével modern táblagépek kameraképen keresztül virtuálisan ismerhetjük meg a régi világot. A kállósemjéni Kállay-kúriában, Kállay Miklós egykori miniszterelnök felújított családi kastélyában a Kállay család tárgyi emlékeit bemutató történelmi kiállítást rendeztek be, s itt láthatók az 1920-30-as évek hangulatát idéző korabeli autók, motorok és kerékpárok kiállítása. Máriapócon a Szent Mihály-templomot, görögkatolikus kegytemplomot tekinthetjük meg, ami híres Mária-kegyhely. 1696-ban vált ismertté a könnyező Szűz

Mária révén, amikor egy liturgia alatt a pici pócsi fatemplomban a hívek arra figyeltek fel, hogy könnyezik a Szűzanya képe. A látogatók nagy száma miatt ezt a kegytemplomot építették fel, benne megtalálható a Mária-kegykép. Nyírbátorban a Báthory István Múzeum kiállításait tekinthettük meg. A régészeti kiállítás mellett, a várostörténeti helyiségben céhemlékek, fegyverek, sisak, páncél, pajzs, kardok, buzogányok, török, Bethlen Gábor szablyája, Brandenburgi Katalin levele, Heltai Gáspár krónikája, a szabadságharc idejéből tárgyak, írások, nyomtatványok, fegyverek és XIX. századi női viseletek képezik a kiállítás anyagát. A néprajzi kiállítás a halászat, a pásztorkodás, a földművelés és a háztartás tárgyaival foglalkozik. A bútor- és az iparművészeti kiállításon van Madách Imre íróasztala is, amelyen „Az ember tragédiáját” írta. Az átlagos turisták meghódítása miatt alakították ki a Báthory Erzsébetről szóló kiállítást. Az impozáns, magas, gótikus Nyírbátori református templom rejti két Báthory síremlékét. A város látnivalóit a várostörténeti sétány köti össze. A sétány szoborcsoportjain keresztül a látogató betekintést nyerhet Nyírbátor történelmébe. Vaján a Vay Ádám Múzeumot tekinthettük meg, amely a vajai Vay család 17. századi várkastélyában kapott otthont. Az intézmény elsődleges feladata a Rákóczi-kor kutatása, a szabadságharc emlékének és kuruc hagyományoknak az ápolása. Kiállításai többek között a várkastély egykori berendezését, valamint a Rákóczi-szabadságharc korát mutatják be. Este a vajai múzeum udvarán várt finom vacsora bennünket. Az akadémia résztvevőinek harmadik csoportja Szatmári körútra ment, kiváló előadókkal, akik nagyon sok apróságra felhívták a figyelmet. Mátészalka Szatmár kapuja, ott található a Szatmári Múzeum. A múzeumban található Közép-Európa legnagyobb szekér-, kocsi- és hintógyűjteménye. A közel száz darabot számláló kiállítás gazdagon illusztrálja a népi teherhordás, a polgári és nemesi személyszállítás közlekedési eszközeit. Mindezeket a három részből álló, körpanorámás szekérszínekben tárják a látogatók elé. Nagygéc Csengersima településrésze, egykor önálló falu, amely az 1970-es nagy árvíz következtében elnéptelenedett. Református temploma két részből áll, az egyik még az Árpád-korból való, a másik Mátyás korából. 2014-ben a Megmaradás Temploma terv keretében megkezdődött a templom felújítása, valamint egy kilátó és egy látogatóközpont építése. A csengersimai református templom román stílusú, XIII. századi épület, melyet 1729-ben átépítettek. Festett famennyezete 1761-ből való. Magyarországon található a Luby-kastély. A kastélyt Luby Géza építtette 1879-ben menyasszonya érkezésére. A kastély parkja rózsakertnek adott otthont. 2013-tól interaktív múzeum működik benne. Cégénydányádban, az 2015. év folyamán az 1913-as állapotoknak megfelelően felújított kastélyban a Kende család történetéről, a nemesi élet és nemesi udvar gasztronómiájáról, a természetvédelemről és a Szatmár-Bereg természeti értékeiről szóló állandó kiállításokkal várják a látogatókat. A családtörténeti

szobában a Kölcsey és a Kende család kapcsolatáról, történetéről szóló tablók láthatóak. A nagyon sok, nagyon értékes látnivaló után finom vacsora várt bennünket Cégénydányádon.

Pénteken az akadémia ünnepélyes zárása után igazán sok, értékes tapasztalattal indulhattunk haza.

BODÓ FERENCNÉ - KISS ÁRPÁDNÉ

Az akadémia résztvevői

*Pintér István átveszi az emléklapot
Debreczeni-Droppán Bélától*

A XXIV. ORSZÁGOS IFJÚSÁGI HONISMERETI AKADÉMIA RÉSZTVEVŐI VOLTUNK KÖSZEG, 2019. JÚLIUS 30. – AUGUSZTUS 4.

A Honismereti Szövetség és a Vas Megyei Honismereti Egyesület rendezte 2019-ben a legkiválóbb, honismeret iránt érdeklődő hazai és határon túli középiskolás diákok számára az Ifjúsági Honismereti Akadémiát, immár huszonnegyedik alkalommal. A minden évben más megyében megrendezett akadémia az idén, a diákok javaslata nyomán, Arcok és harcok: hősök, példaképek, hazafiak a történelemben címmel jeles személyek életét, cselekedeteit mutatta be.

Az idén először, előzetes megmérettetés várt a diákokra. Csongrád megyéből pályáztak: Hajdu Tibor az ásoththalmi Bedő Albert Erdészeti Szakképző Iskola és Kollégium diákja, pályamunkája: *A mi Bem apónk*, Sötét Zoltán szintén Ásoththalmóról, dolgozata: *Arad örökké megmarad*, Bellér Benedek szintén

Ásotthalomról, Damjanich János életét dolgozta fel. Silye Zoltán a makói József Attila Gimnáziumból Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna felkészítő tanárnő segítségével Návay Tamásról írt, Balog Máté-Szarka Balázs szintén Makóról, a József Attila Gimnázium tanulójaként Kecskeméti Árminról írt, felkészítő tanára: Csiszár Eszter, Gazsi Noel-Albert Erik Tibor szintén Makóról, a József Attila Gimnázium diákjaként Rózsa Sándorról készített pályamunkát, felkészítő tanára: Csiszár Eszter. Pinto Vanessza-Gondi Vanessza Szegedről, a Szeged és Térsége Eötvös József Gimnázium diákjaiként, Németh Éva felkészítő tanárnő segítségével Klauzál Gáborról írtak. Szűcs Kitti-Papdi Boglárka a Szegedi Szakképzési Centrum Vasvári Pál Gazdasági és Informatikai Szakgimnázium diákjaiként Répásy Mihály, mint „14. aradi vértanú” címmel írtak pályamunkát, felkészítő tanáruk: Atlasz Henrikné volt. Ágoston Sándor-Mrena Ágnes szegedi diákok Galamb Józsefről, a Déri Miksa Szakgimnázium híres diákjáról készítettek pályamunkát. A Csongrád megyei bíráló bizottság döntése alapján Silye Zoltán készítette a legkiválóbb pályamunkát. Második lett Bellér Benedek, harmadik Ágoston Sándor és Mrena Ágnes. A Honismereti Szövetség és annak pedagógiai bizottsága döntése értelmében az első két pályamunkát kidolgozók juthattak be a kőszegi akadémiára. Mivel Silye Zoltán egyéb elfoglaltsága miatt nem tudott részt venni az akadémián, ezért a második és harmadik helyezettek képviselhették a megyét.

Az Ifjúsági Honismereti Akadémia a „nagy” akadémiák mintájára jött létre azzal a céllal, hogy már a középiskolás diákokban elültessük a hon szeretetét, és általuk is terebélyesedjen a honismereti mozgalom, felnőttként ők is szimpatizánsai és terjesztői legyenek a hazaszeretetnek. A házigazda szerepet betöltő megye és város elnöke, polgármestere köszönti a résztvevőket. Az adott téma legkiválóbb felnőtt képviselői szoktak előadást tartani az akadémia napjain. A legfontosabb azonban az, hogy az Ifjúsági Honismereti Akadémiákon a fiatalok mutathatják be kutatási eredményeiket. Nem szokott minden résztvevő korreferátumot tartani, de a többség él ezzel a megmérettetési lehetőséggel. A szabadidőben érdekes programokkal mutatkozik be az adott település (városnézés, múzeumlátogatás stb.) A diákok és kísérő tanáraik csak az útiköltséget fizetik, a tábor valamennyi programja ingyenes, a szállás és étkezés szintén. Köszönhető ez a Honismereti Szövetség és a helyi honismereti egyesület pályázatíróinak, akik szponzorok figyelmébe ajánlják ezt a nagyszerű rendezvényt.

A kőszegi akadémia 70 diák és kísérő részvételével valósulhatott meg. A megnyitón színvonalas műsor után Zsámboki Árpád, a Vas Megyei Honismereti Egyesület elnökén kívül, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kulturális Államtitkársága fősztályvezetője és a Vas Megyei Közgyűlés elnöke, majd Kőszeg alpolgármestere is köszöntötte a résztvevőket. Az akadémiát Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke nyitotta meg a

Jurisich Miklós Gimnázium dísztermében, ami a konferencia előadásainak színhelye is volt. A nyitó tudományos előadások és a gimnázium udvarán lévő Jurisich-szobor megkoszorúzása után este drámapedagógiai játékon ismerkedtek egymással a diákok Gál András, a Baranya Megyei Honismereti Egyesület elnöke vezetésével.

Második nap Bariska István Kőszeg ostromáról tartott kiváló előadása után a diákok korreferátumai következtek. Megismerhettük Noszlopy Gáspár, Lenkey János, Dékáni Árpád, Rosty Pál, Simonyi Óbester, Sass Kálmán, Damjanich János, Béri Balogh Ádám életútját. Késő délután városnéző sétákon vehettek részt a diákok és a kísérő tanárok a szülővárosát nagyon szerető Lovassy Klára élményszerű vezetésével. Este a kőszegi temetőben nyugvók síremlékeit láthattuk.

Augusztus 1-jén, a harmadik napon tanulmányútra mehetek a résztvevők. Burgenlandban Léka várát, a Vas megyei Hűség falvakat, valamint Felsőcsatáron a Vasfüggöny Emlékhelyet tekinthették meg a résztvevők. Késő délután Bükfürdő medencéiben úszhattak egyet.

A negyedik nap korreferátumokkal kezdődött. Hallhattunk Ozorai Pipóról, Sillye Ferencről, Slachta Margitról, Istvánffy Miklósról, Gradeczi Stancsics Horváth Márkról. Ezután a résztvevők elültették a Hősök fáját az iskola udvarában, majd egy helytörténeti könyv bemutatóján vehettek részt. Késő délután a Félhold és telihold nevű kőszegi ostromnapok programjain vehettek részt a diákok, s betekintheztek a török kort idéző török és magyar táborokba, sátrakba. Szombaton a szabadságharc vértanúira emlékező előadást újra diák korreferátumok követték. Király Pál, dr. Andrassy Ernő életútjának megismerése mellett a Csongrád megyei diákok Galamb József munkásságát mutatták be. A résztvevők szombat délután a kőszegi katonai iskola épületét ismerhették meg, s aki ismerte Ottlik Géza: Iskola a határon című regényét, az megilletődve tekinthetett az iskola ódon falaira, aki nem ismerte a regényt, megfogadta, hogy elolvassa. Este a Kőszeg város által szervezett várostromon és ostromnapok rendezvényein vehettünk részt.

Köszönet a szervezőknek azért, mert a résztvevők most is azzal a felkiáltással távozhattak, hogy jövőre a következő Ifjúsági Honismereti Akadémiára megyünk!

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

Ágoston Sándor, Mrena Ágnes és Bellér Benedek, Gergelyné Bodó Máriával

Iskola a határon

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület jeles tagjai saját városrészükben vagy községükben egy-egy honismereti csoport, egyesület fő szervezői. A szegedi Kecskéstelepen dr. Markos Gyöngyi tagtársunk végez hasonló munkát.

A kecskéstelepi rendezvényre szeretettel várta az egyesületünk tagjait.

ÉVFORDULÓK JEGYÉBEN 2018-2019 - SZEGED, KECSKÉS ISTVÁN-TELEP

Ünnepésekben és eseményekben gazdag egy év áll Kecskés István-telep érdeklődő lakói mögött. 2018-2019-ben több jeles évfordulót ünnepeltünk. Ezek közül a legfontosabb: 2018-ban volt a telep avatásának 90. évfordulója. Ugyanekkor állították az első világháborús emlékművünket, a Hősök keresztjét is, s 2018-ban 90. születésnapját ünnepelte az iskolai oktatás is. 2019-ben volt 80 éves a művelődési házunk, 80 éve indult az óvodai nevelés városrészünkben.

Az ünnepségek zsúfoltsága a városrész történetének a gyökereihez vezethető vissza: az első világháború után országos szinten gondoskodtak a háború hadirokkantjainak, hadiözvegyeinek és hadiárvainak megsegítéséről, úgy, hogy kedvezményes házhelyekhez juttatták őket (1920. évi XXXVI. tv. 61.§). Szegeden a város 1923. évi 446. és 523. számú közgyűlési határozatai alapján 1924-ben kezdték meg a telkek kiosztását Kecskés István közreműködésével, több helyen a város határában. Így népesedett be az 1920-30-as években a városi bérföldeknek ez a területe, amelyet kezdetben Rokkant-telepnek, 1928-tól hivatalosan is Kecskés István-telepnek, a szocializmusban Ságvári-telepnek, s 1992-től ismét Kecskés István telepnek neveznek. Kecskés Istvánról (1880-1944) tudni kell, hogy magát a róla elnevezett telep védnökének, az itt lakók pedig őt védelmezőjének tekintették.

Ma már több mint 3000 fő lakik a városrészben, de a kezdeti betelepülés lassan, fokozatosan ment végbe. 1946-ban 160 házról, s 645 lakóról van tudomásunk. A kicsi, barátságossá vált városrészben el kellett indítani az életet. A betelepüléssel párhuzamosan ki kellett alakítani az intézményhálózatot: iskolát, óvodát, kultúrházat építeni. Az intézményi hálózat létrejötte biztosította a településrész közösségi életének színtereit. Büszkéek lehetünk elődeinkre, Kecskés Istvánra, a Kecskéstelepi Polgári Körre, valamint a vallási közösségekre, hogy mindezt megvalósították.

Helyben a helyi értékekre, településrészünk történetének alaposabb megismerésére adott alkalmat a telep avatásának 90. évfordulója, amelyet az „Évfordulók jegyében 2018-2019” eseménysorozat jegyében szerveztünk. A Kecskési

Művelődési Ház mellett részt vett a szervezésben a Kecskési CIKÉR (Civilek a Környezetünkért Érdekvédelmi Egyesülete), Horváth Piroska a JAZZAROSA együttes énekes-e és jómagam.

A programok összeállításánál célunk volt, hogy méltóképpen ünnepeljük meg, s mindenki számára emlékezetessé tegyük az évfordulókat. Kiválasztottunk egy logót, mely minden esemény, rendezvény tájékoztatóján, meghívóján szerepelt. A telep lakóihoz minden egyes eseményről szórólapot juttattunk el. Ma már nélkülözhetetlen a digitális világ adta lehetőségek fölhasználása információk átadására. A Kecskéstelep-Szeged Facebook oldalon folyamatos volt a jelenlétünk. Meg kell jegyezni, hogy a személyes kapcsolatok, baráti beszélgetések szintén fontos részét képezték a szervező munkának.

A rendezvénysorozat kezdő dátuma: 2018. augusztus 11. szombat, emlékezve az 1928. augusztus 12-i ünnepélyes telepavatóra és a Hősök keresztjének fölszentelésére. Az ünnepi eseményre készülve, a 90. születésnap alkalmából a facebook-on nyereményjátékot szerveztünk a telep kialakulásával kapcsolatban. Helyi vállalkozók: a Bolgár Díszfaiskola, a Kenderbolt és a Boróka Kozmetika felajánlásával lehetőség volt három héten keresztül egy-egy 5000 Ft értékű csomag/ajándék kisorsolására. A sorsoláson való részvételhez minden alkalommal egy kérdésre kellett helyesen válaszolni a megadott irodalom alapján, a posztot lájkolni és megosztani. A megoldásra egy hét állt rendelkezésre. A feladatok nem voltak nehezek, a cél elsősorban a figyelemfelkeltés volt. Mindhárom héten szép számú megoldás érkezett.

A „Kecskés 90” elnevezésű születésnapi ünnepséget megtisztelték jelenlétükkel Kecskés István leszármazottai: unokái, valamint déd- és ükunokái.

Az ünnepi esemény több részből tevődött össze.

A telep első húsz évének dokumentumaiból és fényképeiből a művelődési ház kiállító termében „A kezdetek” címmel kiállítást rendeztem, s tekintették meg az érdeklődők.

A születésnapi ünnepséget Nógrádi Tibor önkormányzati képviselő nyitotta meg, majd átadásra került a Pro Communione Kecskesiensis (Kecskéstelepeért) díj, amelyet Laczkó Barbara, a Délkert Napsugár Táncegyüttes vezetője kapott.

Az ünnepi műsort a Jazzarosa együttes adta dr. Molnár Gyula (Molnár Dixiland) vendégművész közreműködésével. A zenekar: Pálinkó Péter (zongora), Árva Gábor (bögő), Szabó Csaba (dob), és a városrészünkben lakó Horváth Piroska (ének), Török Péter (gitár) nagy sikerrel szerepelt a népes számú közönség előtt.

A műsort születésnapi piknik követte, amelynek keretében szétosztásra került a szintén helyben lakó Romicsné Domokos Mónika (Tündérváros kézműves torta és sütemény műhely) által készített 90 adagos, emeletes születésnapi torta.

A torta különlegessége a cukormázból elkészített Kecskés István mellszobor, valamint szintenként az ünnepelt intézmények fotómásolat alapján készített cukormázás képmás volt. A szobor-büszttöt és az eseményről készített fotókat a Móra Ferenc Múzeum történeti osztályának adtuk át megőrzésre. A torta elkészítését Papp Zoltán, helyi lakos finanszírozta, köszönet érte.

A telep életében új kezdeményezés volt a helytörténeti estek előadássorozata: havonta egy vetítéssel egybekötött helytörténeti estet tartottunk a 90 éves városrészünkről a Kecskési Művelődési házban. Az első négy rendezvény házigazdája, s az első három házigazda-előadója is voltam, az *„Egy városrész születése, Szeged Kecskés István-telep 1924-1944”* című helytörténeti könyv szerzőjeként. A témában kutatási, családi érintettség révén nagy sikerrel szerepeltek vendéglelőadónk, akik a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai is. Az első három előadást *„Az első húsz év”* címmel hirdettük meg, tematikája a következőképp alakult:

I. Betelepülés. Az előadás Kecskés Istvánról, a rokkantak pártfogójáról és a telep kialakulásának körülményeiről szólt. Vendégünk volt dr. Fári Irén történész muzeológus, Kecskés István életének első kutatója, aki a Kecskés család leszármazottaival való kapcsolat kialakulásáról is szólt.

II. Intézmények, hitélet témakörben az iskola, óvoda, kultúrház létrejöttének szükségességéről és körülményeiről, valamint a vallási közösségek tevékenységéről tartottam előadást.

III. Boltok, kocsmák előadásán vendégeink voltak Katkóné Bagi Éva és Katkó József, az egykori Kónya kocsmá tulajdonosának leszármazottai. Az egyik leg-sikeresebb est volt, amiről érdemes a Kecskés telep – Szeged facebook oldalán bejegyzetteket idézni. *„Nagy érdeklődés mellett zajlott le a helytörténeti estek harmadik előadása. Külön köszönet Katkóné Bagi Éva kiváló előadásának, amiből a család történetét és városrészünkkel való kapcsolatát ismerhettük meg. Városrészünk lakóin kívül megtisztelték rendezvényünket Kecskés István unokája, Kecskés Ildikó férjével, a Kónya család idősebb és fiatalabb leszármazottai, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületből Kovácsné dr. Faltin Erzsébet és Deli Albin. Az előadások után a Kecskési Művelődési Ház tea-zsíroskenyér megvendéglése mellett megkóstolhattuk a Katkó házaspár pálinkáját a kocsmából megőrzött poharakból, valamint fogyaszthattuk a Dorozsmai Tájház meglepetés sütitjeit is, köszönet érte Deli Juliannának.”*

A IV. helytörténeti est különlegességét a címe is jelezte: *„Emlékek a múltból - Kecskésiek Kecskésről”*. Helybeli lakosokat kértünk fel az emlékeik felidézésére. Elsőként Tombác Mária, harmadik generációs kecskéstelepi lakos mesélt családjáról, s az általuk őrzött emlékekről, majd Hrabobszky Márta, a Gera Sándor utca első lakója emlékezett az ikerházak építésének körülményeiről. A rendezvény végén bemutatásra került a Csantavéri utcán lakó Varga házaspár

„*Családi album*” képes összeállítása. Gyökereik az első betelepülőkhez vezetnek, s a család, rokonságuk s az utcájuk életét bemutató régi képet tartalmazó album a helytörténeti kutatás hatására jött létre.

„*Azok az 50-es, 60-as évek*” című előadás zárta a helytörténeti estek sorozatát. Előadó dr. Csorba Ágnes, a Kecskési CIKÉR Egyesület elnöke volt. Az előadás a telep második nagy betelepülési hullámának indulásáról szólt. Az események bemutatása korabeli dokumentumok és helyi lakosok elbeszélései alapján hangzott el, amelyet kiegészített az előadó – aki az ikerházak szervezőjének, Csorba Józsefnek fiatalabb lánya - szubjektív véleménye és visszaemlékezése.

Az egyéves ünnepségsorozatot a 2019. augusztus 10-én nyílt „*Kecskés, anno Ságvári*” (hétköznapok, ünnepek a 20. század második felében) kiállítással zártuk. A kiállítást dr. Bárkányi Ildikó néprajzkutató, a Móra Ferenc Múzeum igazgatóhelyettese, a Csongrád Megyei Honismeret Egyesület tagja nyitotta meg, akinek megnyitó beszéde az évkönyvben is olvasható. Műsort helybeli gyermekek, az Újvidéki utca óvodásai adtak.

A kiállítás előkészületeit az előző év szeptemberében elkezdtük, városrészi lakosságát tájékoztatva a már bevált információs csatornákon keresztül, amit kiegészítettünk a néprajzi gyűjtés bevált módszereivel. Az előzetesen felmért, lefényképezett, a kiállítás időtartamára kölcsönbe ígért tárgyak segítségével alakult ki a kiállítás végleges forgatókönyve. A kiállítás kivitelezésében Pál László és dr. Fári Irén volt segítségemre.

Nehéz röviden írni ismertetőt egy olyan kiállításról, amelyben a városrész sok-sok lakója, „csak” 44 név szerint említett család vett aktívan részt, majdnem 600 helyben használt tárgy, megszámlálhatatlan eredeti és digitalizált fénykép volt kiállítva, és – őszintén be kell vallanom – a gyűjtés és rendezés során az emberek és a tárgyak is nagyon közel kerültek hozzám.

A Kecskési Művelődési Ház előterét ún. „fogadó térré” varázsoltuk: régi utcanév-táblákkal, utcai kispadokkal, valamint a 80. születésnapját ünneplő kultúrház fotóival. A nagyterem színpad előtti részén a településtörténet tablót, s az ikerházak építésének dokumentumait állítottuk ki. Az 1950-es évek végén, a 60-as években munkáslakás építési akció keretében indult az ikerházak építése, amely meghatározta a településrész jellegzetes arculatát. Telepünkön a munkálatok motorja, irányítója és szervezője Csorba József (1930-1983) volt, akinek személyes tárgyait, fényképeit, dokumentumait családja segítségével mutattuk be.

A nagyterem további bemutatójának három nagyobb egysége volt: Élet a házban, Gyermekvilág, és Élet a házon kívül. Az első, a családok számára talán legfontosabb élettér a konyha volt. Az 50-es, 60-as évek konyhájában és kamrájában még megbecsült helyet foglaltak el az elődök hagyományos életformá-

jának tárgyai. A 70-es, 80-as évek nappalija a modernebb bútorok használatát, a hálószoba egy hívó katolikus környezetét szemléltette. A házon kívül, a melléképületben szinte minden háznál kialakítottak egy házi barkács-műhelyt, „sufnit”, ahol a ház tulajdonosa maga szerelte, javította a szükséges szerszámokat, eszközöket. A sufniban jól megfigyelhető volt a tárgyak életének változása: a konyhaasztalból lett satupad, a kiszolgált konyhaszekrény kiváló szerszám-tartó. Az udvar és a kiskert gondozása, művelése napi tevékenység volt, hozzátartozott a hasznos időtöltéshez: néhány eszköz (permetező, kaszák, sarlók, palántaültető) utalt a kertvárosi életmódra.

Kutatási területemhez legközelebb a szokásvilág és a gyermekélet áll. Sikeresül változatosan bemutatni korszakunk gyermekeinek világát: a régi óvodai játékokat, az iskolai élet néhány tárgyát, az úttörő élet dokumentumait (köztük a Tyereskova őr „kincsesládáját”) s az egyes családoknál használt játékszereket: fiúk és lányok egyaránt kedvelték a macikat, társasjátékokat, a téli sporteszközöket, a lányok a babákat, stb.

A terem közepén található tárlókban a mindennapi munkához kapcsolódó dokumentumokat (vasúti igazolványokat, iratokat, fényképeket, kitüntetések) tekinthették meg a látogatók.

A kisteremben mutattuk be az ünnepi szokásokat. 90 éves városrészünkben nem beszélhetünk egységes szokásrendszerről. Mind a legelső lakók, mind a később betelepültek a származási hely családban őrzött hagyományait hozták magukkal, s azokat gyakorolták. Sajátos kecskési szokások kialakulásához a telep mai lakóinak is sokat kell tenniük, rajtuk is múlik, hogy több évtized múlva mire emlékeznek utódaink.

Az emberek életének mindig egyik legfontosabb eseménye volt az esküvő és az azt követő lakodalom. Sok családban ma is őrzik szüleik, nagyszüleik esküvői fotóit, amelyeken jól megfigyelhetők az esküvői ruhák és díszek változásai, amelyet korszakunk kereteit kibővítve, az 1910-es évektől mutattunk be. Külön tablón láthattuk egy lakodalom menetét 1975-ből. A régi lakodalmakban fontos szerepük volt a lakodalmak szertartásmestereinek, a vőfélyeknek. Országos hírnevet szerzett, 1981-ben „vőfélykirállyá” választott vőfély volt a telepen élő Horváth Lajos (1920-1997), akinek tevékenységét és személyes vőfélytárgyait megismerhették a kiállítás látogatói.

Viszonylag sok emléket kaptunk a születési szokásokkal kapcsolatban, amelyek elsősorban keresztelési emlékek, de komplett keresztelési ruhákat (kisinget, kissapkát, keresztelőtakarót) is bemutattunk.

A jeles napok ünnepei közül a legnagyobb a karácsony volt, erről tanúskodnak a szép számmal megőrzött régi karácsonyfadíszek. A kor szellemét jól adják át az 1960-as, 70-es években küldött karácsonyi és újévi képeslapok, amiket tablókon mutattunk be.

Kiállításunk ünnepélyes megnyitója nagyon sikeres volt, több mint 160 ember volt jelen: a helyben lakókon kívül sokan hazajöttek az elköltözöttek közül is. Öröm volt látni, hogy régen látott iskolatársak, barátok üdvözölték egymást! Napjainkban ritkán lehet látni ennyi jókedvű, vidám, beszélgetős embert, csoportot, mint a „Kecskés, anno Ságvári” kiállítás megnyitóján. A kiállítás látogatottsága is kiemelkedő volt, többen többször is visszatértek. A Délmagyarország c. napilap, a Szeged Városi Televízió is tudósított a kiállításunkról, s a kiállítás kapcsán a Körút c. műsorban beszélgetés volt Kecskéstelep múltjáról, amely mások figyelmét is felhívta városrészünkre.

A „Kecskés, anno Ságvári” kiállítás megnyitóján adták át nekem a megtisztelő Pro Communione Kecskesiensis díjat „A kecskési közösségért végzett áldozatos Munkáért.”

Ezúttal is megköszönöm a felterjesztőknek. Amennyiben egészségem és energiám engedi, folytatom eddigi tevékenységemet Kecskés István-telep érdekében.

DR. MARKOS GYÖNGYI

KECSKÉS ANNO SÁGVÁRI HÉTKÖZNAPOK ÉS ÜNNEPEK A 20. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

**Helytörténeti kiállítás a kecskéstelepi művelődési házban
2019. augusztus 9.**

A szegedi körtöltésen kívül létrejött, falusias jellegű telepek története alig száz esztendő. Bálint Sándor „városban dolgozó kisemberek kertés családi házaiból tömörült városrészek”-nek nevezi őket, lakói „egy részük szegedi ivadék, más részük a környékről vándorolt be, vagy úgy helyezték át” – írta. Általánosan jellemzőnek tartotta, hogy „rég, hagyományörző városrészekből való kitelepülésük ... egyúttal a népi konvenciók szegedi világával való szakítással is együtt járt.”

Kecskéstelepről ezt a néhány sort olvashatjuk nagy monográfiájában: „A körtöltésen kívül, a Szabadkai út... két oldalán keletkezett, közvetlenül az első világháború után a Városnak egyik legegészségesebb fekvésű, szépen rendezett telepe, a Ságváritelep..., régebbi nevén Kecskéstelep, Kecskés: Kecskés István városi tiszttviselő után, aki az alapítás munkájában tevékenyen részt vett.”

Míg a város körül felépült telepek többségének történetével ez idáig keveset foglalkoztak a történétírók – maga Bálint Sándor is –, Kecskéstelep ebben kivételezett helyzetben van. 2014-ben jelent meg Markos Gyöngyi néprajzkutató *„Egy városrész születése. Szeged Kecskés István-telep (1924–1944)”* című könyve, amelyben a szerző írott és szóbeli emléket felkutatva és összegezve megírta a telep első két évtizedének hiánypótló történetét. A történelem kutatása soha le nem zárható folyamat, olyan mint egy múltbéli nyomozás. Az adatok folyamatos értelmezése, a mindegyre felszínre kerülő hiányok pótlása vezérli a kutatót, amíg a kép minden apró részlete helyére nem kerül.

A történelem nagy eseményeit, és a történelemalakítók tevékenységét végláthatatlan politikai, történeti és társadalomfilozófiai viták, elemzések során értelmezik a tudósok. A hétköznapiak és a hétköznapi emberek élete gyakran homályban marad, pedig a történelem sodrában tanúsított helytállásuk, küzdelmeik, sikereik vagy elbukásuk éppen olyan színes, sok szálból sodrott sorokat rejt, mint a reflektorfényben élőké. Ha akad, aki érti és fontosnak tartja ezt, a kíváncsiság és az elkötelezettség hajtja, hogy másoknak is megmutassa, olyasmit csinál, mint mostanában a kecskéstelepiek. Könyvet ad ki, kiállításokat rendez, múltidéző közösségi esteket szervez. Segít megtalálni, tanít megbecsülni és megőrizni a közösség értékeit.

A most megnyíló kiállítás előkészületei már az elmúlt évben megkezdődtek. Manapság számos történésről az internet segítségével értesülhetünk, adott tehát, hogy az előzményeket a telep honlapján keresgéltem. (Itt jegyzem meg, hogy igazán tartalmas programokat kínálnak a honlap olvasóinak!) A Művelődési Házban hagyományosan megrendezett, helytörténeti érdekességű kiállítások mellett egy ragyogó kezdeményezés, a Helytörténeti Estek programajánlóira is rátaláltam. Idén februárban és márciusban az 1950-es, '60-as évek felidézése volt téma – amely a mai, gyorsuló világunkban még éppen elérhető, hiteles emléken keresztül leírható kor –, a kecskéstelepiek „szemüvegén keresztül”. Azután számos napjainkbeli közösségi, sport és kulturális program között áprilisban felbukkantak ez első fotók a kiállításra gyűlő tárgyakról, és egy, további tárgyak felajánlására buzdító felhívás is. Ez a felhívás többször is megismétlődött, s ahogy kerekedett a tárlat mondanivalója, úgy lett a megfogalmazott kérés egyre pontosabb: fiújátékokat, karácsonyi díszeket, esküvői képeket stb. várnak a kiállítás szervezői. A felhívás nyomtatott formában áprilisban a postaládákba is eljutott. Példamutatónak tartom a közösséghez való fordulást, bár muzeológusként tisztában vagyok azzal is, hogy a kölcsönkért tárgyak nyilvántartása, sorsuk nyomon követése milyen felelősséggel és aprólékos munkával jár. Megszámoltuk: a kiállítás közreműködőinek felsorolásában 44 kölcsönadó neve szerepel! Nélkülük – nincs kivétel! – bizonyára nem lenne ennyire teljes, részletgazdag a telepiek elmúlt fél évszázadának életmódját bemutató tárlat.

Amelynek nem véletlen a címadása – mondta a rendező, Markos Gyöngyi, aki nem az első helytörténeti kiállítását rendezi Kecskéstelepen. A hangsúly a címben – és a bemutatott tárgyakban is a hétköznapiakra tevődik, ami egyszerre hálás és mostoha téma. Hálás, mert egy közösség hétköznapi tárgyi világát teljességre törekvően bemutatni izgalmas kihívás: mi is a valóban jellemző? Mi az, ami elengedhetetlenül fontos számunkra minden nap? Milyen is volt egykor a ház, mivel játszottunk, hogyan közlekedtünk? Mostoha, mert tárgyak százai kerülnek szem elé a téma kapcsán, és ha nem értő próbál rendet teremteni a kínáló tárgyak sokasága között, akkor a végeredmény káosz is lehet. Azt is megszámláltuk – muzeológus betegség – hány darab tárgy látható a kiállításban? Közel 600! Egyes szociológiai, néprajzi felmérések foglalkoztak a családok tárgyi ellátottságának statisztikai adataival. Egy hagyományos, egy-egy tárgyat több feladatra is használó háztartásban a tárgyak száma kb. 1000-1200 db volt ebben az időszakban, ruházattal, bútorttal, gazdasági eszközökkel, edényekkel, lakásdíszekkel stb. együtt. Mondhatjuk tehát, hogy a kiállítás szorosán közelíti meg az életmód teljes bemutatását.

Témakörök:

- **Az első húsz év:** Csorba József, az ikerházak építettségének hagyatéka; a telep bővülése
- **Hétköznapiak:** konyha, éléskamra (ritkaságok: 1928-as káposztagyalu és 1960-as évekbeli hősugárzó!), nappali, hálószoba berendezés részlet gazdag bemutatása
- **Gyermekvilág bemutatása:** az óvoda története, játékszerek, társasjátékok („*Harc minden szem gabonáért*” – oktat és agitál egyszerre, a korszellemet tükrözi), gyermekbútorok, iskolaszerek
- **Sufni!!!** – enteriőrszerű bemutatása kivételes
- **Ünnepek:** esküvő, születés, keresztelő – Horváth Lajos vőfélykirály bemutatása
- **Karácsony, újév, farsang.**

A kiállítás erénye a kategorizálás kerülése, az életszerűség. Jól érzékelhető az enteriőrökben a háztartások felszereltségének összetett volta: a tárgyak időbeli rétegzettsége egy-egy háztartáson belül: öröklött, vásárolt, új generációk által vásárolt tárgyak.

A tárlatot végig járva a gyermekkorom elevenedett fel, számos történelmi és személyes emlék: pl. a Rakéta porszívó kapcsán. Biztos vagyok abban, ha elég időt szánnak rá, és alaposan végig nézik a kiállítást, hasonlóan járnak majd: személyes történelmük ritkán felidézett mozzanatait élhetik át újra, mesélhetik el a fiatalabb generációk tagjainak.

Dicséret a szervezőknek: a Művelődési Háznak, a Cikér egyesületnek és legfőképpen a tárlat megálmodójának és rendezőjének: Markos Gyöngyinek.

DR. BÁRKÁNYI ILDIKÓ

A két előadó - Fári Irén és Markos Gyöngyi az első helytörténeti esten

Katkóné Bagi Éva és Katkó József a harmadik helytörténeti esten

Kamra

Nappali az 1980-as években

Gyermekvilág - részlet

Az 50-es 60-as évek konyhája

Bárkányi Ildikó megnyitja a kiállítást

Markos Gyöngyi a kitüntetéssel

TÁPAI HONISMERETI ESEMÉNYEK 2019-BEN

Évtizedek óta tudatos és komoly hagyományőrző munka folyik Tápén. A gazdag hagyományokkal bíró volt falu lakói nem hagyták és hagyják feledésbe merülni azokat. Kedvelt gyűjtőhelye volt s ma is az néprajzosoknak, néptáncosoknak és népdalgyűjtőknek, falukutatóknak, festőknek, költőknek, íróknak, szociológusoknak. Az országban elsők között állt össze jelentős kutatókból, gyűjtőkből egy csapat, akiknek munkája eredményeként 1971-ben megjelenhetett a 911 oldalas falumonográfia, a Tápé története és néprajza kötet.

Azután 1973-ban a faluból hirtelen Szeged városrésze lett. Az élet sokáig falusi mentalitással folyt tovább. Napjainkra nagyot fordult itt is a világ. A megüresedett házakat ma már nem az örökösök foglalják el, többségében Szegedről költöznek ki sokan. A sátoztetős kockaházaknak jót tettek az átalakítások – bár egyre több tájidegen ház is megjelent.

A helyi hagyományokat őrzők különböző területeken, más-más műfajban tevékenykednek, ám egy-egy nagyobb megmozdulás kapcsán sikeresen együttműködve.

Mindenki teszi a dolgát a saját területén:

- a Tápai Hagyományőrző Egyesület, a tápai táncok és dalok hiteles őrzői 1934 óta,
- a Gyékényből Szótt Egyesület tagjai 1999-től a gyékényföldolgozás tovább éltetői és továbbadói. A gyékényszüvést a Szellemi Kulturális Örökség nemzeti jegyzékére 2013-ban vették föl,
- a Gyöprugi Egyesület gyermekcsoportja és a tőlük kedvet kapott szülők tánccsoportja biztosítja az utánpótlást is 2013-tól,
- a hitélet hagyományait a fölmenőiktől tanult módon viszik tovább, s így őrzik a templomba járók, s a házaknál összegyűlő csoportok.

Nem elsősorban hagyományőrzésre jött létre a Házások Klubja, a Nyugdíjasok Klubjai sem, de tagjai aktív résztvevői a fenti csoportoknak is, s bármikor, örömmel vesznek részt a hagyományt őrző megmozdulásokban.

A Honismereti gyűjtemény több évtizede, 1963 óta gyűjti és őrzi a Tápéval kapcsolatos használati és viseleti tárgyakat, a mindennapi élet eszközeit, fotókat, filmeket, írásos dokumentumokat. E szellemi és tárgyi anyagra támaszkodva él tovább. Az évek során hét alkalommal kellett költöztetni¹.

1984 és 2004 között az „öregiskolában” volt, majd 15 éve a Heller Ödön Művelődési Házban kapott helyet a gyűjtemény, ahol két helyiségben látogathatók a kiállított tárgyak. Fokozatosan rendezkedtünk be, míg mindennek megtaláltuk a végleges helyét. Itt azonban a teljes anyag nem fér el, egy részét máshol kellett elraktározni.

Sajnálatos, hogy a művelődési ház felújítása során (1999–2004) a harmadik ütemre tervezett tápai ház építése megghiúsult, az akkori képviselőnk döntése következtében.

Lehetőségünk adódott a tárgyak fotózással, filmezéssel történő dokumentálására, rendszerezésére, számbavételre, a fotók részbeni nevesítésére, szkennelésére. E munkában Kaszáné Major Gabriella és Pocsai Brigitta segítettek².

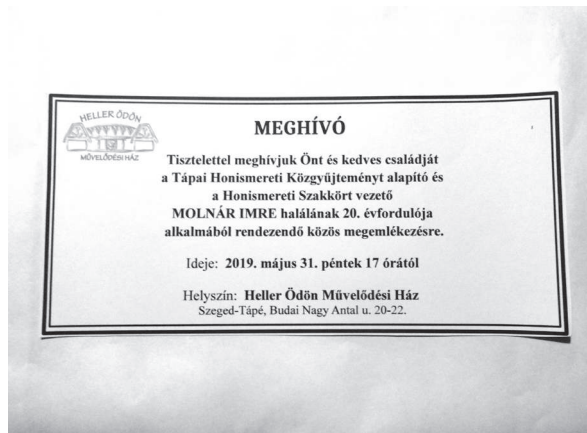
Az elmúlt 15 évben ebből a gazdag anyagból számtalan kiállítást rendeztünk: esküvői és lakodalmi képekből, iskolai tablóképekből, a tanyai iskolák életéből, a Tápai-réten készült fotókból, és az 50 éves művelődési ház, valamint a 40 éves monográfia évfordulója kapcsán.

Mindig nagy érdeklődés kísérte és kíséri a helyiek igénye alapján összeállított, jeles előadók közreműködésével megvalósult előadások sorozatát is.

A gyűjtemény gazdag anyaga számtalan dolgozat témája, foglalkozások terepe. Felnőtt látogatói örömmel szembesülnek gyermekkoruk világával, az általuk gyűjtött tárgyakkal való találkozással. Az óvodások, iskolások körében is kedveltek a gyermekek régi életéről szóló bemutatók, az általuk készített és használt eszközökkel, játékokkal való ismerkedés.

2019. nem csak a gyűjtemény szempontjából volt jelentős, évfordulós év is közösségünk számára.

20 éve hunyt el a gyűjteményt megalapítása óta gondozó, a honismereti szakkört vezető, helyi pedagógus: **Molnár Imre (1924–1999)**³.

Három előadásból álló sorozattal emlékeztünk meg Róla a Heller Ödön Művelődési Házzal közösen rendezett esteken. 2019. március 22-én dr. Molnár Péter a Tápai Honismereti Szakkör alapító tagja A szőke Tisza arcai című előadásával tisztegett emléke előtt, április 26-án Molnár Mária nyugdíjas könyvtáros vetítéssel egybekötött gyűjteménytörténeti előadását hallgathatták meg

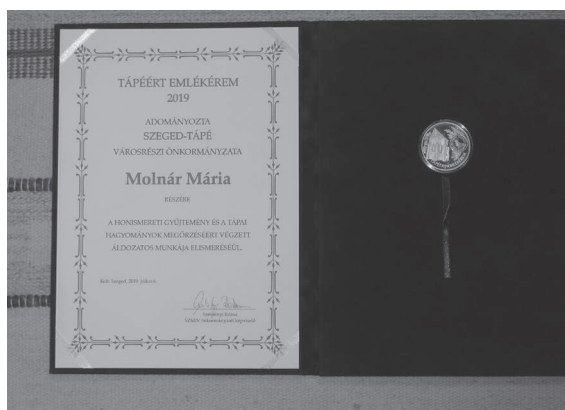
az érdeklődők, május 31-én a tiszteletére rendezett esten megemlékeztek róla volt tanítványai: Ménesi Lajosné, Grószné Molnár Márta és Retek Erika.

2019. május 31. (Fotó: Heller archívum)

Régi képekből összeállított vetítéssel, a gyűjtemény gazdag fotóanyagából készített kiállítással idéztük meg alakját, majd meghallgattuk dr. Molnár Péter előadását és bemutatóját: Régi gyermekjátékainkról. Az est végén a gyűjtemény megtekintése adott újabb emlékezésre alkalmat. A tárgyak, fotók láttán sok-sok régi emlék idéződött föl a szép számmal megjelent volt szakköri tagok, tanítványok, érdeklődők körében.

Itt jelentette be Szécsényi Rózsa önkormányzati képviselő, hogy 2019-ben a Tápéért Emlékérmét Molnár Máriának szavazta meg a részönkormányzat, melyet a Falunapon július 9-én adtak át.

2019. május 31. Fotó: Heller archívum

A Pajori Kereszt. Egy szokványos iskolai találkozóból nőtt ki egy újabb hagyomány a régi emlékek, szokások föllevenítésével, mely a Tisza-Maros által körbezárt Tápai-rét hajdani lakóiról s életéről, a Pajori Iskola tanítóiról, diákjairól szól elsősorban.

A Pajori Kereszt 2011-ben (fotó Molnár Mária)

2001-ben tartottuk első iskolai találkozásunkat. Több mint száz egykori pajori diák jött össze, zömében az 1945-1954 között ott tanító Molnár Imre (1924-1999) és felesége Molnár Imréné (1924-2018) tanítványai. Az emlékek idézésén túl tervek, elképzelések is fölmerültek: emlékmű az iskola helyén, a régi pajori búcsúk föllevenítése, az évenkénti találkozók megrendezése.

Elmondhatjuk, hogy az ott fölvezült álmainkból mára hagyományt teremtettünk. 2019-ben tizennyolcadik alkalommal jöttünk össze szeptember elején, emlékezni iskolánkra, tanítóinkra, volt iskolatársainkra, a tanyai életre. Azóta évente megtartjuk a szeptember 8-i Kisasszony napi Pajori diáktalálkozót.

15 éve, 2004-ben állítottuk föl az emlékkeresztet a Tápai-réten az 1907-ben átadott Pajori Iskola helyén. (<http://eltuntiskolak.uw.hu/pajor/pajor.html>)

Forrai Sándor (1944-2019) ötlete és elképzelése alapján, a volt diákok anyagi támogatásából és kétkezi munkájával épült meg az emlékhely, és készült el a kereszt. 2004 szeptember első szombatján Gyulay Endre püspök atya felszentelte a volt iskola telkére emelt emlékkeresztet. 2015-ig minden évben ott találkoztunk szeptember első szombatján. Perlaki György szabadtéri szentmisét mutatott be, Pongó Gyula református tiszteletes imát mondott. 2015 óta a tápai vagy a Petőfi-telepi templomban szentmisével emlékezünk a pajori búcsúkra.

Ezeket a találkozókat, a mindenkori önkormányzati képviselőink, a tápai plébánosok, az egyházközség tagjai, a tápai és a réti polgárőrök jelentős mértékben segítik, támogatják.

A búcsúi misék és a hozzá kapcsolódó rendezvények, ezek az emlékezetes napok a tápai Heller Ödön Művelődési Ház vezetőjének és munkatársainak áldozatos munkája nélkül, a ház fölszerelése nélkül nem valósulhattak volna meg.

*A tápai templom előtt az ünneplők egy csoportja.
(Fotó: Makra Erzsébet)*

2019-ben a 15 éves évfordulót szeptember hetedikén a tápai templomban misével, majd a művelődési házban találkozóval ünnepeltük meg. A misét Gyulay Endre nyugalmazott püspök mutatta be. A fotón Szeptember 21-én pedig busszal és autókkal - Maroslelén keresztül - mentünk ki az emlékkereszthez. Emlékezés, hálaadó ima Máté János atya vezetésével, Szécsényi Rózsa által mondott köszöntő és koszorúzás tette emlékezetessé a mintegy 70 főnyi ünneplőnek ezt a délelőttöt. Egy réti körutazással vettünk búcsút sokunk szülőhelyétől, fölnevelő iskolánk emlékkeresztjétől, tanyai életünk életterétől. A Rét, a Maros-töltés, a fölismert dűlők, az álló vagy rogyadozó tanyák, vagy csak csupán pár fa a volt tanyák helyén, sok-sok emléket hozott felszínre, bennünk.

A hagyományőrzésre hivatott csoportok és egyének önként vállalt küldetése a megszerzett kulturális örökség őrzése, továbbvitele és átadása.

Szüleink több évtizedes, kitartó és szorgalmas munkával alapozták meg a gyűjteményt és tanítványaikba észrevétlenül ültették el a haza és szülőföld megbecsülését, tiszteletét és szeretetét. Mi ezt az örökséget a Tőlük látott és megtapasztalt minta alapján nagyon komolyan véve visszük tovább.

A hatvan év felettiek e hagyományok nagy részébe beleszülettek, nagyszüleiktől, szüleiktől, a velük együtt élőktől látták, tanulták, és vették át. Őrzik, és féltik.

A világ nagyot fordult velünk, de reménykedünk, hogy lesznek, akik továbbviszik majd mindezt.

*A Pajori Kereszt előtt, a Tápai-réten 2019. szeptember 21-én
(Fotó: Rácz Attila)*

A tápai katolikus templom freskója

- 1 *Honismeret Csongrád megyében (1969-2011) 150-152. p., 208-209.p.*
- 2 *Fotózás Tóth István, filmezés Balogh Ferenc*
- 3 *Honismeret Csongrád megyében (1969 -2011) 374. p.*

Tápé, 2020. január

MOLNÁR MÁRIA

Megjelent a Szegedi Hétköznapi Füzetek sorozat második kiadványa

2019. SZEPTEMBER 12-ÉN A SZAB SZÉKHÁZBAN NEVES TÖRTÉNÉSZEK MÉLTATTÁK KATKÓ-BAGI ÉVA: REGÉLŐ SZEGED CÍMŰ MŰVÉT

Kovácsné dr. Faltin Erzsébet a sorozat ötletgazdája és szerkesztője, a rendezvény háziasszonya köszöntötte a megjelenteket és pár mondattal ecsetelte a szerzővel történt megismerkedését. Leszögezte: ez a kiadvány is követi a sorozat megszabta feltételeket. Rövid, tömör, füzetszerű és Szeged városról szól, ismereteket terjeszt, könnyen befogadható és stílusa közérthető.

Dr. Marjanucz László: Egykori kolléganőként régi ismerőse a szerző, akiről úgy tudta, hogy a múzeumi tárgyak világában mozog otthonosan és meglepődve tapasztalta, írói vénával is rendelkezik. A kiadvány műfaja szerint rege, tehát valóság alapú elbeszélés, nem mese, de nem is történelmi regény, benne az egyéni fantázia is jelentőséget kap. A rege feltár, feldolgoz, kiszínezt és észrevétlenül hat az olvasóra, jelen esetben Szeged régmúltjának máig ható eseményeit példaszerűen tárja elénk a szerző.

Marton Árpád költő: A szerző olyan témákat talált meg Szeged történelmében, melyek Tömörkény István vagy Móra Ferenc művei közé illettek volna, de jelen esetben úgy tűnik, a restaurálás, feldolgozás magányában a múzeumi műtárgyak a történelem magvait is elhintették az író lelkületébe.

Prof. dr. Blazovich László: A város történetének lényeges pontjait ragadta meg a szerző, melyek ma is hatással vannak ránk. Ilyen a Tisza és a Maros folyók ölelésében született város, a török megszállás vagy a boszorkányüldözés. A bensőséges, érzelmes stílus olvasmányossá teszi az alkotást.

Nagy László lektor: Szerencsésnek tartja magát, hogy a lektoráláskor a szerző, mű és befogadó hármassága közül csak kettő volt jelen, mert az író nem ismerte, róla semmit sem tudott, ezért az ő személyisége nem befolyásolta, nem terelte el a figyelmét, így csupán a mű hatott rá. A térbeli és időbeli utazások a múltban egy kisfiú szempontjából láttatva a történeteket valójában lenyűgözte a munka során.

Katkó-Bagi Éva: Szeged több veszedelmet is átélt a történelme során, ami pusztulását eredményezhette volna, de a hely szellemének erős kisugárzása miatt a lakosság újra és újra felépítette a várost. Többek között a török megszállás tragikus eseményét dolgozza fel egy romantikus szerelmi történetbe ágyazva, a másik történetben pedig a misztikus ködbe burkolózó boszorkányüldözés

témája mögé próbál betekintést nyújtani. Láttatja, mire képes egy idegenszívű vezetés, és hogyan tudja befolyásolni, borzolni a lakosság véleményalkotó képességét a politikai elit.

KOVÁCSNÉ DR. FALTIN ERZSÉBET

A könyvbemutatón

Katkó-Bagi Éva dedikál

NÁNDORFEHÉRVÁR

2019. szeptember 14-én az Egyesület szervezésében Belgrádba utaztunk.

Az egynapos tanulmányúton képzett, a Délvidéket jól ismerő idegenvezető (Szatmári Sándor) mutatta be a múlt és a jelen értékeit. A Szeged – Kelebia – Újvidék – Belgrád út alatt a természeti környezetet, a régió magyar köztörténeti múltját, különösen a 20. század történetét ismerték meg a résztvevők. Megelevenedtek a települések (Kelebia, Szabadka, Topolya, Sajkás vidék falvai, Újvidék) az utazók számára. Nemcsak a táj, hanem az előadás is lekötötte a figyelmet. Csongrád megye határ menti terület, sok vajdasági áttelepülttel, rokoni, baráti kapcsolatokkal. Az utazók egyszerre élték át ismét az emlékeiket, és szembesültek a jelen valóságával (schengeni határ, valutaváltás, gazdasági lehetőségek, kulturális értékek, magyar kisebbségi sors, szomszédságpolitika, szerb életvitel).

A fő úticél Belgrád volt. A szerb fővárost először autóbusból tekintettük meg. A városépítéset, a szerb identitás épületei a Balkán és a nyugati világ jégeit egyszerre tükrözte. A belgrádi nándorfehérvári várban közel három órát töltött a csoport. A magyar idők, a török uralom, a Habsburg-örökség és a 20. század egyszerre hatott. Élettérként is érdekes látvány. 1456 történetét,

terét idézte fel az idegenvezető előadása. Hunyadi János személye és kora állt a mondandó középpontjában.

A várostörténet magyar emlékeit felelevenítve a városi séta kitért az első világháború kitörésére, a délszláv állam születésére, Károlyi Mihály belgrádi tárgyalására.

Következő megálló Zimony volt. A folyóparti település jó utazási célpont, igazi monarchiás-délszláv hangulatot sugall. Igazi közösségi hely. Az Óváros, a Hunyadi-torony múltidéző történelmi sétára adott alkalmat.

Utolsó tervezett megálló Karlóca. A település a békekötésről híres, a Békekápolna mellett idézte fel a csoport ismereteit. Vallási központ is. A karlócai pátriárka egyszerre az ortodoxia és a szerb nemzetiség megszemélyesítője. A barokk kisváros, mire odaértünk, csak a történetekben kelt életre. Gasztró kulturális értéként a szerémségi borról is szó volt.

A tanulmányi úton az Egyesület tagsága és kísérőik vettek részt. 41 fő. Az utazás felelevenítette és rendszerezte az előzetes ismereteket. Tudatosította, hogy miben más a tőlünk 50-100 km távolságban élő magyar kisebbségi élet. Közösséget, csapatot formált a tanulmányúton való részvétel.

KÁROLYI ATTILA

Csapatunk a várban

A várban

Emlékkő

Szatmári Sándor idegenvezető magyaráz

A vár térképénél

GYALUPADTÓL A NÉPMŰVELÉSIG

Kormos Ferenc - emlékszoba és asztalosműhely avatása Dorozsmán

Időpont: 2019. szeptember 20. (péntek) 16:00 óra

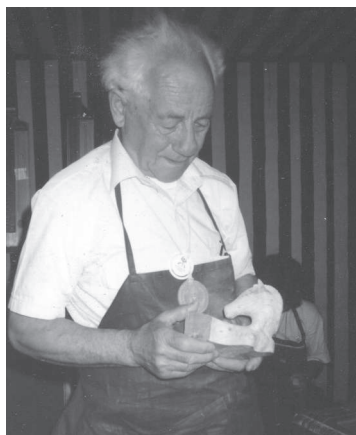
Helyszín: Szeged – Kiskundorozsma, Negyvennyolcas u. 1.

Házigazda: Dorozsmai Tájház

A program védnöke: Csongrád Megyei Honismereti Egyesület

Köszönet Kormos Ferenc értékmentő, hagyománytisztelő unokáinak, Zsuzsannának és Ferencnek. Szervezte a Dorozsmai Hagyományörző és Kulturális Egyesület a Szegedi Közéleti Kávéház ajánlásával.

Kormos Ferenc asztalosmester 1913. február 9-én, ősi dorozsmai téglavető családban született. Asztalosinas éveit Szegeden töltötte, szegedi mestereknél fejlesztette ki szaktudását. Munkásságában az iparművészet a képzőművészetel ötvöződik. Művészi értékű intarziás bútorokat, templomi berendezéseket,

citerákat is készített, és számos csoportban fejtette ki alkotó tevékenységét. Szakmája mellett a közösségi kulturális életben is kiemelkedő szerepet töltött be. Volt repülőmodellező, -oktató, önkéntes tűzoltóparancsnok, cserkész, helytörténetkutató, Alkony Nyugdíjas Klub vezetője, citerákat készített, színdarabot írt, rendezett és szerepelt, népdalkörrel számos népzenei találkozón vettek részt, és még hosszasan lehetne sorolni azokat a közösségi tevékenységeket, melyben kiemelkedő eredményeket értek el és maradandó értéket hagytak az utókorra.

Emlékének tiszteletére, műsorral egybekötve, emlékszobát és asztalosműhelyt avattunk szülőfalujában, Szeged-Kiskundorozsmán, a Dorozsmai Tájháznál.

PROGRAM:

- Nyitóbeszédet mond: dr. Marjanucz László, a Csongrád Megyei Honismeret Egyesület elnöke
 - Kormos Ferenc-féle citerán játszik Mészáros Mariska és Rutai József
 - Az Öreghegyi Bodza Citerazenekar népdalokat ad elő
 - Emlékezés: Simon Ferenc, festőművész, Kormos Ferenc egykor tanítványa beszél tanítójáról
 - Kőbárány Citerazenekar népdalokat ad elő
 - Dorozsmai Tájház Amatőr Színjátszó Csoport - színdarabot ad Kormos Ferenc szerepeiből
 - Szegedi Alkotó Kör – színdarabot ad
 - Kormos Ferenc unokáinak beszéde
 - Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar népdalt ad elő
 - Összefoglaló: dr. Bogoly József Ágoston irodalomtörténész
- A rendezvényt a „*Nem fúj a szél, nem forog a dorozsmai szélmalom*” c. dallal zárjuk, amelyet a fellépők és a közönség együtt énekelte el. Kísérték a citerazenekarok.

Avatás: Műsor után a műhelyt és az emlékszobát dr. Marjanucz László, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke avatta fel.

Kamara kiállítás: Kormos Ferenc fotóiból és munkáiból.

A jelenlévők megtekinthették a tájházat és a nagygazdaházban a helytörténeti gyűjteményt.

A vendégeket pogácsával, kiflivel, üdítővel, ásványvízzel, és a felnőtteket a készlet erejéig pálinkával fogadták.

DELI ALBIN

HONISMERETI NAP ÉS KÖNYVBEMUTATÓ MAKÓN

Helyszín: MNL Csongrád Megyei Levéltára Makó (Makó, Petőfi park 14.)

Időpont: 2019. október 25. (péntek)

Szervezők: Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a MNL Csongrád Megyei Levéltára Makó.

A házigazda Urbancsok Zsolt levéltárvezető, sétánkat ő vezette, és Makó városa volt.

A honismereti nap Makovecz Imre Kossuth-díjas magyar építész makói „építészeti csodáinak” megtekintésével kezdődött. Makovecz által tervezett épületeket a természet, az építészet és a művészet találkozásával lehetne megfogalmazni. Verőfényes októberi nap, szinte az augusztusi időjárást idézte.

Az első állomás a makói buszpályaudvar épülete volt. Az épület tartó szerkezetét fatörzsekhez hasonló alakzatú vasbeton pillérek alkották, melyet Makovecz építészetére jellemző íves faszerkezetek borították. Mintha egy megkövesedett ligetet építettek volna be. A belső tér kialakítása pedig templombelsőre emlékeztette a látogatókat. Megtekintették a Szent János téren lévő, Makovecz által tervezett József Attila Városi Könyvtárat. Már a bejáratnál lenyűgözte a látogatókat az épület nyitott könyv formájú tetőzete. Benkéné Sándor Barbara mutatta be a könyvtár belső tereit. A honismereti sétát a hajdani Csanád vármegye székháza előtti téren folytatták, melynek kialakítása szintén Makovecz Imre tervei alapján valósult meg. Megcsodálhatták a Hagymaház – művelődési központ – épületét, a tágas, meredek színpadot tulipán háttámlás székeivel. Makoveczról elnevezett téren megcsodálhatták a Zenepavilont medencékkel övezve és a Hagymatikumot, Makói Termál- és Gyógyfürdőkomplexumot kívülről. Makovecz Imre nevéhez 11 makói remekmű köthető, melyből néhányat megtekintettek, bejárták.

KÖNYVBEMUTATÓ

A honismereti tagok Makovecz építészeti remekműveitől feltöltődve tértek be a Makói Levéltár felújított épületébe (Makó, Petőfi park 14.), ahol a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a 2018-as Évkönyvét mutatta be.

A házigazda, Urbancsok Zsolt főlevéltáros köszöntötte a vendégeket. Rövid ünnepi műsort rendeztek a Honismereti tagok részére, ahol hegedűjáték és vers hangzott el. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, a Makói Honismereti Kör vezetője, a Honismereti Szövetség országos elnökségének tagja ajándékkal köszönte meg a fellépők színvonalas előadását.

A 2018-as kötetet, dr. Marjanucz László, a CSMHE elnöke, Gergelyné Bodó Mária, a CSMHE titkára, az évkönyv szerkesztője és Dobayné Deák Éva nyomdai előkészítő mutatta be.

Az évkönyv szerzői, tiszteletpéldányosok: dr. Antal Tamás, Ábrahám Vera, Deli Albin, Dömötör Mihály, Gergelyné Bodó Mária, Gulácsiné Somogyi Ilna, Halmágyi Pál, Hézső Ferenc, Kakas Béla, Katkóné Bagi Éva, Károlyi Attila, Kocsis Pál, Kovács Lajos István, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet, Krämmer Erika, Kurunczi Mária, Lőkös Mihály, Lőkös Sándorné, dr. Marjanucz László, dr. Markos Gyöngyi, Matuszka Istvánné, dr. Miklós Péter, dr. Molnár Sándor, Mucsi Linda, Némethné dr. Balázs Katalin, Ormos Zsuzsanna, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Rostáné Hajdú Erzsébet, Szilágyi Kitti, Urbancsok Zsolt, Zeitler Ádám.

A könyvbemutató után kötetlen baráti-szakmai beszélgetést folytattak, miközben a tagok házi süteményt, csongrádi vörösbort és ásványvizet fogyasztottak.

Ezután Urbancsok Zsolt főlevéltáros és Vizi Dávid Máté, levéltári kezelő bemutatta az új levéltárat. A honismereti tagok beléptek a letűnt idők „történelmébe”. Egy időutazás volt számukra, amikor megtekinthették azt az osztálynaplót, melyben József Attila jegyeit és a róla írt tanári véleményt láthatták.

Urbancsok Zsolt elmondta, örül annak, hogy a levéltári anyagot Makón helyezték el, és méltó körülmények között végezhetik a munkájukat. Több mint 2000 méter anyag áll a levéltári gyűjteményben, mely Makó és a környező település történetét foglalja magába. A levéltári adatok szakszerű vezetésének köszönhetően a levéltárba látogatók igényét azonnal, vagy rövid időn belül ki tudják elégíteni.

Köszönet a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek és a MNL Csongrád Megyei Levéltárának, hogy a Makón eltöltött, jól szervezett honismereti napon a tagok újabb élményekkel és ismeretekkel lettek gazdagabbak

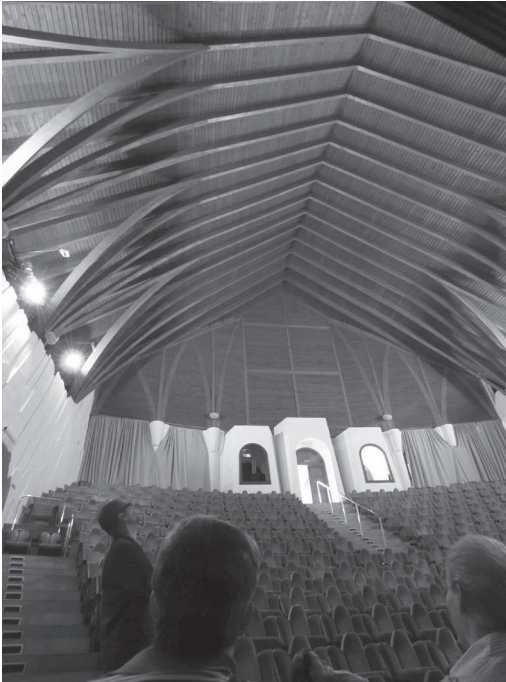
DELI ALBIN

Buszpályaudvar Makón

A gimnázium sportcsarnoka

A Hagymaház színházterme

A könyvtárban

A színházterem kupolája

A zenepavilon alatt

Tagjaink a könyvtárban

Pál Lászlóné szervezte a műsort

A könyvbemutató résztvevői

A VI. HON- ÉS NÉPISMERET KONFERENCIÁN

A Honismereti Szövetség és a Jász Múzeum az ünnepi hagyományok feldolgozásának és átadásának módszertana és gyakorlata témájának jegyében szervezte meg a programsorozatot a VI. Hon-és Népismereti Konferencián. A résztvevők 2019. november 8-10-ig informatív előadásokon és interaktív foglalkozásokon ismerkedtek meg a magyar ünnepek hagyományaival, szokásaival, jeles napjaink különlegességeivel Jászberényben és Szolnokon. A rendkívül jól felépített programsorozaton magunk tapasztalhattuk meg azt, hogy a gyakorlatban a kulturális örökségeinkkel kapcsolatos ismereteket miként adhatjuk tovább diákjainknak, valamint hogyan vonhatjuk be a fiatalabb generációt ünnepi hagyományaink ápolásába. Széleskörű ismeretanyagot kaptunk többek között a népi öltözködési szokásokról, a kézműves termékekről, lakáskultúráról, gasztronómiáról, az ünnepi alkalmak menetéről.

A konferencia megnyitójának az Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campus díszterme adott otthont. Elsőként Végső István, a Honismereti Szövetség országos titkára köszöntötte a konferencia résztvevőit nyitóbeszédével, majd átadta a szót dr. Gloviczki Zoltánnak, az Oktatási Hivatal elnökének. Az elnök úr beszédében - a tematika tükrében – kiemelte, hogy amikor hon-és népismerettel foglalkozunk, akkor kulturális kincseink megmaradásáért tevékenykedünk. Érzelmileg is megérintette közönségét miként ennek megőrzésére hívta föl a figyelmét a jelenlévőknek. Remekül hangsúlyozta a hagyományörzés jelentőségét azzal, hogy elkezdte Petőfi Sándor Nemzeti dalának első sorát, melyet a közönség soraiban ülők fejeztek be együttesen. Bebizonyította, hogy mindannyian egy nyelven beszélünk, egyre gondolunk, és ezért foglalkozunk honismeretünkkel. dr. Gloviczki Zoltán beszédét követően Borbás Ferenc, emeritus jászkun főkapitány szólt a város értékeiről és értékmegőrző munkásságáról. Kifejtette, hogy nemcsak hagyományaink ismeretéről szól a honismeret, hanem azok megéléséről is. Bölcsen beszélt arról, hogy elődeink logikáját követve mai problémákat is képesek vagyunk megoldani, valamint közös kultúránk megújítása egyben a társadalmunk erős szövetét képezi. Kiemelte, hogy Jászberény ezen hagyományok megerősítésében ért el rendkívüli eredményeket, melyekről a konferencia során mi is megbizonyosodhattunk. Ezt a gondolatmenetet vitte tovább Hortiné dr. Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója, néprajzkutató, aki felvázolta számunkra azt, hogy a jászok milyen régóta ápolják és éltetik hagyományaikat Jászberény híres tárgyi és szellemi hagyatékának megőrzéséről, gazdag szépművészetéről, néptáncművészetéről. A népi művészeti, díszítési szakkörök felélesztésével és újragondolásával az élet minden területén megjelentek a jászságra jellemző képzőművészeti motívumok, legyen szó ékszerekről vagy ruhákról. A jász viselet reneszánszát élte az 1990-

es években, megfelelő alkalmakkor hordták a díszes ruhadarabokat. Hortiné dr. Bathó Edit összességében elmondta, hogy a jáász identitás mozgatórugója a jáász hagyományörzés, melybe mi is bepillantást nyerhetünk a konferencia programjai során. Végül Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke intézte hozzánk megnyitó beszédét. Emlékeztetett minket a konferencia témájának fontosságára. Tájékoztatott minket arról, hogy az ünnepi hagyományok átadásához nyújt segítséget a következő 3 nap, mely során tapasztalt, az innovációkban járatos előadók adják át módszertani tudásukat leendő pedagógusoknak és pályakezdőknek. Különösen fontosnak tartja az ismeretek átadásának innovációját, hiszen mindig fejlődünk kell abban, hogy a fiatalabb generációkat miként szólíthatjuk meg. Példaként a múzeumpedagógia élményszerű foglalkozásait emelte ki, melyek lényege a megtapasztalhatóság, ily módon közös történetünk, ünnepeink jobban továbbíthatók, melyek a nemzeti identitásunk szerves részét képezik. Véleményében mindannyian egyetértünk, miszerint méltóképpen kell megünnepelni jeles napjainkat, álláspontja szerint ennek módját élményközpontúan kell továbbadnunk a fiatalabbaknak. Kifejtette, hogy tartalmat átadni azt jelenti, hogy az elmén túl a lelket és a szívet is meg kell szólítani. Azáltal, hogy megismerjük, miről is szól egy adott ünnep vagy jeles nap, és milyen hagyományok köthetők hozzájuk, az összetartozás érzését élhetjük át családi és közösségi szinten is, sőt egyben világunk sokszínűségéhez is hozzájárulhatunk.

A bölcs szavak elhangzása után meghallgattuk a konferencia első előadását. Erdészné dr. Molnár Marietta, az Eszterházy Károly Egyetem - Jáászberényi Campus főiskolai tanára A múlt értelmezése a tanítóképzésben, Tradíció – az elődök öröksége – az új elemek tükrében témában új módszertani ismeretekről, valamint a tanítóképzés fejlesztéséről és megerősítéséről tartott prezentációt a közönség számára. Szavai rávilágítottak minket arra, hogy a gyermek tudásra való hajlamát úgy tudjuk megőrizni, hogy folyamatosan fejlődünk az ismeretek átadásának módszereiben és új alternatívákat fedezünk fel. A második előadás Jeles napok, ünnepi szokások közvetítésének módszertanáról szólt, melyet dr. Baksa Brigitta, az Apor Vilmos Katolikus Főiskola tanára gyakorlatközpontúan tartott meg. A konferencia résztvevői megtapasztalhatták, hogy miként zajlik egy színes, feladatmegoldásra orientált tanóra az adventi jeles napok témáját feldolgozva: kreatív feladatlappal, kellékekkel és tapasztalati úton idézte meg az adventi időszak jeles napjait. Az első nap zárásaként az élményközpontú ismeretátadás és a játékoság jegyében folytatódott a program. A vacsorát követően a Zirzen Janka Kollégiumban dr. Tölgyessy Zsuzsanna a PPKE BTK Óvó-és Tanítónőképző Tanszék egyetemi adjunktusa várt minket *A mi sosem volt – de legyen – ünnepünk – avagy találjunk ki együtt egy ünnepet!* című izgalmas interaktív foglalkozásával. A remek hangulat keretei között a dráma-

játékok segítségével a konferencia résztvevői jobban megismerhették egymást. Emellett megtapasztalhattuk, hogy milyen játékos módon megismertetni a fiatalabbakkal az ünnepek, szokások és jeles napok felépítését, természetét, funkcióit.

A konferencia második napján Szolnokon folytatódtak a programok a Damjanich János Múzeumban. Gecse Annabella néprajzi osztályvezető a *Jeles napok és hagyományok a néprajzi állandó kiállításban* címmel mutatta be a múzeum történetét, jellegzetességeit és adottságait, valamint az állandó kiállítások háttéranyagait is beavatott minket. Rengeteg szakmai ismeretet osztott meg a hallgatósággal a kutatómunka fázisairól, az adatgyűjtés módszereiről és a múzeum működéséről. Összefoglalta, a konferencia témájához kapcsolódóan, hogy jeles napjainkhoz milyen tárgyak, viseletek köthetőek. Az ünnepek részleteit Benedek Csaba néprajzkutató ismertette meg velünk a *Jeles napok változása a Jász-Nagykun-Szolnok megyében* című előadásában. Érdekes prezentációjában először szakmailag bővítette látókörünket az alapfogalmak tisztázásával, majd bemutatta számunkra a jászságra jellemző specifikus ünnepi hagyományokat. Ebéd után ismét Gecse Annabella várta hallgatóságát a Tabáni Mozaik kötet bemutatásával. Az előadás keretei között megismertük a szolnoki Tabáni tájház különleges történetét, berendezését, néprajzi és történeti műgyűjteményét. Az előadásokat követően csoportos interaktív foglalkozásokat tartottak, melyek során a gyakorlatban megtapasztalhattuk a múzeumi tárlatvezetésekben rejlő lehetőségeket. Tóth Zsanett, Pató Mária és Barláné Kulánda Krisztina avatott be minket a jeles napok múzeumpedagógiájába. A kiválóan megszervezett foglalkozásokon a szépművészeti, régészeti és néprajzi kiállításokon vezettek körbe bennünket. Játszva ismerkedtünk meg a Közép-Tisza vidékére jellemző népelettel a századfordulón, a népművészeti ágakkal, paraszti kultúrával, mesterségekkel. Élményekkel gazdagodva búcsúztunk a tárlatvezetések után a szolnoki Damjanich János Múzeumtól és indultunk vissza Jászberénybe, hogy megtudjuk Hortiné Bathó Edit *A dramatikus színjáték a hagyományörzés szolgálatában* című előadásából, miként élnek tovább a jászság kulturális örökségei a múzeumi önkéntesek és Jászsági Hagyományörző Egylet tagjai tevékenységeinek köszönhetően. Képsorozatokon és videófelveteleken láthattuk, hogy mit jelent megismertetni és megélni szokásainkat. A jeles napokon, ünnepeken túl a hétköznapi élet fontos eseményeihez kapcsolódó hagyományokat is megjelenítik a megszerkesztett műsorok előadása során. Ilyen például a disznótóri kántálás, a bakfazék bedobás vagy a lakodalmi ágyváltás. Példaértékű tevékenységet folytat a jászberényi közösség azzal, hogy minden generációt bevonva, teljes odaadással népszerűsítik a régi népi és polgári élethez kapcsolódó szokásokat, hagyományokat és örökségeket. A konferencia fénypontja ennek megtapasztalása volt *A kaftántól a farmerrig* című jász viselet-bemutató. Történelmi korokon át követhettük nyomon a

jász öltözködési szokások változásait, az élet minden területe megelevenedett előttünk bemutatón, láthattuk a hétköznapi és ünnepi öltözködés kavalkádját a Jászsági Hagyományörző Egylet közreműködésével. A Jász Múzeumban különleges vendégszeretettel részesítették a konferencia résztvevőit, kellemes hangulatban zárult le a programokban gazdag szombati nap.

Vasárnap, a délelőtti folyamán, ismét visszatértünk a Jász Múzeumba, ahol dr. Bathó Edit múzeumigazgató, néprajzkutató összegezte gondolatait a hétvégével kapcsolatban. Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke záróbeszédében szintén kifejtette a VI. Hon-és Népismereti Konferencia tanulságait. Élmenygazdag három napot tölthettük el Jászberényben és Szolnokon az előadások és a jól felépített foglalkozások alatt. A zárást követően dr. Bathó Edit tárlatvezetéssel kedveskedett, mely során a résztvevők megtekinthették a Jász Múzeum kiállításait.

Ahogy a jeles napjaink és ünnepeink, úgy a VI. Hon-és Népismereti Konferencia is különleges esemény volt számunkra. Rendkívüli élményt nyújtott azért, mert átélhettük, mit jelent odaadással és szeretettel őrizni hagyományainkat a gyakorlatban. Nemcsak a viseletet, szépművészeti elemeket és szokások megelevenítését foglalja magában, hanem azt a közösségformáló erőt is, melyet elődeink éltmódjának megidézésekor a hagyományokat tisztelő, őrző és éltető emberek összetartja. Emiatt úgy éreztük, hogy igazán meghitt, családi környezetben töltöttük a konferencia programokban gazdag hétvégéjét.

SZILÁGYI KITTI ÉS MUCSI LINDA

BESZÁMOLÓ A MAGYAR NYELV NAPJA ALKALMÁBÓL SZERVEZETT VETÉLKEDŐRŐL ÉS GÁLAESTRŐL 2019.

Hagyomány és újítás együtt: ez jellemzi a magyar nyelv napja tiszteletére szervezett vetélkedőket és gálaesteket Szegeden. Idén hatodik alkalommal vállalkoztunk a rendezvénysorozat lebonyolítására, és most is a megszokott alapelvet követtük. A többfordulós internetes verseny helyett most egyetlen komoly „online”erőpróba volt, egy 16 összetett feladatot tartalmazó elődöntő októberben, ahonnan a legjobb csapatok a szóbeli döntőbe jutottak, amelyre november 12-én került sor a Szent-Györgyi Albert Agórában.

Ebben a tanévben egy új számítógépes program segítségével bonyolítottuk le a vetélkedőt. Ez egy kis nehézség ellenére (néhány csapatnál volt hálózathi-

ba, áramszünet) működött, megkönnyítette a feladatokat javító tanárok dolgát is. 88 csapat küldött be megfejtést, köztük 12 határon túli csapat Temesvárról, Óbecséről, Szabadkáról, de voltak zentaiak és zomboriak is. A kérdések nem az iskolai tananyaghoz kapcsolódtak, az olvasottság, gazdag szókincs, a szólások és közmondások ismerete azonban sokat segített a megoldásban. Tájszavak, régi kifejezések mellett szerepeltek gyakran használt idegen szavak is. A gyorsaság, ötletesség, logikus gondolkodás nem volt hátrány a válaszok megtalálásában. A zsűri és a szervezők meglepődtek néhány nehéznek gondolt feladat kiváló megfejtésén, ugyanakkor látszott a nemzedékek közötti különbség szókincsben, szóhasználatban. Az idősebbek számára természetes ismeret sok fiatal „szótárából” hiányzik. Meggyőződésünk, hogy ez a vetélkedő játékos, élvezetes formában közvetített tudást, értéket, ezért öröm volt a szervezése is.

A verseny szorosnak bizonyult: az elérhető 154 pontból 147-et kellett szerezni a döntőbe jutáshoz. Így 8 Csongrád megyei csapat vehetett részt a szóbeli fordulón. Hozzájuk csatlakozott a határon túli iskolák első három helyezettje. A versenyt végül a szegedi Karolina Gimnázium csapata nyerte az SZTE Gyakorló Gimnáziuma és a zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium csapata előtt. A diákok dicséretet érdemelnek az elért eredménytől függetlenül. Okosak, gyorsak voltak, a nehezebbnek gondolt feladatokkal is boldogultak. Jó volt látni, ahogy a szóbeli döntőn összedugták a fejüket, izgatottan keresték a választ egy-egy nehezebb kérdésre. Igazi csapatmunka szemtanúi lehettünk.

A döntő után gálaműsorral ünnepeltünk, majd az eredményhirdetés és jutalmazás következett. Támogatóinknak – elsősorban az Anyanyelvápolók Szövetségének és Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatának – köszönhetően minden döntőbe jutott csapat könyvjutalmat és oklevelet kapott.

Ha a körülmények lehetővé teszik, 2020-ban is együtt ünneplünk, vetélkedünk, programokat szervezünk a magyar nyelv napja alkalmából – új ötletekkel, színesen, de az alapértékekhez ragaszkodva.

NÉMETHNÉ DR. BALÁZS KATALIN

A versenyző csapatok

*Némethné dr. Balázs Katalin
szervező tanár*

*Márton Richárd játékevezető
az egyik csapatnál*

Munkában a zsűri

Eredményhirdetés dr. Antal Anikóval

Egyesületünk tagjai a nézők

ELISABETH FALTIN: A KIRÁLYNÉ C. REGÉNY MÁSODIK KIADÁSA – KÖNYVBEMUTATÓ BIBLIOTÉKA KÖNYVTÁR, SZEGED, 2019. NOV. 22.

A Szegedi Közéleti Kávéházi Esték Alapítvány és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület programjaként, a Bibliotéka Könyvtárban mutattuk be „*A királyné*” című történelmi regényem – aktualizált, tömörített, képekkel és térképekkel bővített – 2. kiadását.

A lektorálást az egyik kedves mezőhegyesi család sarja, Nagy László, a SZTE JGyPK magyar szakos docense vállalta megint.

Katkó-Bagi Éva, Szegedi Hétköznapi Füzetek sorozat 2. számának, a „*Regélő Szeged*” című mű szerzője, és Ormos Zsuzsanna hódmezővásárhelyi művésztanár, egyesületi tagtársaim illusztrációkkal látták el könyvem.

Az Innovariant Nyomda igen elegáns külsővel és a tartalomhoz illő nyomdatechnikával állította elő a köteteket.

A Könyvtár igazgatója és munkatársai végtelen segítőkészséggel teremtettek meghitt környezetet a zsúfolásig megtelt teremben és a csatlakozó helyiségekben.

Nedelkovics László, házigazdánk, a Bibliotéka Egyesület Könyvtára igazgatója köszöntötte az est díszvendégeit:

- az arad-gáji Szent Gizella templom delegációját, annak vezetőjét: Sándor Tivadar atyát;
- Gergelyné Bodó Máriát, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkárát;
- Nagy László lektort, a SZTE JGyPK docensét;
- Ormos Zsuzsanna művésztanárt, grafikuszt;
- Katkó-Bagi Éva textilrestaurátort, grafikuszt;
- a regényrészletek előadóit: Erdélyi Istvánt, az aradi Kölcsey-kör tagját; Zámbori Magdolnát, aki szintén Aradról érkezett és a magyarországi-erdélyi-partiumi Gizella-kör elnöke; Makráné Majoros Etelka mérnököt; továbbá a tizenéves István királyt és Gizella királynét idéző Gulyás András, Kovács Zalán, Nagy Anna és Nagy Eszter tanulókat.

Szomorúan állapítottam meg, a regényemet ajánló Püspök atya megbízottal sem képviseltette magát.

Szalay professzor, a Szegedi Közéleti Kávéházi Esték Alapítvány kuratóriumának elnöke, mint mindig, alaposan felkészült házigazdaként kérdéseivel a mű lényegét emelte ki, és irányította a bemutatót.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület több tagja – tagtársaim – közreműködése révén is gazdagodhatott a regény, és vált színes előadássá a bemutató.

Nagy László lektor elemezte művem mondattani, gondolatközlési szempontból. Ormos Zsuzsanna olvasói élményét osztotta meg az érdeklődőkkel.

Szemelvényeket olvastak fel: Erdélyi István; Zámbori Magdolna; Gergelyné Bodó Mária, titkárunk; volt középiskolai osztálytársam, Makráné Majoros Etelka mérnök; továbbá a tizenéves István királyt és Gizella királynét idézték az egyik mezőhegyesi barátnőm unokái: Gulyás András, Nagy Anna, Nagy Eszter, no, és persze az én Zalán unokám.

Nedelkovics László zárszavát követően a szerény büfé közben szép számmal dedikáltam. Ez feltehetően a bemutatás sikerének, a mű témájának és az első kiadáshoz képest szerényebb árnak (3.500,- Ft) tudható be.

Szívem minden melegével köszönöm a részt vállalók tisztas közreműködését!

Egy lépést megint tettünk Gizella királynénk szentté avatása érdekében.

KOVÁCSNÉ DR. FALTIN ERZSÉBET

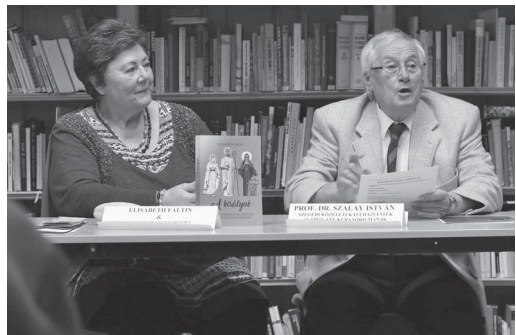
A hallgatóság

A könyvbemutató egyik pillanata

*Egyesületünk tagjai
a hallgatóság soraiban*

*Elisabeth Faltin
és prof. dr. Szalay István*

Kovács Zalán részletet olvas fel a műből

*Ormos Zsuzsanna
véleményét mondja
el a könyvről*

*A szerző kérdésekre
válaszol*

Dedikálás

A VI. HONISMERETI CIVIL REGIONÁLIS TALÁLKOZÓRÓL

*„Minden közösség annyit ér, amennyit múltjából felvállalni és megőrizni képes,
mert értelmes jelent megélni és jövőt építeni másképpen nem lehet.”
(KOVÁCS LÁSZLÓ FAZEKASMESTER)*

2019. november 30-a, Szeged-Kiskundorozsma a regionális civil szervezetek, honismerők találkozóhelye volt. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület szervezésében Kiskundorozsmán, Negyvennyolcas u.1. sz. alatti nagygazdaházban tartották meg a „VI. Honismereti Civil Regionális Találkozót”.
Téma: „Közösségalakítás – újszerű honismeret”

VENDÉGEK FOGADÁSA

Szeged-Kiskundorozsmán a Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális egyesület tagjai, a Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar tagjai és támogatói lelkesen készültek, hogy méltó házigazdái legyenek e találkozóknak. Tudták, hogy jelentős esemény színhelye lesz a tájház és a nagygazdaház, ahol a magyarországi honismerők mellett az egykori történelmi Magyarország területéről is szép számban fognak érkezni az előadók Aradról, Temesvárról, Nagyváradról, Zentáról, Topolyáról, Péterrévéről, Törökkanizsáról, de még Újvidékről is. Reggel 7 órakor már begyűjtötték a tájházban, hogy a messziről érkezett vendégeket kellemes környezetben tudják fogadni. A csapadékmentes, kissé napos és szeles időjárás is kedvezett a találkozó résztvevőinek. 8 óra után néhány perccel a vendégek folyamatosan érkeztek Szeged - Kiskundorozsmára. A kapuban a házigazda, Deli Albin és kis csapata, valamint a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai nagy szeretettel, jóféle dorozsmai pálinkával és likőrrel fogadták a vendégeket.

Az udvaron a házigazda röviden ismertette a tájház történetét. Bemutatta a paraszti gazdálkodásban egykor használt eszközöket, a műhelyben Kormos Ferenc asztalosmester szerszámait, és röviden összefoglalta a jövőbeli terveiket is. A folyamatosan érkező vendégeket a tájházba kísérte, ahol bemutatta a többiekneköket. Árpási Bözsike, Csipkerekéi Nikoletta és Kovács Vivien Ramóna puha kenyeret kacsaszírral kentek meg, lilahagyma karikákat tettek azokra, és kínálták a vendégeket. A konyhában a sparheltben lobogott a tűz, ahol kedvükre fogyaszthattak forralt bort és teát is.

HIMNUSZ

A honismereti találkozót a nagygazdaházban lévő helytörténeti terem szobákban tartották. A Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar tagjai a Himnuszt adták elő, melynek érezhető volt a lelket simogató és az összetartó ereje, amikor az országból és a határon túlról, különböző megyékből érkező egy vérből való magyarok közösen énekelték. (A Honismereti Szövetség elnöke is elismerően említette ezt később.)

KÖSZÖNTŐK

Deli Albin házigazda, a Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület elnöke üdvözölte a vendégeket, és megköszönte a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, hogy a VI. Honismereti Találkozóan a házigazda szerepét töltheti be. Elmondta, hogy az idén Szeged és Szeged-Kiskundorozsma kettős jubileumot ünnepel. Szeged 300 évvel ezelőtt kapta vissza a szabad királyi városi rangját, Dorozsmát pedig Orczy István, a jázság és a kunság kapitánya 300 évvel ezelőtt telepítette be Jászfényszaruból és Jászapátiból. Elődeik tiszteletére a Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar női tagjai jász népviseletbe öltöztek, Deli Albin pedig jászági motívumokkal hímzett díszmellényt vett fel. Beszédében

külön kiemelte a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület munkáját, támogatását, hiszen a Dorozsmai Tájház avatása is az egyesület programja keretében történt, emléktáblát avattak közösen stb. Elmondta, hogy megtisztelő házigazdának lenni e jelentős találkozón, ahol egyben egy láncszem is lehet, ami a határon belüli és határon kívüli magyar testvéreinkkel a kapcsolatot erősíti.

SZERVEZŐK

Károlyi Attila, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alelnöke köszöntötte a találkozó résztvevőit, aki egyben az ilyen típusú találkozónak már a hatodik éve a moderátora. Röviden összefoglalta a találkozó témáját, mely a „Közösségalakítás”. Honismereti tevékenységük határon átível, ezért elmondta, hogy a határ nem az, ami elválasztja őket egymástól, hanem az a lehetőség is, ami összekapcsolja a szomszédos területen élő honismerő magyar testvéreket és kultúrájukat. Beszédében kiemelte a Civil találkozók lényegét, ami a rendszeres találkozásokban, személyes kapcsolatban, egymás kultúrájának megismerésében rejlik. Megemlítette, hogy a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület feladata a generációk közötti kulturális szakadékok áthidalása is. Egy-egy ilyen találkozó alkalmával az előadások olyan töltetet adhatnak, ami adott helyzetben a honismereti szakkörök előnyére válhat.

DEBRECZENI - DROPPÁN BÉLA, az országos Honismereti Szövetség elnöke is megtisztelte a VI. Honismereti Civil Regionális Találkozót. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek megköszönte a meghívást. Elmondta, hogy már többször részt vett volna szívesen, de más feladatai ebben akadályozták. Őszinte örömét fejezte ki, hogy most jelen lehet ezen a találkozón. Beszédében a CSMHE tevékenységét méltatta, amely egyben a legeredményesebben működő országos tagegyesület. A Honismereti Civil Regionális Találkozót pedig példaértékűnek tartja. A találkozó helyszínével is elégedett volt, és gratulált a helyieknek. Beszédében elmondta, hogy a találkozókat fontosnak tartja, hiszen az egyesületeket értékek kötik össze, mely a nemzeti értékünk alapja. Fontosak azok a szervezetek, melyek ezeket az értékeket megmentik, felmutatják és átadják a közösség számára. Ebben egymást is erősíteni kell. Az „Újszerű honismeret” alatt pedig azt értelmezi, hogy a mai technikai fejlődéseket kell az értékátadás szolgálatában állítani. A digitális eszközök bevonásával a figyelmet a honismeret irányába kell fordítani. A vizualitást nagyon fontosnak tartja. Minden generáció számára élményszerűen kell átadni az értékeket. Érezniük kell, hogy ezek az értékek az elődeik után övéké is, és lehetővé kell tenni, hogy hozzátehessenek valamit. A helytörténet ismeretnél és a hagyományörzésnél érzékeltetni kell a fiatalokkal, hogy ez része az ő kultúrájuknak is, és nekik is értékeket kell majd hozzátenni. A hagyományokon, a kor igényeinek megfelelően, „finoman” lehet változtatni. Érezzék azt, hogy az értékek megtartásával ezt majd ők is tudják formálni. Az értékek, hagyományok átadása nagyon fontos,

mert e nélkül szegényebbé tennék az utódokat. Befejezésül a közösségalkotásról, annak formálásáról és megőrzéséről ejtett néhány szót, majd jókívánságait fejezte ki annak reményében, hogy ezek a találkozások is ezt fogják majd szolgálni.

ADOMÁNY A DOROZSMAI TÁJHÁZ SZÁMÁRA

A VI. Honismereti Civil Regionális Találkozó alkalmával Deli Albin, a Dorozsmai Hagyományörző és Kulturális Egyesület elnöke, a tájház részére, nagy eszmei értékkel bíró adományt vehetett át Végső Istvántól, a Honismereti Szövetség titkárától és Gál Mihály (adományozó) kiskunhalasi helytörténeti és hadtörténeti kutatótól.

HONISMERETI SZÖVETSÉG EMLÉKLAPOT ADOTT ÁT

Az Honismereti Szövetség elnöke, Debreczeni – Droppán Béla, Honismereti Szövetség emléklapját adta át Deli Albinnak.

HONISMERETI ELŐADÁSOK

A VI. Civil Egyesületek Regionális Találkozásán bemutatkozott a Honismereti Szövetség, a hozzá tartozó Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és az Egyesülethez tartozó, vagy velük együttműködő intézmények, illetve a hazai és a határon túli magyar civil szervezetek.

DEBRECZENI-DROPPÁN BÉLA, országos Honismereti Szövetség elnöke a hallottak alapján méltatta a jelenlévők munkáit. Nagy élményként jellemezte, hogy részt vehetett a VI. Civil Egyesületek Regionális Találkozásán és hallhatta az egyesületek tevékenységéről szóló előadásokat. Továbbiakban is ezt az utat javasolta, és reményét fejezte ki, hogy a jövőben is részt tud venni a hasonló találkozókön. Elégedett az egyesületek beszámolóiban hallott eredményekkel. Fontosnak tartja a feldolgozásokat és a dokumentálást is. Örömmel tapasztalta, hogy Vajdaságban is több jól működő műhely létezik, odafigyelnek, tudnak egymás honismereti tevékenységéről és kapcsolatban állnak egymással. Ennek nagy ereje van, és akár egy közös célt is kitűzhetnek. Pl. emlékmű, emléktábla-állítás, épített örökség megmentése stb. „A honismereti tevékenységekkel is követendő jó példát kell mutatni.”

Az országos Honismereti Szövetség elnöke végezetül gratulált a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek a találkozó megszervezéséért, amit példaértékűnek és követendőnek tartott.

KÁROLYI ATTILA a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alelnöke köszönetet mondott az előadóknek. A találkozó ideje alatt az előadásokból számtalan „ötlet morzsát” szedett. Megköszönte a vendégeknek, hogy elfogadták a meghívást, az előadóknek a tartalmas, értékes előadásait és berekesztette a szellemi műhelyt.

SZATMÁRI SÁNDOR utazásszervező, a Délvidék eteljes térképének elkészítője.

EBÉD

A vendégek a dorozsmai Szélmalom Vendéglőben közös ebéden vettek részt.

HELYTÖRTÉNETI SÉTA

Deli Albin rövid helytörténeti bemutatót tartott Szeged-Kiskundorozsmán. Jerney János, az ősmagyarság kutatójának tiszteletére emelt emléktáblánál kezdte, amit 2018-ban a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel avattak fel. Ezután a helyi védettség alatt lévő épületekről, köztéri szobrokról ejtett néhány mondatot. A honismereti vendégekkel felmentek az ősi dorozsmai dombon lévő templomhoz, ahol Dorozsma történetét röviden elmondta. Durusma nemzetség időszakától a jász családokkal való újratelepítésig. Lefelé menet a kőbárány történetét is ismertette, majd visszasétáltak a találkozó helyszínére, a nagygazdaházba.

ELSŐ ADVENTI GYERTYAGYÚJTÁS

A VI. Civil Egyesületek Regionális Találkozóját adventi gyertyagyújtással zárták. A hitet, a szeretetet, a közösséget, az ünnepek közeledtét, a hagyományt és a közös munkát fejezte ki az a láng, amit az adventi koszorún Károlyi Attila, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alelnöke lobbantott fel. *„Hogy a láng ne aludjon ki”* –mondta előadásában Csasznyi Imre.

AJÁNDÉK A VENDÉGEKNEK

A Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar kalocsai népdalcsoportot adott elő a vendégek tiszteletére, és szerény ajándékot adtak át. Három búzakalászt szépen átkötve. A kalászkok az egyesületeket szimbolizálták, a benne lévő búzaszemek pedig a tagokat. Ahogy a búzaszemek alkotják a kalászt, a kalászkok pedig a búzatáblát, a honismerők is úgy képeznek egy közösséget, mely értéket teremt. Az értékes búzaszemek, ha jó talajba kerülnek, akkor az értékek is megsokszorozódnak.

Ezek után kezdetét vette a kötetlen baráti beszélgetés, ismerkedés, miközben a vendégeket édes süteményekkel, teával és ízesített ásványvízzel kínálták. A beszélgetés tartalmas és tanulságos volt. Az építő jellegű közös beszélgetés kb. 16:00 óráig tartott.

SZERVEZŐK

A VI. Honismereti Civil Regionális Találkozó a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület szervezésében jött létre. Regionális csoportok szervezői:

- Erdei Ildikó (Temesvár)
- Gergelyné Bodó Mária, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkára (Csongrád Megye) Zsoldos Ferenc (Vajdaság)

Előadásokat vezette: Károlyi Attila, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alelnöke.

A sajtót kalauzolta: Gergelyné Bodó Mária, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület titkára

Házigazda: Dorozsmai Tájház. (Deli Albin, Deli Julianna)

TÁMOGATÓK

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület szervezésében létrejött VI. Civil Egyesületek Regionális Találkozóját támogatta: Dorozsmai Hagyományörző és Kulturális Egyesület, Dorozsmai Tájház, Dorozsmai Szélmalom Vendéglő, Árpási Erzsébet, Csipkerekai Istvánné, Csipkerekai Nikoletta.

Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar tagjai: Deli Julianna, Deli Alex, Deli Alen, Kovács Vivien Ramóna, Csipkerekai Nikoletta és Vass Ádám. A búzakalász ajándékokat az adventi koszorút és a dekorációkat készítette: Árpási Erzsébet.

Sütemények készítésében részt vettek: Deli Julianna, Árpási Erzsébet, Csipkerekai Istvánné, Csipkerekai Nikoletta. Vendégek kínálásában segítettek: Deli Julianna, Deli Albin, Árpási Erzsébet, Csipkerekai Nikoletta, Deli Alex, Deli Alen, Kovács Vivien Ramóna és Vass Ádám.

Molinót tervezte és készítette: Deli Albin és családja. A molinón felhasznált fotók: Papdi Balázs és Simon Ferenc fotói

Hangtechnika: Szurdi Bence

Vetítésben segítettek: Károlyi Attila, Gergelyné Bodó Mária és Deli Alen.

Fotókat és a videó felvételt készítette: Deli Albin és Deli Alex.

Kamara kiállítás: Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Csongrád megyei honismereti körök tablói, Csipkerekai Istvánné kézimunka kiállítása.

KÖSZÖNET a szervezőknek, résztvevőknek és mindazoknak, akik valamilyen formában támogatták a találkozót!

DELI ALBIN

VI. HONISMERETI CIVIL REGIONÁLIS TALÁLKOZÓ. KÖZÖSSÉGALAKÍTÁS – ÚJSZERŰ HONISMERET ÖTLETMORZSÁK, 60 ÜZENET, EGYMÁSNAK

Visszatért anyaországba a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület által szervezett regionális honismereti civil találkozó. A Közösségalakítás – újszerű honismeret témájú regionális rendezvény szellemi műhelyében 2019. november 30-án Szeged-Kiskundorozsmán húsz szervezet képviselője szólalt fel. A Dorozsmai Hagyományörző és Kulturális Egyesület a dorozsmai nagygazdaházban látta vendégül a résztvevőket. A helyi szervezet otthonosságot teremtett vendéglátással, helytörténeti bemutatóval, citerazenével, figyelmességgel.

Arad, Temesvár, Újvidék, Budapest nagyjából egyforma távolságra van Szegedtől. A Szeged-központú regionalitást a közelség, a kapcsolatok hálója adja. Az országhatárt nemcsak elválasztó funkcióban értelmezhetjük, hanem a határmente kapcsolódást teremt, határtalan kitekintés a kisközösségünk-ből, a sokszínűség szépségét nyújtja. A honismeret újszerű közösségalkításra ad keretet, összehoz a megélt sorsközösség. Gazdagodunk, és többé válunk együtt.

Debreczeni-Droppán Béla (Budapest) a *Honismereti Szövetség* elnöke köszöntötte a találkozó résztvevőit. Példaértékűnek minősítette a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület munkáját, a hat év óta folyamatosan megrendezett honismereti találkozót: értékek kötnek össze minket, határon innen és túl, nagy és kis honismereti csoportokat. Felértékelődik a megerősítés, vannak jó példák, vannak hasonló problémák, és sokféle más megoldás, értékmentés, fiataloknak élményszerű értékátadás. Közösségben lenni jó, közösségben bontakozhatunk ki.

Tizenegy évnyi kulturális közvetítés tolmácsa a *Lengyel-Magyar Kulturális Egyesület*. *Biernacki Karol* (Szeged) szerint jó, atraktív a lengyel kultúra, vonzó. Az egyesület a fiatal generációt célozza meg. Erős lengyel identitást élnek meg. Maradandó élmények, kiadványok, emlékkiállítások és alapítványi támogatók. A 20. század van a középpontban.

Matuska Márton (Újvidék) szerint, ha most nincs közösség, az a kommunista korszak lenyomatának is tekinthető. A posztkommunista jelen dilemmája, hogy az egyedi, egyéni lét vagy a „jól érzem magam közösségben” élménye ellentétte vált. A délvidéki vérengzés 75. évfordulóján a történelmi feketefoltok, a fel nem dolgozott események még mindig a közösség identitását veszélyeztetik. Az európai egység vagy az európai népek közössége Európa? A megmaradásban létkérdés az, hogy közösség vagyunk.

Szanka József (Szeged) a *Meritum Egyesület* harctéri és hadisírt feltáró tevékenységét (Úz völgye és Galícia, Doberdó) mutatta be. A sírok megtisztítása, az emlékállítás szertartása és a hozzákapcsolódó helyi programokat, aktuális élményeket mesélte el. Hogyan örül a találkozásnak a lengyel, hogyan vált barátta az olasz, és milyen indulatokat szabadítottak el a román nacionalisták az Úz völgyében. A közösségidentitás lelki tartalom, élmény és jövőkép, az emlékállítás nem egyszeri, hanem folyamatos közösségi program.

Kisimre Ferenc (Szeged) kiemelte a *VMDK Szegedi Tagozata* alapításakor az erős közösség létrehozásának szándékát, Szeged város kulturális életében a jelen levés kapcsolatátadás délvidéki és magyarországi egyesületek között. A honismeret főleg élő tartalom, van benne múlt, és nagyon van benne jelen. A programok (pl. előadást, művészeti, történelmi, ismeretterjesztő előadás, tanulmányutak) cselekvő közösség megnyilvánulása.

Lehet-e szebb hivatás, mint a közösség megtartása? *Fekete Károly* (Arad) a *Kölcsey Egyesület* történetét vázolta fel. Magyar többség alapította (1881), most a kisebbségi magyar közösség kulturális életének fő szervezője. Határozott céljuk, hogy nem elégedhetnek meg, hogy provinciálisak legyenek: „nem akarunk beöltözni, és néha el-eltáncolni magunkat”. A város történelmi nyomása (magyar Golgota), beskatulyázást eredményezhet. Aradon teljes magyar társadalom van, minden generációt megszólít (pl. folyóiratok, könyvek kiadása, képzőművészeti tárlatok rendezése) az egyesület. A magyar közösség a város magyar kulturális arculatának formálója. Megvannak az érdeklődő emberek, civilek. Tehát anyagilag áldoznak rá. A közösség egyenlő az emberek megbecsülésével, tiszteletével.

Firbás Zoltán (Szeged) a *Szegedi Közéleti Kávéház* harmincöt éves történetéből a sokszínűséget (pl. kiadványok, napi programok), az állandóságot (pl. folyamatos, állandó a programokon a saját közösség jelenléte) emelte ki. Rendszeres helytörténeti témák bemutatására kerül sor, erős a médiajelenlét is. Személyes kötődésének, családi örökségének és szakmai, térképészeti munkájának is hangot adott. Térbe helyezett történeti értékek nemcsak passzív ismeretszerzést adnak, hanem kereső, kutató aktivitásra, a felkeresésre ösztönöznek.

Korenchy László (Törökbecse) a *Helytörténeti Társaság* szerepét látja abban, hogy helytörténészek megismerjék egymást, megismerjék egymás munkáját. „*Dokumentáljuk a jelent, hogy a jövőnek legyen múltja.*” Sok emlék elpusztult, az állított magyar emlékek is. A helytörténész pótolhatatlan, mert a hivatalos tudomány számára elérhetetlen a helytörténeti érték, nem tudja megszólítani (pl. nincs személyes kapcsolat, helyi ismeret). A múlt emlékét ismét nyilvánossá teszik. Tagjaik az egész Délvidékről valók. Az Aracs '95 Pusztatemplom Polgárok Egyesületének munkájából a templomrom jelképes és fizikai megőrzésére, műemlékvédelmi feladatokra, a pályázati és a turizusból adódó erőforrások megszerzésére utalt.

Gecse-Madaras Júlia (Temesvár) az *Integratio Alapítvány* non-formális ifjúsági programjait mutatta be. Tanulságos a kommunikáció, kisebbségi események, programok adattára nyilvános, könnyen elérhető egy kulturális hírportálon keresztül. Egy rendezvény, a Kultúr-Péntek kapcsán magyarázta, hogyan építhető hálózattá több település, Temesvár valamint több iskola közös akciója. A célzott diákprogram többfajta játékforma, mely élményeket nyújt, mely évenként ismételhető, variálható.

Endrész Erzsébet (Kiszombor) a *Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör* bemutatásakor hangsúlyozta, hogy a tevékenységük a közösség tagjainak fontos. Csinálják, mert örömet ad. A programokon sok ember van jelen, az egész falu. A civilek a település képviselőivé is válnak. Haladnak a korrallal (pl.

Kukorica útvesztő fesztivál, QR-kód). A fiatalok a közösségben programot találnak.

Lökös Sándorné, a *Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság* képviselője is a település kulturális programjainak szervezését tekinti a legértékesebb civil honismereti munkának. Fontos tényező a civil, a honismereti tevékenységekben (pl. nyári táborok, kiadványsorozat, tematikus kiadványok, városmonográfia szerzői kör, honlap) a személy pótolhatatlan. A politikai élettel való konfliktus, ill. együttműködés kérdéseit is felvetette.

Csaszyi Imre (Péterréve) vállalkozóként, vállalkozók segítségével vezeti a *dr. Kiss Imre Művelődési Kört* (pl. tamburazene tábor, helytörténeti gyűjtemény, kulturális programok). Húsz éves egyesületi történetet vázolt fel, harminc éve táncsoport szervezésével kezdték. Megvalósult a tevékenységek generációs átadása. Helyi értékek fogják össze a közösséget.

Fábiánné Szenczi Ibolya (Csongrád) kiemelte, hogy a *Távlat Egyesület* a Mester és Tanítvány kapcsolatára alapul. Nyugdíjas pedagógusok alapították, bevonják a tanítványaikat, a világ bármely pontjáról is kapcsolódnak. Elengedett közösségi tagok, hazatérő nagyszülők egyaránt gazdagítják őket. Csongrád város irodalmi örökségét ápolják. A művészet nyelve időtlen és kortalan.

Kecskés László (Csongrád, Szeged) kijelentette, hogy a *Koch Sándor Csongrád Megyei Tudományos Ismeretterjesztő Társulat* 175 éves öröksége a közművelődés és felnőttoktatás. A Csongrád Város Képzőművészetéért Alapítvány nemcsak programokat valósít meg, hanem javaslatot ad Csongrád város kültéri arculatára, pályázatokat ír ki. Az identitás formálásában benne van, hogy a jelen a jövő.

Góg János (Csongrád) úgy jellemezte az *Irodalomtörténeti Társaság* Csongrád Megyei Tagozatának huszonöt évét, mint a közösségmegtartás útja. Beszült a Faludy György Irodalmi Műhely szűk ötven éves tevékenységéről. A közösségmegtartás emberpróbáló munka. Irodalmi folyóiratba, rendszeres periodikába évente 40-42 szerző küldi írását. Helyi irodalomtörténet ápolása, szellemi kultúra megtartása a cél.

Erdei Lajos Árpád (Temesvár) a sportként is megjelenő hagyományörzés szerepéről beszélt a *Losonczy István Hagyományörző és Sportegyesület* bemutatásakor. Aktív régiós kapcsolatok a honismereti találkozókön is bővültek. Nemcsak Temesváron vannak jelen. Regionális programokat, rendszeres hagyományörző rendezvényeket szerveznek. Élményekkel szerveznek közösséget. Társrendezői a Temesvári Magyar Napoknak. A városnap a magyar kultúra többséget is vonzó magyar kisebbség nyilvános ünnepe, megmutatkozása a nagyvárosban. Iskolán kívüli oktatást is végeznek.

Georgiádesz Ildikó (Csongrád) az *Oppidum Csongrád Alapítványt* képviselte. A helytörténettel foglalkozó kiadványok, kéziratok kiadásának nehézsége-

iról beszélt. Az Oppidum Csongrád eddig 62 szerzót, 150 írást vonultatott fel. Sokféle szakma képviselőjét a téma, a helytörténet kapcsolja össze, diákmunkákat is megjelentetnek. A magyar társadalom is egyre gazdagabb, nem függ az anyagi erőforrás megteremtése kizárólag a pályázati támogatástól, helyi hatalomtól. Civil anyagi áldozatot is hoz.

Zsoldos Ferenc (Zenta), a *Ci-Fi Civil Központ* képviselője utalt arra, hogy 20 éve a magyar-magyar kapcsolatokat a Budapestre való tekintés jellemezte. Most a civil szervezetek a térségben együttműködnek, sok határon átnyúló programban partnerek. A fiatalok indirekt becserkészése (pl. ifjúsági fesztivál, Tour de Délvidék, Barangoló turisztikai kézikönyv) nem jelenti csak azt, hogy gyermek és ifjúsági programokra várják őket, hanem a fiatalok bevonása tevékenységgel jár, csinálják maguknak, generációjuk látásmódjával, technikai tudásával. Bejárni, megtalálni a helyi értéket, nyilvánossá tenni az élményt.

Marjanucz László (Szeged) a szervező *Csongrád Megyei Honismereti Egyesület* nem települési, hanem nagyobb térségre kiterjedő civil munkáról beszélt. Kiemelt a szervezeti forma (pl. alapszabály, rendszeres, évente ismétlődő programok) erejét. A megyei és a helyi honismereti egyesület, kör egymást erősíti, egészíti ki. A megyei szervezet kapcsolódás tere, szakmai hálózat, nyilvánosság tere. Könnyen felkereshetőek a helyi programok. Partnerszervezetek képviselői a megyei egyesület tagjai is. A civil élet önfinanszírozható is lehet.

Debreczeni-Droppán Béla (Budapest) a *Honismereti Szövetség* értékei közül a megyékre alapuló hálózatát és a határon túli kapcsolatait említette meg. Nagy rendezvényeit (pl. honismereti akadémia, ifjúsági honismereti akadémia, honismeret napja) valamint a Honismeret lapot ismertette. Zárszavában dicsérte a honismereti civil regionális találkozót, találkozókat. Vonzó nyitott közösség a honismeret legjobb terjesztője. A honismereti munkában a feldolgozás, a dokumentálás fontosságát emelte ki. Helybélieknek a legfontosabb a helytörténet. Dokumentálják a jelent, hogy a jövőnek legyen múltja. Felvetette, hogy e fórum közös célt, közös célokat fogalmazhat meg, olyat, melyet egyedül nem tudunk. Ösztönözte a közös akció megvalósítását. Megmutatni a társadalomnak, nyilvánossá tenni a honismeretet, valamint fiatalosítani, hogy az ősök öröksége gazdagítsa a jelent.

Szatmári Sándor (Szeged) idegenvezető, vállalkozó, kiadó *Délvidék térképe* (Semino Bt., 2019) bemutatása zárta a honismereti civil találkozót. Fali és kihajtogatható változatban (83×122 cm) is elkészítették a tájegység első teljes térképét. Az ábrázolt terület nagysága 95 000 km². Kitért a Délvidék megnevezés eredetére, a táj jellegzetességeire, és a régió hagyományaira. Magyarok számára készült a térkép, magyar helyneveket tartalmaz.

A Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület vállalta a vendéglátói szerepet. Otthonosságot adtak a helyszínnel – nagygazdaház, helytörténeti

gyűjtemény – tárgyaival. A méltó környezet, a helyi szín megadta a találkozó alaphangulatát. Vendéglátóként fogadták az érkezőket, gondoskodtak róluk. Őket érintő része volt a programnak, hogy átadták a Honismereti munkáért oklevelet az egyesület elnökének, Deli Albinnak. A kiskunhalasi Gál Mihály nyugállományú ezredes gyűjteményében volt jó ideje a dorozsmai Sántha Tamás '48-as nemzetőr, zászlótartó hadi ereklýeje. Gál Mihály a tájháznak adományozta. Az adományozás ötletgazdája, Végső István, a Honismereti Szövetség országos titkára, a Pásztortűz Egyesült elnöke ünnepélyes keretek között adta át a közgyűjteménynek a tekintélyes méretű, 3,70 méter hosszú nemzetőr zászló rúdját. A Dorozsmai Hagyományörző és Kulturális Egyesület a betelepített jászok hagyományait őrzi ruhával, szokásokkal. Citerazenekar adott műsort a találkozó résztvevőinek. Kis helytörténeti sétában a templom körüli épített környezet és szellemi örökség emlékeiről és élő programjairól szóló ismertetést hallhattak a résztvevők.

Zömében a rendszerváltás után, a '90-es évek elején alapult 20-25 éves szervezetek tapasztalatait osztották meg az előadók. Volt benne személyes találkozás, a dorozsmai házigazdák vendéglátása (nagygazda ház, tájház, kulturális program, helytörténeti séta, étel, ital, jó szó), 48-as ereklýe átadása, műhelymunka és térképbeutató. Nemcsak egy generációs eseménytörténet, a honismereti civil munka értékelése hangzott el, hanem az élő közösségi jelenből impresszió, lelkesítő együttlét öröme érződött.

KÁROLYI ATTILA

*a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alelnöke,
a regionális honismereti találkozó szervezője*

*Marjanucz László, Károlyi Attila,
Debreczeni-Droppán Béla*

Biernacki Karol

Csasznyi Imre

Végső István

Szanka József

Endrész Erzsébet

Erdei Lajos

Fábiánné dr. Szenczi Ibolya

Fekete Károly

Marjanucz László

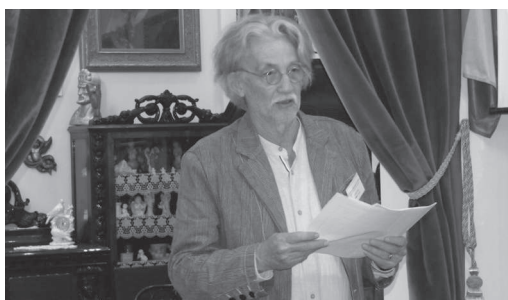
Gecse-Madaras Júlia

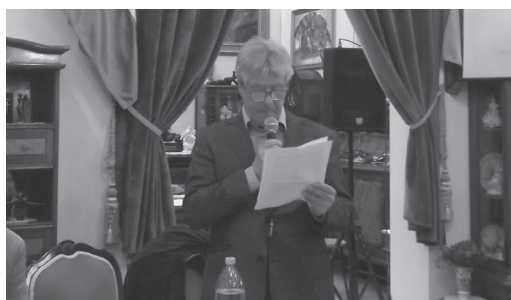
Georgiades Ildikó

Góg János

Kecskés László

Kisimre Ferenc

Korenchy László

*Debreczeni-Droppán Béla
jelképes ajándékot kap*

Lőkös Sándorné

Firbás Zoltán

Matuska Márton

Szatmári Sándor

Zsoldos Ferenc

EGYESÜLETÜNK ÉLETE 2020-BAN

BESZÁMOLÓ A 2020-BAN MEGVALÓSULT PROGRAMJAINKRÓL

Január 9.: I. Elnökségi ülés Szegeden, a piarista gimnáziumban

Február 1.: Elnökségi ülés Szentesen

Február 1.: Közgyűlés Szentesen, a Vasúttörténeti Alapítvány Szentesi gyűjteménye székhelyén. Köszönet Németh György tagtársunknak a hely, program, ellátás biztosításáért

Március 6.: Megyei Kazinczy-verseny támogatása, helyszín: Szegedi SZC Gábor Dénes Tagintézménye. Szervező Némethné dr. Balázs Katalin tagtársunk

Március 20.: A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Dugonics András Piarista Gimnázium szervezésében a VI. Regionális Honismereti – Helytörténeti Műhely találkozó a Dugonics András Piarista Gimnáziumban (Szeged) megszervezve, de elmaradt, viszont az előző évi tanári műhely előadásainak anyagából készült kiadvány megjelent, Mese, történet, történelem címmel, Károlyi Attila szerkesztésében

Március 24-25.: Honismeret napjának Kárpát-medencei megünneplése Révkomáromban elmaradt.

Március 27.: Honismeret napjának megyei ünnepe Hódmezővásárhelyen, megszerveztük, de elmaradt

Március 30.: A középiskolások számára kiírt országos pályázat megyei elbírálása a Szegedi SZC Déri Miksa Tagintézményében elmaradt. Jutalom az országos középiskolai honismereti akadémián való részvétel lett volna.

Április 30.: Általános iskolásoknak rendezett regionális honismereti verseny Csongrádon elmaradt.

Május 20.: Honismereti Szövetség elnökségének ülése, online

Június 14.: Honismereti Szövetség közgyűlése online

Július 24.: Szegeden a zsidó temető látogatása Ábrahám Vera vezetésével.

Augusztus 8.: Mindszentre kirándultunk, ahol dr. Ávéd János és Kovács Lajos tagtársaink vártak bennünket. Szervező: Lőkös Sándorné. Programok: Ávéd doktor orvostörténeti gyűjteményének megtekintése, majd a város néprajzi múzeum gyűjteményének megtekintése.

Szeptember 9.: Civil szervezetek képviselőinek továbbképzése Szegeden.

Képviselő: Gergelyné Bodó Mária

Szeptember 18.: A Honismereti Szövetség elnökségi ülése, online

Szeptember 19.: Az eredetileg a Községek hetére tervezett egyesületi kirándulás a Homokhátságba. Megtekintettük a Röszei Paprika Múzeumot, Nagyszéksós-tó mellett a bivalyrezervátumot, Mórahalmon a Kocsimúzeumot, Pusztamérges értékeit, Zákányszéken az Öregház tanyamúzeumot, és a községről készült bemutatót a községházán, Domaszéken a Vasútmúzeumot és Zöldfás templomot. Szervezők: Gulácsiné Somogyi Ilona és dr. Markos Gyöngyi

Október 20.: A Csongrád-Csanád Megyei Levéltári Napok keretei közé ágyazva idén Teleki Pál Emléknapot rendeztek Szegeden. Helyszín: Dóm Látogatóközpont. Szervező: dr. Biernacki Karol

November 2.: Öt nappal a premier előtt tekinthették meg egyesületünk tagjai Bubryák István: Sírjuk felett száz virág című dokumentumfilmjét a Somogyi-könyvtárban

November 12.: Az Anyanyelvápolók Szövetségének szegedi csoportja, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Szegedi SZC Gábor Dénes Technikum és Szakgimnáziuma a Szent-Györgyi Albert Agóra támogatásával programsorozatot szervezett a MAGYAR NYELV NAPJA tiszteletére. Ennek keretében egy háromfordulós, regionális, online vetélkedőn vehettek részt középiskolás csapatok. A verseny fordulónak időpontjai: október 21, november 4, november 11. Mindegyik fordulóra sor került, az első tíz csapat is meglett, de az ünnepléses, személyes jelenlétű, tagtársaink részvételével zajló eredményhirdetés a járvány miatt elmaradt. Felelős: Némethné dr. Balázs Katalin

Megtekintésre ajánlott: csm-honismeret.hu

Köszönjük mindazon tagjainknak a munkáját, akik egyesületünk programjait szervezték, vagy egyesületünket társszervezőként bevonták egy-egy program szervezésébe. Külön köszönetet mondunk Bari Gyöngyi könyvelőnknek, és Gulácsiné Somogyi Ilonának, aki felügyelői teendőivel segítette az elnökség munkáját.

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ

BESZÁMOLÓ A TAGJAINK ÁLTAL SZERVEZETT PROGRAMOKRÓL, AMELYEKRE A TAGTÁRSAKAT VÁRTÁK 2020-BAN:

Január 14. *Ormos Zsuzsanna: Sokszínű világ* c. kiállításának megnyitója Szegeden, a Petőfi-telepi Művelődési Házban

Január 30.: Pintér István történész megemlékező beszéde és koszorúzás Hódmezővásárhelyen, a Görgei Artúr utca sarkán Görgei Artúr születésnapja tiszteletére

Január 31.: Károlyi Attila előadása a Szegedi Polgári Platform rendezésében. Címe: *A piaristák, 300 éve a városunkban*. Helyszín: Szegeden a Dóm Látogatóközpontban

Február 11.: *Marjanucz László: A Temesi Bánság vázlatos történeti útja 1716-1848 Osztrák tartományból magyar megyék* című könyvének bemutatója a Millenniumi kávéház rendezvénytermében

Március 3.: Pintér István történész előadása Horthy Miklós kormányzóvá választásának 100. évfordulója alkalmából a hódmezővásárhelyi Bessenyei Ferenc Művelődési Központban

Május 31.: Hősök Napján első világháborús sír megtisztítása a katolikus temetőben. (Pintér István történész, ifj. Pintér István történész)

Június 4.: A trianoni diktátumra való megemlékezés megszervezése és abban való közreműködés a belvárosi Szentháromság-templomban. (Pintér István történész és ifj. Pintér István történész)

Június 13.: Dankó Pista születésének évfordulója alkalmából dr. Majzik István és a Dorozsmai Hagyományörző és Kulturális Egyesület tagjai tisztelettel emlékeztek a magyar nótaköltőre Szegeden, a Stefánián, a Dankó Pista szobornál és Szeged Belvárosi temetőben Dankó Pista sírhelyénél. Szervezője Deli Albin

Július 18-Augusztus 22. Kukorica útvesztő Kiszomboron. Szervező: Endrész Erzsébet

Július 30.: A Makói Honismereti Kör összejövetele a makói József Attila Múzeumban. Szervező: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna

Augusztus 16-23.: XIII. Történettudományi találkozó a Vásárhelyi Történelmi Kör szervezésében, a Mátyás utcai Olvasókör támogatásával. Szervezők: dr. Kacziba Ágnes, Pintér István, ifj. Pintér István, Pintérné Szirovecz Irén. Egyesületünk tagjai közül előadók voltak: dr. Bogoly József Ágoston, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet, dr. Marjanucz László

Augusztus 27.: A Makói Honismereti Kör összejövetele a makói József Attila Múzeumban. Szervező: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Téma: Jókai Mór munkásságára emlékezünk születésének 195. évfordulóján

Szeptember 8.: Labádi Lajos emléktáblájának avatása Szentesen, zárt körben. Szervező: Georgiádes Ildikó.

Szeptember 8.: *Juhász Antal: A szegedi nagytáj és szomszédai* c. könyv bemutatója Szegeden a Móra Ferenc Múzeumban a szerző 85. születésnapja alkalmából, zárt körben

Szeptember 11.: *Kerekes Ibolya Elhaladt az idő Életek, történetek a Tisza-Maros szögéből* című könyvének bemutatója a szeged-tápei Heller Ödön Művelődési Házban. Szervező: Molnár Mária és a Tápei Honismereti Kör.

Október 15.: A Szegedi Közéleti Kávéházi Esték Alapítvány, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Bibliotéka Egyesület rendezésében sorozat indult „*Ismert - kevésbé ismert - sosemhallott - szeretett - nem szeretett királynőink és királynéink*” címmel, melynek első előadásának címe: „*II. András feleségei*”. Szervező-előadó: Kovácsné dr. Faltin Erzsébet

December 1.: A Szegedi Közéleti Kávéházi Esték Alapítvány, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Szent-Györgyi Albert Agóra on-line előadása, címe: „*II. András és feleségei*”. Előadó: Kovácsné dr. Faltin Erzsébet.

December 10.: Szent-Györgyi Albert 83 éve vette át a Nobel-díjat a szegedi paprikából nyert C-vitamin kutatásaiért. Ebből az alkalomból online szabadulószoa készült. Felelős: Gergelyné Bodó Mária

December 15.: *Királynőink és királynéink* online előadássorozat második előadása. Szervező-előadó: Kovácsné dr. Faltin Erzsébet

Részletesebben megtekinthető: csm-honismeret.hu

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ

TÁJÉKOZTATÓ

A Csongrád megyei Honismereti Egyesület Alapszabálya 9.§ (14) bekezdésének c) pontja alapján előírt kötelezettségre tekintettel az Elnökség nevében tájékoztatom az egyesület tagjait a 2020. február 1-jén Szentesen megtartott közgyűlésünk eseményeiről.

A közgyűlési munka megkezdése előtt a Vasúttörténeti Alapítvány Szentesi gyűjteményét látogatta meg a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Közgyűlésére érkező tagsága.

2005-ben Szentesen néhány vasúbarát vasutas elhatározta, hogy a szentesi Motorgarázsban összegyűjtött és megőrzött vasúttörténeti gyűjtemény a jövőben a Vasúttörténeti Alapítvány anyagát gyarapítsa. A Szentesen akkor fellelhető gyűjtemény közgyűjteménynek tekintendő, az a korábbi Jendrassik György Gépészeti Főnökség munkavállalóinak önzetlen társadalmi munkájával és adományból jött létre. A Vasúttörténeti Alapítvány Szentesi Gyűjteménye szabadon és ingyenesen látogatható. Tagjainkat Valkai Csaba nyugdíjas vasutas a kuratórium tagja és Szentes Város Önkormányzata képviselője kalauzolta.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Közgyűlése a gyűjtemény megtekintése után 11 órakor megkezdte munkáját.

Dr. Marjanucz László az egyesület elnöke köszöntötte az igen szép számban megjelent résztvevőket és felkérte Károlyi Attila elnökhelyettest, hogy a levezető elnöki feladatokat lássa el.

Károlyi Attila elnökhelyettes javaslatot tett a közgyűlés napirendjére az alábbiak szerint.

1. Tagfelvétel

Előadó: Gergelyné Bodó Mária, az egyesület titkára

2. Beszámoló a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2019. évben végzett tevékenységéről.

Előadó: dr. Marjanucz László elnök

3. Pénzügyi beszámoló a 2019. évi egyesületi gazdálkodásról.

Előadó: Szénásiné Bari Gyöngyi gazdasági vezető

4. A Felügyelő Bizottság beszámolója a 2019. évi munkájáról.

Előadó: Gulácsiné Somogyi Ilona, a bizottság elnöke

5. Az egyesület 2020. évi programterve

Előadó: dr. Marjanucz László elnök

6. Az egyesület 2020. évi költségvetése

Előadó: Szénásiné Bari Gyöngyi gazdasági vezető

7. Egyebek

Új rendes tagokat vett fel a Közgyűlés, akik bemutatkoztak, illetve akik nem voltak jelen, azokat bemutatta a titkár.

Új tagjaink:

1. Baranyi Katalin, Szeged,
2. Kelemen Gábor, Szeged,
3. Sávainé Gombos Erzsébet, Szeged,
4. Hegedűs Márta, Szeged,
5. Dobay Ferenc, Szeged,
6. Aszalai Magdolna, Hódmezővásárhely.

Dr. Marjanucz László elnök tájékoztatta a jelenlevőket, hogy Urbancsok Zsolt Makó térségi felelős elnökségi tag lemondott az elnökségi megbízatásáról. Az Elnökséghez levelet írt, mely szerint a munkájára hivatkozva nem tudja tovább vállalni a megbízatást. A levél tartalmát felolvasta. Új tag megválasztása a Közgyűlés hatáskörébe tartozik. A létrehozott Jelölő bizottság vezetője, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna a bizottság munkájáról tájékoztatást adott. Elnökségi tagnak Zeitler Ádámot javasolták. Részletesen ismertette Zeitler Ádám életútját, tanulmányait, érdeklődési körét és publikációit. Makói illetőségű, így megfelelően tudja képviselni a térséget.

Egyhangúlag megválasztotta a Közgyűlés Zeitler Ádámot az Elnökség tagjává.

Dr. Marjanucz László elnök részletesen ismertette a 2019. évben megvalósult programokat, és tájékoztatás adott arról is, hogy a helyi honismereti egyesületek milyen témában tartottak rendezvényt.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület vezetői az alábbiak szerint köszönik meg a tagok és segítők munkáját a 2019. évi rendezvények megvalósításában.

Január 26. Hozz egy Adyt! Dorozsmai Tájházzal közös rendezvény (Deli Albin)

Február 9. Pitvaros, Közgyűlés (Keményné Zsuzsa, Tószegi Gyula, Rigóné Erzsike, Kocsis család)

Március 8. Tanári műhely, Szeged (Károlyi Attila)

Március 22. Honismeret napja, Szegeden (Ábrahám Vera, Béke utcás tanárnők, GBM)

Március 24. Honismeret napja Budapesten (GBM, Zeitler Ádám)

Április 5. Határokon átnyúló honismereti verseny Csongrádon (Rostáné Hajdú Erzsébet)

Április 26. Bogdán Lajos emléktáblájának avatása Szegeden (prof. dr. Blazovich László)

Május 9. Közösségek hete a Dorozsmai Tájházzal közösen (Deli Albin)

Május 24. Magyar nyelv hete az Anyanyelvápolók Szövetségéhez csatlakozva (Némethné dr. Balázs Katalin)

Július 8-12. OHA Nyíregyházán

Július 30-augusztus 4. IHA Kőszegen

Augusztus 10. Kecskéstelepen kiállításmegnyitó a CSMHE részvételével (dr. Markos Gyöngyi)

Szeptember 12. Katkóné Bagi Éva: Regélő Szeged könyvbemutató (Kovácsné dr. Faltin Erzsébet)

Szeptember 14. CSMHE kirándulása Nándorfehérvárra (Károlyi Attila)

Szeptember 20. Kormos Ferenc emlékszobájának avatója Dorozsmán (Deli Albin)

Október 25. Honismereti nap Makón és évkönyvbemutató (Urbancsok Zsolt, GBM)

November 8-10. Hon- és népismeret konferencia Jászberényben

November 12. Magyar nyelv napja gála az Agórában (Némethné dr. Balázs Katalin)

November 22. Elisabeth Faltin: A királyné második kiadásának könyvbemutatója a Bibliotékában Szegeden (Kovácsné dr. Faltin Erzsébet)

November 30. Civil szervezetek találkozója Dorozsmán (Károlyi Attila)

Tájékoztatót kaptak a Közgyűlésen résztvevők arról, hogy kik azok a tagok, akik országos elismerést kaptak a munkájukért.

„Honismereti Munkáért Emléklap” elismerést adományoztak Deli Albinak, Pintér Istvánnak és Dobayné Deák Évának.

Kovácsné dr. Faltin Erzsébet tagtársunk elmondta, hogy dr. Kovács Dániel megkapta a Magyar Kultúra Lovagja elismerést. 2020. január 18-án a XXIV. Magyar Kultúra Gáláján 7 országból 36-an részesültek a kultúra lovagja elismerésben. Dr. Kovács Dániel a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tiszteletbeli tagja.

A Közgyűlés felkérte dr. Marjanucz László elnököt, hogy gratuláló levélben köszöntse e jeles alkalomból.

Dr. Marjanucz László elnök elmondta, hogy Licsicsányi István, Labádi Lajos egyesületi tag, dr. Péter László tiszteletbeli tag 2019-ben elhunyt. Méltatta az életútjukat. A résztvevők megemlékeztek az elhunyt tagtársaikról.

A napirendi pontok megtárgyalása után döntés született arról, hogy 2021. január 1-től a tagdíj 2.500.- Ft lesz egy évre.

A tagok egy logót is választottak, mely megjelent már az egyesületi honlapon is.

Szénásiné Bari Gyöngyi gazdasági vezető kérte a tagokat, hogy ha lehetséges, akkor ajánlják fel az egyesület részére adójuk 1%-át, mert nagyon fontos, hogy a programok megvalósításához elég anyagi forrás legyen a 2020. évben is.

Dr. Marjanucz László elnök felhívta a figyelmet a tagdíjfizetésre és az aktív honismereti munkára, majd sikeresnek minősítette a közgyűlés munkáját.

Az ebédet követően a megye több településéről érkezett helytörténészek – Tánczos Roland, a helyi levéltár vezetőjének irányításával – látogatást tettek a Levéltárban, valamint megtekintették a Koszta József Múzeumban a „*Temesvár, 89 – A magyar segítség*” című tárlatot.

2020. február hó
GULÁCSINÉ SOMOGYI ILONA

**A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET
ÉVZÁRÓ KÖZGYŰLÉSÉNEK HELYSZÍNE
A VASÚTTÖRTÉNETI ALAPÍTVÁNY GÉPÉSZETI
GYŰJTEMÉNYÉNEK OTTHONT ADÓ
SZENTESI MOTORGARÁZS**

A Csongrád (Csongrád-Csanád) megyei vasúthálózat kialakításáról írt megemlékezésemben a vonalhálózat részeként került említésre a MÁV Szegedi Igazgatóságának területén megnyílt vasútvonalak közül:

1887. IX. 24. Kunszentmárton-Szentes

1893. X. 22. Szentes-Hódmezővásárhely

Szentes városa, egykori megyeszékhely (Csongrád Vármegye székhelye volt 1883-1950 között) 1887-ben építette első vasútvonalát, a helyi érdekű gőzvasutat. A szentesi Indóház alapkövetétele 1887. június 12-én történt, ezután kezdődött a fűtőház (kiszűtőház) építése kb. 150 méterre az Indóháztól. A vasút ünnepélyes átadására 1887. szeptember 22-én került sor, a közforgalomnak szeptember 24-én adták át a vasutat, amikor az első személyvonat elindult az állomásról Kunszentmárton felé.

Szentes város többi vasútvonalának üzembe helyezése:

1893. október 22. Szentes-Hódmezővásárhely

1906. január 04. Szentes-Orosháza

1906. szeptember 21. Szentes-Csongrád

A mozdonyok tárolása, szénszerelése, vízvételzése az ún. kiszűtőházban történt. A létrejött vasútvonalak a XX. század elején kedvező hatást gyakoroltak a város fejlődésére.

1928-ban jelentek meg a MÁV 22 (275) sorozatú ún. motorpótló gőzmozdonyai. Elhatározás született a mellékvonali személyszállító vonatok motorvontatásának bevezetésére. A Ganz gyárban kedvező kísérletek folytak a benzinüzemű és a dízelmotoros vasúti járművek fejlesztése terén.

A MÁV az Alföld közepén létesítendő motoros vontatási központról határozott.

Szentes város polgármestere, dr. Négyesi Imre felismerte a vasúti motorizáció előnyeit, és a szegedi üzletvezetőség üzletigazgatójának felajánlotta díjmentesen Szentes állomás Szolnok felőli végén levő területet vontatási telep építése céljára. A terület a „hékédi libalegelő” néven volt jelölve.

A szentesi gyorskocsüzem 1926. október elsején indult, 4 db BCa motorkocsival. A szentesi levéltárban őrzött 84751/1927. számú jegyzőkönyv tanúskodik az építkezésre kijelölt terület bejárásáról és a munkálatok engedélyezéséről. A motorgarázs kb. 2000 m² alapterületű, monolit vasbeton szerkezetű, egy egységet képező létesítmény. Az ünnepélyes átadásra 1928. június 27-én került sor. A szentesi motorkocsik megjelentek az Alföld szinte valamennyi vasúti mellékvonalán.

A szentesi Fűtőház Főnökség, közismert nevén a szentesi motorgarázs történetében meghatározó a Ganz-Jendrassik dízelmotoros járművek üzeme, a BC motorkocsik megbízhatósága. Az 1930-as években sok ország szakemberei jöttek Szentesre tanulmányozni a vontatási központot Európából és a világ sok tájáról.

Jendrassik György okleveles gépészmérnök, a Ganz gyár nemzetközi hírnevű mérnöke fejlesztette ki az új rendszerű, gyorsjáratú dízelmotorokkal meghajtott könnyű Ganz motorkocsik erőforrását. 1933-ban elkészítette a 160 LE-s VI. JaR 135 típusjelű 6 hengeres dízelmotort, amely megalapozta a Ganz gyár világhírnevét. Az ilyen típusú dízelmotorokkal felszerelt járművek folyamatosan érkeztek Szentesre.

A SZENTESI MOTORGARÁZS GÉPÉSZETI GYŰJTEMÉNYE

2000 júliusában létrejött a Magyar Vasúttörténeti Park Budapesten. Az ott kiállított járművek közül több a szentesi motorgarázsban újult meg. A motorgarázs 2004-ben bemutatkozott a városi Koszta József Múzeumban egy időszaki kiállítás keretében, amelynek címe *„A BC motorkocsitól az Uzsgyi-ig”* volt. (A BC típusú motorkocsik a Ganz gyár 1926-tól gyártott motorkocsijai voltak, az „Uzsgyi” becenevű motorvonat a Szentesen jelenleg üzemelő 416 típusú orosz motorvonatot jelenti). A nagy sikerű kiállítás, a város technikatörténeti múltjának bemutatása és a szentesi motorgarázsban megőrzött gyűjtemény 2005-től vált a Vasúttörténeti Alapítvány szerves részévé.

A szentesi gépészeti gyűjtemény létrehozója, az emlékhely megálmodója, mindenese Valkai Csaba nyugdíjas vasutas kollégám, aki szakmaszeretetével, óriási tenni akarásával, kreativitással üzemelteti, gondozza, fejleszti a szentesi Korszós soron működő intézményt.

A múzeum épületei, a keskeny nyomközű (600 mm-es) vasúti pálya, a kézi-hajtány, a szabadtéren kiállított járművek, a terepasztal, az 1937-ben gyártott

vágánygépkocsi vagy a vasútvonal egykori őrházának megőrzött sütőkemencéje, mind bizonyítja a sokszínűséget. Valkai Csaba, a gyűjtemény kurátora mindent ismer és tud, hiszen itt dolgozott, megszámlálhatatlan jármű és eszköz felújítása fűződik nevéhez. Szívesen lát minden érdeklődőt. Az Orient Expressz világától a fapados motorkocsiig olyan ritkaságok is megtalálhatók itt, mint a „vasúti velocipéd”, az 1900-as évek elején gyártott, fából készült kézi hajtány.

A vasút világának ez az ékszerdoboz a méltó értéktára Szentesnek és egyben honismeretünknek.

Tisztelt Olvasóim! Tisztelt Tagtársak!

A Vasúttörténeti Alapítvány Gyűjteménye (6600 Szentes, Korsós sor 51.) szeretettel és tisztelettel várja a szentesi motorgarázsban.

NÉMETH GYÖRGY

A SZENTESI KÖZGYŰLÉST MEGELŐZŐ ÉS KÖVETŐ PROGRAMOKRÓL

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2020. február 1-jén Szentesen tartotta közgyűlését.

A közgyűlésen résztvevők délelőtti programjukban a Vasúttörténeti Alapítvány Szentesi gyűjteményét tekintették meg. Valkai Csaba kurátor vezetésével megismerkedhettek a park látványosságaival. A séta során először egy II. világháborús német, Austin típusú sínautóval és a paksi vasúttörténeti múzeumból való 377 sorozatszámú gőzmozdonnyal találkoztak a résztvevők. Majd megtekintették a park közepén található épületet, ahol szakmai gyűjtemény található. A vállalkozó kedvű látogatók kipróbálhatták a kézi hajtányt is.

Kellemes séta után a közgyűlés majd ebéd következett.

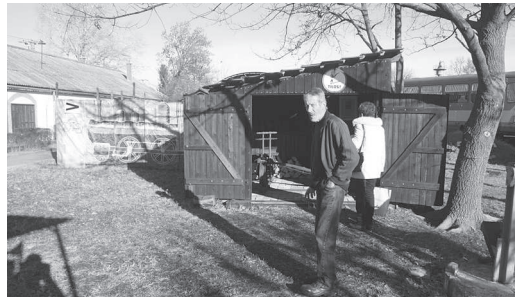
A délutáni program Szentes belvárosában folytatódott, ahol az egyesület tagjai megtekintették a Koszta József Múzeumban a „*Temesvár 89*” című kiállítást. A programot Móra József képviselő és Lantos Imre, a múzeum munkatársa vezette. 1989 decemberében megmozdult a föld Romániában. A diktatúrából véres volt az átmenet a demokráciába. Az európai keleti tömb utolsó bástyája, Ceaușescu hatalmát veszítette, feleségével együtt kivégezték. Mindez mindenki előtt ismert. De talán kevesen szembesültek eddig azzal, hogy mi, magyarok is hozzájárultunk a kinti szabadság megszületéséhez. A segélyakciókkal, a szállítmányokkal, a szervezéssel, a bátorsággal. És vérrel. Tóth Sándor hódmezővásárhelyi taxisofőr a temesvári forradalom magyar mártírja. Kevesen tudják, hogy Szentesről indult az első teherautó Romániába. De akció indult az ország más részei mellett több Csongrád megyei településről is. A Dél-Alföld büszke tehát arra, amit véghez vittünk 1989 de-

cemberében. Erről szól ez a kiállítás, valamint a román, és a magyar nép közeledéséről.

A múzeumlátogatás után Tánczos Roland, a szentesi Levéltár igazgatója bemutatta a levéltárat, amely Csongrád vármegye, a megszűnt szentesi járás és Szentés város iratanyagát őrzi. Majd a délutáni program zárásaként a résztvevők ellátogattak a Református Nagytemplomba, amely a Kossuth tér északi oldalán található. 1808-24 között Fischer Ágoston építette copf stílusban. Belseje boltozott, kétemeletes karzat található benne.

LANTOS IMRE

HONISMERETET TANÍTÓ TANÁROK MŰHELYÉNEK PROGRAMJA LETT VOLNA 2020. MÁRCIUS 20-ÁN

ÉLŐ TÖRTÉNELEM, ÉLTETŐ MŰLT

14.20

Megnyitó *Károlyi Attila* Dugonics András Piarista Gimnázium (Szeged)

Köszöntő *Marjanucz László* Csongrád Megyei Honismereti Egyesület
elnöke

Ismertető Mese, történet, történelem. Honismereti füzetek 2.
Károlyi Attila Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alelnöke

I. MŰHELYBESZÉLGETÉS

Rendhagyó tanóra Trianonról: tapasztalatok és gondolatok. Miként lehet becsempészni a legfrissebb kutatási eredményeket az oktatásba - ha azok hiányoznak?

Vincze Gábor Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark

Emlékjelek centenáriuma

Bodó Barna Szórvány Alapítvány (Temesvár)

Szeged 300. A helytörténeti kiállítások koncepciójának lehetséges példái

Tóth István Móra Ferenc Múzeum (Szeged)

HELYTÖRTÉNETI, HONISMERETI FOGLALKOZÁSOK, ISKOLAI GYAKORLATOK

Emlékező évfordulók – honismereti közösségépítő foglalkozások diákoknak
Gecse-Madaras Júlia Integratio Alapítvány (Temesvár)

Videóinterjú alapú történelemtanítás az 1956-os forradalom témájában

Jancsákné Majzik Andrea SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája, MTA SZTE Elbeszél Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport

Temesvár 89' – Diákszemmel (ifjú kutatók csoportja és az élő könyvtár)

Balla Lóránt Bartók Béla Elméleti Líceum (Temesvár)

Határon túli honismereti verseny

Rostásné Hajdú Erzsébet Csongrád Megyei Honismereti Egyesület

Szívünk hungarikumai – Our beloved Hungaricums

Linczer Jánosné Benke Margit Béke Utcai Általános Iskola (Szeged)

16.10 II. MŰHELYBESZÉLGETÉS

Nemzeti kincseink a Kárpát-medencén túl – tanulmányúton Lengyelországban

Mikó Valér Tisza-parti Általános Iskola (Szeged)

Óbecse rejtett kincsesládája

Surányi Roland Vajdasági Magyar Helytörténeti Társaság, Petőfi Sándor Általános Iskola (Óbecse)

Helytörténeti műhely a szórványban. Kisiratos

Almási Gábor Páter Godó Mihály Általános Iskola (Kisiratos)

Jó gyakorlataink és az iskolakert

Csüllögné Balogh Judit Csongrád és Térsége Széchenyi István Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégium

MŰVÉSZETI, ZENÉS-NYELVI FOGLALKOZÁSOK, MEGEMLÉKEZÉSEK

Anyanyelvi rendezvények

Némethné Balázs Katalin Anyanyelvpolók Szövetsége, SzSzC Gábor Dénes Szakgimnáziuma (Szeged)

Várostörténeti könyv a 140 éves Sándorfalváról

Széll Gábor Sándorfalva Városi Önkormányzat

Élményszerűség és kreativitás a történelmi és irodalmi évfordulók megünneplésében

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna Makói József Attila Gimnázium

17.30 III. MŰHELYBESZÉLGETÉS

A magyar identitás erősítése néptáncon keresztül

Szabó Ferenc Bartók Béla Elméleti Líceum (Temesvár)

Magyar virtus. Tinódi és Balassi énekei

Fábri Géza Dugonics András Piarista Gimnázium (Szeged)

Irodalmi, nyelvi, zenei foglalkozások és megemlékezések Ürményházán

Móricz Elvira Ürményházi Ifjúsági Klub

Piaristák – 300 éve Szegeden

Károlyi Attila Dugonics András Piarista Gimnázium (Szeged)

A Móravárosi-iskola 125 éves jubileuma (2009)

Gergelyné Bodó Mária Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és SZSZC Déri Miksa Szakgimnáziuma (Szeged)

19.00 vacsora

ÉZT A MEGSZERVEZETT, ELŐKÉSZÍTETT PROGRAMOT
A JÁRVÁNY MIATT MÁR NEM TUDTUK MEGTARTANI.

MEGHÍVÓ

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2020. március 27-én 15 órától ünnepli a honismeret napját Hódmezővásárhelyen a Bethlen Gábor Református Gimnáziumban (6800 Hódmezővásárhely, Szőnyi utca 2.).

Program:

14:30-tól gyülekező

15:00 Hódiné Földesi Sára igazgatónő és dr. Marjanucz László, a CSMHE elnöke köszönti a CSMHE tagságát

15:10 Iskolabemutató és néhány könyvritkaság bemutatása az iskola könyvtárából

15:40-től ipar- és gazdaságtörténeti előadásokat hallunk:

15:40 Felletár Zsolt: Pick Márk élete és munkássága

16:00 Dobay Ferenc: Vásárhely virágkertészetének története 1914-1952

16:20 Dr. Marjanucz László: Hódmezővásárhely gazdasága a két világháború között

16:30 Dr. Bárkányi Ildikó: A szegedi papucs a 20. század második felében

16:50-től Az iskola megtekintése és vendéglátás

Tagtársainkat és minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Tisztelettel:
Szeged, 2020. 03. 06.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ
titkár elnök

EZT A MEGSZERVEZETT, ELŐKÉSZÍTETT PROGRAMOT
A JÁRVÁNY MIATT MÁR NEM TUDTUK MEGTARTANI.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS
HAZAI ÉS HATÁRON TÚLI KÖZÉPISKOLÁS DIÁKOK
HONISMERETI, HELYTÖRTÉNETI TUDÁSÁNAK ERŐSÍTÉSÉRE

A Honismereti Szövetség a Kőváry László Honismereti Körrel
együttműködve rendezi

2020. augusztus 10–15. között
az erdélyi Kalotaszentkirályon

a XXV. ORSZÁGOS IFJÚSÁGI HONISMERETI AKADÉMIÁT
ÉS TÁBORT.

A jövő évi ifjúsági akadémia témája, címe:
Kincses Kárpát-medence
A magyarság hagyományos értékei

A pályázatra 32 db pályamű érkezett be Csongrád megyéből.
A megyét két fő képviselhetné volna Kalotaszentkirályon: Kucsora Norbert
és Bancsov Alex, Szegedi SZC Déri Miksa Szakgimnáziuma.

A JÁRVÁNY MIATT 2020-BAN AZ IHA-T NEM LEHETETT MEGRENDEZNI.

2020 JÚLIUSÁBAN A SZEGEDI ZSIDÓ TEMETŐT
LÁTOGATTUK MEG

A Csongrád megyei Honismeret Egyesület színes programjainak egyike 2020. július 24-én zajlott.

Különleges élményben lehetett részük a Tagtársaknak, akik eljöttek a szegedi zsidó temetőbe. Hiszen kevesen ismerik ezt a sírkertet, pedig a cinterem kupolája már messziről látható, és kapuja nincs zárva nem zsidók előtt sem.

Útjai, parcellái a jelenleg már folyamatos karbantartás révén könnyebben bejárhatóak, mint néhány évvel ezelőtt. Azonban az „idegenvezetés” javasolt, hiszen figyelemre méltóan különleges feliratait, szimbólumait, köveit, parcelláit, vagy az ismert családok nyugvóhelyei segítségével könnyebben föllelhetők.

Az adott napra meghirdetett alkalomra sok egyesületi tag készült, és érdeklődve várták a látogatást.

Következzen néhány, temetőt bemutató mondat!

A szegedi zsidó sírkertekben két évszázad alatt közel 14 ezer temetés zajlott. Többes számot említettem, mivel a Szegedi Zsidó Hitközség megalakulása óta (1785) három temetési helyet használtak. A jelenlegi, amely látogatásunk színtere volt, a harmadik, 1831-től funkcionál.

A Szegedi Zsidó Hitközség, alapítása óta eltelt 230 év alatt, gyarapodott létszámban, módosult társadalmi, gazdasági, kulturális, politikai szerepe. Mindezekkel párhuzamosan sírkertjei szintén számos változáson mentek keresztül, tehát a maguk egyedi helyzetével a közösség életének és mindenkori sorsának hű tükréivé váltak. Minden jelentős változást visszatükröznek tehát a temetők, legyen az bármilyen szegedi társadalmi, zsidóságot érintő közösségi történés, városrendezési ok, havária esemény, járvány vagy a nagypolitika mindenre kiterjedő hatása. Az ilyen összefüggésekről tanúskodik az a tény is, hogy története során a szegedi közösség három sírkertet használt. Az első kettő ideiglenesnek bizonyult, a harmadik állandósult. Elnevezésük magában foglalja definíciójukat is, úgymint: „Régi temető”, „Árvízi temető” és „Új temető”.

Az első sírkert használatát hosszú évekre tervezték, de a város terjedése miatt szükség volt a területre. Ezért aztán a hitközséget 1868-ban kötelezte a város vezetése a sírkövek elhordására. Löw Lipót rabbi nem tűrte ezt az ún. vandalizmust, hogy csak a köveket hordassa el és a holtakat otthagya, ezért 1868-ban exhumálták az összes ott nyugvót. Amennyiben az új temetőben külön családi helyeik nem voltak, az Új temető (7-es parcella) külön elkerített helyén megfelelő szertartás és Löw Lipót búcsúbeszédével örök nyugalomra helyezték őket.¹

A második temetőt a kezdetektől is ideiglenesnek szánták. A szegedi nagy Árvíz 1879-es tavaszán egyrészt az áldozatok, másrészt a betegségben meghaltak kerültek a Kamara töltés (városi temető) kijelölt helyére. Nyilvánvalóan a zsidó temetőkben szokásos sírlátogatások itt nem zajlottak. Idővel a halottakat exhumálták, és az Új temető különböző parcelláiba hantolták át.²

Az Új temető az 1831-es kolerajárvány okán a város szélére került (mint a többi is). Ahogyan a közösség létszáma növekedett, az első területet folyamatosan bővítették. 102 parcellája van, de az újabb parcellák már üresek maradtak, hiszen a közösség az adott háborús és politikai helyzet miatt lecsökkent.

1 A „Régi temetőben” porladók közül 365 főnek már jelöletlen sírjai voltak, 72 fölött állt kő (őket az új helyen is nevesítették sírfelirataik alapján), 9 sírkő textusát a kihantolásakor már nem lehetett elolvasni.

2 Volt, aki elődei sírhelye közelébe vagy családi sírhelyeire került.

A zsidóság több néven is említi a nyugvóhelyet, ezek közül a legismertebb a Bét Olám, Bét Hachajim vagyis az Élők Háza, Öröklét Háza, ezzel jelezve a lélek örök létét. Az elföldeléshez kapcsolódó szertartások eltérnek a többségi társadalom szokásaitól. Mindebben fontos szerepet játszik ma is a Chevra Kadisa- Szent Egylet. "...légy hozzám szeretettel és hűséggel." Ebben minden bennfoglaltatik: jótékonyosság, önzetlenség, szeretet, hűség az egyletnek és annak céljaihoz. A társaság élén az elnök, a gabbaj állt, aki a hitközség vezetőségében szintén jelentős posztot töltött be, megválasztása pedig aktuális szabályok betartásával történt. Vele együtt és irányításával dolgoztak a gondnokok, a közgyűlés és a tagság. Chevra soraiba kerülni mindig megtisztelő pozíciót jelentett.¹ A Chevra látta el az elföldeléssel kapcsolatos tennivalókat, ápolta a betegeket, őrizte a halottakat, szervezte a temetést, segédkezett a gyászidőszakban, és övék volt a temető.²

Visszatérve a temetőlátogatásra:

Az egyesületi látogatás első mozzanata a temető történetéről szóló előadás meghallgatása volt. Ezután a halott-előkészítő épületet mutatta be és a halottfelkészítési rítust magyarázta el Kendrusz Attila rabbijelölt. Ezután a cinterem megtekintése következett, majd a csapat végigjárta a sírkert utcáit, főként a 19. századi parcellarészeket, és az exhumált sírkertet.

A temető kertben néhány olyan különleges szimbólum bukkant elő a sorok közül, melyek csak Szegeden láthatóak. Ilyen volt egy kettétört gyertya körül álló család vésett ábrázolása. Vagy az a két angyal, amelyek kiszáradt füzre mutattak, és ezt az ábrázolást színesebbé teszi a stilizált sírkő, oroszlán, korona és Mózes kőtáblái. Továbbá olyan izgalmas ábrázolás és felirat is látható, melyek megfejtése a látogató fantáziájára van bízva.³

Több helyet szentelt a közösség a hősök számára, mint pl. az I. világháború zsidó áldozatai, a Randegben elhunytak, a vidékről Szegedre, a Téglagyárba kerültek vagy a megsemmisítő táborok áldozatainak szánt emlékkő.

A szegedi zsidó temetőben ismert családok tagjai is nyugszanak: Pick, Kotányi, Pálfi, Bach, Löw, Kiss Dávid, valamint Talmud tudósok és rabbik, mint Klein József, Bak József, Zucker Emmánuel, Bak Hirs Cvi, Löw Lipót, Löw Emmánuel.

1 Megjegyzem, Löw Lipót (1811-1875) szegedi főrabbit a Pécsi Chevra 1865-ben tiszteletbeli tagjává választotta.

2 A temetőn kívül alapítványaik, kórházuk és különböző vagyonuk volt.

3 Sajnos a korai időszak irat- és anyakönyvhiánya nem ad magyarázatot az esetre. Ez és a többi különleges szimbólum kifejtését lásd: Ábrahám Vera: Szeged zsidó temetői, Szeged, 2017.

Két család impozáns kriptát is építtetett, ők a Holtzer és Milkó család.
A temetőlátogatás befejezésekor néhány olyan szokással ismerkedett meg a csapat, amit a sírkert elhagyásakor elvégeznek, ilyen például a kézmosás.

ÁBRAHÁM VERA

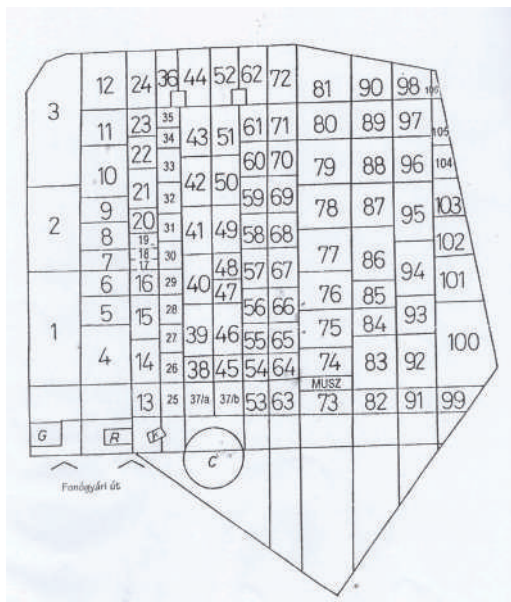
*A cinterem és a gyermektemető
parcella részlete*

Az első (exhumált temető részlete)

A halottelőkészítő épület

Az új temető térképe

Néhány szimbólum

Egy díszesen kialakított kerítéselem

Löv Lipót főrabbi görög oszlopsoros síremléke, és mellette (kívánsága szerint) Klein Salamon jegyző nyughelye

LÁTOGATÁS MINDSZENTEN

2020 az az év, amit sokáig fogunk még emlegetni, hisz nagy változást hozott az életünkben. A világvárvány ide is elért, és igencsak megváltoztatta mindennapjainkat. Márciustól karanténba vonult az ország lakosságának többsége. Az önkéntes karantén, az elszigeteltség június végéig tartott. Nem csak az egyes emberek, de a közösségek élete is megváltozott. A betervezett programokat halasztani, törölni kellett. Az egyesületünk tagjai is várták már, hogy mikor találkozhatunk. Ilyen összejövetel volt augusztus 8-án, Mindszenten. Egyesületünk két tagja, dr. Ávéd János és Kovács Lajos várt minket, a 21 fős csapatot.

Mindszent igen régi település a Tisza bal partján. Már 1332-ben van írásos emlék Apor településről, aminek története összekapcsolódott Mindszettel. Apor lakói 1560 és 1568 között beköltöztek Mindszentre. 1675-ben templomos település, igen nagyszámú lakossággal. A török után fejlődésnek indul. 1804-től örgróf Pallavicini család birtokolja 1945-ig. Az ő közbenjárásuknak köszönhetően 1827-től van kompközlekedés Mindszenten. A komp megléte nagy jelentőségű a környező településeknek is. A megélhetést a halászat, a gazdálkodás és a kubikus munka adta. A mindszenti kubikusok az ország jelentős építkezésein ott voltak. Fejlődése során a falu nagyközséggé lépett elő 1970-ben, majd 1993-tól városi rangot kapott. Jelenleg 7034-en lakják.

Látogatásunk első helyszíne a Petőfi u. 3 sz. alatti ház volt, ahol két épületben található dr. Ávéd János orvostörténeti, néprajzi és műszaki gyűjteménye. A jelenlévőket elnökünk, dr. Marjanucz László üdvözölte. Ávéd doktor finom pogácsával és nagyon kedves szavakkal köszöntött minket. Elmesélte, hogy már gyermekkorában is vonzották a régi dolgok. Édesapja - aki szintén körzeti orvos volt Mindszenten - alapozta meg a mai gyűjteményt. A városban élők tudják, hogy a doktor úr mindent gyűjt, ezért szívesen bízzák rá családi kincseiket, őrzött tárgyaikat. Nem csak a helyiektől vagy a környékből kap tárgyakat, az adományozók sora már országossá vált. A gyarapodó anyag mennyisége teszi lehetővé, hogy külön az EKG, a sterilizálás (fertőtlenítés) vagy a vérnyomásmérés történetét be lehessen mutatni. Láthatunk itt régi recepteket, kézzel írt orvosi feljegyzéseket, szakkönyveket, folyóiratokat, orvosi hivatalos okmányokat is. Van itt fogászati szék és különböző fogászati eszköz, valamint gyógyszerári tárgyak. Például a kalória táblázatból ellenőrizhettük magunkat. Láttunk régi kötszert, egészségügyi dobozt. Ez országos jelentőségű magángyűjtemény egy-egy részlete többször is szerepelt már kiállításon. Az épületben nem csak orvosi eszközök vannak, itt láthatjuk a néprajzi gyűjteményt is. Van itt kendertiloló, cserépedények, különböző lámpák, háztartási eszközök, még textilek is.

Dr. Ávéd János gyűjtőszervezője az autókra és a motorokra is kiterjedt. A házaknál álló lerobbant, romos autókat neki ajándékozták. Ezekből néhányat sikerült helyrehozni, több OT rendszámú autója van. Nosztalgiával néztük a csillogó öreg Zsigákat. Tagja a Zaporozsec és a Moszkvics országos klubnak. Megszervezte a Mindszenti Veterán Egyesületet. 2017-ben 3 napos találkozót szerveztek, amikor 23 öreg Moszkvics állt a könyvtár előtti téren. A Petőfi utcai háznál lassan befejeztük a látogatást, megköszönve a lehetőséget dr. Ávéd János tagtársunknak.

A Petőfi utcáról a Köztársaság tér 25. számú házhoz sétáltunk át. A gyönyörű platán fákkal szegélyezett téren láthattuk a település jeleseinek szobrait. A száraz kapubejárós paraszt-polgári házban kapott helyet a honismereti gyűjtemény 1980-ban. A ház homlokzatán elhelyezett táblák emlékeztetnek a gyűjtemény létrehozóira. A gyűjtemény fenntartója a Keller Lajos Művelődési Központ. Itt várt minket Kovács Lajos pedagógus, nyugalmazott iskolaigazgató. Ő igazán elkötelezett híve a honismeretnek. Szegváron több mint húsz évig gondozta a Falumúzeumot. Írt helytörténeti olvasókönyvet, tantervet készített a hon- és népismereti tantárgyhoz. Tanórákat szervezett a múzeumba, hogy a diákság is megismerje a település történetét, múltját. Kölcsönös üdvözlések után részletes ismertetést hallottunk a gyűjteményről és történetéről. Már az 1800-as években is gyűjtötték a helyi tárgyakat, emlékeket. A régi tárgyak gyűjtését az 1960-as évektől az általános iskolások kezdték meg. 1962-ben Kasznár Tóth Emma tanárnő honismereti szakkört alapított. Munkájuk eredményeként megszorodott a gyűjtött anyag. A gyűjtéshez segítséget kaptak a Népművelési intézettől. Az iskolásokhoz csatlakoztak felnőttek is. A gyarapodó anyag több helyen volt elhelyezve, míg ebbe a házba nem költözött. Nem csak tárgyakat fogadnak be még most is, de jelentős a fénykép és nyomtatvány anyaguk is. Számos helyi könyvet és iratritkaságot őriznek itt. Mindjárt a kapu alatt láthatjuk a halfogás eszközeit. A hatalmas ladikot, hálót. Fényképek mutatják a régi halászatot, paraszti munkát. Az épületen belül az első szobában láthatunk Rőfös boltot, a szövés-fonás eszközeit, női szabó munkáit és egy cipésműhelyt. Nagyon szép a paraszt-polgári szoba berendezése. A Szent István Patika bútorai és eszközei mellett a régi helyi orvosok fényképei is itt láthatók. A konyha éppen meszelés alatt volt, de azért láttuk a sok szép cserép kantát, korsót, butellát. A stélázin tartott fajansz- és bádogedényeket. A folyosón kapott helyet a katonai gyűjtemény. Van katonaláda, szépen faragott borotvatartó tokok, kulacsok. Szintén a folyosón láttuk a földmunkák során előkerült régi cserép maradványokat. Az udvart is nagyon jól ki tudják használni. Ott építették fel a mindszenti „életősházat”, amit gabona tárolására használtak. Nagyon jól ki tudják használni az udvaron felépített „hatlábat”, ami alatt szabadtéri programokat lehet tar-

tani. Az udvari kemence is jól szolgál, amiben hagyományos módon sütik a hurkát-kolbászt, a túrós lepényt és a kóttéseket.

Miután elkészöntünk szívélyes tárlatvezetőinktől, Kovács Lajos tagtársunktól és az intézmény igazgatónőjétől, Kovács Ildikótól, egyéni program következett. Voltak, akik a megye egyetlen Birka csárdájában ebédeltek meg, beszámolójuk szerint igen finom pörköltet ettek. Mások lementek a Tiszára élvezni a vizet, a finom homokot, vagy csak gyönyörködni a tájban.

LŐKÖS SÁNDORNÉ

TALÁLKOZÁSOM A NÉPMŰVÉSZETTEL

1973 kora nyarán szüleim megkérdezték, hogy lenne-e kedvem unokabátyámmal, Molnár Lacival Erdélybe menni, mert Ő és egy barátja, Bakos Tamás néhány nap múlva indulnak. Örömmel fogadtam a lehetőséget, és valóban vonatra ültünk, és elindultunk hármásban egy-egy szál hátizsákkal. Keresztanyám, Molnár Lászlóné, (Adamkovics Katalin), Molnár Laci édesanyja ekkor a Gyöngyösi Vidróczki néptáncgyűttes vezetője és koreográfusa volt. Molnár Laci ott vezető táncos volt ekkor tizenkilenc évesen. Keresztanyám ismeretségének köszönhetően (jól ismerte Tímár Sándor koreográfus táncművészt, jelenleg a Csillagszemű együttes vezetőjét, valamint a korán hirtelen elhunyt Martin Györgyöt „Tinka”-t, aki szerintem a néptánc „Bartók-Kodálya”, a Táncház mozgalom egyik megalapító személyisége) és már mehettünk is Kolozsvárra, a Móricz Zsigmond utcába a 2018 februárjában elhunyt Kallós Zoli bácsihoz, a nagy népzeneudóshoz! Nála laktunk az alig 25 négyzetméteres komfort nélküli lakásában egy-két napig. Nagy szeretettel fogadott minket. Itt találkoztunk Korniss Péter fotóművésszel is, és Zoli bácsi közbejárásának köszönhetően elmehettünk a tavaly áprilisban elhunyt Szervátiusz Tibor műtermébe is, -ha jól emlékszem a Fellegvár környékén volt. Az udvaron édesapjának, Szervátiusz Jenőnek számtalan szobrát is láthattuk.

Egy egész délutánt töltöttünk ott, hallgattuk a művészt, és csodáltuk a szobrokat. Ekkor épp a „Nap” sorozatát készítette. Megrázó és ugyanakkor csodálatos volt közlelő látni a Dózsa és a Petőfi szobrot. Akkor nem is gondoltam rá tizenöt évesen, hogy milyen, életemet meghatározó élményekben lesz ott a három hét alatt részem! Kallós Zoli bácsinak köszönhetően mentünk el Csorba János bácsiékhoz Szamosújvárra, aki korábban Széken lakott és Kallós Zoli bácsinak egyik adatközlője volt. Itt laktunk és kijártunk Székre a táncházakba és a lakodalmakra, ahol ismeretlenül is nagyon nagy szeretettel fogadtak bennün-

ket. Ha Széken maradtunk egy-két napra, akkor ott Fogarasi Józsi bácsiéknál, a kovácsnál laktunk. Ittuk magunkba azt a hangulatot, emberséget és csodát, amit ott tapasztaltunk. Fotóztunk, forgott a magnó és pörgött a filmfelvevő is. Bő tíz nap, két hét után Kallós Zoli bácsi segítségével, és kíséretével eljutottunk a Gyimesekbe, a Tatros völgyébe a gyimesi csángókhoz.

Ott Borospatación Blága Péter bácsiéknál laktunk, és éltük velük együtt az életüket, mentünk fel este a hegyre az esztenához (kis fából készült koliba a hegyen a marháknál, melyek rideg tartásban voltak) és fejtünk, sajtot csináltunk, főztünk tejes puliszkát, reggel lejöttünk, mentünk szénát fordítani, és pityókát (krumpli) szedni. Csodálatos napokat éltünk, ettük a puliszkát, és a melegítést, hallgattuk Péter bácsit és Franciska nénit a régi dolgokról, lestük a viseletet és lakodalomba is mentünk gyalog, át a hegyen, ahonnan már messziről hallottuk a tekenyőgardon hangját, csodáltuk a táncot és meglepődtünk a lakodalmas ház kapujába állított Jakab - ágakon. Ellátogattunk a prímás Antal „Vak” Zolti „Finánc”-hoz is (2017-ben halt meg), aki játszott nekünk a gyönyörűbbnél gyönyörűbb gyimesi zenéket az „öthúrú” hegedűn. Sajnos hamar eljött a búcsúzás ideje, de úgy érzem ma is, hogy a szívem egy kis részét Széken és a Gyimeseken hagytam.

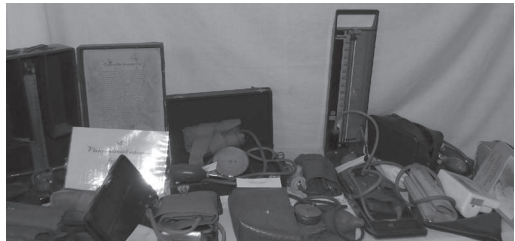
Az elkövetkezendő időkben is többször voltam látogatóban – már saját családommal is – az erdélyi barátoknál. Ma is tartom a kapcsolatot Velük, ha nem is annyira sűrűn, mint korábban. Az útjaink során gyűjtöttük össze unokabátyámmal együtt az itt látható kiállítás anyagát. Nagy tragédia történt a családukban, 2013. július 20-án hirtelen maghalt Molnár Laci unokabátyám. A múlt évben családja úgy döntött, hogy a Laci néprajzi anyagának én viseljem gondját. Most így Neki is szeretnék emléket állítani ezzel a kiállítással.

Mint írtam, fogalmam sem volt akkor, hogy mi is történik velem, azt éreztem, hogy valami furcsa nagyon jó érzés jár körül, de tizenöt évesem nem tudtam az érzéseket pontosan megfogalmazni. Édesapámmal évekig veséztük ki az ott eltöltött idő emlékeit, és Ő segített eligazodni, mi hogy és miért történt... mit hogyan kell érteni és értékelni!!! Istenem, micsoda emberekkel találkoztam, micsoda tájakon jártam. Ezekből az élményekből, emlékekből, emberi mintákból élek ma is még nagyon sokszor, és ezek adnak erőt is!!! Köszönöm Istenem, hogy átélhettem!!!

Mindszent, 2019, Boldogasszony havának 21-dik napján a Mindszenten megrendezett kiállítás megnyitóján, amelyre akkor a tagtársak is hivatalosak voltak.

DR. ÁVÉD JÁNOS LÁSZLÓ

A BEMUTATOTT KIÁLLÍTÁSRA AZ EGYESÜLET TAGJAI IS HIVATALOSAK VOLTAK, S 2020-AS LÁTOGATÁSUNKKOR IS EMLEGETTÉK A TAGTÁRSÁK.

2020 NYARÁN EGYESÜLETÜNK TAGJAI MEGHÍVOTTAK VOLTAK
A VÁSÁRHELYI TÖRTÉNELMI KÖR ELŐADÁSAINA.
TAGJAINK KÖZÜL TÖBBEN ELŐADÓKÉNT IS SZEREPELTEK.

A VÁSÁRHELYI TÖRTÉNELMI KÖR MEGALAKULÁSA ÉS RENDEZVÉNYEI

A 2000-es évek legelején a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) elnöke Vásárhelyen, a Polgármesteri Hivatal dísztermében tartott egy előadást. Ezen részt vett Dani Pál, Pintér István történészek és Szent Ferenc költő. Ezután rövid időn belül megalakult a ZMTE hódmezővásárhelyi asztaltársasága. Ennek a titkára Pintér István történész lett. Ide különböző felkérések alapján lehetett bekerülni. Pintér István titkár volt az, aki Szabó Pál történész figyelmét felhívta erre az egyesületre. Éveken keresztül minden hónapban történelmi előadásokra került sor, amire az ország legkülönbözőbb részeiről jöttek professzorok, kutatók, előadók. Olyan előadókat hívtam, ill. hívtunk meg, akik a legtöbb témában más tudományos következtetésre jutottak, mint amit addig hosszú éveken, évtizedeken keresztül tanultunk és olvashattunk. Az előadás után az előadó és 10-15 ember átment az Öszöm-Iszom vendéglőbe, ahol fehér asztal mellett kötetlenül lehetett kérdezni, ill. beszélgetni.

Ilyen előzmények és bizonyos problémák után 2007-ben megalakult a Vásárhelyi Történelmi Kör (VTK). Ennek az ötlete Dani Pál történésztől származott. A célja tudományos ismeretterjesztés, különböző kutatók közötti kapcsolatfelvétel, ill. szakmai vita. Először a VTK is minden hónapban szervezett egy előadást. 2008-ban volt a VTK első kilenc napos, nyári rendezvénye. A Felvidékről, a Délvidékről, Szegedről, Budapestről és számos más helyről jöttek előadók. A rendezvény szervezői és felelősei: Dani Pál, Pintér István és Szabó Pál történészek voltak. Voltunk az Emlékpontban, a Bethlen Gábor Református Gimnáziumban, a Bessenyei Ferenc Művelődési Központban (BFMK) és a Szathmáry Kollégiumban. Az idén pedig a Mátyás Utcai Olvasókör volt a rendezvény helyszíne. A következő években gyakorlatilag az őstörténettől, régészettől kezdve az ókori, középkori, újkori és jelenkori témák és helytörténet is szerepelt a kínálatunkban. Egy-egy ilyen nyáron kb. 45-50 előadónk is volt. Az a rendszer alakult ki, hogy a délelőtti előadások után az előadókat kerekasztal keretében lehetett kérdezni. A délutáni előadók pedig este válaszoltak a kérdésekre. Tavaly a VTK tagsága titkárrá választotta Pintér István történészt. A Szegedi Tudományegyetemről (SZTE) először Pintér István hívott előadókat. Dr. Marjanucz László egyetemi docens, a Csongrád-Csanád Megyei Honismereti Egyesület elnöke minden rendezvényen előadást tartott. Az idén Trianon gyökereiről, a nemzetiségek Magyar-

országban a XVIII. században való térnyeréséről beszélt. Előadásában részletesen szólt az összes nemzetiségről és azok szerepéről a Trianonhoz vezető folyamatban. Végső István, az Országos Honismereti Szövetség volt titkára a magyar királyi Balogh Ádám honvéd kerékpáros zászlóalj történetéről tartott izgalmas, érdekes előadást. Pintér István történész a VTK minden egyes rendezvényén tartott előadást. Idén az 1944. október 15-i kiugrási kísérletről beszélt. Előadásában újfajta következtetésre jutott. Ifj. Pintér István történész 7 éve tart előadásokat. Idén Gullay Árpád százados részvételéről beszélt a Przemysl körüli harcokban. Ez helytörténeti, ugyanakkor országos hadtörténelemmel is foglalkozó előadás volt, mert az említett tiszt Przemysl erődrendszerében harcolt. Dr. Kacziba Ágnes egyetemi docens, nyelvész levezető elnökként segítette a VTK munkáját. Az idén először tartott előadást Kovácsné dr. Faltin Erzsébet a Magyar Királyság négy jelentősebb királynéjáról. Minden évben van egy szabadnap. Ez az idén, 2020-ban augusztus 20-ra esett. Ezen a napon a résztvevők vacsorán vehettek részt. Itt a szakmai beszélgetéstől kezdve az oldottabb légkörben még énekelhettek is a jelenlévők. Ez korábban Pintérné Szurovecz Irén vezetésével történt.

Reméljük, jövőre is meg tudjuk rendezni ezt a sok előadást tartalmazó programunkat, amelyre szeretettel várjuk a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagságát hallgatóságnak, vagy akár előadónak is.

ID. PINTÉR ISTVÁN

LABÁDI LAJOS EMLÉKTÁBLÁJÁNAK AVATÓJA SZENTESEN

LABÁDI LAJOS
(1953 – 2019)

főlevéltáros, díszpolgár, Szentes város krónikása, igaz ember¹

2019 júniusában hunyt el szeretve tisztelt kollégánk és barátunk, Labádi Lajos főlevéltáros, nyugalmazott levéltár-igazgató.

Az Oppidum Csongrád Alapítvány Labádi Lajosnak a munkatársnak, az igazgatónak, a barátnak és szülővárosa múltját feltáró lokálpatriótának kívánt emléket állítani Dudás Sándor szobrászművész domborművű emléktáblájával.

Az emléktábla avatására 2020. szeptember 8-án a Szentesi Levéltárban, szűk körben került sor. A vendégeket Tánczos Roland, a Szentesi Levéltár vezetője köszöntötte, beszédet mondott Szabó Zoltán Ferenc Szentes város pol-

¹ Az emléktáblára vésett szöveg

gármestere és dr. Biernacki Karol, a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltárának igazgatója. dr. Ö. Kovács József, a Magyar Nemzeti Levéltár megyei főigazgató-helyettes gondolatait Hegedűs István osztályvezető tolmácsolta, avatóbeszédet mondott dr. Erdész Ádám, a Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltárának igazgatója.

A domborművű emléktáblát a család, a barátok, kollégák és tisztelői jelenlétében dr. Erdész Ádám és dr. Biernacki Karol leplezte le. Pohárköszöntőt mondott prof. dr. Blazovich László, a Csongrád Megyei Levéltár nyugalmazott igazgatója. Közreműködött a Csongrádi Versmondók Köre: Varga Nándor, Csák László, Varga Zsuzsa, Vörös János és Kecskés László.

A domborművű emléktábla az Oppidum Csongrád Alapítvány által kezdeményezett közadakozásnak köszönhetően a Szentés Városért Közalapítvány támogatásával valósult meg. A kezdeményezést a Nagy István Kör és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai, kollégák, barátok is támogatták, köszönet érte.

GEORGIÁDES ILDIKÓ

(Fotó: Tofán Sándor)

HELYI ÉRTÉKEK NYOMÁBAN A HOMOKHÁTSÁGON

2020. szeptember 19.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Elnöksége 2019 őszén döntött arról, hogy tanulmányutat szervez az egyesület tagjainak a települések helyi értékeinek, értéktárainak megismerésére. A Közgyűlés elfogadta a javaslatot, így megkezdődhetett a szervezési munka. Úticélnak a Homokhátság településeinek egy részét, Mórahalom várost és négy községet: Rösztke, Mórahalom,

Pusztamérges, Zákányszék és Domaszék településeket választottuk ki. Az eredeti időpont 2020. május 9. volt a tanulmányút megtartására, de a koronavírus járvány miatt a kormány veszélyhelyzetet hirdetett, így a közösségi program megtartására nem kerülhetett sor.

Mit is jelent a „Települési értéktár”?

A magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról szóló 114/2013. (IV.16.) Kormányrendelet útmutatásai alapján döntöttek a települések helyi értékeik csoportosításáról, bemutatásáról.

A nemzeti értékek adatait a települési, tájegységi és megyei értéktárakban, az ágazati értéktárakban, a külhoni magyarság értéktárában, a Magyar Értéktárban, valamint a Hungarikumok Gyűjteményében a következő szakterületenkénti kategóriák szerint kell azonosítani és rendezni:

- a.) agrár- és élelmiszergazdaság,
- b.) egészség és életmód,
- c.) épített környezet,
- d.) ipari és műszaki megoldások,
- e.) kulturális örökség,
- f.) sport,
- g.) természeti környezet,
- h.) turizmus és vendéglátás.

A különböző értéktárakba azokat az elemeket gyűjtik, amelyek a magyarságra jellemző szellemi, anyagi, természeti vagy közösségi értékkel rendelkeznek. A Települési értéktárból a megyei értéktárba, onnan a nemzeti értéktárba kerülhetnek kiválasztott elemek. Az értéktárak csúcsán a Hungarikumok listája szerepel, amelybe olyan elemek kerülhetnek be, amik kizárólag a magyarokra jellemzőek, a külföldieknek a magyarokat juttatják eszükbe. Ilyen például a szikvíz, a pálinka.

A Települési értéktárba mi kerül bele, annak eldöntése az adott értéktár bizottság feladata.

Az értéktár bizottság munkájának az a célja, hogy a helyi lakosokkal együtt gyűjtse össze és őrizze meg azokat a jellegzetességeket, amire büszkék és az oda látogatóknak megmutatnak.

RÖSZKE

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület honismereti, helytörténeti tanulmányútja egyik állomása Rösztke volt. A tanulmányúton részt vevő tagjaink a *Rösztkei Paprika Múzeumba* érkeztek, ahol Molnárné Vér Ágnes alpolgármester, a település projektmenedzsere és Molnár Anita, a PaprikaMolnár Kft. ügyvezetője, az egyesületünk tagja fogadta csoportunkat.

Az alpolgármestertől részletes tájékoztatást kaptunk a településről, történetéről és a jelenlegi életéről, fejlődéséről. Fontos volt számunkra az előadása, mely a „Települési értéktár” kincseiről szólt, amit örömmel néz meg, ismer meg a Röszkére látogató.

Mit tudtunk meg Röszkéről, a település értékeiről?

A község Szegedtől 15 km-re délnyugatra, a Tisza gyálai holtága, valamint a szerb országhatár között 3600 hektáron helyezkedik el. Lakóinak száma 3609 fő volt 2020 elején.

Történelmi múltja igen jelentős, hiszen már 1432-ből okleveleken fellelhető a település létezése, akkor még Recke néven. Valódi településsé akkor fejlődhetett, amikor 1950-ben önállósult az addig Szeged város kapitányságaként működő falu. Területéhez csatolták a szomszédos feketeszéli és nagyszéksői tanyák egy részét is. Ma is jellemző a kiterjedt tanyavilága, ahol négyszáz tanyás ingatlan található. Itt található az országban egyedülálló külterületi óvoda is.

Röszke területén található az ország egyik igen fontos és nagy forgalmú határátkelőhelye. Az ország déli kapujának nevezett röszkei határátkelő meghatározza a település fejlődését, így lényegesen nagyobb a kereskedelemmel foglalkozó és szolgáltatást nyújtó vállalkozások száma. A lakosság fő elfoglaltsága a mezőgazdasági termelés, főként a zöldségtermesztés (retek, sárgarépa, paradicsom, étkezési paprika, vöröshagyma). Az itt élők megélhetését elsősorban a mezőgazdaság és a hozzá kapcsolódó élelmiszerfeldolgozó-ipar biztosítja, illetve a nagyváros, Szeged közelsége. Nagyon sok civil szervezet működik Röszkén, szervezik a kulturális és szellemi életet, aktívan bekapcsolódnak a település értékeinek ápolásába, a hagyományörzésbe.

Nagy figyelemmel hallgattuk az előadást és tettük fel kérdéseinket a Röszkét irányító önkormányzati vezető helyettesének.

Megismerhettük a „Települési értéktár” értékeit. Röszke állat- és növényvilága páratlan, az érdeklődők tanösvényeken tájékozódhatnak az adott területen található természeti kincsekről.

Molnár Anita a paprika múltjáról, termesztéséről és feldolgozásáról tartott színes, érdekes tájékoztatást. Megtudhattuk, hogy a csípős paprikát az indiánok könnygázként és fenyítésre is használták. A paprika szó a szegedi térségben alakult ki és az egész világon ismerik. A paprikaágazat szabályozása ellen paprikalázadás robbant ki 100 éve. Korabeli dokumentumokat, fényképeket, kiadványokat, a paprikatermesztés és -feldolgozás eszközeit láthattuk a múzeumban. A PaprikaMolnár Kft. egyedülálló módon ötvözi a gyártást a hagyományörzéssel. A malomban kiváló őrlemények és fűszerkeverékek készülnek, amelyek megtekinthetőek (a kész termékek közül vásárolni is lehet), a múzeumban pedig bemutatják a szegedi és magyar paprikakultúra 200 éves történetét.

Megállapítottuk, hogy sokkal több időt kellett volna szentelni a település megismerésére, de így is felejthetetlen volt az ott tartózkodásunk.

A falu és a PaprikaMolnár Kft. honlapja sok információval várja az oda látogatókat, a település és a paprika iránt érdeklődőket.

MÓRAHALOM

A „Homokháti Megyejáró” tanulmányutunk keretében látogatást tettünk Mórahalomra is.

Mit is kell tudnunk a várossról?

Mórahalom a Homokhátság regionális központja.

A települést először 1729-ben nevezték – nem hivatalosan – „Mórahalmának”, majd 1892-ben Szeged - Alsóközpont néven lett a sűrűn lakott tanyavilág központja. Ekkor emelték az első középületeket. 1950-ben Mórahalom néven önálló község, majd 1970-től nagyközség lett. A közigazgatás átszervezését követően 1984-től városi jogú nagyközség, több település körzetközpontja. 1989. március 1-jén városi rangot kapott.

Dinamikusan fejlődő település, településpolitikája minta lehet a térség önkormányzatai számára.

Az egyesületi alapszabályban foglalt célnak tettünk eleget, amikor elhatároztuk, hogy a „Helyi értéktár” értékeit ismerjük meg. A mórahalmi települési értéktár igen gazdag, az alábbiakat tartalmazza a helyiek jóvoltából:

Mórahalmi kecskesajt, Nagyszéksői Bivalyrezervátum, Rózsa Rétes, Homokháti méz, Homokháti sokadalom, Mórahalmi savanyúság, Mórahalmi kézzel készített száraztészta, Rétes fesztivál, Szent Erzsébet Mórahalmi Gyógyfürdő, Csipak semlyék, Tanaszi semlyék, Madarásztó, Mórahalom helyiismereti kiadványai, Mórahalmi ugrókötel sport, Mórahalom néptánc egyesület, Mórahalmi parasztkórus.

Most kiemelten két helyet látogattunk meg, de Stampf Mariannal, aki a szervezés során is segítségünkre volt, megbeszéltük, hogy a „Helyi értéktár” további megismertetésében közreműködik.

Elsőként a Nagyszéksői Bivalyrezervátumot néztük meg Engi Magdolna kalauzolásában, aki szakértője ennek a természeti értéknek. Ő volt számunkra az az idegenvezető, aki szívvel, lélekkel beszélt a térségben egyedülálló Bivalyrezervátumról, kialakulásáról és fejlődéséről.

A régió első bivalyrezervátumát 2008-ban hozták létre Mórahalom határában. A bivalyok segítenek megtisztítani a nádtól a Nagyszéksós tavat és környékét. Régen, a 70-es években, a területet a csapadékosabb időszakokban, halastóként hasznosították. A terület gyors kiszáradása a nyolcvanas évek végén indult el, 1991-92-ben már alig volt nyílt vízterület. A bivalyok telepítését követően a náddal borított területek jelentősen lecsökkentek, az újra láthatóan

megjelenő nagyobb vízfelület elősegítette a területet elhagyó madárvilág visszatérését, az itt még nem fészkelte fajok megjelenését. 2012-ben a Bivalyrezervátum fejlesztéseként a tájba illő, náddal fedett bivalybeálló épült. A betelepítés óta az egyedek száma folyamatosan növekszik.

A bivaly a paraszti kultúrában Mórahalmon és környékén a gazdaság mindennapos szereplője volt. Haszna elsősorban igaerejében rejlett, de tartása praktikus volt, hiszen minden része, teje, de húsa és bőre is hasznosítható. Jelenleg városi rendezvényekre vágnak bivalyokat, bivalyvágáskor a lakosság is vásárolhat húst, de fiatal növendéket otthoni tartásra is biztosítanak. Sajnos fejést nem végeznek, a 9%-os tejet nem hasznosítják. A Nagyszéksői tó területén lehet látni védett növényeket és a csodálatos madárvilágot. A kilátókból rá lehet látni a tóra és megfigyelhetők a dagonyázó, legelő vagy éppen hűsölő bivalyok.

Maradandó élményben volt részünk.

Következő helyszínünk Mórahalom új büszkesége, a Kocsimúzeum és kovácsműhely volt, ahol Csányi László alpolgármester tájékoztatást nyújtott Mórahalom múltjáról, jelenéről és a fejlesztési elképzelésekről, majd bemutatta a város új turisztikai célpontját, a lovaskocsikat.

Az Egy-Másért Ifjúsági és Közösségfejlesztő Egyesület valamint Mórahalom Városi Önkormányzat a város turisztikai potenciáljának növelését tűzte ki célul, amikor megálmodta egy hagyományőrző épület megépítését. Tavaly októberben megkezdődött egy kocsimúzeum és kovácsműhely kialakítása, amely 28,64 millió forint Leader Vidékfejlesztési Program támogatásból valósult meg. Ezzel létrejöhett egy új turisztikai attrakció és szolgáltatás a fürdővárosban.

A régi paraszti társadalomban nagy becsülete volt a lovaskocsinak, szerének. Az embereknek legfőbb munkaeszközük és járművük volt.

A mórahalmi alpolgármester elmondta, hogy meg kell ismerkedni a kocsik történeteivel, hiszen azok mögött mindig egy-egy család élete bújik meg. A kocsimúzeum és kovácsműhely a lovasközpont szomszédságában épült fel. A létesítmény közel 350 m², amely 20 tradicionális lovas kocsi és hozzá tartozó korhű eszköz egyidejű bemutatására alkalmas. A múzeumban látható például a híres dorozsmai kocsi egyik változata, nagyatádi kocsi vagy löcsös kocsi is. A projekt elsősorban a település és térsége kulturális hagyományainak megismertetését, megőrzését és ápolását célozza. 2020 nyarán vásároltak újabb kocsikat, és folyamatban van továbbiak beszerzése és a kovácsműhely fejlesztése.

A fenti információk a település honlapján és a moranettv.hu oldalon is olvashatók.

Csányi László alpolgármester felhívta a figyelmünket az értéktárban található további értékekre, és invitálta az egyesületünket, hogy látogassunk el újra

Mórahalomra és nézzük meg, hogy mit is tartanak fontosnak, mi a helyi érték még a városban.

PUSZTAMÉRGES

A megyei honismereti egyesületi tagok nagyon várták a találkozást a pusztamérgesiekkel. A község Csongrád- Csanád megye legnyugatibb települése, sík, homokos vidék, Szegedtől 42 km-re található, ezért nagyon sokan nem voltak a faluban az egyesületi tagok közül, nem ismerték, így nagy kíváncsisággal várták, hogy milyen helyi értékkel találkozhatnak.

A csoportunkat Turcsányi János alpolgármester és Balla Vince nyugalmazott pedagógus, díszpolgár, helytörténész fogadta. A középiskola épületében Turcsányi János részletes tájékoztatást adott, elmondta, hogy miért nem működik a középiskola, amit Észak-Rajna Vesztfália tartomány támogatásával építettek a 90-es évek közepén. Célja turisztikai képzés beindítása volt. Az iskola működtetését Pusztamérges, a megyei önkormányzat és a katolikus egyház is vállalta felváltva, de néhány éve nem kapott engedélyt a kormányzattól a további működésre, ami nagyon fájdalmasan érintette a településen lakókat, és a tulajdonjoga is elkerült Pusztamérgestől.

Hallhattunk az 1100 lelkes falu kialakulásáról, fejlődéséről és jelenlegi helyzetéről. A neve Asszony szállása, majd Mérges puszta volt, később cserélődött fel a településnév két részre. Pusztamérges kialakulását, létét egyedül a szőlőtermesztésnek köszönhetette.

Balla Vince nyugalmazott iskolaigazgató, helytörténész olyan lelkesedéssel beszélt a településről, falutörténetéről, hogy olykor még a szavai is nehezen jöttek elő, elérzékenyült. Nagyon szerettük hallgatni, amikor a település értékeiről beszélt. Vezetésével egy sétán vettünk részt, megnéztük a műemlék templomot és a környező központi parkot a Turul madár szoborral. Az alábbiakban részletesebben írunk Balla Vince tájékoztatójában említett értékekről.

SZŐLŐTERMESZTÉS

A térség talaja, a napsütéses órák magas száma eleve meghatározza a területen termeszthető növénykultúrák körét. A térségben főleg gyümölcsöt, zöldséget, szőlőt termesztenek. A falut hajdanán nagy szőlőtáblák vették körül, mára ezek száma már jelentősen csökkent. A magánkézben lévő pincékben most is megtalálható a Pusztamérgesi Rizling.

TELEPÜLÉSI KÉP ÉS ELISMERÉSEK

Hazai és nemzetközi díjakkal is rendelkezik Pusztamérges. Európai Falufelújítási díj 1995, „Virágos Magyarországért” verseny I. helyezése 1996-ban, Virágos Európáért elnevezésű verseny III. helyezése 1997-ben. Az alföldi tájjelleget megőrző, tiszta, rendezett faluban működik a falusi turizmus.

PUSZTAMÉRGES KÖZSÉGI SZENT FLÓRIÁN ÖNKÉNTES TŰZOLTÓ EGYESÜLET

A legrégebben megalakult civil szervezet, 1930-ban kezdte meg működését. Az önkéntes tűzoltók a polgárőrség sorait is erősítik. A felek széleskörűen együttműködnek a falu közbiztonsága, lakóinak élet- és vagyonbiztonsága megteremtésében, a településen a tűzmelegelőzési, valamint a tűzoltási és műszaki mentési feladatok ellátásában a rendelkezésre álló személyi feltételek és anyagi, technikai eszközök célszerű, összehangolt alkalmazásában. A helyi polgárőrség minden alkalommal segíti a helyszínre vonulást és a hatékony cél megközelítést.

NAGYBOLDOGASSZONY TEMPLOM

A település a századfordulón közigazgatásilag Kiskunmajsához tartozott. A hívek lelki gondozását innen látták el. 1911-ben felvetődött egy templom építésének gondolata. A tervek elkészültek, de az építkezés a világháború miatt megghiúsult. Az 1920-as évek közepére újra hozzákezdtek. A jelenlegi templom építését 1937-ben kezdték el, megáldása 1939-ben történt. Színes üvegablakai a lakosság adományából készültek 1941-43-ban. A képek alatt az adományozók neve és a készítés éve olvasható. A templom freskói 1968-ban, külső rendbehozatala 1980-ban készült el.

Az egyházközség 1993-ig a Váci Egyházmegyéhez tartozott. 1999-2000-ig a plébános halálát követően oldallagosan Ruzsa látta el. 2003-ban meghalt a ruzsai plébános, ekkor Öttömöst is ide csatolták, majd 2004-től Öttömössel együtt a ruzsai plébánia látja el a hívek gondozását.

2002-ben lebontották a templom építéskor anyagi hiány miatt csak félig kész templomtorony sisakját, és azt az eredeti terveknek megfelelően a hívek adományából felépítették. 2006. május 20-án a Kisteleki esperesi kerület papsága jelenlétében Soós János esperes megáldotta a hívek adományából vásárolt, Lengyelországból érkezett Segítő Mária szobrot.

GAZDASÁGI KISVASÚT

1927. február 1-től 1975. augusztus 31-ig összekötötte Pusztamérget Szegeddel és meghatározó szerepet töltött be az itt élő emberek életében. A kisvasút, pontosabban az Alsótanya vasút története sokkal korábban kezdődött. Szeged város vezetőit már a XIX. század végén foglalkoztatta, hogy miként lehetne a városhoz tartozó és Kiskunhalas irányába elnyúló nagy kiterjedésű területen élő tanyai lakosság közlekedési gondjain segíteni. A kisvasút szerepét betöltötte. 1975-től az autóbusz-közlekedés és az autózás vette át a szerepét.

Pusztamérges határában megnéztünk egy nagyon gondosan művelt spárgaültetvényt, majd egy tanyán Papp Attila helytörténeti magángyűjteményét és fából készült szobraikat.

A Homokháti megyejáró tanulmányútra készülve az érintett települések honlapját olvasva kerestük a helyi értéktárait. Az öt településből egyedül

Pusztamérgesen nem találtuk meg. A honlapon azonban az alábbiakat olvashattuk többek között:

„Szerte az országban számos példája akad, de mindeddig Pusztamérgesen nem alakult önkormányzati koordináció alatt működő Települési Értéktár Bizottság. Ettől függetlenül baráti közösségek, önszerveződő csoportok, a község múltja, történelme, hagyományai iránt fogékony polgárok sok dokumentummal, tárgyi emlékekkel, relikviával rendelkeznek. Ezeknek a - sokszor a nyilvánosság elől elszigetelt - értékeknek a számba vételét, esetlegesen gyűjtését a Községi Könyvtár és az eMagyarország Pont vállalta fel, hogy egy virtuális gyűjteményként megőrizze az utókornak. E két intézmény önként vállalt feladatának tekinti összesíteni és rendszerezni Pusztamérges és környékének területén fellelhető települési és tájegységi értékeket, hagyományokat.

A helyi (virtuális) értéktár létrehozásának célja a térség természeti környezetének, szellemi, anyagi, művészeti alkotásainak, hagyományainak összegyűjtése, bemutatása, ezen keresztül az összetartozás erősítése, amely feladata kell, hogy legyen minden, a települése és lakókörnyezete iránt elkötelezett polgárnak.

A FELADAT: meglátni és megláttatni egy- egy helyi közösség speciális értékeit, tárgyi vagy szellemi örökségét.”

Nagyon szép órákat töltöttünk Pusztamérgesen, ahol a települési értékek egy szeletét ismerhettük meg, maradandó élményt szerezve.

ZÁKÁNYSZÉK

A megyejáró tanulmányutunk következő állomása a 2890 lelkes Zákányszék település volt. A Zákányszéki Művelődési Ház és Könyvtár intézményben fogadta csoportunkat Matuszka Antal polgármester, és Zombori Istvánné intézményvezető és munkatársaik. Polgármester Úr érdekfeszítő előadást tartott a falu értékeiről, kivetítőn mutatta be, hogy milyen értékek fontosak. Nagy örömmel fogadtuk azt a közvetlen, szeretetteljes fogadtatást, amiben részünk volt, frissítőt, pogácsát és gyümölcsöt kaptunk, és emlékként elvihettünk egy képeslapot is Zákányszékről.

Elmondta, hogy a Község Önkormányzatának Képviselő-testülete 65/2013. (V.30) Kt. határozatában döntött a települési értéktár létrehozásáról.

Hogy mi is az érték a településen, azt az ott élők döntenek el. Ma már 17 értéket tartanak számon.

A helyi lakosoktól érkezett ajánlások közül, többek között, az alábbi nemzeti értékek kerültek felvételre a települési értéktárba:

ZÁKÁNYSZÉKI SZENTHÁROMSÁG TEMPLOM ÉS KEGYELETI PARK.

A jelenlegi templom a régi kápolna 1924-es kibővítésével alakult ki. A templom ablakainak díszüvegei Szent Istvánt, a Szent Családot, Szent Katalin vértanút

és Szent Imre herceget ábrázolják. A padokat zákányi gazdák készítették Németh Kálmán asztalosmesterrel. Munkájának minőségét fémjelzi, hogy a zákányszéki hívek még napjainkban is ezeken a padokon ülnek. A templom többi berendezési tárgyait is az akkori hívek adományából rendezték be.

ZÁKÁNYSZÉKI ZABOSFA TÁNCGYÜTTES

A néptáncoktatás 1988-ban indult el Zákányszéken, a művelődési házban alakult meg az első csoport is. 1995-től az alapfokú művészetoktatás keretében történik a néptáncoktatás, melynek helyszíne továbbra is a művelődési ház.

ZÁKÁNYSZÉKI PARASZTKÓRUS

A Zákányszéki Parasztkórus 1964-ben alakult a településen, zömmel helybéli paraszt emberek és azok családtagjaiból. Korábbi sikereiket nagyjából az amatőr kórusmozgalomban érték el.

ZÁKÁNYSZÉKI BÖLLÉRNAP

A Zákányszéki Böllérnap településük egyik legnagyobb rendezvénye, melyet 2003-ban rendeztek meg először helyi gazdák kezdeményezésére. A hagyományos disznóvágás, a helyi ízek megőrzése és a közösség összetartó erejének fontossága az, amit ki kell emelni egy ilyen rendezvény legfontosabb céljaként.

BABÉRNÉ RÉTESE

A rétes nemcsak Zákányszéken, de a település határain túl is nagy népszerűségnek örvend. A mind ízvilágában, mind küllemében különleges süteményfajta a települési érték kihagyhatatlan eleme. A meggyes, almás, túrós, mákos és egyéb ízesítésű édességek egyedi recept alapján készülnek.

EZERARCÚ SÖMLYÉK

A semlyék kifejezés (a nép nyelvén: sömlyék) vizenyős, időszakosan víz borította mélyedést jelent, melyen leginkább tavasszal áll meg a víz, majd nyárra fokozatosan kiszárad.

Az Ezerarcú Sömlyék védett- és fokozottan védett növény- és állatvilágával kora tavasztól késő őszig számtalan látnivalót kínál az ide látogatóknak.

LÓDRI-TÓ

A szikes medence legmélyebb részein – pl. az ún. Lódri-tó (mocsár) – tavasszal megmarad a víz, s ilyenkor vonuló madarak csapatai lepik el a környéket. A nyár végéig sok védett madár számára biztosít táplálékot.

TANÁCS FALU ÉS HOMOKI TERMELÉS

Zákányszék központjától kb. 3 km-re a Jamborka-csatorna déli oldalán sorakoznak az egymás szomszédságában lévő kis tanyák, melyek népiesen a Tanács falu nevet viselik.

A 736-742 házsámig ma is a Tanács család leszármazottai laknak.

A kezdetek az 1800-as évek elejére vezethetők vissza.

ERDEI PIHENŐ ÉS MADÁRVÁRTA

A Zákányszék melletti Gárgyán-erdő csodálatos természeti értékekkel rendelkezik. Ezek megfigyelése érdekében a község önkormányzata egy madárvártát épített, és korszerű pihenőhelyet alakított ki az erdő közepén.

TÜNDÉR KECSKETEJES SZAPPANOK

A zákányszéki Szél-Tanács Tünde 2012 nyaratól kezdett el foglalkozni a kecsketejes szappan készítésével. Először csak családi használatra, majd egyre többen megismerték számtalan jótékony hatását, s mára már az egész országból, sőt külföldről is érkeznek hozzá megrendelések. Szappanjait a Budapesti Képző- és Iparművészeti Lektorátus „igényesen kivitelezett kézműves termék”-nek minősítette.

HOMOKHÁTI ŐSZIBARACK PÁLINKA

Zákányszék kiváló földrajzi adottságokkal és klímával rendelkezik az őszibarack termesztéséhez, így nem véletlen, hogy a XX. század első felében ezen a területen alakult ki az őszibarack kultúrája. Itt született meg a Kerekes Homokháti Őszibarack Pálinka, mely nemzeti oltalom alatt áll.

PAPP KERESZT

A Papp kereszt Zákányszéken a 464. szám alatt lévő tanya mellett található. A régi udvarház akkori tulajdonosa, Papp Vince 1923-ban állíttatta a keresztet azok emlékére, akik megjárták a háború poklát Doberdónál és Isonzónál. Mementóul, hogy emlékeztesse azokat, akik nem láthatták az ottani borzalmakat, s hogy maga is emlékezzen arra, ami ott történt.

TÖMÖRKÉNY-HÁZ

A Tömörkény családhoz kötődő tanya, megőrzése az utókor számára nagyon fontos.

ÖREGHÁZ TANYAMÚZEUM

Az egyesületünk homokháti tanulmányúton részt vevő tagjai nagy kíváncsisággal nézték meg ezt a magángyűjteményt. A családi örökség megőrzésével indult múzeumba ma már a térség lakosai is ajándékozzák a megőrzésre szánt használati tárgyaikat, fényképeiket stb. Mindent meg lehetett nézni közelről, egyes tárgyakat kézbe lehetett venni. Kordonnal nem határoltak el semmit és a házigazda Petákné Fazekas Aranka idegenvezetése is nagyon jó volt. A bemutatott bútorok és eszközök egy időutazást jelentettek számunkra, bepillantást nyertünk egy olyan világba, amely már nem létezik.

Matuszka Antal polgármester Úr meghívta az egyesületünk jelen lévő tagjait Zákányszék fennállásának 70 éves jubileumi ünnepére, mely össze volt kötve a pályázati támogatásból megvalósult helyi piac átadásával. Köszönettel elfogadtuk a meghívást és örültünk, hogy beleláthattunk a falu jeles ünnepésébe.

DOMASZÉK

A „Homokháti megyejáró” tanulmányút utolsó állomása Domaszék nagyközség volt. A település polgármestere, Sziráki Krisztián fogadott bennünket, aki 2019. ősze óta látja el a településvezetői feladatokat. A kisvasút állomása előtt várt bennünket, mely épület 2008 óta múzeumi funkciót lát el, része a helyi értéktárnak. Sziráki Krisztián a kisvasút történetét ismertette, megmutatta a kiállító helyet, mely a térségben egyedülálló. A Zöldfás templomban megismerkedtünk a templom és a település történetével, jelenével. Előadásában hallhattunk a helyi értéktárban szereplő többi értékekről is.

A falu a megyeszékhelytől, Szegedtől mindössze 12 km-re fekszik, az M5-ös autópálya-szakaszról közvetlen lehajtóval rendelkezik. A legfiatalabb a környező falvak között (1952-ben önállósult), s egyben a legdinamikusabban fejlődő is. A ,80-as évek óta számottevő a Szegedről való kiköltözés. A kitelepülők között nagy az értelmiségiek aránya, a kiköltözést alapvetően a település jó infrastrukturális ellátottsága, kellemes lakóhelyi környezete és belterületének rendezettsége segítette elő. Domaszék lélekszáma ma már meghaladja a 5100 főt, gazdasága fejlett mezőgazdaságra épül.

Mit találhatunk a domaszéki értékek között?

Épített környezet: Templomok, útszéli keresztek, viharharangok.

Ipari és műszaki megoldások: Kisvasút

Kulturális örökség: Tanyás településstruktúra (tanyasi életforma, iskolák, boltok, kocsmák, szolgáltatóhelyek, mint a tanyasi élet fő találkozóhelyei). Tüdő Vince legendája. Önkéntes tűzoltók. Az államszocialista időszak mezőgazdasági modellje.

Természeti környezet: semlyékek.

Sport: Lovas életforma.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai részletesen a Zöldfás templomról és a kisvasútról kaptak tájékoztatást, melyről az alábbi ismertetőt teszszük közzé.

DOMASZÉK ZÖLDFÁS SZENT ISTVÁN KIRÁLY TEMPLOM

Szegedről az 1900-as évek elején tanyákra kitelepülők száma egyre nőtt, ám Domaszék és Feketeszél kapitányságokon ekkoriban még nem volt templom. A legközelebb eső templomok is, mint a Szeged-Alsóvárosi Ferencesek plébániája vagy az Alsóközponti plébánia, vagy a Lengyelkáporna túl messzire estek az itt élő népeknek. Így a nagy távolságok miatt nem mindenki engedhette meg magának, hogy valódi templomban hallgathasson szentmisét vagy kereszteltethessen gyermeket. Ekkoriban a tanyai iskoláknál vehettek részt miséken a környéken élők, de még így is nagy szükségét érezték egy templom építésének. Templomépítő Bizottságot alapítottak, és 1938 tavaszán kezdték meg a templom építését, melyet röviden Zöldfás templomként ismernek a helyiek. Az épi-

tést még 1938-ban be is fejezték. A korábban Homokszőlőként ismert terület új elnevezését a zöld környezetről és iskolája zöldre festett homlokzatáról kapta. Az eredeti tervek szerint torony is épült volna a templomhoz, melynek az alapjait is megépítették, de sajnos ez nem valósult meg, mint ahogyan a szentély megépítése sem, amely bolthajtással kapcsolódott volna a templomhoz. A templom építésére létrehozott bizottság a felszentelés után átalakult Templom Gondozó Bizottsággá. A templom védőszentje a felszentelés után Szent István királyunk nevét kapta meg.

A templom egyik legfontosabb jelentősége közösségi összetartó ereje, az addig nem látott összefogás, amelynek köszönhetően a templom létrejött.

KISVASÚT

A területen lakók közlekedése komoly problémát jelentett még a XX. század első évtizedeiben is. A távolságok nagyok voltak. Alsótanyán, mely a tanyavilág népesebb, gazdagabb és értékesebb részét képviselte, teljesen a lóval vontatott szekérközlekedésre szorult a lakosság. Három évtizedig foglalkoztak Szeged város akkori vezetői a „kisvasút” megvalósításának gondolatával, így 1927. február 1-én megindulhatott a közlekedés. Szeged és Pusztamérges között 69 km hosszban 76 cm széles keskeny nyomtávú vasúti vonalat, sínpályát építettek ki, 11 állomással, 7 megálló-rakodóhellyel és 13 táblás megállóhellyel indult el a forgalom. A vonal induló állomása Szegeden a Rudolf téri piacról volt, ahol a tanyai lakosok közvetlenül a vasúti teherkocsikból is árulták termékeiket.

A vonal Kunhalomnál „Y” alakban elágazott: az egyik végállomása Várostantyán (ma Ásotthalom), a másik Pusztamérgesen volt. Domaszék területén 6 állomás bonyolította le a vasúti forgalmat, ami személy- és teherforgalomból állt.

Az állomások fehérre meszelt apró, villaszerű épületek voltak, azok ablakfáit és ereszeit zöldre festették, bennük forgalmi iroda, váróterem és szoba-konyhaszolgálati lakás volt. Ilyen állomásépület volt Domaszék megálló-rakodóhelyen is. Ezen a kis állomáson két vágány volt. Az I. számú vágány volt a rakodóvágány, a II. számú vágányon személyvonatok közlekedtek. A csekély forgalom miatt a MÁV 1970. május 31-től az állomáskezelő munkakörét megszüntette, majd a kisvasutat 1975. augusztus 31-én megszüntették véglegesen. A több mint 30 éve megszüntetett kisvasút legnagyobb érdeme azon túl, hogy napi kapcsolatot létesített a várossal az volt, hogy a szétszórt tanyavilágot összekötötte, és ezzel megnyitotta a további fejlődésük lehetőségét is. A mai is Domaszéken élő idősebb emberek életében a kisvasút egy fontos mozzanat volt a mindennapi életükben. A kisvasút nyomvonalát a mai napig is tájékozási pontként használják.

Forrás a fenti információkról: a nagyközség honlapja.

Összeségében megállapítottuk, mint szervezők, hogy az első „Homokháti megyejáró” honismereti program sikeres volt, és jó lenne a megye többi településének értékeit is megismerni, értékeik előtt tisztelni.

2020. szeptember

DR. MARKOS GYÖNGYI
egyesületi tag

GULÁCSINÉ SOMOGYI ILONA
egyesületi tag

Röske, csoportkép a Paprikamúzeumban

*Röske alpolgármestere
köszönt bennünket*

Röske, Paprikamúzeumban

Röske, múzeumban

Mórahalom, Bivalyrezervátumban

Mórahalom, Bivalyrezervátum

Mórahalom, Kocsimúzeumban

*Mórahalom alpolgármestere
köszönt bennünket*

Pusztamérges, a volt középiskola előtt

*Pusztamérges alpolgármestere
köszönt bennünket*

Pusztamérges, ebéd az iskolában

Pusztamérges, spárgaföldön

Pusztamérges, templom

Pusztamérges, tanyamúzeum

Zákányszék, fogadás előtt

*Zákányszék polgármestere, Matuszka
Antal és egyesületünk elnöke, dr.
Marjanucz László*

Zákányszék, tanyamúzeum előtt

Zákányszék temploma

Tanyamúzeumban

Tanyamúzeumban

Tanyamúzeumban

Tanyamúzeumban

Tanyamúzeumban

Tanyamúzeumban

Tanyamúzeumban

Domaszék polgármestere fogad bennünket

Domaszék kivasúti gyűjtemény részlet

Domaszék Zöldfás templom belülről

Domaszék, csoportkép

*Domaszék,
a kisvasút épülete*

Domaszék, a templomban

HONISMERET A DIGITÁLIS OKTATÁS IDEJÉN

Tíz éve egyetemisták szakvezető tanára vagyok. Több ügyes hallgató végezte nálam gyakorló tanítását, akik a helytörténetet is becsempészték az óráikba, és élményeket szereztek az egyetemisták számára, minden évben az ország más városában szervezett honismereti akadémiákon. A 2020-21-es tanévben is két kiváló hallgató került hozzám, Fodor Roxána és Rada Beáta magyar-történelem szakos hallgatók. (GBM)

A 2020-21-es tanévet a középiskolában tantermi oktatással kezdtük. Természetesen használtuk mindhárman a YouTube filmrészleteit, hangzó anyagait, ppt-inket. Az idei évünk azonban különleges volt, hirtelen át kellett állnunk a digitális oktatásra. A Déri Miksa Műszaki Technikum minden tanára azonnal a Microsoft Teams rendszerével kezdett dolgozni. Új kihívás lett a digitális térben való tanítás. A tanárok között vannak nagyon ügyes, programozásban is kiváló kollégák. Szerencsére igen sok kész feladat áll már a tanárok és diákok rendelkezésére. Természetesen egy-egy témakör alapos tudása nem helyettesíthető semmivel, az a legfontosabb. Csupán a módszer változhat, amellyel az anyag gyorsabb megértését, elmélyítését segíthetjük elő diákjaink számára, akik csak akkor lehetnek a téma tudói, ha megtanulják az anyagot. Ezek a hónapok a digitális módszerek kipróbálásának lehetőségét hozták. S míg a szakvezető tanár, Gergelyné Bodó Mária csupán felhasználóként dolgozik kész programokkal, a „lányok” több programot ismertek, amelyek segítségével maguk készítettek digitális tananyagot és feladatokat a kilencedikes és tizedikes diákoknak. A háttértudást mindig megbeszéltük, és a lányok szívesen próbálták ki a most divatos programokat (Redmenta, LearningApps, Quizizz, Wordwall) az ismétlés és számonkérés során.

Néhány példa a Bea által készített feladatokról:

<https://learningapps.org/watch?v=p0yجت6r320>

<https://learningapps.org/watch?v=phuen9yk320>

<https://wordwall.net/play/7121/163/642>

És néhány példa a Roxána által készített feladatokról:

<https://learningapps.org/display?v=pf52oernk20>

<https://learningapps.org/13963067>

Ez pedig a geniallyben készített prezentáció (ami bemutatja, hogy így is lehet prezentációt készíteni):

<https://view.genial.ly/5fb02b3472da7f14532e05fd/presentation-angol-polgari-forradalom>

A legérdekesebb a most használatos programok közül számunkra a szabadulószoa, amely a legösszetettebb és legkreatívabb. Kerettörténet mellett különböző feladatokat találhatunk, s a valódi szabadulószoák mintájára ki szabadulhatunk. Először Roxána dolgozta fel az egyik tananyagot szabaduló-

szobával. Akkor jött az ötlet, hogy ha Beának és Roxánának lenne kedve hozzá, helytörténeti témakört is feldolgozhatnának szabadulószoza segítségével, hogy azt így ismerhessék meg a diákok. Mindketten kihívásnak érezték a feladatot, s örömmel vállalták azt. Roxána a Szent-Györgyi témát dolgozta fel, Bea pedig Szeged 1848-49-es történelmét.

Szent-Györgyi Albert a Déri Miksa Műszaki Technikum szegedi Kálvária téri épületében állította elő a C-vitamint nagy mennyiségben - a szegedi paprikából. Ő az egyetlen magyar tudós, aki a Nobel-díjat Magyarországon, a „Déri” épületében végzett munkájának elismeréséül kapta. A végeredmény:

<https://view.genial.ly/5fbf57ed12e0f20d064f2eae/presentation-szent-gyorgyi-albert?fbclid=IwARIYo8uyRibV4kEbhGPL2ZqLhgv9OtCH9iSTCfrnYbmSPhHuwKS7unL-aZw>

A Szent-Györgyi szabadulószozában már „végigment” az iskola diáksága. A diákok a következő visszajelzéseket adták: a szabadulószoza tananyaga és a videók jól átadták az információt, a kérdésekre azonnal adandó válaszok miatt még jobban oda kellett figyelni a tudnivalókra, a szabadulószoza lényegre törő, érdekes és interaktív volt. Mindkettőjük digitális feladataival kapcsolatban a gyerekek általában azt mondták, hogy játékosan tudtak tanulni.

Érdekes ötlet volt Gergelyné Bodó Mária tanárnő részéről, hogy a szabadulószoza programot helytörténeti téma feldolgozására használjuk. Így készült el a Szeged 1848-49-es eseményeit bemutató szabadulószoza. Tanárnő adta a témát, és minden forrást, hogy én megismerhessem a témakört. A szabadulószoza napló jellegű keretét én találtam ki. Azért választottam ezt a formát, mert nekem nem állt rendelkezésemre az adott témát feldolgozó film, hiszen ez korabeli helytörténeti téma. (A jó film, oktatófilm, pár perc alatt nagyon sok ismeretet át tud adni a nézőnek.) Így választottam a lenyíló ablakok, fülek technikáját. Tanárnő segítségével sok korabeli rajzot, festményt, térképet, és zenei anyagot tettem bele a szabadulószozába, hogy ne unalmas olvasmányként, hanem érdeklődést felkeltő színes „tananyagként” ismerhessék meg a diákok az adott helytörténeti korszakot.(RB) Íme az eredmény:

<https://view.genial.ly/5fcfc18b185a0d0d977cf5b2/presentation-szeged-1848-49-ben>

A déris gyerekeknek március 15-e alkalmából szeretnénk bemutatni a szabadulószozákat. Kíváncsian várjuk a visszajelzéseket.

Az évkönyv minden olvasójának jó tanulást és önellenőrzést kívánunk a programok segítségével!

FODOR ROXÁNA, GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA, RADA BEÁTA

PREMIER ELŐTT TEKINTHETTÜK MEG
BUBRYÁK ISTVÁN: SÍRJUK FELETT SZÁZ VIRÁG

című dokumentumfilmjét a Somogyi-könyvtárban november 2-án

Az első és a második világháborúban elesett, azóta is azonosítatlan katonák sokasága nyugszik az erdélyi Úz patak völgyében. A közel negyven kilométeres, össznemzeti temetőről Bubryák István tavaly készített dokumentumfilmet, melyet első alkalommal november 2-án a Somogyi-könyvtárban tekinthetett meg a nagyközönség.

A tavaly októberben forgatott alkotás az Úz patak völgyébe, Erdély délkeleti csücskébe kalauzolja nézőit, ahol több tízezer ismeretlen katona nyugszik a föld alatt.

A vetítésen részt vett a rendező is, aki elmondta, az alkotás nem előzmény nélküli.

– Régóta foglalkozom már az Úz-völgyével. 2012-ben forgattam először a térségről Úz-völgyéből szeretettel címmel. Az a film bemutatta a völgy néprajzát, földrajzát, gazdasági viszonyait, kultúráját, lakosságát. Érintettük természetesen a világháborúk témáját is, és azóta mocorgott bennem, hogy kibontsam e témát – fejtette ki, majd hozzátette: az Úz-völgye tulajdonképpen egy közel negyven kilométeres temető.

A világháborúk pusztító harcai áldozatainak egy részét temetőben, többségüket azonban feltáratlan tömegsírokban, lövészárkokban, bombatölcsérekben, sebtében ásott gödrökben temették el.

– A legtöbb elesett katona testét éppen csak betakarták 30-40 centiméter földdel. Ha betakarták. Persze az is kérdés, hogy ott vannak-e még, ugyanis lehet, hogy az állatok elhurcolták a holttesteket. Ezekről az emberekről senki nem tud semmit. Úgy gondolom, hogy több mint száz, illetve több mint hetven év elteltével a leszármazottak természetes kívánsága, hogy tudhassák, hol nyugszik egykori felmenőjük – fogalmazott Bubryák István.

Mindössze négytagú stábjával végzett gyűjtőútjuk során 27 temetkezési helyet jelöltek meg helybeliek visszaemlékezései, szájhagyományok, térképek és írásos emlékek alapján. A területek egy részét talajradarral vizsgálták, más helyszíneken a teraszos kialakítású, vagy sírhantokról árulkodó domborzat, a környezetükhöz képest túl fiatal fák, vagy éppen egy helyi lakos által talált, föld alól kibukkant bakancsmaradvány árulkodott a vélhetően a mélyben rejtőző holttestekről.

Az alkotás célja tiszteletadás, emlékállítás és figyelemfelhívás egyben – hangsúlyozta a rendező. A völgyben számos nemzet halottai nyugszanak ismeretlenül. Többek között magyarok, németek, osztrákok, románok, szerbek, szlovákok, zsidók, cári és szovjet oroszok, ukránok, kirgizek, grúzok.

– Úgy gondolom, a politikának volna egy nagy feladata. Ki kellene ásni, és azonosítani kellene a halottakat, majd pedig eltemetni. Persze, ha ez nem következik be, és csak úgy ott maradnak, akkor is mindig lesz a természet révén sírjuk felett száz virág – mondta, majd kiemelte: az egykori Osztrák-Magyar Monarchia, valamint a Szovjetunió utódállamainak a gyászhoz és az emlékezéshez, korántsem a tulajdonláshoz van joguk.

A film epilógusában egy olasz, első világháborús ezredparancsnok sorait idézi, melyeket egy, a harcokban elesett, magyar hadapród szüleinek írt: „*A síron túl már megszűnt a gyűlölet*”.

KOÓS KATA FILMKRITIKÁJA

megjelent: Délmagyarország 2020. 11. 03.

ANYANYELVI VETÉLKEDŐ

A magyar nyelv napja tiszteletére regionális anyanyelvi vetélkedőt szervezett az Anyanyelvápolók Szövetségének szegedi csoportja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és az Agóra támogatásával. A 3 fordulós játékra 99 csapat nevezett be Csongrád-Csanád megye középiskoláiból, valamint a szabadkai és óbecsei gimnáziumokból.

Az október 21-én elindított első fordulóban minden csapat eredményesen szerepelt. Értékelve a színvonalas megoldásokat – és a holtversenyek miatt is – 44 csapat továbbjutott a második fordulóba, majd a legjobb 10 a döntőbe, amely a járvány miatt – az előző évi versenytől eltérően – szintén az internet segítségével zajlott le. Az ünnepélyes eredményhirdetést el kellett halasztanunk egy kedvezőbb időpontra, talán a magyar kultúra napján már meg lehet tartani. Akkor fogjuk átadni az okleveleket és a jutalomkönyveket.

A vetélkedő során bebizonyosodott, hogy a diákok szeretik ezt az internetes játékot, és kedvükre való az is, hogy kis csapatban oldhatják meg a feladatokat. Megszervezhetik a találkozót az iskolában egy számítógépes teremben, de akár otthon is összeülhetnek egy kis haragnivaló mellett. A döntőbe jutott csapatoknak más megoldást kellett keresniük, mert közben megszűnt a hagyományos tanítás a középiskolákban. Ez nem volt akadálya a jó teljesítményeknek, a tanulók hihetetlenül okosnak, találékonyak bizonyultak, és azokra a furfangos kérdésekre is megadták a választ, amelyekre a szervezők kétkedve tekintettek. Ügyesek és gyorsak voltak az internetes keresők alkalmazásában is.

Jó játék volt, szórakoztatott, és ráadásul tanulni lehetett belőle, nem is keveset. Emellett erősítette a kapcsolatot a kis közösségekben, és arra tanította a gyerekeket, hogy érdemes összehangolni a munkát, ha eredményesek akarnak lenni.

Fontos volt a jó időbeosztás, mert mindegyik fordulóban 10-12 feladattal kellett megküzdeni, és ezek egyenként 8-10 kérdést tartalmaztak. A döntő feladványai természetesen a többi fordulónál nagyobb kihívást jelentettek, Itt különösen szükség volt a logikus gondolkodásra, főleg a képrejtvények megoldásában.

A pozitív visszajelzések azt mutatják, hogy érdemes volt megszervezni hatodik alkalommal is ezt a vetélkedőt, és a diákok jelezték, hogy jövőre is szívesen beneveznek egy ilyen nyelvi játékba. Az elégedettség, a siker pedig arra sarkallja a szervezőket, hogy 2021 őszén is keressék a lehetőséget egy hasonló megmérettetés megszervezésére. Feladatokat ki lehet találni, mert „*A nyelv maga a végtelenség.*” (Kosztolányi Dezső)

NÉMETHNÉ DR. BALÁZS KATALIN

NÉHÁNY EMBER ÉS NÉHÁNY CIVIL SZERVEZET VÉLETLEN TALÁLKOZÁSÁNAK EREDMÉNYE

Az első királynénkről, Gizelláról szóló életrajzi-történelmi regényem – aktualizált, rövidített, illusztrációkkal, képekkel, térképekkel ellátott – második kiadásának bemutatója és Skóciai Szent Margitról, István királyunk és Gizella királynénk unokájáról készülő új regényem adta az ötletet: a Szegedi Közéleti Kávéházi Esték Alapítvány, valamint a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület rendezvényei sorába iktassunk be egy királynékról szóló sorozatot.

Prof. dr. Szalay István, a Szegedi Közéleti Kávéházi Esték Alapítvány kuratóriumának elnöke és dr. Hekáné dr. Szondi Ildikó alapító-szervező egyetértésével, továbbá a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke, dr. Marjanucz Lászlónak és titkárának, Gergelyné Bodó Máriának támogatásával előbb a két királynőnkre és négy jelentősebb királynénkra gondoltunk.

Közben a hódmezővásárhelyi XIII. Történettudományi Találkozón, melyet a Vásárhelyi Történelmi Kör szervezett a Mátyás utcai Olvasókör támogatásával, A Magyar Királyság négy jelentősebb királynéja címmel, erről a témáról előadást tartottam. A már korábban előkészített anyagomat történészek, köztük ismert és elismert középkorászok hallgatták, talán nem vallottam szégyent.

A Közéleti Kávéház 2020. augusztus eleji nyári táborában Gizella királynénkról tartott előadásom sikerén felbuzdulva, és a kérdések alapján érezhető várakozásnak megfelelően „*Ismert, kevésbé ismert, 'sosem hallott', szeretett - nem szeretett királynőink és királynéink*” címmel két évig tartó előadássorozatot ter-

veztünk be, melynek során a Magyar Királyság két királynőjét, királynéi közül pedig 19 királyunk hitvese életét, személyiségét, az államéletben játszott szerepét vázoljuk fel. Egy pályázat adta lehetőséggel élve, Szalay Professzor úr és jómagam elképzeléseiből beépítettük mindazt, amit a pályázati kiírás elvárt.

Nos, így adódott, hogy a Szegedi Közéleti Kávéházi Esték Alapítvány, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Bibliotéka Egyesület a „*Királynőink és királynéink*” sorozatot a Bibliotéka Egyesület Könyvtárában, a Kálvária sugárúton, Nedelkovics László igazgató úr gondos házigazdai segítségével kezdte. (A vírusjárványra tekintettel előzetes regisztrációhoz kötötten legfeljebb 20 fő részvétele volt megengedett, kötelező arcmaszka viselése mellett.)

Az első előadás alkalmával II. András feleségeit: Meráni Gertrúdöt, Courtenay Jolántát és Estei Beatrixot mutattam be a kutatások jelennapjára eredményei alapján, történelmi hitelességgel.

Már az októberi előadás során kiderült, igen szerencsésen nyúltunk a témához. Kifejezett érdeklődésre tart számot. A megjelenők létszámát egyrészt nehéz volt a terem adta lehetőségekhez is igazodva kordában tartani, másrészt a közel egy óra alatt nem lankadt egy pillanatig sem az érdeklődés. A kedvező fogadtatást tükrözi, hogy az egyik néző-hallgató nem sokkal a rendezvényt követően már feltette a Közéleti Kávéház kedvelői Facebook oldalra az előadás során általa készített képet, köszönő, üdvözlő szavak kíséretében, melyhez – egyetértően – még többen hozzászóltak, és tetszésnyilvánítással lajkolták. Ígérték, legközelebb is jönnek!

Nos, erre, sajnos nem kerülhetett sor, mert a SARS-CoV-2 nevű koronavírus okozta járvány messze felülmúlja a tavaszi aktivitását. A megelőzés előírásai értelmében mellőztük az előadások érdeklődő közönség jelenlétében történő megtartását.

A Szent-Györgyi Albert Agóra igazgatója felkérésére, majd munkatársai segítségével felvettük és felvesszük az előadásokat, és online közvetítés révén a számítógéppel és okostelefonnal rendelkező érdeklődők egyenes adásban vagy azt követően bármikor megtekinthetik.

Az elérhetőségek az Agóra Facebook oldalán és a honlapján tekinthetők meg. Eddig két előadást láthattak, hallhattak, láthatnak, hallhatnak az érdeklődők. Állítólag sikeresek. Folytatjuk. 2021. január 12-én lesz a következő egyenes adásban, majd a youtube-on is elérhető előadás.

Talán nem csak pandémia esetén szerencsés az online előadás!

KOVÁCSNÉ DR. FALTIN ERZSÉBET

KÖNYVISMERTETŐK

GONDOLATOK ELISABETH FALTIN: A KIRÁLYNÉ CÍMŰ REGÉNYÉRŐL

Amikor *A királyné* című művet először a kezébe veszi az olvasó, egy szép kiállítású, vaskos kötetet lát. A borítón három művészi ábrázolás található, ezek az alcímmel együtt előrevetítik a regény főszereplőjének személyét: a bajor származású hercegnőt, a magyar királynét, a szentet – Gizellát.

Elisabeth Faltin regénye azonban nem I. István feleségeként jeleníti meg előttünk Gizellát. Ez a mű Gizella szemszögéből láttatja a történelmet, és ő személyét ismerhetjük meg belőle. Ebben áll a regény egyik nagyszerűsége.

Személy szerint – talán szakmai beállítódásom miatt – már az első oldalak elolvasása közben felmerült bennem a kérdés: milyen regényt tartok a kezembe? Ez a kérdés még a mű elolvasása után is foglalkoztat.

Látom benne a történelmi regények alaposságát. Elisabeth Faltin olyan történelmi felkészültséggel írta meg regényét, hogy a magyar történelemben kevésbé járatos olvasó is megismerheti a magyar történelem egyik legfontosabb időszakának az eseményeit, a szereplőit, a köztük lévő viszonyokat. Ilyen módon történelmi regény – ezt így gondolom, még azután is, hogy megtudtam a szerzőtől, hogy kitalált személy is van a regényében. Ugyanakkor a mű nem a történelmet tekinti kizárólagos tárgyának, inkább csak a háttérrel adja bajor Gizella életének megismeréséhez. Így pedig inkább életrajzi regényről beszélhetnénk. Egy olyan életrajzot olvashatunk, amelyből nemcsak Gizella élettörténete ismerhető meg, hanem az a jellemrajz is, amelyet a források felhasználása alapján a szerző tár elénk az első magyar királynéről. Egy fiatal lány érkezik Bajorországból, aki részben Sarolt tanításainak köszönhetően válik egy érett nővé, királynévá.

Elisabeth Faltin képszerűen, regényesen, gyakorlott íróként mutatja be a szerelmes, az élet megpróbáltatásait álló, az Istenfélő Gizellát. A karakterábrázolása a leíró részekhez hasonlóan remek!

A királynét ajánlom mindazon olvasóknak, akik az államalapítás utáni első évtizedek története után érdeklődnek, regényes formában szeretnék megismerni az első magyar királyné életét.

Szeged, 2020. január
NAGY LÁSZLÓ LEKTOR

GONDOLATAIM ELISABETH FALTIN: A KIRÁLYNÉ CÍMŰ TÖRTÉNELMI REGÉNYÉNEK ELOLVASÁSA KAPCSÁN

Amikor Kovácsné dr. Faltin Erzsébet megkért, mondjam el pár mondatban, milyen gondolataim, érzésem volt Gizella életét olvasva, nagy megtiszteltetésnek vettem és tartom most is.

Köszönet érte.

Tetszett a regény. Tartalmára akkor figyeltem föl igazán, amikor Dorozsmán, egy gyerekeknek szóló rendezvényen Böbe mesélt Gizelláról, sőt bizonyos jeleneteket el is játszattott velük. Az önként vállalkozó Istvánt és Gizellát – az általa készített – papírkoronákkal megkoronázta, ezzel maradandó élményt nyújtva nekik.

Valójában nekem is. Eszembe juttatta, gyerekkoromban mennyire szerettem a regényes életrajzokat, sok híres embert ismertem és szerettem meg így. Az, hogy igaz vagy nem igaz, amit írtak róluk, akkor nem érdekelt. Csak később mérlegeltem.

De azt is eszembe juttatta, mit tudok én Gizella királynőről. Szégyenkezve, de rá kellett jönnöm, sajnos semmit.

A regény – amely történelmi tényekre támaszkodik – Gizellára irányítja a figyelmet úgy, hogy közben a kort, a környezetet, a szokásokat, a szereplők (akik meglehetősen sokan vannak), jellemvonásait is megismerjük, és a történelem okaira is fény derül.

Nagyon sok utánajárás és tudás kell ahhoz, hogy mindezek hitelesek legyenek. Gondolok ilyenekre például, mint István útjának leírása Regensburgba, illetve visszajövetelük Esztergomba. Hogyan tették meg az utat, mit vittek magukkal, hol pihentek stb. Az írónak még olyasmire is kiterjed a figyelme, hogy a menet kutyái csakis magyar fajták lehetnek – komondorok, kuvaszok, vizslák. István ajándékba kapott kutyája pedig puli. Szemléletes a hajók leírása. A regényben végig ugyanilyen szemléletes az öltözékek, fegyverek, lószerszámok és díszítményeinek leírása, István és Gizella ruhái, hajviselete, mind-mind iparművészeti ismereteket igényel. De megismerjük a fejedelmi és királyi udvar szokásrendjét, az épületek belső díszítését, ülésrendet, vonulási sorrendet, közben az esztergomi vár építésének történetét. Ugyanilyen részletes Fehérvár, Pannonhalma, Veszprém, Győr megismertetése, vagy Géza fejedelem palotájának alvó oroszlánjai az oszlopfőkön, és még sorolhatnám. No és nem beszélve a hímzésekről és a palástok nagyon szakszerű leírásáról. Más vonatkozásban is odafigyel az apró részletekre.

Pl. hogyan kell keresztet vetni. Vagy: Mihály herceg fürdésének leírását ezzel a félmondattal zárja: „...komoran csapott egyet az elé sodródott levendula ágacsára.”

„Vilmos gróf látogatása óta Gizella előszeretettel használja a harsonára a fanfár elnevezést.”

„Ui: Pápánk, II. Szilveszter urunk kívánságára arabus számokkal írjuk már a számokat – írja Gizellának Henrik bátyja egyik levelében.”

1029-től van halottak napja. Önök tudták?

Meghatóan szép az esküvő, István majd Gizella koronázásának leírása. A vásári forgatag vidámsága, színes kép tárul elénk, uralkodik a szeretet, az öröm, ugyanakkor István viaskodása önmagával, a gyötrődések, a kételyek a királyságot illetően, a jellemábrázolás nagyszerűségét bizonyítják.

A csaták leírása egyszerűen lenyűgözött. Belefeledkeztem. Különösen a Koppány és Ajtony elleni győzelem taktikai és szellemi fölénye kápráztatott el, ahogyan a szerző ezt pörgősen, kerek mondatokban elénk tárja. Gurulnak a mondatai. Pengeéles logikával érvel később a mérgezések és a gyilkosságok tényének bizonyítására, a gyónási titok feloldásának szükségességére.

Nagyon fájó Imre herceg halála, ravatala, fényességes gyönyörű kép István halála. A megrendült anya és feleség mélységes fájdalmának leírása rendkívül emberi.

A regény alapján milyennek látom Gizella királynét?

Makulátlannak.

Legfontosabb feladatának tartja, hogy férjét segítse az uralkodói feladatok ellátásában. Együtt járják az országot, István távollétében intézi az ország ügyeit. Csodálatos szépségű, jóságos, nemes szívű, éles eszű, határozott. Korán kelő. Megfontolt, komoly, türelmes, eléri, amit akar anélkül, hogy akaratos lenne. Rajong Istvánért. Harcol azért, ami fontos. Templomépíttető. Tökéletesen tud magyarul. De azért néha szeretne egyszerű molnárné lenni.

Két mondatot idéznék a regényből, a fiatal Gizella gondolkodásmódját ilusztrálva. Egyik a nép sorsára vonatkozóan: „Nem halat kell adnunk, hanem halászni kell megtanítani őket”. A másik a kereszténység felvételéről szól: „Én hiszek benne, hogy nem csodára lesz szükség, hanem szeretetre és türelemre, okos szóval tanításra. Elég erőt érzek magamban. Az Úr segédelmével bírni fogom.”

Ez a regény egyszerűen szép – az én lelkemnek az.

Ami igazán regényes, az Gizella kivonulása az országból. Meghatóan szép emberi reakciókkal találkozunk, ajándékok özönével (40 zacskó föld a 40 vármegeyből), uralkodó a szeretet és a rajongás érzése.

A író nő mesél, láttat, megnevetet, megrikat. Ismeri a kort. Kételyeket vet fel, melyekkel még további „kutakodásra” is készíthet. Sarolt, Ottó halála – Imre herceget nem vadkan ölte meg? - István betegsége és halála – Vazul ártat-

lansága? Mondatai világosak, érthetőek. Ha esetleg lankad a figyelem, megpróbál pörgős, pattogós párbeszédekkel észhez téríteni. Az utolsó utolsó mondata így szól: „Így történhetett.”

Én hiszek neki.

És hogy milyen érzések kavarnak bennem a regény elolvasása után, most már a szerző irányában?

Irigység – ami vegyül nem kevés csodálattal!

Szeged, 2019. november 22.

ORMOS ZSUZSANNA, KÖZÉPISKOLAI TANÁR

(Hódmezővásárhely)

MESE, TÖRTÉNET, TÖRTÉNELEM (SZERKESZTŐ: KÁROLYI ATTILA)

2020

KÖNYVISMERTETŐ

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Dugonics András Piarista Gimnázium 2015-től szervez módszertani konferenciát a régióban honismeretet tanító tanároknak. 2019-ben ötödik alkalommal került sor erre a szívet-lelket melengető, módszertani ötleteket adó rendezvényre. A résztvevők és az előadó pedagógusok, kutatók Csongrád, Békés, Bács-Kiskun megyékből, valamint Erdélyből és Délvidékről érkeztek. Az első három konferencia legérdekesebb előadásai is megjelentek a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évkönyveiben, de a 2018-as és 2019-es ötletbörze minden előadását önálló kötetbe szerkesztette az ötletbörzék szervezője, Károlyi Attila. Az önálló kötetecskék *Regionális Helytörténeti-Honismereti Tanári Műhely Füzetek* címmel indultak útjukra, melyeknek kiadója a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület.

2019-ben a konferencia fő témája a mese, történet, történelem volt, e téma kapcsán mesélték el ötleteiket, módszertani ajánlásukat az előadók.

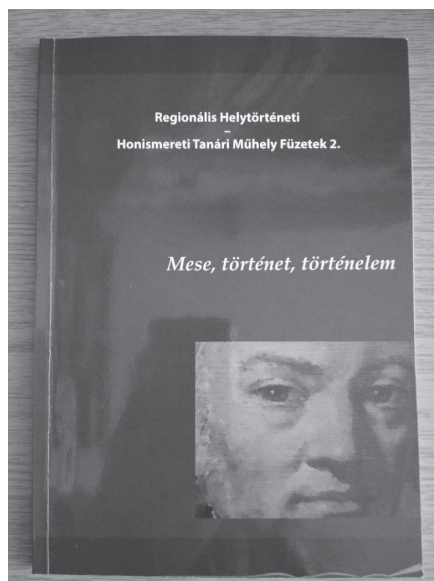
A történész Marjanucz László és Tóth István a tudományos kutatás újabb eredményeire, és az erre épülő módszertani lehetőségekre hívták fel a figyelmet. Ebben a konferenciasorozatban először előadók a honismerettel kapcsolatos összes módszertani ötletüket csokorba gyűjtötték. Bajcsiné Forgó Éva a Szegedi Dózsa György Általános Iskolában megvalósuló honismereti tevékenységeket mutatta be, Gecse Madaras Júlia a temesvári Integratio Alapítvány tehetséggondozó programját, Juhos Helga a szamosújvári, új magyar iskola létrejöttéről mesélt, Kardos Tamás az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark múzeumpedagógiai, tehetséggondozó programjaiba avatta be a hallga-

tókat, s most az olvasókat. Krämmer Erika a matematikaoktatásban rejlő honismereti vonatkozásokat, dr. Tóthné Facskó Zsuzsanna a kollégiumi nevelés honismereti lehetőségeit tárta fel. Móricz Elvira az Ürményházi Ifjúsági Klub egész naptári évet átfogó honismereti foglalkozásait mutatta be. Ugrai Gábor pedagógusként és városvédőként mutatta be, hogy a kétnyelvű Békéscsaba jubileumi évfordulója milyen honismereti-módszertani lehetőségeket rejtett. A Tanári Műhelyben már többször előadók egy-egy honismeretet tanító ötletüket mutatták be részletesebben. A temesvári Fodor Enikő a Magyarságismereti társasjátékot mutatta be. A szegedi Gergelyné Bodó Mária az adott iskola híres, kiemelkedő diákjáról mint példaképről szólt. A szegedi Károlyi Attila az iskolanévadó személyiség közösségformáló erejét emelte ki. Mecser Szilvia a temesvári Bartók Béla Líceumban folyó nyelvi foglalkozások fontosságáról szólt, amelyek a kétnyelvű családokban a magyarsághoz tartozást erősítik meg. A szegedi Némethné Balázs Katalin a szólások, közmondások eredetét kutatja diákjaival. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna csokorba szedte tanári pályafutásának egyik gyöngyszemét, a szerepjátékok szerepét – versenyeken.

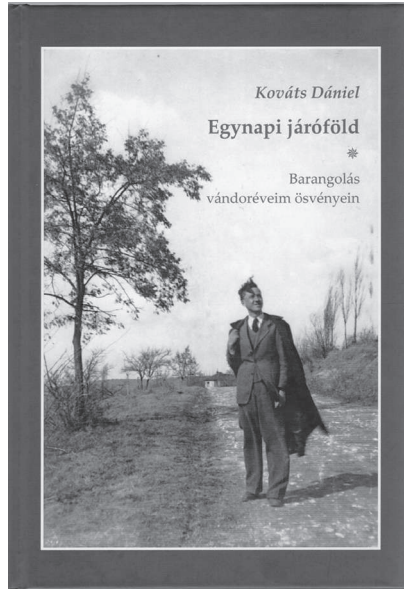
A 85 oldalas könyvecskét a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület adta ki 2019-ben Szegeden.

A füzetecske visszaadja a Helytörténeti-Honismereti tanári Műhelyek bensőséges hangulatát, és módszertani útmutatót ad az olvasóknak.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

**KOVÁTS DÁNIEL: EGYNAPI JÁRÓFÖLD
– BARANGOLÁS VÁNDORÉVEIM ÖSVÉNYEIN
CÍMŰ ÖNÉLETRAJZI KÖTETÉRŐL
(TÖBB MINT RECENZIO)**

2019. december 2-án Miskolcon köszöntötték *dr. Kováts Dániel* irodalomtörténészt, ny. főiskolai tanárt közelgő 90. születésnapja alkalmából a Miskolci Akadémiai Bizottság dísztermében egykori kollégái, tanítványai, barátai, családtagjai és évtizedek óta tisztelői - szép, megható percek átélve. Ez alkalommal a méltató köszöntők mellett tartották meg új önéletrajzi kötetének bemutatását, amelyet – minden jelenlévő örömeire - jórészt ő maga mondott el a rá jellemző szerénységgel, finom humorral és némi meghatottsággal.

HONNAN ISMERIK ŐT A HONISMERŐK?

A honismereti mozgalomnak a kezdetektől máig munkatársa. Az 1950-es évek közepétől előbb Zemplénagárdon (Borsod–Abaúj–Zemplén megye), azután Sátoraljaújhelyen rendszeresen vezetett honismereti jellegű iskolai szakkört. A sárospataki főiskolán megszervezte speciális kollégium keretében a szakkörvezetők képzését. Az 1980-tól 1989-ig Borsod–Abaúj–Zemplén megyében a Hazafias Népfrent keretében működő megyei honismereti bizottság elnöki tisztét töltötte be. Tagja a Honismeret című folyóirat szerkesztőbizottságának, gondozza az Iskola és honismeret rovatot.

Dr. Kováts Dániel Szegedre költözése, 1993 óta aktív tagja volt a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek mindaddig, amíg családja javaslatára Budapestre nem költöztek feleségével. Nagy érdeklődéssel fordult a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tevékenysége felé, s ez hozzásegítette ahhoz, hogy otthon érezze magát hazánknak ezen a táján. A rendezvényekre szívesen ellátogatott, támogatta a Csongrád megyei honismereti tevékenységről írott cikkek megjelentetését a Honismeret című országos periodikában. A honismereti akadémiák állandó meghívottja volt, tartalmas, magas nyelvi szintű előadásaival méltán vívta ki az ország honismerőinek megbecsülését és szeretetét. Az Országos Honismereti Szövetség 1993-ban Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékérem kitüntetéssel ismerte el áldozatos honismereti munkáját, 2010-ben pedig az 50 éves honismereti mozgalomban végzett tevékenységéért a Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közös javaslatára jubileumi emléklapot nyújtottak át neki a kőszegi honismereti akadémián.

Gazdag tapasztalataival segítséget nyújtott a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közhasznú társasággá válásakor a dokumentumok megszövegezésében, a megyei elnökség ülésein állandó meghívott tanácsadóként tanácsaival jelentősen hozzájárult a szervezet jobb működéséhez.

Elolvasva a könyvét, sokkal mélyebben megismerhetjük őt, hiszen a megyei egyesület eseményein, rendezvényein – sajnos – nem volt idő és alkalom, hogy beszélgessünk életútjáról, irodalomtörténeti kutatásairól, legfontosabb tevékenységi területeiről. Tudtuk, hogy szívesen és rendszeresen részt vett a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1990-ben megalakult Csongrád megyei társulatának rendezvényein, nagyszerűen ismerte a megyei irodalmi élet kiemelkedő alakjait. Kazinczy Ferencről kiváló előadást tartott egyesületünk egyik rendezvényén. Kiadványszerkesztői tudásáról, lektori éleslátásáról, hallatlan precizitásáról akkor kezdtünk tapasztalatokat szerezni, amikor egyesületünk 20 éves évfordulójára célul tűztük ki a Honismeret Csongrád megyében (1969-2011)¹ c. kötet összeállítását és kiadását. A 465 oldalas könyv születése közben nemcsak lektorunkként, hanem technikai szerkesztő munkatársunkként is nélkülözhetetlen, kiváló minőségű munkát végzett. S bár 2011 nyarán egy feledhetetlen búcsúebéden elköszöntünk tőle, de Budapestre költözése után is egyesületünk tiszteletbeli tagja maradt. 2011 után 2017-ig a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület még 3 komoly terjedelmű évkönyvének² lektorálása és műszaki szer-

1 Szerkesztette: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna és Gergelyné Bodó Mária. Tanulmányok Csongrád megye történetéből. XXXIX. Felelős kiadók: Blazovich László és Biernacki Karol. Szeged, 2011. 465 oldal

2 A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évkönyve 2011-2012. Tanulmányok Csongrád

kesztése fűződik a nevéhez. A nagy távolság ellenére – a magam tapasztalatai alapján mondhatom - fantasztikusan tudtunk együtt dolgozni az évkönyvek megjelentetésén, én személyesen is rengeteg köszönettel tartozom neki értük. Kováts Dániel példaképpemmé lett az igényes megfogalmazás, a tartalmi és nyelvi pontosság, a könyvszerkesztés világos logikája mellett a munkatársi türelem, empátia, az önfeláldozásig is eljutó segítőkészsége tekintetében. De a rengeteg szerkesztői munka közben arról semmit nem tudtam, hogy milyen életutat járt be, amely Szegedig vezetett.

Most e különleges című, sok-sok fotóval, verssel és korabeli dokumentummal gazdagított önéletrajzi kötet által betekintést nyerhettem életének első harmadába, amely olyan városok és falvak színterein, olyan körülmények között játszódott, amelyek mind meghatározó módon formálták személyiségét, sorsának alakulását.

EGYNAPI JÁRÓFÖLD. VÁNDORLÁSOK AZ EMLÉKEK ÚTJÁN. KERÜLŐK, KANYAROK, BUKTATÓK, EMELKEDŐK, LEJTŐK. STÁCIÓK.

Abaijné *adásdon*, nagyapja kúriájában született (ma Szlovákiában van, a Hernád völgyében), szerető népes családban nevelkedett, amely egész életére megteremtette benne az erkölcsi alapvetéseket. 10 évesen a *kőszegi* katonaiskolába adták, ahol fegyelmet, alkalmazkodást, kitartást, magas követelményszintet tanult. Innen *Miskolcra* került református középiskolába, agrármérnök apja vármegyei gazdasági felügyelőként dolgozott ebben a városban. A művelődési és társasági lehetőségek itt tárultak fel előtte. Érettségi után a *budapesti* egyetemre vezetett útja, magyar-angol szakos bölcsészhallgató lett. Ez az önállósulás, az értelmiségi lét, az irodalmi szárnypróbálgatás, a közösségi élet felé fordulás időszaka. Szellemi értelemben mind feljebb és feljebb törekvés. Emelkedés.

1951 nyarán gyökeres fordulatot vett élete, egyetemista barátaival otthon 5-6 példányban szerkesztett, a fiatalok vívódásait, útkeresését, az emberi élet célját, világnézettel kapcsolatos gondolatokat és verseket tartalmazó *Eszme* című „újságjuk” miatt letartóztatás, börtön, fizikai rabmunka *Dobogókőn*, majd szabadulás 1952 februárjában. Zuhanás után átmeneti szabad levegővétel.

megye történetéből, XLI. Szerkesztette: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Felelős kiadók: Blazovich László és Biernacki Karol. Szeged, 2013. 184 oldal

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évkönyve 2013-2015. Tanulmányok Csongrád megye történetéből, XLII. Szerkesztette: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Felelős kiadók: Blazovich László és Biernacki Karol. Szeged, 2015. 464 oldal

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évkönyve 2016-2017. Tanulmányok Csongrád megye történetéből, XLVI. Szerkesztette: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna. Felelős kiadók: Blazovich László és Biernacki Karol. Szeged, 2018. 343 oldal

Büntetése letelte után visszatérhetett a miskolci házból *Miskolc-Tapolcára* átköltöztetett családtagjaihoz. Munkakeresés, fizikai munka vállalása, messze a tanítás álmától. Hamarosan kitelepítették édesanyjával és nővérével és több száz miskolci emberrel együtt *Hortobágyra*, a Borsósi Állami Gazdaság büntetőtáborába. A Rákosi-rendszernek ezek az évei életének mélypontját jelentették. Kocsisként végzett munkájára azonban igyekezett pozitívan tekinteni, mint a korábbi nehézségeire is. A hatalmas térségben, a végtelen tájban bizonyos szabadságérzet képzetével erősítette hitét, bízva a helyzet jobbra fordulásában.

1953 nyarán szabadultak végre a kényszermunkatáborból. A Miskolchoz csatolt *Percecs* bányásztelepen képesítés nélküli nevelőtanári állást kapott az egyetemen elvégzett három év bizonyítványa alapján. Az első lehetőség a tanításhoz vezető úton. Ismét egyetem, a magyar nyelv és irodalom szak folytatása lehetségessé vált. De a politika újra beleszólt életébe. Kanyarok, rejtőzés, kis megnyugvás: 1955-től taníthatott négy évig *Zemplénagárdon*, folytatódott az útja a tanári katedra felé. A világvégi kis faluban érezte meg igazán a tanítói munka örömét, a néprajzi és népművelői munka szépségeit, tapasztalta meg az emberek tiszteletét és megbecsülését. 1955-től négy évig taníthatott ott. Akkor ismerkedett meg életével párjával, akivel 58 éven át tartó boldog házasságban éltek.

ÉLET A TÖRTÉNELEM VIHARAIBAN

A könyv olvasása közben különlegesen mély benyomást tesz az olvasóra a szerző korabeli naplójegyzeteiből és azok részletesebb megvilágításaiból feltáruló történelmi háttér egyedi jellegű bemutatása. Saját élményei útján megmutatja a Horthy-korszak nevelési céljait és módszereit, a II. világháborúnak a civil hátszországban tapasztalható ellátási és közlekedési nehézségeit, az egyetemre bejutás korlátait, a származás és vallásgyakorlás, a hit miatti megkülönböztetéseket. A besúgók módszereit, a művelt emberek, egyetemisták, más nézeteket vallók, vallásosak elleni koncepciós pereket, a kitelepítéseket, a kényszermunkák körülményeit, a Rákosi-rendszer kádereit, a földönfutóvá tételt és azt, hogyan nyúltak az üldözöttek után és tették lehetetlenné elhelyezkedésüket, létbiztonságukat a hatalomban lévők. Azoknak a sorsfordító időszakoknak az eseményei - úgymond - megedzettek, de nem törték meg *Kováts Dánielt*. Családja, kitartása és hite segítségével végül megtalálta azt az utat, amelyre presztináltatott.

A könyve kitűnő alap arra, hogy érzékeljük, hogyan hatnak a történelmi változások viharai a családi támaszt mindig magáénak tudó, magas etikai szintű, értékorientált személyiségre. Egyúttal példa arra, hogy az ilyen személyiség hogyan őrizheti meg önmagát emberhez méltatlan körülmények között is.

MÉLTATÁSA

Kivételes egyénisége, tehetsége, tudása előbb a sátoraljaújhelyi Kossuth Gimnázium katedrájára juttatta, ahol 13 évig tanított, majd 18 évig a sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskola oktatója, négy évig főigazgató-helyettese lett. Ezeknek a sikeres éveknél az emlékeit – remélhetőleg – a további életrajzi kötetekből ismerhetjük meg majd. A miskolci születésnapra érkezett sok-sok egykori tanítványa és kollégája, a Magyar Nyelv Múzeumaért Alapítványban, a Kazinczy Ferenc Társaságban, az Anyanyelvvédelmi Szövetségben, a Honismereti Szövetségben, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületben vele együtt dolgozó munkatársak, barátok nemcsak tisztelettel és szeretettel, hanem hálás rajongással is mondtak köszönetet a TANÁR ÚRNAK rengeteg munkájáért és mindazért, amit emberileg és szakmailag kaptak tőle. Megtiszteltetés és öröm, hogy ismerhetjük ŐT. Könyvét olvasni pedig megrendítő és felemelő élmény.

Kováts Dániel élete során sok megpróbáltatás, sok családi bánat érte. Őt ismerve, és számtalan kötete, tanulmánya és cikke után ezt a könyvét elolvasva biztosak lehetünk abban, hogy pedagógusként, kutatóként, irodalomtörténészként és íróként, az arra érdemesekért tenni akaró emberként emelt fővel, nemes lélekkel, mindig a kultúra, a tudomány és az emberi értékek gyarapításának célját követte. Ez az ő útja, amelyről barangolásai során sohasem tért le, bármilyen akadályokon kellett is túljutnia céljáiig. Életbölcessége közkinccsé válhat: *„Vándoréveim arra tanítottak meg, hogy nem az anyagi, hanem a lelki, az érzelmi és a szellemi vagyon határozza meg boldogságunkat.”*

(Kováts Dániel: Egynapi járóföld. Barangolás vándoréveim ösvényein. Sátoraljaújhely, 2019. 488 oldal. Kiadta a Kazinczy Ferenc Társaság a Társaság alapító elnökének, e kötet szerzőjének 90. születésnapja alkalmából.)

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

TÜKRÜNK, A MAKÓI HONISMERETI HÍRADÓ 30 ÉVFOLYAMA

A *Makói Honismereti Híradót* a 32 éve működő *Makói Honismereti Kör* jelenti meg. Alapító vezetője, *dr. Forgó István*, aki az első két évtized számait összeállította, 2009-ben elhunyt, a *Híradót* 2010-től *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* szerkeszti. A kör legfőbb célja a helytörténeti kutatás, valamint a honismereti hagyományörzés ösztönzése és fenntartása Makón és kistérségében. Havonta tartott foglalkozásaikon a tagok kutatómunkájuk eredményeit ismertetik, vagy vendéglőadókat hívnak, a városban megrendezett helytörténeti konferenciákra, irodalmi estekre, kiállításokra járnak. Sok segítséget kapnak a helyi múzeumtól és a levéltártól. Az első húsz évben a makói Hagymaházban tartották a foglalkozásaikat, 2010-től viszont a makói József Attila Múzeum biztosít számukra helyet, teret. Programjaikról rendszeresen felhívásokat tettek közzé a *Makói Hírekben*, ennek köszönhetően bővült a taglétszám. Makó és kistérsége hely-és művelődéstörténeti emlékeinek és értékeinek megőrzése és dokumentálása érdekében a kör kezdetben – *dr. Forgó István* szerkesztésében - évente két számban (kb. 30-40 oldal terjedelemben) jelentette meg a *Makói Honismereti Híradót*, 2010-től viszont évente egy számot ad ki a kör (A/4-es méretben, 70-110 oldal terjedelemben). Tudomásunk szerint ez Csongrád megyében az egyedüli – civil szervezet által fenntartott, rendszeresen kiadott – honismereti kötetsorozat. A kiadvány több mint három évtizede gyűjti össze és teszi közzé nemcsak a *Makói Honismereti Kör* tagjainak helytörténeti kutatásait tartalmazó írásait, hanem megjelenteti Makó és kistérsége szakembereinek, valamint a Makóról elszármazottaknak a népi és kézműves hagyományokkal, a helyi társadalom jeles személyiségeivel, fontos történelmi és kulturális eseményeivel, tudományos- és sporteredményeivel foglalkozó tanulmányait is. A gimnáziumi tanulók országosan is magas szinten értékelt történelem OKTV pályamunkáiból is közöl részleteket, elősegítve, hogy első publikációik szülővárosukban jelenhessenek meg. A *Honismereti Híradó* hatósugara így egyre bővül, mind szélesebb olvasótáborhoz juttathatja el a városunkhoz kötődést nagyban elősegítő kiadványsorozatot. Évek óta eljutnak a *Híradó* számai budapesti, miskolci, egri, kiskunlacházai, kecskeméti, szegedi, csongrádi, hódmezővásárhelyi, pitvarosi, apátfalvi, magyarcsanádi, pusztamérgesi, óföldaéki, kisújszállási honismeretökhöz, de kerültek számok ajándékként Temesvárra, Szabadkára, Aradra, Nagyváradra is. A köri összejöveteleken az előadóknak is adunk belőlük köszönetünk kifejezéséül. Az utóbbi években 100-100 példányban kiadott számokból 3-4 db marad meg mutatóba. A 2016-os számtól kezdődően külsejében is megújult a *Makói Honismereti Híradó*: mindkét borítólapjának belső oldalán

és a hátoldalon a honismereti kör rendezvényein készült színes fényképek tanúsítják, milyen változatos programok színesítették az adott évben a tagok életét. A címlapborítón megőriztük a legelső számnál kialakult formát: a kiadvány nevéen és az évszámon kívül csak a Makói Honismereti Kört tüntetjük fel kiadóként. Ezen kívül egy szimbolikus jelentéssel bíró, a szülőföld kultúrájába mélyre nyúló gyökerekkel kapaszkodó, a földből formásan kihajtó és arányos lombkoronát növesztő honismereti fa grafikája hirdeti, hogy honismerőink ragaszkodnak gyökereikhez, tudván, hogy a jelen és a jövő úgy táplálkozik a múltból, mint a fa ágai és levelei a gyökerekből. Ez az ábra *Szekeres István* Makóról Budapestre elszármazott, majd néhány éve Makóra újra visszatért ismert grafikusművész munkája.

A periodika számainak írásai tartalom, tematika szerinti rovatokba rendezve jelennek meg, amelyek azt az igényt tükrözik, hogy mintegy gyöngy-sorra fűzve összefogják a szerkesztőhöz az adott évben beérkező anyagokat. Így világosan követhető a makói és régiós honismerők és helytörténet-kutatók értékmegőrző és értékközvetítő tevékenysége.

A **MŰHELYÜNKBŐL** címszó alatt megjelentetett írások a helyi és dél-alföldi történészek olyan tanulmányai, amelyek újabb kutatómunkáik eredményeiről adnak képet. Tematikai szempontból igen változatosak, komoly tudományos

és helytörténeti értékűek. Örömmel olvashatjuk szegedi és budapesti tudósok történettudományi, jogtudományi és irodalomtörténeti tanulmányait, makói és megyei történészek helytörténeti kutatásainak eredményeit.

A MÚLTBA NÉZŐ rovatba általában jelentős évfordulók kapcsán írt visszaemlékezések kerülnek be, vagy olyan helyi múltbéli személyekről, eseményekről írnak szerzőink, akik/amelyek napjainkban már kevésbé ismertek, kiemelve azokat a felejtés homályából.

ELMÉLKEDŐ című fejezetünkben azok az írások kapnak helyet, amelyek filozofikusabb, merengő hangvételűek, valamilyen módon vívódásokat, töprengéseket, elvontabb emlékezéseket fejeznek ki.

A KITEKINTŐ című részben főként a megye településeivel, illetve a tágabb régió történeti vonatkozásaival foglalkozó írások szerepelnek.

AZ IRODALOM VILÁGA fejezet közkívánatra került be a Híradóba. Irodalmi megemlékezések is egyre gyakoribbak a kör foglalkozásain, az ott elhangzott előadásokat vagy verseket később is újra elolvassák tagjaink, vannak író-költő irodalmi körökből ismerőseink, akik alkotásainak megjelenési lehetőségeket érdemes adni. Szívesen helyezzük el itt az irodalmi díjak, elismerések okleveleiről készített képi dokumentációkat is. Ebben a rovatban teszünk közzé új kötetekről recenziókat, ezzel is ajánlva azokat a honismerőknek.

A NÉPRAJZ rovatban rendszeresen meg tudunk jelentetni olyan írásokat, amelyek egy-egy ritka mesterség titkaiba vezetik be az olvasót, vagy jelentős néprajzkutatók életútjáról adnak összefoglalót. Tudósítunk a makói néprajzi konferenciákról, illetve a makói József Attila Múzeum évkönyveiről, néprajzi kiállításairól. Régi hagyományokról, ünnepekről szóló előadások írott változatait is közöljük.

A MAKÓI SPORT VILÁGÁBÓL címszó alatt Makó sikeres sportágainak időszakairól készített összegzéseket lehet olvasni, amelyeket tagjaink egy – a kör által szervezett – sportkonferencián elmondtak.

A SIKERES VÁLLALKOZÁSOK MAKÓN című fejezet új lehetőség arra, hogy Makó ismert és méltán elismert kisvállalkozói bemutatkozzanak és sikertörténetükről az olvasók tájékozódhassanak. A kör így fejezheti ki köszönetét a Híradó megjelentetéséhez nyújtott támogatásukért.

A JELESEINK EMLÉKEZETE rovatban igyekszünk Makó egykori kiemelkedő honismerőinek, polgárainak életútját bemutatni. Emléküket hagyomány, megbecsülés és kötelesség is a Híradóban rögzíteni a kortársak és az utókor számára.

ÍRÁSOK – KÉPEK VÁROSUNK ÉS KÖRÜNK ÉLETÉBŐL. Ez a rovat azokat az írásokat gyűjti csokorba, amelyek az adott évben a honismerők által átélte élményeket örökítik meg. Az év során szervezett kirándulásokról tudósítanak, az egyes foglalkozások előadóit mutatják be, szólnak a kapcsolatépítésről, ki-

tüntetésekről, városi rendezvényekről, együtt megtekintett kiállításokról, a makói városi kórusról, könyvbemutatókról, ünnepekről, karácsonyi együttélésekről.

Körünk tagjai, előadói, vendégei és támogatói. Mivel a kör rendezvényein jelenléti íveket készítünk, tudjuk, kik érdeklődnek munkánk iránt, illetve milyen témákban, kik az aznapi előadóink. Tagnyilvántartást is vezetünk, és a Híradó kiadására elfogadunk kis támogatásokat. Szíves kötelességünknek tartjuk, hogy az év eseményeinek összegzésekor áttekintsük, kik tisztelték meg részvételükkel, érdeklődésükkel összejöveteleinket, programjainkat. Rendezvényeink jó szervezettsége és színvonala mellett bizonyára ennek a vendégek és előadók iránti figyelemnek is köszönhető, hogy tagjaink száma – veszteségeink ellenére - mára 34-re nőtt, és a Híradó számára küldött írások mennyisége is évente növekvő tendenciát mutat. Az érdeklődő vendégek és támogatók köre is bővül.

Körünk programjairól minden számunk végén részletes leírást adunk kronologikus formában. Minden rendezvényünkön feltüntetjük a napot és a helyszínt, a tartalmat, az előadókat, a fő szervezőket, ezzel is kifejezve elismerésünket, megbecsülésünket azok felé, akik munkájukkal segítették civil szervezetünk célkitűzéseinek sikeres megvalósítását, és azt, hogy körünkben mindenki jól érezze magát, barátságos társaságban, értelmes módon tölthesse el szabadidejét. Tudatosan törekszünk arra, hogy mindenki elmondhassa ajánlásait, javaslatait az éves programtervhez, a saját kutatásáról, hobbijáról, gyűjtőmunkájáról előadást tarthasson, a szervezésben is segítsen. Így mindenki fontosnak érzi magát szervezetünkben és szívesen jön a körbe. Az összegzést mindig a köszönet kifejezésével zárjuk. Minden évben egy színes képes Power Point szerkesztésével és bemutatásával is összefoglaljuk, mit valósítottunk meg abban évben. Jóleső érzés áttekinteni, mennyi élményt nyújtott a Makói Honismereti Kör tagjainak és vendégeinek.

A Makói Honismereti Híradó évről évre történő kiadása igen jelentős eredmény az egyre nehezedő gazdasági körülmények, a nagyobb támogatók számának és a támogatások összegének csökkenése miatt. A civil összefogás szép sikere a kiadványsorozat, amely egy önzetlen makói közösség lelkes összefogásából születik és újul meg – minden nehézség ellenére, mert a jelennek és a jövőnek is szóló értékeket hordoz.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

KEREKES IBOLYA: ELHALADT AZ IDŐ – ÉLETEK, TÖRTÉNETEK A TISZA-MAROS SZÖGÉBŐL

Kerekes Ibolya (1969) pályáját Domaszéken kezdte, ahol tanítóként dolgozott, majd hosszabb ideig Szegeden, a Karolina Iskolában tanított. Közben szerzett néprajz szakos bölcsész diplomát a szegedi egyetemen. Egyetemi évei alatt – Bellon Tibor és Juhász Antal hatására – érdeklődése a tárgyi néprajz felé fordult. Sokat köszönhet egykori kedves tanárának, Bárbth Jánosnak is, akit már végzett néprajzusként számos erdélyi kutatóútjára elkísérhetett.

Juhász Antal javaslatára kezdett el foglalkozni a gyékényfeldolgozás kutatásával. Ebben később – Juhász Antal mellett – Szilágyi Miklós útmutatásai is segítettek. A gyékény szó török eredete keltette fel érdeklődését a török gyékényfeldolgozás iránt. Előbb két rövidebb utat tett Törökországban, majd néhány év múlva elnyerte a Török Köztársaság kormányának kutatói ösztöndíját. Ennek köszönhetően 11 hónapot tölthetett Törökországban. A Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozata (Erdélyi Zsuzsanna javaslatára, Kobzos Kiss Tamás tagozati elnöksége idején) szintén ösztöndíjjal támogatta gyékényes kutatásait.

2013-tól a Barna Gábor professzor vezette MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoportban dolgozott, amelynek kiadványaiban jelentek meg publikációi, valamint a könyvek szerkesztésében is részt vett. Jelenleg pedig a Szegedi Tudományegyetem néprajzi és régészeti tanszékeinek munkatársa.

A tanulmánykötet, amelyet most az olvasók figyelmébe ajánlok, A Vallási Kultúrakutatás Könyvei (szerkeszti Barna Gábor) sorozatban jelent meg. Kerekes Ibolya a Dél-Alföld egy szeletének, a Tisza-Maros szögben élők élettörténeteit mutatja be. Írásai egy földrajzilag is bejárható út egyes pontjaihoz kapcsolódnak. Tápéról indul, majd a Tápai réten keresztül Maroslelére jut el. A szerző egyszerű falusi és tanyai emberek sorsán keresztül ismerteti meg Tápé és környékének múltját, gazdag néprajzi hagyományait, a Tisza-Maros szög gazdag örökségét. Az egyéni életpályákon keresztül betekintést kapunk egy-egy közösség, érintőlegesen az ország történetébe is.

Miért izgalmas kézbe venni a kötetet? Válaszként Ilia Mihály Széchenyi-díjas irodalomtörténész (aki maga is Tápén született) gondolatait idézem, amit a könyv előszavában olvashatunk: „Kerekes Ibolya tápai, tápai réti, püspöktelei (maroslelei) földművesek, tanyai bérlők, népi emlékezők, imádságos „szent asszonyok”, bábák, írástudó leszármazottja, aki írásaiban – részben saját élményeiből, részben a rokonság emlékezeiből – megidéz egy régen eltűnt világot. A megidézést szép kötelességének tartja. Érezhető, hogy a személyességet nem kerüli el,

az érzelmi szál erős, ugyanakkor a képzett néprajzos igyekszik tárgyilagos lenni, szakmája eszközeit használni.” Számomra ez a kettősség a legmeghatározóbb jellemzője a tanulmányoknak. Saját családja, rokonsága, ismerősei életútjain keresztül tárul föl a múlt, a megkérdezettek és az idézettek szemüvegén keresztül alkothatunk képet erről. Aki személyesen is ismeri a szerzőt, tudja róla: szerény, halk szavú, visszafogott, a másik emberre őszintén figyelő és a másikat tisztelő személyiség. Ezek a tulajdonságok visszatükröződnek írásaiban. Stílusa a személyes kapcsolatok révén közvetlen. Ahol kell, tényközlő, ahol kell, szó szerinti idézetekkel támasztja alá mondandóját, sőt egyes események bemutatása teljes egészében az adatközlő szavaival történik (pl. *Uradalmi cselédek Lelén*).

Külön kell említést tenni a kutatómunka alaposságáról. Legyen szó személyek adatairól, eseményről, földrajzi névről, ma már ismeretlen használati tárgyról stb., pontos levéltári, adattári vagy szakirodalmi hivatkozásban tájékozódhat az olvasó. A könyv képmellékletek nélkül 120 oldalas, ebből 15 oldal a szakirodalmat tartalmazza. A térség ismeretéről, az önmagával szemben állított követelményről, a szakirodalomban való jártasságáról tanúskodik a 345 lábjegyzet is, amelyek tanulmányozása külön élményt jelent az érdeklődőknek.

Elsőként egy különös tápai életutat ismerhetünk meg. Nyinkó Mihályné Terhes Erzsébetét, aki *Palika Örzse* néven volt ismert mind a faluban, mind a vallási néprajz kutatói (Bálint Sándor, Erdélyi Zsuzsanna, Grynaeus Tamás, ifj. Lele József) előtt. A tápai „szentasszony” édesanyja nyomdokaiba lépve lett a mélyen vallásos Tápé közösségének meghatározó személyisége: a helyi pap és a káplán legfontosabb segítője. Az írásból megtudhatjuk, honnan származik ragadványneve, hogyan örököltette át az édesanya tudását, imádságait, énekeit az érdeklődő gyermekének. Megtudhatjuk, ki is volt valójában az az imádkozó, szent énekeket ismerő, gyógyító asszony, akinek tevékenysége évtizedekre meghatározta a település vallási életét. Csak néhány az önként vállalt feladatai közül: olvasótársulatot vezetett, Mária-lányokat tanított, imádságos összejeveleket és búcsúi zarándoklatokat szervezett. Ha meghalt valaki, őt kérték meg a családdal együtt virrasztani, imádkozni stb.

Átkelve a Tiszán, az egykor mocsaras-gyékényes Tápai rétre érkezve egy másik világgal ismertet meg bennünket a szerző. A terület benépesedése a folyók szabályozásával indult meg. A terület lecsapolása után a Szeged város tulajdonában lévő kiváló termőföld állt rendelkezésre, amelyet a tápai gazdák hosszú távú (legalább 25 éves) bérleti szerződéssel vettek művelésbe, később sokan közülük tulajdonba is. A 20. század első évtizedeiben több száz család élt és gazdálkodott itt. (Volt olyan időszak, amikor négy iskola is működött a területen!)

„*Te Deum laudamus*” - *Egy tápai réti tanya lakóinak történetéből*” című fejezetben Kószó Ferenc családjának 20. századi történetét követhetjük nyomon.

Különlegesen indul a család történetének bemutatása: 1950. június 23-án hurcolták el Kerekes Ibolya dédnagyapját és családját a tápai rétről a hortobágyi kényszermunka-táborba. A tanyai közigazgatásban aktívan részt vevő gazdálkodót, aki a szocializmusban sem tagadta meg mély vallásosságát, feleségével, legkisebb fiával és menyével telepítették ki. A még napjainkig is érzékeny téma sokáig tabu volt családon belül és történelmi feldolgozásokban is. A kitelepítés körülményeiről, a táborban töltött három évről az érintettek szó szerinti idézésével, valamint korabeli dokumentumokkal, levelekkel kapunk részletes beszámolót a következő alfejezetekben: *A család kitelepítése, Az első hónapok a kényszermunkatáborban, Gyermek születik, Élet a hortobágyi „gulágon”, Hazatérés.* Munkatábor után is nehéz volt az élet a Kószó család számára. Sorsukon, megpróbáltatásaiokon keresztül mutatja be a szerző, hogyan sorvadt el az egykor virágzó élet a Tápai réten.

A könyv következő fejezetében az egykori Csanád vármegye területére, Maroslele határába lépünk át. Bevezetőként Lele – Püspöklele – Maroslele címmel rövid történelmi áttekintést kapunk a település történetéről, amelyben a szerző bemutatja azt a történelmi és társadalmi hátteret, amely hatással volt az itt élők mindennapjaira.

Elsőként a csanádi püspökség földbirtokán létesített, az 1945-ös földosztást követően felszámolt majorok zárt világába, a mezőgazdasági cselédek életébe tekinthetünk be. A történészek és az irodalmi alkotások által ismert társadalmi csoport bemutatását Kerekes Ibolya egy sajátos szempontból közelíti meg: a lelei Sándor-majorban született és felnőtt Németh Istvánné Zöld Julianna szemszögéből láttatja, milyen volt a majori élet az ő gyermekkorában. 1926-tól 1945-ig élt ott. Éppen abban az időszakban, amikor a csanádi püspökség történetében döntő változások következtek be. Helyzete kicsit kiváltságos is volt: édesapja az uradalmi intézőhöz közel álló kocsis volt, aki játszhatott az intéző gyerekeivel és a cselédgyerekekkel egyaránt. A szubjektív visszaemlékezés teljesebbé teszi az uradalmi cselédek életének megismerését, apró részletekkel is gazdagítva tudásunkat.

A könyv címét adó „*Elhaladt az idő*” - *Egy lelei gazda emlékei a 20. századról* című tanulmányban Kurusa István lelei gazda életét ismerhetjük meg, visszaemlékezései alapján. Az egyedi életfelfogással rendelkező, 97 éves korában elhunyt Kurusa Istvánnak sajátos helye volt a közösségében. Emlékein keresztül Maroslele történetéről is átfogó képet kapunk, s mint a szerző írja bevezetésében, élénk tárul: „A személyes élettörténetén keresztül a magyar történelem egy darabja.” (69. o.)

A könyv utolsó tanulmánya: „*Bába nagyanyám*” - *Egy falusi szülésznő a 20. századból.* Érdeklődési körömhöz és szívemhez ez a téma áll legközelebb, így érthető, hogy kézbe kapva a kötetet, először ezt a fejezetet olvastam el, kétszer

is. Az igazsághoz tartozik, hogy a szerzővel való ismeretségünk valamikor régen a bábakutatás témával kezdődött. Minden mondatát élveztem, lenyűgözött mind szakmailag, mind maga a nem mindennapi élettörténet, s annak megjelenítése. Furák Mária okleveles baba élete tele volt nehézségekkel, küzdelmekkel, mégis egy munkáját szerető, a falu közösségének megbecsülését kívívó életút tárul az olvasó elé. A bábáság szakirodalmát ismerve nincs még egy ilyen átfogó, minden részletre (pályaválasztás indítéka, tanulmányok, családi háttér, a baba mindennapi tevékenysége, viselete stb.) kiterjedő életút bemutatása. Irigylésre méltó és tiszteletet ébresztő a hagyaték őrzése és a fényképek közlésével közkinccsá tétele. Elképzelhetőnek tartom, s javaslom a teljes hagyaték kiállításra való bemutatását!

Kerekes Ibolya nevét egyre többen ismerik meg, nem csak a szűkebb környezetében (Tápén, Maroslelén, SZTE Néprajzi Tanszékén, Szegeden), hanem Csongrád-Csanád megye más településein is. Biztos vagyok benne, nemrég megjelent „Elhaladt az idő” – Életek, történetek a Tisza-Maros szögéből című munkája méltán lesz meg- és elismert országosan is mind a néprajzkutatók, mind a történészek körében. Reményeim szerint szívesen fogják kézbe venni azok az érdeklődők is, akik hasonló történeteket hallottak szüleiktől, nagyszüleiktől, vagy egyszerűen csak érdeklő őket a múlt. Szívvel ajánlom olvasásra!

DR. MARKOS GYÖNGYI

2020. november 5-én mutatták be
PINTÉR ISTVÁN TÖRTÉNÉSZ „KI VAGY KIK
VOLTAK A FELELŐSEK AZ 1944. OKTÓBER 15-I
FEGYVERSZÜNETI KÍSÉRLET KUDARCÁÉRT?”
című könyvét

A 2. világháború befejezésének 75. évfordulója alkalmából készült a könyv. A könyvbemutatón a szerző először ismertette, hogy milyen forrásokra építette a könyvet, kiadványt. Megemlítette a különböző levéltári forrásokat, majd 42 alapvető magyar, német, orosz, angol, amerikai forrást említett meg. Természetesen ezen kívül sajtóanyagot is használt. Ezt követően a fegyverszünet előkészítéséről beszélt.

Tényekkel cáfolta meg azt a felfogást, hogy semmiféle előkészület nem történt, és ami történt, az is rossz volt. Megemlítette a Lakatos-kormány ingadozó, a magyar államfőt sokszor magára hagyó politikáját. Beszélt arról is, hogy 1944. március 19-én Hitler csapatai az országot megszállták. Ilyen körülmények között rendkívül nehéz volt a fegyverszünet megszervezése.

Azt is elmondta – 5 forrásra hivatkozva -, hogy a nyugati hatalmak vezetői még 1944 szeptemberében is azt üzenték a magyar vezetésnek, hogy van realitása annak, ha velük tárgyalnak. Vitéz Nagybányai Horthy Miklós kormányzó hosszú ideig tartó vívódás után 1944. szeptember 28-án küldte el a delegációját Moszkvába, amit Faraghó Gábor csendőr altábornagy, majd vezérezredes vezetett. A Molotov orosz külügyminiszter által a szövetségesek nevében átnyújtott előzetes fegyverszüneti feltételeket október 11-én írta alá a magyar küldöttség. Október 15-én következtek az ismert események. Először ifj. Horthy Miklóst rabolták el Skorzeny emberei, majd ezt követte a koronatanács. Itt Horthy kifejtette, hogy fegyverszünetet kell kötni, mert más lehetőség nincs. Ezt követte Edmund Veesenmayer teljhatalmú német megbízott fogadása, ahol a magyar államfő indulatosan kérte számon Bakay Szilárd altábornagynak és saját fiának az elrablását. Ezután bejelentette, hogy fegyverszünetet kötünk. A tárgyalás után közvetlenül hangzott el a magyar államfő proklamációja és hadparancsa a rádióban. Az 1. és 2. hadsereg parancsnokait, dálnoki Miklós Bélát és dálnoki Veress Lajost tájékoztatták, hogy mit kell tenniük. Vörös János vezérezredesnek, a vezérkar főnökének parancsát beolvasták a rádióban, ami nem volt összhangban a Kormányzó parancsával. Végül a fegyverszünet megvalósítása sajnos nem sikerült, ennek politikai és katonai felelősei voltak. A politikai felelős elsősorban Lakatos Géza miniszterelnök volt, aki a kormányzói proklamációból kihúzatta azt, hogy a mai naptól fogva Németországgal hadiállapotban állunk. Valamint a fegyverszünetet kötöttünk kifejezést fegyverszünetet kötünkre javította. Ez a csapatokat megzavarta. Horthy Miklósnak nem kellett volna az utolsó pillanatban sem Veesenmayerrel közölni, hogy fegyverszünetet kötünk. A legfőbb katonai felelősök a fronton lévő 1. és 2. hadsereg parancsnokai voltak, akik mindent tudtak, és mégsem cselekedtek. Mellettük meghatározó szerepet játszott Vörös János parancsa, amiről az előbb már említést tettünk. Aggteleky Béla a budapesti 1. hadtest parancsnoka azért volt bűnös, mert a világháború hatodik évében személyes biztonságával nem foglalkozott, így három tisztje letartóztathatta. 1944. október 16-án Horthy Miklóst fogságban zsarolva kényszerítették, hogy lemondjon, és Szálasi Ferencet miniszterelnökké nevezze ki, akit már korábban kétszer „kidobott”.

Az érdekesítő könyvet szívből ajánlom az érdeklődőknek.

IFJ. PINTÉR ISTVÁN TÖRTÉNÉSZ

FORGÓ GÉZA: A GÁT RECSEGETT, ROPOGOTT

Forgó Géza történész új könyvéről, A gát recsegett, ropogott című kötetéről nyilatkozta: az 1970-es nagy makói árvízet dolgozta fel, hiszen az eseménynek most van az 50. évfordulója. A kutatómunkát még 2013-ban kezdte, elsősorban a védekezésben résztvevőkkel készített riportokat, majd ezt követően a levéltárban folytatódott az akkori dokumentumok, fotók átnézése. Kiemelte, hogy nem csupán a makói tragédiát mutatja be, hanem arról is írt, mi minden vezethet oda, hogy egy-egy folyó kilépjen a medréből, veszélyeztetve a mellette élőket. Hatalmas összefogásnak lett az eredménye, hogy végül is Makót nem vitte el a Maros. A lakosok nagy részét a környező településekre kitelepítették, a védekezéshez pedig az ország minden részéről jöttek segíteni szándékozók. Érdekesség, hogy még az országban állomásozó szovjet katonákat is kirendelték a gátak megerősítéséhez. A könyv kiadója Ménesi Gábor és a Szirbik Miklós Egyesület 2020-ban. A kiadványt az ATIVIZIG lektorálta. Név szerint Kádár Mihály és Borza Tibor. Az előszót dr. Kozák Péter igazgató írta.

ANTAL TAMÁS PUBLIKÁCIÓI 2018-20-BAN

1. *Az Igazságügyi Minisztérium története, 1867-1944.* Fejezetek a polgári kor évtizedeiből. = *Az Igazságügyi Minisztérium története, 1867-1990, 1. kötet.* Budapest, 2018. [327 p.] (Előszó: dr. Trócsányi László igazságügy-miniszter) ISBN 978-615-5710-51-3
2. *Az angol esküdtszék története.* = *Fundamenta Fontium Iuris Historici 2.* Sorozatszerk.: Homoki-Nagy Mária. Szeged, 2019. [171 p.] ISBN 978-615-5411-82-3
3. *A Szegedi Királyi Ítéltábla története 1938 és 1950 között.* = *Bíróságtörténeti könyvek.* Fejezetek a Szegedi Ítéltábla történetéből IV. Sorozatszerk.: Hámori Attila. Budapest-Szeged, 2019. [182 p.] ISBN 978-615-81357-0-2

Ezeknek a könyveknek nem voltak bemutatói, de szeretnénk hírt adni róluk.

TAGSÁGUNK

KITÜNTETETTJEINK 2019-BEN

Vass József színvonalas irodalmi alkotásaival huzamosabb időn át kimagaslóan hozzájárult a magyar nyelv ápolásához, a tájnyelv megőrzéséhez, hagyományaink ápolásához Óföldrék nevének öregbítéséhez, kulturális értékeinek növeléséhez, ezért Kortárs Irodalmi Nagydíjat kap 2018. novemberben.

Erdélyi Mónika Villó a Honismereti Szövetség országos honismereti-helytörténelmi pályázatán *Egy „Hangyás” a paprikabeváltó élén – Dank Viktor és a Szegedi Paprikabeváltó* című munkájával különdíjban részesült 2018. december 14-én.

DR. MARKOS GYÖNGYI RÉSZÉRE

2019. augusztus 10-én, a „Kecskés, anno Ságvári” kiállítás megnyitóján adták át a megtisztelő Pro Communione Kecskesiensis, azaz Kecskéstelepi díjat dr. Markos Gyöngyinek.

Dr. Markos Gyöngyi 2011-től kutatta Kecskéstelep történetét. Legelső, 2011-es „Keressük gyökereinket!” kiállítás szervezésekor a múlt emlékeit fon-

tosnak tartó és megőrző családok segítették munkáját. A Művelődési Ház további kiállításain is szervezőként, megnyitóként, ötletadóként vett részt.

Fokozatosan fedezte fel az itt élő emberekben rejlő értékeket, pl. Engi József vasúttörténeti kutatásait, Bodrogi Sándor intarziáit. Addigi kutatásainak eredményeit foglalta össze az Egy városrész születése (2014) c. könyvében, s ezzel megalapozta a városrész történetét, múltját föltáró helytörténeti gondolkodást – mindezt komoly tudományos szinten.

A múzeum, az egyetem és a Közéleti Kávéház előadási lehetőségei, amelyekkel Kecskést beemelte a városi köztudatba, a Kecskési Művelődési Ház kiállításai, valamint az abból készült publikációk, pl. „75 éves a Kecskési Művelődési Ház” (József A Múzeum évkönyve II, A Nagy Háború hatása a mindennapok kultúrájának változására – SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék – 2018) mind továbblendítették a téma kutatását. A településrész történetének alaposabb megismerésére adott alkalmat a telep avatásának 90. évfordulója, amelyet az „Évfordulók jegyében 2018-2019” eseménysorozat jegyében szerveztek, s amelynek ő volt megálmodója és megvalósítója. Azért lett ez a rendezvénysorozat címe, mert az első világháborús emlékművet, a Kőkeresztet is 90 éve állították, 90 éves volt az iskolai oktatás, 80 éves a művelődési ház, 80 éve indult az óvodai nevelés a városrészben. Sikeresek voltak a vendégelőadókkal is tartott helytörténeti estek, amelyeknek megszervezője és legnépszerűbb előadója ő volt.

Mindezen tevékenységeiért, kutatásaiért dr. Markos Gyöngyi a Pro Communiōe Kecskesiensis megtisztelő címet vehette át.

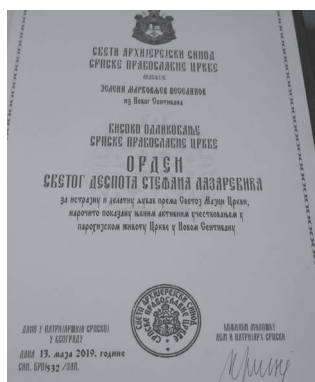
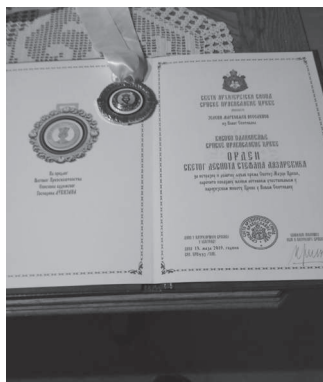
MOLNÁR MÁRIA 2019-BEN TÁPÉÉRT EMLÉKÉRMET KAPOTT

ORMOS ZSUZSANNA 2019-BEN PRO URBE DÍJAT KAPOTT HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN

VESZELINOV DÁNIELNÉ 2019. AUGUSZTUSBAN A BELGRÁDI PÁTRIÁRKA ÉRMÉT KAPTA MEG AZ ÚJSZENTIVÁNI TEMPLOM FELÚJÍTÁSÁÉRT VÉGZETT MUNKÁJÁÉRT.

HONISMERETI MUNKÁÉRT EMLÉKLAPOT KAPTAK 2019-BEN:**Deli Albin**

1964-ben született, a délvidéki gunarasi általános iskola elvégzése után a topolyai Testvériség, Egység középiskolában szerezte meg a kereskedelmi végzettség IV. fokozatát. 1993-ban költözött át Magyarországra, Kiskundorozsmára, ahol ruházati üzletet nyitott. Hagyománytisztelete és helytörténeti, kulturális érdeklődése párosul a közösségért végzett munka szeretetével. Családjával együtt végzett kitartó gyűjtőmunkája eredményeként hozta létre és gondozza a Dorozsmai Tájház néprajzi gyűjteményét, valamint saját lakóházában a polgári gyűjteményt. A Dorozsmai Helytörténeti és Kulturális Egyesület megalapítója és vezetője. Emléktábla-avatást szervez, a Helytörténeti füzetek megjelenését szponzorálja, versenyt szervez és kiállításokat. Helytörténeti-irodalmi esteknek adnak helyt. Tárlatvezetést tart csoportoknak. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület igen értékes tagja.

Dobayné Deák Éva

A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban kezdett honismerettel foglalkozni. Részt vett a csongrádi első honismereti táborban. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola földrajz-rajz szakán, majd 1986-ban a szegedi József Attila Tudományegyetemen földrajz szakon szerzett diplomát. Ferenczi Imre etnográfus professzornál segédkezett néprajzi gyűjtési és feldolgozó, rendszerező munkákban. 1993-ban elvégezte a népművészeti hagyományörző tanfolyamot, majd a közművelődési szakot. Közművelődési szakember, aki részt vett népi játszóházi foglalkozásvezető gyermekjáték-készítő képzésen is. Több éven át általános iskolai, majd középiskolai tanár volt Szegeden és környékén. 2000-től a Csongrád Megyei Közgyűlési Központ művészeti előadójaként hagyományörző, helytörténeti kiállításokat, rendezvényeket szervezett, alkotásokat zsűrizett Szegeden és környékén. Tanítványai népművészeti, helytörténeti vetélkedőkön különdíjakat nyertek. A Dél-Alföldre telepített Guta csallóközi település néprajzi hagyományával foglalkozó dolgozata 1974-ben az Erkel Diákünnepeken különdíjat nyert. 1978-ban tudományos diákköri dolgozata született „*Egy csallóközi település monográfiájából*” címmel. Tanítványai munkájából 1984-ben kiállítást szervezett. Egyesületünk kulturális, tudományos rendezvényein szívesen részt vesz. Ő tervezte egyesületünk pecsétjét, és nyomdai előkészítője volt egyesületi kiállításunk katalógusának.

id. Pintér István

Hódmezővásárhelyen született, a Bethlen Gábor Gimnáziumban érettségizett. Szegeden a Juhász Gyula tanárképző Főiskolán magyar-történelem szakon,

2001-ben Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetem levelező tagozatán történelem kiegészítő szakot végzett. Kutatási területe: az 1848-49-es szabadságharc téli hadjáratában Görgei tábornok tevékenysége, valamint az I. és II. világháború egyes hadtörténeti vonatkozású eseményei. Előadásokat tart, könyvei jelentek meg a témában. 1996 óta minden évben részt vesz az Országos Honismereti Akadémia munkájában.

ÚJ TAGJAINK BEMUTATKOZÁSA 2019-BEN

Csurgó Zsuzsanna

1951. december 9-én Szegeden született. 1954 óta Makón él. A makói Bartók Béla Általános Iskola zenei tagozatának elvégzése után Szegeden a Tömörkény István Gimnáziumban érettségizett. 2008-tól nyugdíjas. 2017-ben elvégezte az önkéntes tárlatvezetői tanfolyamot a szegedi Móra Ferenc Múzeumban.

Sántáné Kurunczi Mária

1951-ben született Eleken. Iskoláit Tótkomlóson, Szegeden, Kecskeméten és Szombathelyen végezte. 1966 óta él Szegeden, és vesz részt intenzíven a város kulturális életében. 1971-ben készítette első riportját, ami a gyári Textilélet c. lapban jelent meg. Ettől kezdve a mai napig életében jelen van az írás. 1997-től a Szentmihályi Kábeltelevízióban (BAGOLY TV) bemondó, majd szerkesztő-riporter lett, később operatőri munkákat is végzett. Az ország 47 településén készített úti filmet, sőt Horvátországban és Erdélyben is. Végigkísérte a sérült emberek életét, tolokocsis versenyeket közvetített, vakokkal és gyengénlátókkal készített riportsorozatot. 2000-ben a mozgássérültekkel készült filmsorozatért „Szentmihályi Televíziózásért” díjban részesült. Szeret utazni, megismerni új tájakat, más emberek kultúráját.

VESZTESÉGEINK 2019-BEN

BÚCSÚ LICICSÁNYI ISTVÁNTÓL

Licsicsányi István és felesége, Fekete Piroska 2019-ben ünnepelték volna hetvenéves házassági évfordulójukat. A szeretetre méltó házaspárt 2019 februárjában kísértük utolsó útjukra. Nagyra becsültük Pista bácsit a közösségek javára tett erőfeszítése miatt, erkölcsi tartásáért, mások véleményének tiszteletben tartásáért.

Licsicsányi István 1925. szeptember 6-án született Csongrádon. Elemi iskoláit szülővárosában, a gimnáziumot Budapesten végezte, majd a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián szerzett diplomát. Hivatásos katonaként az ország több helyőrségében szolgált. 1980-ban alezredesi rangban vonult nyugdíjba. Nyugdíjasként aktív társadalmi életet élt. A Hazafias Népfront helyi szervezetében 1989-ig tevékenyen munkálkodott a közösségért. A Csongrádi Honvéd Nyugdíjas Klubnak alapító tagja és 10 éven át elnöke volt. Bekapcsolódott a helytörténeti kutatásokba. Szinte természetes volt a már régen nyugdíjba vonult katonatiszt számára, hogy témaválasztásainál hű maradt eredeti hivatásához és értékes hadtörténeti tanulmányokkal gazdagította Csongrád és térsége helytörténeti szakirodalmát, de írásaival ki-ki tekintett mindaddig ismeretlen témák kutatása felé is. Levéltári feltáró munkájának eredménye több tanulmány, melyek rendre megjelentek az Oppidum Csongrád című helytörténeti periodikában. Az Oppidum Csongrád Alapítvány Csongrád város kronológiája címmel jelentette meg önálló kötetét, mellyel 85. születésnapján köszöntötte. A csongrádi Feketevár léte vissza-visszatérő kutatási témája volt. A kérdés összegzésére fogta össze a helytörténettel foglalkozó amatőr helytörténészeket és a Csongrádi Levéltár berkein belül megalapította a Csongrádi Helytörténészek Baráti Körét. Kitartó szervező munkájának köszönhető a Tanulmányok a csongrádi Feketevárról címmel megjelent kötet. Utolsó munkája az Aranysziget Otthon 25 éves évfordulójára összeállított intézménytörténet.

A honismeret terén végzett munkáját elismerve a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2008-ban hívta soraiba. Több mint egy évtizeden át a Csongrádon rendezett megyei honismereti versenyek állandó támogatója, aktív részese volt. Hallatlan türelemmel és szeretettel foglalkozott a gyerekekkel. Örömmel adta át tudását, tanította az általa ismert anekdotákat, ismertette meg velük a faragás fogásait vagy mesélt szeretett szülővárosa múltjáról.

Nyugdíjas éveit elején újra kezdte fiatalkori szenvedélyét, a faragást, melyhez különös tehetsége volt. Faragni nagypjától és édesapjától tanult. Készített pásztorbotot, bölcsőt, de megfaragta a Feketevárat is. Faragott városi, megyei,

intézményi megemlékezésekre, versenyekre monogrammal ellátott érmeket. Utolsó munkáját az Aranysziget Otthon 25 éves évfordulójára készítette. Munkáit több kiállításon mutatta be. Helytörténeti kutatásait egészítette ki vagy abból merített, mikor megszülettek csongrádi témájú makettjei; a hajóhíd, a valamikor Csongrád alatt működő hajómalmok, a csongrádi pontonhíd és természetesen a csongrádi Feketevár. Makettjei a Csongrádi Múzeum és a II. Rákóczi Ferenc Műszaki Dandár Csapatmúzeum állandó kiállításában láthatóak.

A hivatásos tiszti szolgálata alatt több kitüntetésben, elismerésben részesült. A helytörténet és honismeret iránti elkötelezettségét 2006-ban a Magyar Kultúra Lovagja címmel ismerték el. Az Országos Honismereti Szövetség több díj adományozásával köszönte meg munkáját. Szülővárosa 2015-ben Közösségért Díjban részesítette.

Pista bácsi Csongrád város kronológiája című munkája bevezetőjében a következőket írta: *„Csak remélni tudom, hogy nem töltöttem az időmet haszontalanul.”* Bizton állíthatjuk, hogy nem!

GEORGIÁDES ILDIKÓ

LABÁDI LAJOS EMLÉKÉRE

Ismét eltávozott valaki közülünk. Labádi Lajos főlevéltáros, főtanácsos, Szentés Városi Levéltár nyugalmazott igazgatója 2019. június 15-én, 66 éves korában elhunyt. Halálával súlyos veszteség érte a magyar levéltáros-történeész társadalmat, és a honismereti mozgalmat. Tagja volt a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, közénk tartozott, közülünk ment el. Néhányunkhoz személyesen is közel állt, magamat több évtizede tudhattam barátjának, elsősorban a Főiskolán eltöltött közös éveknek köszönhetően. Később a főiskolás évekből kinőtt, Nagy István tanárunk által összefogott baráti kör, illetve helytörténeti-honismereti együtt munkálkodásunk jelentette a kohéziót köztünk. Nehéz föl- és elfogadni a múlt időt, a „nincs többé” komor valóságát, a rideg tény azonban befejezett sorssal szembesít. A hír vétele utáni első gondolatok fájdalmas kételyekbe torkollottak, hisz a haláleset váratlanul ért. Tudtuk, hogy egy ideje szívbetegségének árnyékában élt, de nem akartuk komolyan venni. Szemünk előtt zajló alkotó munkája, állandó tettrekészsége még a hosszabb együttműködés reményét keltette. A halálát megelőző pár napon is az őszi, Nagy István, egykori tanárunk emlékére szerveződő találkozó kapcsán került szóba neve. Mindhiába. Így a sors visszavonhatatlan döntése immár kettős emlékezetűvé avatja őszi együttlétünket: egykori tanárunk mellett egykori diáktársunk emlékének is adózni

fogunk. A gyász, a megrendülés elsősorban az emlékezet érzését hívja elő az emberben, ugyanakkor fájó alkalmat ad egy már véglegesen lezárt életút fontosabb állomásainak áttekintésére, az életmű főbb eredményeinek ismertetésére.

1953-ban született Szentesen. 1972-ben ugyanott érettségizett a Horváth Mihály Gimnáziumban. 1977-ben magyar-történelem szakos tanári diplomát szerzett a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán. 1982-ban levéltárosi oklevelet kapott az ELTE Bölcsészettudományi Karának levéltár szakán.

Tanulmányainak befejezése után városának levéltárában helyezkedett el, s megkezdte hosszú szakmai pályafutását. A Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltárának munkatársa volt 1977-től, levéltárosa 1982-től, főlevéltárosa 1987-től. Az igazgatói tisztelet 1995-2010 között töltötte be.

Főbb kutatási korszakai voltak a neoabszolútizmus, a dualizmus és a Horvath-korszak. Kutatási területeként említhető a közigazgatás- és politikatörténet, sajtó- és építészettörténet, heraldika és biográfia.

Jelentősebb közéleti megbecsültségét illetve érdeklődését mutatja a különböző egyesületekben betöltött tagsági illetve vezetői funkciója. Magyar Levéltárosok Egyesületében 1997-2002 között az Alföldi szekció vezetője, 1988-tól a Hajnal István Kör tagja, 1995-től az Oppidum Csongrád Alapítvány Kuratórium elnöke, 2003-tól a Szentés Városért Közalapítvány Kuratóriumának elnöke, 1994-től a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja.

Munkásságának nagy szeletét teszi ki Szentés múltjának föltárása. A Honismereti Szövetség emlékéremmel ismerte el tudományos szintű helytörténeti összegrzéseit. Közülük is kiemelendő a *Szentés címertörténete, 1989.*, *Szentés rövid története, 1996.*, *Szentés története évszámokban, 2003.*, *Szentés –Városismertető album (magyar, angol, német, francia nyelven), 2004.*, *Szentés régi képes levelezőlapokon (1998).*

Nagyszabású kutatható adatbázist hozott létre a „*Csongrád a szentesi lapokban (1871-1890)*” c. kiadványsorozatával, amely tíz kötetben jelent meg 1995-2005 között. Az akár forráskiadványnak is tekinthető cikkgyűjtemény a helytörténeti kutatások fontos kútfőjévé vált

Munkásságának fő vonása a precíz adatgyűjtés, pontos földolgozás, a tényekre szorítkozás volt. Legyen könyv, tanulmány vagy tudományos ismeretterjesztő cikk, mindegyiket a hiteles adatközlés, és empirikus okmagyarázat jellemzi.

Több korszakkal foglalkozott, de mindegyikből elsősorban a közigazgatás és a politikatörténet érdekelte.

Témavilágát kezdetben a szentesi nép társadalmi csoportjai, ezen belül is, nem véletlenül a hely szellemétől, különösen a kubikusság sorsa határozta meg.

Első tanulmányát a szentesi kubikosság történetéről írta, amelyet 1974-ben a tanárképző főiskolák történelem szakos hallgatóinak lapja, a Krónika

jelentette meg. Későbbi írásaiban is (*A szentesi földmunkások „eleven lexikona” (1898-1944)*, 1978., *Vajda Imre*, 1985., *Szentesi életrajzi évfordulók 1987, 1988., 1989.*) rendre visszatér a mezőgazdaság kapitalizálódása következtében kialakult új társadalmi réteg kérdésére. Csongrád megye jellemzően „kubikus” településeinek vizsgálata révén jutott arra a következtetésre, hogy ez a csoport a falusi földnélküli nincstelenekből rekrutálódott. Megállapítását életrajzi sorozatában személyes életutakon keresztül is alátámasztotta.

Később a polgári közigazgatás irányába fordult figyelme, s a hazai tudományosság szempontjából is jelentősebb alkotásai e kérdéskörben születtek meg. Eredményeit a szakmai közélet visszajelzései (ismertetések, levéltárosi elismerések), illetve a munkái fölhasználásával és részben a szakmai vezetésével született doktori értekezések, egyetemi szakdolgozatok igazolják.

Jelentős szakirodalmat alkotott Csongrád megye és Szentes önkényuralmi időszakának tudományos földolgozásával (*Csongrád megye neoabszolutista közigazgatásának kialakítása (1849-1854)*, 1986., *Szentes város közigazgatása és politikai élete (1848-1918)*, 1995.). Jóllehet ezek címük szerint megyei illetve városi összefoglalók, ám rendkívül széleskörű forrás-megalapozottságuk, összehasonlító elemzésük általánosabb érvényű következtetéseket is megalapozott. Bizonyította, miként emelkedik az egykori úrbéres a jobbágysorból paraszttá, s válik a megyének, de különösen Szentesnek, függetlenségi hagyományokat hordozó társadalmi rétegévé. Számos biográfiában (*Sima Ferenc*, 1984., *Boros Sámuel*, 1986., *Szentes főbírái, polgármesterei, tanácselnökei, országgyűlési képviselői, díszpolgárai*, 1996., *Harrauckern János*) és tanulmányban (*Szentes az 1861. évi alkotmányosság idején*, 1988., *Szentes város közigazgatása 1849-1860 között*) közöl új ismereteket az alkotmányos kormányzás visszaállításáért folytatott helyi küzdelem részleteiről.

A dualista kor lokális politikai viszonyainak ábrázolásával is sok munkájában foglalkozik. Ezek fő tanulsága, hogy bár a hivatalos szociáldemokrácia az ipari munkások mozgalmát tekintette politikája igazi tárgyának, az Alföldön a valódi munkásképviseletet agrárszocializmus tűzte zászlajára. Ez következett az 1848 után lezajlott mezővárosi agrárkapitalista fejlődésből, a jobbágyfelszabadítás megyei végrehajtásából – állapítja meg Labádi Lajos.

A levéltárosi műhely illetve a történész-társadalom kiváló segédletet kapott tőle a „*Szentes város árvaszékének iratai; Csongrád megye községeinek iratai*”; valamint a „*Szentes város levéltára (1703–1950)*” c. munkáiban. Ezek levéltárosi szakkiadványok, nélkülük nehezen boldogulnának a Csongrád megye községeinek történetét kutatni akaró szakemberek.

Életművének beszédes bizonyítéka a „*Labádi Lajos levéltáros nyomtatásban megjelent munkáinak jegyzéke*” címet viselő kiadvány (szerk.: Bodrits István). A publikációs kötet a pótfüzettel együtt az 1974-2011 közötti időre

nézve tekinti át ezt a hatalmas produkciós állományt, mely 1018 nyomtatott tételt rögzít. Műfajra nézve változatos munkalettárról van szó, újságcikkektől kezdve, tudományos ismeretterjesztő írásokon át, a szaklapokban megjelent tanulmányokig és önálló kötetekig, sokféle témájú és mélységű írás jelent meg tollából. Talán kevésbé közismert, hogy Labádi Lajos jelentős címertani tevékenységet végzett, ő készítette (társszerzőségben) Tömörkény, Nagymágocs, Szegvár, Derekegyház címerét, ami Csongrád megye főntebb vázolt alapos múltismeretéből logikusan következett. Ugyanez magyarázza az építészettörténet megyei emlékeiről írt különböző, az épített kultúrát településfejlődési és művészi szempontból bemutató és értékelő írásait. Közülük is kiemelkedik a „*Csongrád megye építészeti emlékei, 2000.*” c. monográfia, amelyet társszerzőként jegyez és amiben 10 község (többek között: Eperjes, Fábiansebestyén, Mindszent, Nagytőke, Derekegyház) valamint Szentes város építészeti alkotásait örökítette meg.

Kedves Lajos!

Mostantól elsősorban munkáid beszélnek Rólad. Nagy és értékes szellemi örökség maradt utánad, mondhatni Szentes város és Csongrád megye múltbéli tükrét hagyta rád. Amikor szűkebb pátriánk múltjának mélységes kútjából merítünk, óhatatlanul találkozunk Veled. Számunkra ebben a világban fogsz tovább élni.

Nyugodj békében!

Szeged, 2019. július 1.

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ

DR. PÉTER LÁSZLÓ

Péter László irodalomtörténész, nyugalmazott egyetemi tanár, a Tiszatáj folyóirat alapító-névadó szerkesztője.

Jánoshalmán született, 1933 óta élt Szőregen. Magyar-latin-filozófia szakos tanári diplomáját a szegedi egyetemen szerezte. Dolgozott múzeumigazgatóként, volt újságíró, a szegedi Somogyi-könyvtár munkatársa, majd tudományos tanácsadója, és oktatott a szegedi egyetemen. Publikációinak száma megközelel a háromezret; ezeknek túlnyomó többsége szegedi vonatkozású. Jelentős kutatómunkát végzett a nyelvészet, a folklór, a bibliográfia, az irodalomtörténet, az útikönyvírás, a műemlékvédelem, a könyvtártörténet, a szegedi utcanevrendezés, a helytörténet és a zenetörténet területén. Mindezekért egyéb elismerések mellett 1992-ben megkapta a Szeged Díszpolgára címet.

Péter László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tiszteletbeli tagja, élete 93. évében, 2019. július 28-án hunyt el.

„Maga fogalmazta gyászjelentésben adjuk tudtul, hogy

Dr. Péter László

(1926-2019)

professor emeritus,

ny. egyetemi tanár,

irodalomtörténész, nyelvész és folklórista,

a Magyar Tudományos Akadémia doktora,

nyelvünk és művelődésünk hűségese ápolója

2019. július 28-án befejezte földi pályáját.

Szellemét életében átadta, és örökségül hagyja a magyar népnek.

Hamvait a szőregi temetőben régóta kiválasztott sírhelyén 2019. augusztus 15-én 15 órakor adjuk vissza a magyar földnek.

Gyászmiséje ezt követően 16.30-kor a szőregi templomban.

Legyen neki könnyű a föld!

Nyugodjék békében!”

EGYESÜLETÜNK TAGJAI 2019-BEN

Szegedi tagok: (41+2)

Dr. Antal Tamás, Apjok Vivien, Ábrahám Vera, Balassa Istvánné, Bari Gyöngyi, dr. Ph.D. Bárkányi Ildikó, dr. Biernacki Karol, prof. dr. Blazovich László, Bodó Ferencné, dr. Bogoly József Ágoston, Csordás Zoltán Péter, Deli Albin, Dobayné Deák Éva, Dunai Józsefné, Erdélyi Mónika Villő, dr. Fári Irén, Gergelyné Bodó Mária, Károlyi Attila, Katkó József, Katkóné Bagi Éva, Kiss Árpádné, Kocsis Tamás, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet, Krämmer Erika, Linczer Jánosné Benke Margit, dr. Marjanucz László, dr. Markos Gyöngyi, Molnár Mária, Molnárné Ferenczy Valéria, Nagy Gábor, Németh György, Némethné dr. Balázs Katalin, Ottohál Andrea, dr. Ósz Károly, Sántáné Kurunczi Mária, dr. Schmidt Józsefné, dr. Szerdahelyi Péterné, dr. Szuromi István, dr. Tóthné Facskó Zsuzsanna, dr. Tóth István, Varga Róbert.

Tiszteletbeli tagok:

Prof. dr. Juhász Antal, prof. dr. Péter László

Csongrád: (6)

Berencsiné Dudás Katalin, Csüllögné Balogh Judit, Georgiádes Ildikó, Licsicsányi István Rostáné Hajdú Erzsébet, dr. Szűcs Judit

Hódmezővásárhelyi tagok: (10)

Faragóné Szénási Emese, Felletár Zsolt, dr. Kacziba Ágnes, dr. Kruzslicz István, Lőkös Sándorné, Ormos Zsuzsanna, Pintér István, Pintérné Szurovecz Irén, ifj. Pintér István, Sonkoly Ágnes

Makó: (13)

Csurgó Zsuzsanna, Forgó Géza, Gilicze János, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Pletka Anna, Szikszai Zsuzsanna, Urbancsok Zsolt, Virág Etelka, Zeitler Ádám

Mindszent: (3)

Dr. Ávéd János, Kovács Lajos, Pálinkó Máté

Szentes: (4)

Labádi Lajos, Lantos Imre, Móra József, Tímár Ferenc

Csanádpalota (2)

Ádók István, Ádókné Debreczeni Ilona

Kistelek: (1)

Dr. Ph.D. Nagy Netta

Kiszombor: (2)

Endrész Erzsébet, Gulácsiné Somogyi Ilona

Pitvaros: (6)

Kemény Lajosné, Kocsis Pál, Kocsis Pálné, Rigóné Szabó Erzsébet, Székely Miklósné, Tószegi Gyula

Óföldségek: (1)

Vass József

Röszke: (1)

Molnár Anita

Ruzsa: (1)

Vörös Tiborné Gárgyán Mária

Sándorfalva: (1)

Széll Gábor

Újszentiván: (3)

Dr. Hegedűsné Gera Éva, dr. PhD Miklós Péter, Veszelinov Dánielné
Megyén kívüli tagok:

Budapest: (1)

Czagány Blanka

Dunaharaszti (0+1)

Tiszteletbeli tag: dr. Kovács Dániel

KITÜNTETETTJEINK 2020-BAN

Dr. Kováts Dániel megkapta a Magyar Kultúra Lovagja elismerést 2020. január 18-án a XXIV. Magyar Kultúra Gáláján. 7 országból 36-an részesültek a kultúra lovagja elismerésben.

Sántáné Kurunczi Mária a magyar kultúra napja alkalmából 2020. január 19-én a Szárnypróbálgatók 2020. elnevezésű irodalmi pályázaton a már meglévő 4 bronz, és az ezüst oklevele mellé új novellájára arany oklevelet kapott.

Veszelinov Dánielné 2020. január 25-én a Szerb Országos Önkormányzat Szerb Pedagógiai Központja által adományozott Legkedvesebb tanítóm kitüntetést, emléktáblácskát kapta meg.

Dr. Biernacki Karol, a Csongrád-Csanád Megyei Levéltár igazgatója vehette át 2020 szeptemberében Ópusztaszeren a Szer Üzenete-díjat.

Dr. Marjanucz László 2020-ban Oktatói Szolgálatért Érdemérem kitüntetésben részesült.

Bari Gyöngyi Honismereti Munkáért Emlékérmeket kapott

BARI GYÖNGYI a Honismereti Szövetség Felügyelő Bizottsága tagja, valamint a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület vezetőségi tagja.

Szegeden született 1954-ben. Iskoláit is itt végezte. A középiskola harmadik évfolyamától az iskolai krónikairás érdekelte és bekapcsolódott a munkába. Sikeres közgazdasági érettségi vizsgája után a szakképzettségének megfelelő munkát vállalt, melynek során fontosnak tartotta a továbbképzést. Elhatározta, hogy könyvelői végzettséget szerez, amit mérlegképes oklevelés könyvelői sikeres vizsgával fejezett be.

Honismereti érdeklődése révén ismerte fel, hogy a honismereti munkában hasznosak a pénzügyi, gazdasági ismeretek. Ezért lett tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, s a 2002. évi Honismereti Akadémiától még sokszor részt vett akadémiákon, valamint rendszeres olvasója a Honismeretnek.

Bari Gyöngyi 2003-tól az Egyesület gazdasági, pénzügyi tevékenységét segíti, szaktanácsokkal és konkrét munkával is. 2007-től végzi az Egyesület könyvelését tekintettel a megnövekedett feladatokra. Az Elnök és Titkár munkáját jelentősen támogatja azzal, hogy figyelemmel kíséri a pályázatok megjelenését (NCA, NEA, Csongrád megyei, Szeged városi önkormányzat). A pályázatokhoz a pénzügyi részt kidolgozza, majd sikeres pályázat esetén az elszámolásokat is végzi. Az 1% -ból kapott támogatások felhasználását, az elszámolást végzi. Segíti az érdekelt tagokat az SZJA bevallás készítésében, és felhívja a figyelmet a 1% Egyesületünk részére adására.

Bari Gyöngyi a 2016-ban Makón rendezett Honismereti Akadémián az Országos Titkár felkérésre ellátta a Szövetség gazdasági ügyintézői feladatát is. (Korábban is végzett a Titkár által kért feladatot.) Az Akadémia befejeztével aktívan bekapcsolódott az Országos Titkár beszámolójának elkészítésébe. Az Akadémia megyei pénzeinek előteremtésében is nagy az érdeme (Miniszterelnökségtől kért és kapott 7 számjegyű támogatás, a Csongrád megyei, a Makó, Szentes, Hódmezővásárhely városok önkormányzati támogatásai).

Már a második ciklusban tagja a Szövetség felügyelőbizottságának. Rendszeresen részt vesz az üléseken, ahol szakfeladatokat is ellát. De az Elnökség ülésein is többször jelen van.

A korábbi megyei Elnök, Titkár 2018. évi lemondása után az új vezetőknek több segítséget kell adnia főleg a gyakorlati ügyekben (Bírósági, banki ügyek, ASZ módosítás, napi teendők intézésének ismerete stb.). Sok, ilyen irányú munkájának eredménye, hogy szinte zökkenőmentes lett az új vezetés munkája.

Elmondható, hogy Bari Gyöngyi – 2000-es évek elejétől végzett – munkája nyomán szinte a semmiből lett az egyesületünk a gazdasági, pénzügyi, adminisztráció területen is kiváló teljesítményű. Munkája az Egyesület számára nélkülözhetetlen.

Munkáját 2009-ben a Honismereti Szövetség Emléklapja kitüntetéssel ismerték el.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Elnöksége 2020. 02. 01. napi ülésén Bari Gyöngyit a Honismereti Munkáért Emlékéremre javasolja. Az érmet a bíráló bizottság neki ítélte, de a járvány miatt a következő évben tudja ünnepélyesen átadni azt majd a Honismereti Szövetség elnöke.

HONISMERETI SZÖVETSÉG EMLÉKLAPJA KITÜNTETÉST 2020-BAN MEGKAPTÁK, A JÁRVÁNY MIATT A KÖVETKEZŐ ÉVBEN VESZIK ÁT: Dr. Fári Irén

Történész, muzeológus. 2003-06-ban a Debreceni Egyetem történelem PhD képzésén abszolutóriumot szerzett. 1976-tól a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársa, Szeged történetének kutatója. 2017-ben lett tagja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, azóta előadásokat tart az egyesület rendezvényein tagtársainknak. Ma már nyugdíjas.

Felletár Zsolt

Mérnök-közgazdász. Több, mint 10 éve ipartörténeti kutatásokkal foglalkozik. A nagy hagyományokkal rendelkező szegedi faipar, malom-, és szeszipar szereplőinek történetét dolgozza fel. Fő kutatási területe a 19-20. század gyáripára. Kutatásairól többször tartott előadást az egyesület felkérésére tagjainknak is. Több tanulmánya és egyetemi kari jegyzete mellett 2013-ban Budapesten jelent meg a „*Szegedi fűrészes história*” c. könyve.

Dr. Tóth István

Békéscsabán a Szlovák Gimnáziumban érettségizett. 1980-ban Szegeden, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán szerzett tanári oklevelet történelem-szlovák szakon. 1985-ben a JATE BTK kiegészítő tagozatán történelem szakot végzett. 1982-től Szegeden a Móra Ferenc Múzeum történész-muzeológusa. Több egyesület tagja, 1992-től a Magyarországi Szlovákok Szövetségének alelnöke, 2015-től egyesületünk tagja. Egyesületünk 2017-es kirándulásának szervezője, vezetője. Egyesületünk felkérésére többször vállalt előadást tagtársainknak, és más érdeklődők számára.

NAGY GÁBOR FOTÓS PÁLYÁZATOK 2020

Első önálló fotókiállításom ROKONOK címmel – mely pásztorembereket mutatott be – 2020. február 27-én nyílt meg a Szegedi Tudományegyetem Tanulmányi és Információs Központban, a kiállítást Dömötör Mihály fotóművész és Mód László néprajzkutató nyitotta meg. A kiállítás 2020. október végéig volt látogatható.

1. Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Fotópályázat Kötetlen kategória

Első díj (Nagy Gábor SZTE Történelemtudományi Doktori Iskola)

Juhász nemzedékek, Kulman János juhász portréja

Tibor, a pásztorköltő, Fegyver Tibor portréja

<https://u-szeged.hu/sztehitek/2020-oktober/online-terben-hirdettek?objectParentFolderId=19396>

2. XXXVII. MAFOSZ (dia)Szalon 2020

Kiállításra került kép:

Nyáj keretben

<https://makohirado.hu/2020/07/09/kiallitason-mutatjak-be-nagy-gabor-nyaj-keretben-cimu-fotojat/>

<https://www.mafosz.hu/37-37-szalon/368-xxxvii-mafosz-dia-szalon.html>

3. XXVI. Alföldi Fotószalon (Szentes)

Kiállításra és katalógusba került kép

Barátok

4. A Magyar Fotóművészek Világszövetsége

XX. Nemzetközi Magyar Fotószalon

A kiállításra bekerült a Vendégségben című képem.

5. Magyarország 365

28 ezer képből bekerült A Juhász ebédje című képem az elfogadott 152 kép közé.

6. Faludi Ferenc Akadémia Fotóversenye

Csönd című sorozatom különdíjas lett.

7. 8. Perlensis Digitális Fotópályázat

Munkában című fotóm Perlensis Diplomát kapott.

2020. december 09-én megnyílt a *ROKONOK* című fotókiállításom a József Attila Városi Könyvtárban.

<https://www.youtube.com/watch?v=4ZQ6usiV58o>

Szeged, 2020. december 28.

NAGY GÁBOR

Csönd 1

Barátok kerettel

Csönd 3

Munkában

Nyáj keretben

Vendégségben

Sántáné Kurunczi Mária oklevele

Veszelinov Dánielné kitüntetése

ÚJ TAGJAINK BEMUTATKOZÁSA 2020-BAN

Aszalai Magdolna

Hódmezővásárhelyen született, itt járt iskolába. A Bethlen Gábor Gimnáziumban angol tagozaton érettségizett. A József Attila Tudományegyetemen matematika-fizika szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. Harminckilenc évig középiskolában tanított Hódmezővásárhelyen.

Hódmezővásárhelyen van otthon, mindig érdekelte a város, ahol él. „A gimnáziumban Imolya tanár úr könyvtári gyakorlati órákon megengedte, hogy be-
lapozzunk a több, mint százéves könyvekbe, Hézső

Ferenc tanár úr vitt minket az Őszi Tárlatokra, Grezsa Ferenc tanár úr mesélt Németh Lászlóról és az Égető Eszterről. A mezőgazdasági szakközépiskola tanáraként lehettem részese, hogy iskolánk felvegye a vásárhely-kutaspusztai bölcs parasztember, Székkutas megteremtőjének, Gregus Máténak a nevét. Matematikatanárként szívesen emlegettem fel Erdős Pált, akinek egyik nagyapja Vásárhelyen volt tanító. (Erdős Pál nevét kevesen ismerik, pedig ő volt a XX. század egyik legnagyobb matematikusa.) Ez az ismerkedés a várossal, a közelebbi, távolabbi vidékével számomra egy érdekes, izgalmas, vége soha nincs folyamat.”

Baranyi Katalin

A szőregi általános iskola után a szegedi Béke Utcai Általános Iskola tanítónője. Alsó tagozatos diákjainak mindig nagy szeretettel mesélt a népszokásokról, ünnepkörökről, nemzeti ünnepekről. Közel áll hozzá a hagyományőrzés, honismeret és a természetjárás is.

Dobay Ferenc

Kb. 4 éve kezdett el cikkeket írni az általa megmentett régi családi irataikról és emlékekről. Aktív életében kertészkedéssel foglalkozott, mivel kertészmérnök a végzettsége. Eddig megjelent cikkei, dolgozatai leginkább a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság évkönyvében jelentek meg, mivel azok nemcsak családtörténeti jellegűek, de a helytörténettel és a magyar kertészet történetével is kapcsolatosak.

Cikkei:

1. Dobay Ferenc ifj.: Fejezetek a hódmezővásárhelyi cserkészet történetéből /1928-1945 id. Dobay Ferenc hagyatéka alapján. In: A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság Évkönyve, 2017. 108-121. pp.
2. Dobay Ferenc ifj.: Dobay Imre műkertész hódmezővásárhelyi virágkertészetének története. In: A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság Évkönyve, 2018. 110-129. pp.
3. Dobay Ferenc ifj.: Dobay Ferenc hódmezővásárhelyi kertész küzdelmes évei /1945-1980/. Egy államosítás és ami utána történt. In: A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság Évkönyve, 2019. 145-171. pp.
4. Dobay Ferenc ifj.: A kertművészet emlékei egy kertészcsalád hagyatékában. In: A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság Évkönyve, 2020. 167-187. pp.
5. Dobay Ferenc ifj.: Dobay Imre /1880-1945 élete és szegfűkertészetének története Hódmezővásárhelyen Kertgazdaság 2017, 49/4 60-69. pp.
6. Dobay Ferenc: Egy osztrák lány emlékei az Almásy kastélyról. Caro története. In.: Gyulai Hírlap /napilap Ünnepi Különszám 2017. dec. 22. 2-3.pp.

Hegedűs Márta

A Tömörkény István Gimnáziumban érettségizett Szegeden, majd a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán történelem szakos tanári diplomát szerzett. A Szegedi Városi Kollégium Janikovszky Éva Tagintézményében kollégiumi nevelőtanár.

„2019 kora tavaszán ellátogattam az Egyesület Honismereti Tanári Műhelyének programjára egy kedves meghívást elfogadva. Elragadtatással hallgattam ott előadásokat elkötelezett pedagógusoktól, akik a szórvány magyarság körében végzik a honismereti munkát.

Közéjük tartozónak éreztem magamat, mert megtaláltam a közös területet adáz törekvésük és az én munkám között: Sokrétű kollégiumi nevelőtanári munkám kötelező - de természetesen történelem szakos tanárként örömteli - része a nemzeti öntudat, hazafias nevelés témája. Ennek szellemében elkötelezett vagyok arra, hogy hidat képezzek a kollégisták származási települése és az iskolaváros (Szeged) között. Bemutatom nekik Szeged történetének fordulópontjait, emlékhelyeit, kollégiumi szinten részt veszek olyan vetélkedők megvalósításában, amelyek ösztönzést adnak a gyerekeknek arra, hogy megismerjék városunkat. A kollégiumban a bemutatkozás része a saját település értékeinek minél részletesebb bemutatása, általános iskolájuk, és a településük művelődési intézményei szerepének tudatosítása. Bemutatom nekik, hogy cselekvő állampolgárként hogyan gyarapíthatják településük értéktárát, ezzel hozzájárulok az érzelmi ragaszkodás elősegítéséhez.”

Kelemen Gábor

Nyugdíjas informatikus, programtervező matematikus, szakközgazda. Érdeklődik a számítógépek, okos telefonok, műemlékek, malmok, vasutak iránt. Szakmai tevékenységei közé tartozott a szoftverfejlesztés, számítástechnikai adatfeldolgozás, korábban idegenvezetés, ismeretterjesztő előadások tartása, helytörténetkutatók támogatása. Eddig népszerűsítő írásai jelentek meg napi-, heti- és havilapokban. Egész életében érdekelte a honismeret, de 2012-től még inkább érdeklődik a helytörténet iránt. Ekkor volt a Szeged Atlasz társszerzője, és az anyagok szoftveres kezelője.

Sávainé Gombos Erzsébet

Kenderipar c. üzemi újságnál, majd annak megszűnésekor a Délmagyarország szerkesztőségében folytatta munkáját. Innen a Polgármesteri Hivatal kulturális irodájához került, ahol intézményekkel foglalkozott (Vadspark, Ifjúsági Ház, Bábszínház, Gyerekház). Nyugdíjasként a Szegedi Nemzeti Színháznál és a Szegedi Szabadtéri Játékoknál önkéntes.

VESZTESÉGEINK 2020-BAN

RADOCSAI FERENC EMLÉKÉRE

Radocsai Tanár Úr az égi pályán gurítja a labdát...

Sokszor találkoztunk a Mars téri piacon, udvarias üdvözlés, baráti kézfogás, érdeklődés a család és az egészség felől. Előtörtek a régi emlékek, jó volt róla szót ejteni. Telefonon hívott Ica néni, Tanár Úr elment, elaludt örökre.

Radocsai Ferenc 1932. november 13-án született Szerencsen, a sors Szegedre és ezzel együtt kényszerpályára terelte. A tanárképző elvégzése után, talán kissé menekülve a hatalom kegyetlensége elől, a vidéki életet választotta.

Közel 70 éve, 1953. október 3-án kezdett el tanítani a Zákányszék Csorva-Új iskolában (a mai Vágói iskolában). A nyolcosztályos, öt tanerős – két tanító az alsó, három pedig a felső tagozatban – már akkor szakosított iskolába 120 gyerek járt. A három település határán álló iskolában magas színvonalú oktatás és – tanár bácsinak köszönhetően – kiváló testnevelő és sport tevékenység folyt, bár szó sem lehetett modern sportcsarnokról. Egyedülálló volt akkoriban a Feri bácsi által szervezett és irányított lány kézilabda csapat, a labdát kiválóan kezelő fiúkat ne is említsük. 1957-ben pedagógust választott párjának, és attól kezdve már ketten Ica nénival vitték a fényt, a tudást a nebulók fejébe. Több mint húsz év után, 1974-ben a Zákányszék-alsói iskolában folytatták a munkát, ahonnan Tanár úr a Csongrád Megyei Továbbképző és Módszertani Intézethez, majd ennek a jogutódjához, a Megyei Tanács Művelődési Központjához került, innen ment nyugdíjba 1991-ben.

A zákányszéki „öregdiákok” szívükbe zárták a családot, a település sem feledkezett meg a köztiszteltben álló pedagógus házaspárról. Zákányszék Köz-

ség Önkormányzatának Képviselő-testülete Radocsai Ferencnek pedagógusi életpályája elismeréseképpen, a „Zákányszékért” kitüntető címet adományozta.

Az idő elmúlt, az erő elfogyott, a fáradt test megpihen. Radocsai Ferenc 2020. júniusban elhunyt.

Nyugodj Békében Tanár Úr!

Tisztelettel:

MATUSZKA ANTAL

Zákányszék polgármestere

Radocsai Ferenc zákányszéki tanári munkája, majd a Módszertani Intézet munkatársaként került kapcsolatba a honismereti mozgalommal, s lett alapító tagja 1991. április 23-án a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek. Idősebb korában az egyesület tiszteletbeli tagja volt.

LENGYEL ISTVÁN EMLÉKÉRE (1956–2020)

Lengyel István tagtársunk 2020 végén hunyt el.

A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán szerzett matematika – fizika szakos általános iskolai tanári diplomát. A helytörténet iránti szeretete egész életét végigkísérte. A Makói Honismereti Egyesület tagja, a makói Szirbik Miklós Egyesület titkára volt. A helyi kulturális élet meghatározó alakjaként rendszeres kutatója volt a levéltárnak.

Pedagógusként a makói Kálvin téri Református Iskolában dolgozott. Az iskola fenntartója nevében Kondrát Zoltán elnöklelkész így búcsúzott tőle: „*Van-nak féltve őrzött dolgaink, tárgyaink, melyeket valamikor kaptunk, vagy vásároltunk. Óvjuk és őrizzük őket. Most nekünk eggyel több ilyen lesz. Egy élet, egy szív emlékét kell megőrizni. Lengyel István tanár úr emlékét!*”

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület munkáját 2012 óta segítette tagként. Emlékét megőrizzük!

ZEITLER ÁDÁM

BÚCSÚ DOBAY FERENC TŐL

Megrendülten olvastam a hírt, hogy egyesületünk tagja, nekem iskolatársam, ifj. Dobay Ferenc 2020. november 19-én elhunyt.

Ismert vásárhelyi család harmadik gyermekeként 1952. október 12-én született. A Bethlen Gábor Gimnáziumban érettségizett. Vonzotta a régészet, de a családi elvárást követve a budapesti Kertészeti Egyetemen szerzett kertészmérnöki diplomát. Első munkahelye a szegedi Gabonakutató Állomás volt. Majd úgy döntött, Ő is részt vesz a család kertészeti vállalkozásában. Idővel sajnos egészsége nagyon megromlott, ezért ezt a munkát fel kellett adnia. Angol nyelvtudását kihasználva idegenvezetői vizsgát tett. Szegeden dolgozott. Nagyon szerette a diák és fiatal csoportokat vezetni. Mély istenhite is táplálhatta a Dóm iránti csodálatát, szeretetét, nagyon kedves hely volt az számára.

A hódmezővásárhelyi családi ház kiürítésekor több mint 100 év alatt összegyűlt iratokat és fényképeket Ő vette magához. Így kezdődött a magánlevéltári munkája. Nagyszülei életének gyulai dokumentumaiból sokat felhasználtak az Almásy kastély berendezésekor. A Gyulai Hírlap 2017 decemberében terjedelmes cikkben számolt be „*Egy osztrák lány emlékei az Almásy kastélyról*” címen. Ahogy haladt az iratok rendezésében, úgy publikálta is azokat. Tagja lett a hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaságnak. A társaság évkönyveiben 2017-től rendszeresen publikált. 2017-ben „*Fejezetek a hódmezővásárhelyi cserkészlet történetéből (1918-1945) - id. Dobay Ferenc hagyatéka alapján*”, 2018-ban Dobay Imre Műkertész hódmezővásárhelyi virágkertészetének története (1914-1952) címen írt. 2019-ben Dobay Ferenc hódmezővásárhelyi kertész küzdelmes évei (1945-1980.) Egy államosítás, és ami utána történt”. Utolsó dolgozatának megjelenését sajnos már nem élhette meg. Írása címe „*Kertművészet emlékei egy kertészcsalád hagyatékában*”. A 2020-as Szeremlei évkönyv ezután jelenik meg. A megjelent írásokhoz gazdag képanyag is társul, ezek remek kordokumentumok.

Feri nemcsak írt, de előadásokat is tartott. A Szegedi Közéleti Kávéház Alapítvány többször meghívta kertészeti-kertművészeti előadásokra. Gyulai anyagát bemutatta a vásárhelyi Hódbarangolók csoportjának is. Évkönyvbemutatón is előadott aktuális dolgozatából. Egyesületünknek rövid ideig volt tagja. A temesvári kirándulást követően csatlakozott hozzánk. A 2020 tavaszára tervezett előadását társaságunknál az általános zárolás miatt sajnos már nem tarthatta meg.

Lakásának ablakából sokszor fényképezte a felhők játékát. Vonzotta a fenti világ.

Nyugodjék békében!

LŐKÖS SÁNDORNÉ

JUHÁSZ ANTAL EMLÉKÉRE

Életének 86. évében, 2020. december 9-én elhunyt Juhász Antal néprajzkutató, nyugalmazott egyetemi tanár, az SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének volt oktatója és vezetője, a szegedi Móra Ferenc Múzeum egykori tudományos igazgatóhelyettese, több mint 30 éven át munkatársa, a magyar néprajztudomány elismert és meghatározó tudósa.

Szegeden született 1935. augusztus 8-án. A Radnóti Miklós Gimnáziumban érettségizett, majd a szegedi egyetem magyar és történelem szakán tanult (1953–1957) és szerzett tanári oklevelet. 1957-ben a Móra Ferenc Múzeum néprajzos-muzeológus munkatársaként kezdte pályáját. Néprajzi érdeklődését nagyban meghatározta Bálint Sándor, akinél Régi vízi élet és kihalt szegedi faiparágak című dolgozatával 1961-ben egyetemi doktori fokozatát is szerezte.

Kutatásai középpontjában az anyagi kultúra és a társadalom történeti és néprajzi vizsgálata állt, földrajzilag pedig elsősorban a Dél-Alföld, a szegedi nagytáj (ide értve a határon túli bácskai és bánági területeket is) jelentette szakmai munkájának határait. A Móra Ferenc Múzeumban eltöltött több mint három évtized (1957–1991) rendkívül termékeny időszak volt életében, amit állandó és időszakos kiállítások rendezése, az intézmény néprajzi gyűjteményének folyamatos gyarapítása fémjelzett. A szabadtéri néprajzi muzeológia területén országos viszonylatban is kiemelkedő teljesítménye az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark néprajzi falujának megtervezése és megvalósítása, amely a Dél-Alföld mezővárosi és tanyai építészetének jellegzetességeit mutatja be. Juhász Antal szakmai tevékenységének lokális elkötelezettségét számos dél-alföldi helytörténeti-néprajzi monográfia, tanulmánykötet mutatja, melyek szerkesztőjeként és különböző tematikus fejezetek szerzőjeként jegyezzük nevét. Történeti és összehasonlító szemléletű, értelmező és szintetizáló igényű fejezeteket írt tudományszakunk alapvető kézikönyve, a nyolckötetes „*Magyar néprajz*” Életmód és Kézművesség kötetiben.

„1991. július 1-én nagy fordulat következett be Juhász Antal életében. Ki-nevezték a József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszékére tanszékvezető docensnek. 1995-ben debreceni magántanári habilitációja után az egyetemi tanári címet is megkapta. Miként egyik beszélgetésünk során fogalmazta: muzeológus pályája vége felé élete nagy ajándékként, vagy ha úgy tetszik, valamiféle ráadásként szállt rá az egyetemi tanárság” – írja a Dél-Alföld etnográfusát 65. születésnapján köszöntő pályatárs, Bárh János. Egyetemi munkálkodásának kezdetén Bellon Tiborral és Barna Gáborral újjászervezték a szegedi néprajzi oktatást, így 1992-ben specializáció formájában, majd mellék-, aztán főszakként megindult a diplomát adó szakos képzés a néprajz szegedi műhelyében. A logikusan felépített tematikus tantermi órák mellett Juhász Antal

nagy fontosságot tulajdonított a szakmai tanulmányutaknak, tanulmányi kiadványoknak, illetve a néprajzi terepmunkának: hallgatóival főként az általa már jól ismert és folyamatosan vizsgált dél-alföldi és határon túli régiót járta be. Önálló kutatásokra serkentette a tehetséges diákokat, s az eredmények bemutatásának is teret adott: egyrészt a Szegedi Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottsága – melynek hosszú ideig elnöke volt – fiatal kutatóknak szóló konferenciáin, másrészt pedig az általa 1997-ben elindított Táj és népi kultúra című tanszéki kiadványsorozat kötetiben. 1998-ig vezette a tanszéket, de professzorként tovább tanított. Nyugdíjba vonulását követően is aktív maradt a tudományos életben, s egy-egy kurzus megtartását is szívesen vállalta. Egymást követően jelentek meg tanulmányai, könyvei, legutóbb 85. születésnapja alkalmából a Nap Kiadó gondozásában A szegedi nagytáj és szomszédai című gyűjteményes kötete.

Tanítványai alapos szakmai, módszertani ismeretekkel, a néprajzban elengedhetetlen tereptapasztalattal felvértezve ma az ország számos múzeumában, közművelődési, oktatási intézményekben, kutatóhelyeken végzik munkájukat: nemzeti és helyi értékeink, kulturális örökségünk feltárását, védelmét, továbbadását, bemutatását.

Hálával, köszönettel és szeretettel őrizzük emlékét! Nyugodjon békében!

MÓD LÁSZLÓ – SIMON ANDRÁS

SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék

Prof. dr. Juhász Antal a honismereti mozgalom 1960-ban kezdődő kibontakozásától közreműködött a Csongrád megyei honismereti munka szakmai irányításában. A Csongrád Megyei Honismereti Bizottságnak megalakulásakor titkára, majd elnöke. A rendszerváltás után, 1991-ben megalakult Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek alapító tagja, 1991-től 2001-ig elnöke volt. A Honismereti Szövetségnek 1991 és 1993 között alelnöke. Honismereti munkáját a Honismereti Szövetség 1997-ben Bél Mátyás – Notitia Hungariae Emlékremmel ismerte el.

EGYESÜLETÜNK TAGJAI 2020-BAN

Szegedi tagok: (44+1)

Dr. Antal Tamás, Apjok Vivien, Ábrahám Vera, Balassa Istvánné, Baranyi Katalin, Bari Gyöngyi, dr. Ph.D. Bárkányi Ildikó, dr. Biernacki Karol, prof. dr. Blazovich László, Bodó Ferencné, dr. Bogoly József Ágoston, Csordás Zoltán Péter, Deli Albin, Dobayné Deák Éva, Dunai Józsefné, Erdélyi Mónika Villő, dr. Fári Irén, Gergelyné Bodó Mária, Hegedüs Márta, Károlyi Attila, Katkó József, Katkóné Bagi Éva, Kelemen Gábor, Kiss Árpádné, Kocsis Tamás, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet, Krämmer Erika, Linczer Jánosné Benke Margit, dr. Marjanucz László, dr. Markos Gyöngyi, Molnár Mária, Molnárné Ferenczy Valéria, Nagy Gábor, Németh György, Némethné dr. Balázs Katalin, Ottohál Andrea, dr. Ósz Károly, Sántáné Kurunczi Mária, Sávainé Gombos Erzsébet, dr. Schmidt Józsefné, dr. Szerdahelyi Péterné, dr. Tóthné Facskó Zsuzsanna, dr. Tóth István, Varga Róbert.

Tiszteletbeli tagok: prof. dr. Juhász Antal

Csongrád: (5)

Berencsiné Dudás Katalin, Csüllögné Balogh Judit, Georgiádes Ildikó, Rostáné Hajdú Erzsébet, dr. Szűcs Judit

Hódmezővásárhelyi tagok: (12)

Aszalai Magdolna, Dobay Ferenc, Faragóné Szénási Emese, Felletár Zsolt, dr. Kacziba Ágnes, dr. Kruzslicz István, Lőkös Sándorné, Ormos Zsuzsanna, Pintér István, Pintérné Szurovecz Irén, ifj. Pintér István, Sonkoly Ágnes

Makó: (13)

Csurgó Zsuzsanna, Forgó Géza, Gilicze János, Huszár Szabolcs, Lengyel István, Matuszka Istvánné, Nagy Csaba, Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Pletka Anna, Szikszai Zsuzsanna, Urbancsok Zsolt, Virág Etelka, Zeitler Ádám

Mindszent: (3)

Dr. Ávéd János, Kovács Lajos, Pálinkó Máté

Szentes: (3)

Lantos Imre, Móra József, Tímár Ferenc

Csanádpalota (2)

Ádók István, Ádókné Debreczeni Ilona

Kistelek: (1)

Dr. Ph.D. Nagy Netta

Kiszombor: (2)

Endrész Erzsébet, Gulácsiné Somogyi Ilona

Pitvaros: (6)

Kemény Lajosné, Kocsis Pál, Kocsis Pálné, Rigóné Szabó Erzsébet, Székely Miklósné, Tószegi Gyula

Röszke: (1)

Molnár Anita

Ruzsa: (1)

Vörös Tiborné Gárgyán Mária

Sándorfalva: (1)

Dr. Széll Gábor

Újszentiván: (3)

Dr. Hegedűsné Gera Éva, dr. PhD Miklós Péter, Veszelinov Dánielné

Megyén kívüli tagok:

Budapest: (1)

Czagány Blanka

Dunaharaszti (0+1)

Tiszteletbeli tag: dr. Kováts Dániel

TAGNÉVSOR 2020-BAN

1. Ábrahám Vera
2. Ádok István
3. Ádok Istvánné
4. Dr. Antal Tamás
5. Apjok Vivien
6. Aszalai Magdolna
7. Dr. Ávéd János
8. Balassa Istvánné
9. Baranyi Katalin
10. Dr. Bárkányi Ildikó
11. Berencsiné Dudás Katalin
12. Dr. Biernacki Karol
13. Dr. Blazovich László
14. Bodó Ferencné
15. Dr. Bogoly József Ágoston
16. Csordás Zoltán Péter
17. Csüllögné Balog Judit
18. Csurgó Zsuzsanna
19. Deli Albin
20. Dobay Ferenc
21. Dobayné Deák Éva
22. Dunai Józsefné
23. Endrész Erzsébet
24. Erdélyi Mónika Villő
25. Faragóné Szénási Emese
26. Dr. Fári Irén
27. Felletár Zsolt
28. Forgó Géza
29. Georgiades Ildikó
30. Gergelyné Bodó Mária titkár
31. Gilicze János
32. Gulácsiné Somogyi Ilona
33. Hegedűs Márta
34. Dr. Hegedűsné Gera Éva
35. Huszár Szabolcs
36. Dr. Kacziba Ágnes
37. Katkó József
38. Katkóné Bagi Éva
39. Károlyi Attila alelnök
40. Kelemen Gábor

41. Kemény Lajosné
 42. Kiss Árpádné
 43. Kocsis Pál
 44. Kocsis Pálné
 45. Kocsis Tamás
 46. Kovács Lajos
 47. Kovácsné dr. Faltin Erzsébet
 48. Krämmer Erika
 49. Dr. Kruzslicz István
 50. Lantos Imre
 51. Lengyel István
 52. Linczer Jánosné
 53. Lőkös Sándorné
 54. Dr. Marjanucz László elnök
 55. Dr. Markos Gyöngyi
 56. Matuszka Istvánné
 57. Dr. Miklós Péter
 58. Molnár Anita
 59. Molnár Mária
 60. Molnárné Ferenczy Valéria
 61. Móra József
 62. Nagy Csaba
 63. Nagy Gábor
 64. Dr. Nagy Netta
 65. Némethné dr. Balázs Katalin
 66. Németh György
 67. Ormos Zsuzsanna
 68. Ottohál Andrea
 69. Dr. Ősz Károly
 70. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna
 71. Pálinkó Máté
 72. Pintér István
 73. Pintér Istvánné
 74. Pintér István ifj.
 75. Pletka Anna
 76. Rigóné Szabó Erzsébet
 77. Rostáné Hajdú Erzsébet
 78. Sáfrány Tímea
 79. Sántáné Kurunczi Mária
 80. Sávainé Gombos Erzsébet
 81. Dr. Schmidt Józsefné
 82. Sonkoly Ágnes
 83. Dr. Szerdahelyi Péterné
 84. Székely Miklósné
 85. Szénásiné Bari Gyöngyi
 86. Dr. Széll Gábor
 87. Szikszai Zsuzsanna
 88. Dr. Szűcs Judit
 89. Tímár Ferenc
 90. Tószegi Gyula
 91. Dr. Tóth István
 92. Dr. Tóthné Facskó Zsuzsanna
 93. Urbancsok Zsolt
 94. Varga Róbert Mihály
 95. Veszelinov Dánielné
 96. Virág Etelka
 97. Vörös Tiborné
 98. Zeitler Ádám
- Tiszteletbeli tagok:**
1. Dr. Juhász Antal
 2. Dr. Kováts Dániel
 3. Nagygyörgy Zoltán
 4. Radocsi Ferenc

KÖTETÜNK SZERZŐI

Ábrahám Vera

Dr. Ávéd János

Dr. Bárkányi Ildikó

Bodó Ferencné

Deli Albin

Erdélyi Mónika Villő

Fodor Roxána

Gémes László

Georgiades Ildikó

Gergelyné Bodó Mária

Gulácsiné Somogyi Ilona

Károlyi Attila

Dr. Kasuba Róbert

Kiss Ápródné

Kocsis Tamás

Komáromi Csaba

Kovácsné dr. Faltin Erzsébet

Lantos Imre

Linczer Jánosné

Lőkös Sándorné

Mariska Zoltán

Dr. Marjanucz László

Dr. Markos Gyöngyi

Matuszka Antal

Molnár Mária

Mód László

Mucsi Linda

Német János

Németh György

Némethné dr. Balázs Katalin

Ormos Zsuzsanna

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna

Id. Pintér István

Ifj. Pintér István

Rada Beáta

Rigóné Szabó Erzsébet

Rostáné Hajdú Erzsébet

Simon András

Szilágyi Kitti

Zeitler Ádám

CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI
EGYESÜLET

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő – <i>Gémes László</i>	1
Előszó – <i>dr. Marjanucz László</i>	2
TANULMÁNYOK	4
Egy „hangyás” a paprikabeváltó élén – Dank Viktor és a szegedi paprikabeváltó – <i>Erdélyi Mónika Villő</i>	4
Dianovszky János, kiskundorozsmai plébános emlékezete – <i>Komáromi Csaba</i>	7
Kolozsvári végjáték – szegedi kezdés – <i>Mariska Zoltán</i>	11
Egy életút a tanítóképzés szolgálatában – Dr. Katona Miklós emlékére – <i>Gergelyné Bodó Mária</i>	38
A szegedi és Csongrád megyei vasúthálózat kialakulása – <i>Németh György</i>	42
A kékfolyosók szerepe Szentes város életében – <i>Kocsis Tamás</i>	47
A gyálai réttől a gyálai városrészig – <i>dr. Marjanucz László</i>	59
Honismereti összekötő szálak – <i>Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna</i>	66
Gizella királyné – <i>Kovácsné dr. Faltin Erzsébet</i>	82
Királynőink és királynéink – <i>Kovácsné dr. Faltin Erzsébet</i>	89
EGYESÜLETÜNK SOKSZÍNŰ ÉLETE 2019-BEN	99
Egy program – négy szemmel – <i>Kovácsné dr. Faltin Erzsébet</i>	101
Hozz egy Adyt! – <i>Németh László</i>	102
Tájékoztató – <i>Gulácsiné Somogyi Ilona</i>	103
Vendégeink köszöntése – <i>Rigóné Szabó Erzsébet</i>	106
Honismeretet tanító tanárok műhelyének programja	

2019. március 8-án: Mese, történet, történelem	109
Látogatás a Szegedi Zsidó Hitközségben – <i>Ábrahám Vera</i>	111
Iskolatörténeti összefoglaló – <i>Linczer Jánosné</i>	121
A honismerés új eszközei: drón, blog, instagram... – <i>Zeitler Ádám</i>	126
Határon átnyúló honismereti verseny 2019-ben – <i>Rostáné Hajdú Erzsébet</i>	130
„Pro Patria et Libertate” – <i>Dr. Kasuba Róbert</i>	131
Bogdán Lajos emléktáblájának avatása 2019. április 26-án – <i>Gergelyné Bodó Mária</i>	132
Dorozsmai Hagyományörző és Kulturális Egyesület és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a Közösségek Hetében – <i>Deli Albin</i>	134
Irodalmi – anyanyelvi séta 2019 – <i>Némethné dr. Balázs Katalin</i>	137
A nyíregyházai akadémián jártunk – <i>Bodó Ferencné-Kiss Árpádné</i>	140
A XXIV. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia résztvevői voltunk, Kőszeg, 2019. július 30. – augusztus 4. – <i>Gergelyné Bodó Mária</i>	145
Évfordulók jegyében 2018-2019 - Szeged, Kecskés István-telep – <i>dr. Markos Gyöngyi</i>	149
Kecskés Anno Ságvári – Hétköznapiak és ünnepek a 20. század második felében – <i>Dr. Bárkányi Ildikó</i>	154
Tápai honismereti események 2019-ben – <i>Molnár Mária</i>	158
Katkó-Bagi Éva: Regélő Szeged című könyvének bemutatása – <i>Kovácsné dr. Faltin Erzsébet</i>	164
Nándorfehérvár – <i>Károlyi Attila</i>	165
Gyalupadtól a népművelésig – <i>Deli Albin</i>	167

Honismereti nap és könyvbemutató Makón – <i>Deli Albin</i>	169
A VI. Hon- és Népismeret Konferencián	
– <i>Szilágyi Kitti és Mucsi Linda</i>	172
Beszámoló a magyar nyelv napja alkalmából szervezett vetélkedőről és gálaestről 2019. – <i>Némethné dr. Balázs Katalin</i>	175
Elisabeth Faltin: „A királyné” c. regény második kiadása – könyvbemutató.	178
A VI. Honismereti Civil Regionális Találkozóról – <i>Deli Albin</i>	180
VI. Honismereti Civil Regionális Találkozó – <i>Károlyi Attila</i>	185
EGYESÜLETÜNK SOKSZÍNŰ ÉLETE 2020-ban	194
Beszámoló a 2020-ban megvalósult programjainkról – <i>dr. Marjanucz László</i>	194
Beszámoló a tagjaink által szervezett programokról – <i>dr. Marjanucz László</i>	196
Tájékoztató – <i>Gulácsiné Somogyi Ilona</i>	198
A CsMHE évzáró közgyűlése a Szentesi Motorgarázsban – <i>Németh György</i>	201
A szentesi közgyűlést megelőző és követő programokról – <i>Lantos Imre</i>	203
Honismeretet tanító tanárok műhelyének programja lett volna 2020. március 20-án	208
Meghívó	210
Pályázati felhívás	211
2020 júliusában a szegedi zsidó temetőt látogattuk meg – <i>Ábrahám Vera</i>	211

Látogatás Mindszenten – <i>Lőkös Sándorné</i>	218
Találkozásom a népművészettel – <i>dr. Ávéd János László</i>	220
A Vásárhelyi Történelmi Kör megalakulása és rendezvényei – <i>id. Pintér István</i>	224
Labádi Lajos emléktáblájának avatója Szentesen – <i>Georgiádes Ildikó</i> . . .	225
Helyi értékek nyomában a Homokhátságon – <i>dr. Markos Gyöngyi, Gulácsiné Somogyi Ilona</i>	226
Honismeret a digitális oktatás idején – <i>Fodor Roxána, Gergelyné Bodó Mária, Rada Beáta</i>	244
Bubryák István: Sírjuk felett száz virág – <i>Koós Kata filmkritikája</i>	246
Anyanyelvi vetélkedő – <i>Némethné dr. Balázs Katalin</i>	247
Néhány ember és néhány civil szervezet véletlen találkozásának eredménye – <i>Kovácsné dr. Faltin Erzsébet</i>	248
KÖNYVISMERTETŐK	250
Gondolatok Elisabeth Faltin: „A Királyné” című regényéről – <i>Nagy László lektor</i>	250
Gondolataim Elisabeth Faltin: „A Királyné” című történelmi regényének elolvasása kapcsán – <i>Ormos Zsuzsanna</i>	251
Mese, történet, történelem (Szerkesztő: Károlyi Attila) – <i>Gergelyné Bodó Mária</i>	253
Kováts Dániel: „Egynapi járóföld” – Barangolás vándoréveim ösvényein című önéletrajzi kötetéről – <i>Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna</i>	255
Tükrünk, a Makói Honismereti Híradó 30. évfolyama – <i>Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna</i>	260
Kerekes Ibolya: „Elhaladt az idő” – Életek, történetek a Tisza-Maros szögéből – <i>Dr. Markos Gyöngyi</i>	264

Pintér István történész „Ki vagy kik voltak a felelősök az 1944. október 15-i fegyverszüneti kísérlet kudarcáért?” – <i>Iff. Pintér István</i>	267
Forgó Géza: „A gát recsegett, ropogott”	269
Antal Tamás publikációi 2018-20-ban.	269
TAGSÁGUNK	270
Kitüntetettjeink 2019-ben	270
Új tagjaink bemutatkozása 2019-ben	274
Veszteségeink 2019-ben	275
Búcsú Licsicsányi Istvántól – <i>Georgiádes Ildikó</i>	275
Labádi Lajos emlékére – <i>dr. Marjanucz László</i>	276
Dr. Péter László	279
Egyesületünk tagjai 2019-ben	280
Kitüntetettjeink 2020-ban	282
Új tagjaink bemutatkozása 2020-ban	286
Veszteségeink 2020-ban.	289
Radocsi Ferenc emlékére – <i>Matuszka Antal</i>	289
Lengyel István emlékére (1956–2020) – <i>Zeitler Ádám</i>	290
Búcsú Dobay Ferenctől – <i>Lőkös Sándorné</i>	290
Juhász Antal emlékére – <i>Mód László-Simon András</i>	292
Egyesületünk tagjai 2020-ban	294
Tagnévsor 2020-ban.	295
Kötetünk szerzői.	297

Egyesületünk tagjai Nándorfehérváron, a Duna-Száva torkolatánál

Egyesületünk tagjai a 2020-as közgyűlésen Szentesen

